

Democratic
Progress
Institute

İstanbul
Bilgi Üniversitesi

LAUREATE INTERNATIONAL UNIVERSITIES

**İstanbul Bilgi Üniversitesi Çatışma Çözümü
Uygulama ve Araştırma Merkezi ile
Demokratik Gelişim Enstitüsü'nün ortak ev
sahipliğinde Yuvarlak Masa Toplantısı**

**"Sürecin tekrar rayına oturtulması - uluslararası
deneyimlere dair söyleşinin bir devamı"
28 Kasım 2015, İstanbul**

Özet Rapor

Demokratik Gelişim Enstitüsü (Democratic Progress Institute - DPI)

11 Guilford Street

Londra WC1N 1DH

Birleşik Krallık

tarafından yayınlanmıştır.

www.democraticprogress.org

info@democraticprogress.org

+44 (0)203 206 9939

İlk baskı, Şubat 2015

ISBN: 978-1-911205-01-2

© DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü, 2015

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler’de kayıtlı bir vakıftır. Vakıf Kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108.

Bu yayının telif hakları saklıdır, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin ya da önceden izin alınmaksızın çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

Önemli Not: Bu rapor yuvarlak masa toplantısında yapılan konuşmaların özet halini içermektedir. Raporadaki konuşma metinleri yapılan konuşmalarla birebir bir benzerlik içermediği gibi konuşmaların tam çözümünü de değildir.

Önsöz

Aşağıdaki metin, 28 Kasım 2015'te İstanbul Bilgi Üniversitesi Çatışma Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Demokratik Gelişim Enstitüsü tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen Yuvarlak Masa Toplantısı'nda yürütülen tartışmanın bir derlemesidir. Bu yuvarlak masa toplantısında, DPI'nın 3 Ekim 2015'te Ankara'da düzenlediği önceki yuvarlak masa toplantısına konu olan 'Sürecin tekrar rayına oturtulması' konusu ele alındı. İstanbul'daki toplantımız, Ankara'da gerçekleştirdiğimiz söyleşiyi sürdürme, konuşmacıların Kuzey İrlanda ve Filipinler barış süreci ile ilgili paylaştıkları durumları daha kapsamlı ele alma ve katılımcılar seçim sonrası Türkiye bağlamında bir araya getirme ve görüş alışverişinde bulunma şansı sundu. Bu yuvarlak masa toplantısı, Türkiye'de tabanda yaşanan krizin sürdüğü ve Kürt sorununun çözümü sürecinde karşılaşılan zorlukların var olmaya devam ettiği bir dönemde gerçekleştirildi. Toplantıdan çıkan sonuç açıkladı ki sürecin 'tekrar rayına oturtulması' için olasılıkları irdelemek Türkiye için hayati bir önem arzetmekte ve bu alanda daha fazla değerlendirme ve dialoga ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu Toplantı Chatham House Prensipleri çerçevesinde gerçekleştirildi. Şeffaflık adına, Kasım ayı İstanbul Yuvarlak Masa Toplantısı'nın tüm ses kayıtları ve dökümleri kamuya açıktır. Daha fazla bilgi için lütfen info@democraticprogress.org adresi ile irtibata geçin.

Üzerinde yoğunlaşılan iki örnek olay çalışması (Güney Afrika ve İrlanda) ile ilgili DPI raporlarını bu raporun sonunda bulabilirsiniz. Çatışma çözümü ile ilgili diğer araştırma belgeleri ve önceki DPI faaliyet raporlarına da DPI'nin internet sitesinden ulaşabilirsiniz. Websitesi: www.democraticprogress.org

Kerim Yıldız

Chief Executive Officer

Democratic Progress Institute

Bağlam: Süregelen tartışma ihtiyacı

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çatışma Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Demokratik Gelişim Enstitüsü, 28 Kasım 2015 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 'Sürecin tekrar rayına oturtulması' konusu ile ilgili Yuvarlak Masa Toplantısının ev sahipliğini ortaklaşa üstlendi. Bu etkinlik, Türkiye'nin çözüm sürecinin farklı paydaşlarının çatışma ile ilgili olarak ortaya çıkan mevcut meselelere dair dialog için daha fazla alan yaratılmasına olanak sağlanması çağrılarını üzerine gerçekleştirildi. Bugün Türkiye'nin, daha önce hiç olmadığı kadar, Türkiye'nin çok çeşitli toplumunun farklı kesimlerinin bir araya gelerek tabanda karşılaşılan ivedi meseleler hakkında görüş alışverişinde bulunabileceği tarafsız bir platforma duyduğu hayati ihtiyaç varlığını sürdürmektedir.

Bu Yuvarlak Masa Toplantısı, 3 Ekim 2015 tarihinde Ankara'da aynı konu hakkında düzenlenen ve katılımcılarının bu konu alanı hakkında daha fazla değerlendirme ve arayış ihtiyacını dile getirdiği toplantının ardından gerçekleştirildi. Ankara Yuvarlak Masa Toplantısında Kuzey İrlanda ve Filipinler barış süreçleri farklı boyutlardan incelendi, özellikle de bu süreçlerde karşılaşılan zorluklar ve sürecin hangi yolla tekrar rayına oturtulduğu konuları irdelendi.

AK Parti'nin meclis çoğunluğunu tekrar elde ettiği 1 Kasım 2015 genel seçimlerinden bu yana, daha çok 'park halinde' görünen Kürt sorunu çözüm sürecinin statüsü ile ilgili olarak bir çok spekülasyon yapıldı. Ülkedeki şiddet (özellikle Güneydoğu'da) devam ederken toplum içerisindeki kutuplaşma da doruğa ulaşmış durumda. Kürt Sorunu, bugün Türkiye iç siyasetinin merkezinde yer alırken aynı zamanda ülkenin Ortadoğu ile ilişkileri ve uluslararası dış siyaseti açısından da gündemin üst sıralarında yer almakta. Suriye ve Türkiye'deki Kürt Sorunlarının birbirleri ile olan bağı da fazlasıyla açıktır ve bu etken Türkiye barış sürecinde 'atılacak adımlar' belirlenirken gözardı edilemez.

Süregelen 'kriz senaryosu' ve Türkiye çözüm sürecinin yaşadığı felç durumunun ışığında Yuvarlak Masa Toplantısı bu tür engel ve pürüzlerle karşılaşılan durumlarda süreci 'tekrar rayına oturtabilecek' yöntemleri irdelemeye çabaladı. Bu çaba, karşılaştırmalı uluslararası çatışma çözümü ve demokratik geçiş süreçleri örneklerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi yoluyla sonuç verirken çatışma ve şiddetinin tekrar tırmanması, bölgesel dinamikler, bozguncular ve toplumdaki kutuplaşma gibi yaşanan gerileme ve zorluklara rağmen süreçlerin hangi yollarla tekrar rayına oturtulduğu konuları üzerine yoğunlaşıldı.

Yuvarlak Masa Toplantısı bu alandaki çeşitli konular hakkında dialog ve söyleşi imkanı sağlarken katılımcılara ilgili boyutları uluslararası konuşmacılar ile doğrudan tartışma fırsatı sundu. Konuşmacılar Güney Afrika ve Kuzey İrlanda örnekleri ile ilgili

deneyimlerini detaylı olarak birinci elden paylaşarak bizim karşı karşıya kaldığımız zorlukları ve bunları aşabilme yollarını sundular. Katılımcılar, bu örnek olayları derinlemesine inceleyerek bugün Türkiye'ye uyarlanabilecek ilgili deneyimleri seçip çıkardılar ve bu da yapılan söyleşiler için sağlam bir temel oluşturdu.

Yuvarlak Masa Toplantısı Katılımcıları İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde

Katılımcılar

Yuvarlak Masa Toplantısında Türkiye içinden ve dışından aralarında milletvekilleri ve Türkiye'nin başlıca siyasi partilerinin genel başkan yardımcıları; Türkiye Akil İnsanlar Komisyonlarının bölge başkanları ve seçkin üyeleri; önde gelen gazeteciler ve medya şahsiyetleri; insan hakları avukatları; sivil toplum örgütleri ve düşünce kuruluşlarının başkanları; oyuncu ve yazarlar gibi kamuoyuna mal olmuş tanınmış şahsiyetler; tanınmış akademisyenler ve sürece müdahil olan siyasi partilerin politikalarını belirleyen şahsiyetler ile danışmanlarının da aralarında bulunduğu 58 katılımcı katıldı. Toplantıya ayrıca bazı uluslararası Büyükelçiler ve diplomatik konuklar da katıldı.

Çatışma Çözümü: karşılaştırmalı deneyimler ve ortak ilkeler

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çatışma Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Demokratik Gelişim Enstitüsü temsilcileri katılımları için katılımcılara teşekkür ederek toplantıyı açtılar. Katılımcıların birçoğu uzak yerlerden gelmişlerdi ve şu anda Türkiye siyasi ve meclis gündemleri çok yoğun bir dönemden geçmesine rağmen kendilerine parti genel başkanları tarafından toplantıya katılmaları tavsiye edilmişti. Prof. Dr. Aslı Tunç İstanbul Bilgi Üniversitesi Çatışma Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi adına söz alırken Direktör Yardımcısı Marta Welander ise DPI adına bir konuşma yaptı.

Prof. Dr. Aslı Tunç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çatışma Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdür Vekili

“Merkezimizin amacı, çatışmanın kaynağı ile Türkiye ve bölgedeki barış araştırmaları konularında çalışan akademisyen çevrelerin genişlemesini teşvik etmek ve görüş alışverişini geliştirmektir.” – **Aslı Tunç**

Marta Welander, Demokratik Gelişim Enstitüsü Direktör Yardımcısı

“Türkiye’nin dört bir yanından ve uluslararası toplumdaki bu kadar çok seçkin konuğu burada görmekten memnuniyet duyuyoruz” – **Marta Welander**

Ali Bayramoğlu, yazar, siyasi yorumcu, Yeni Şafak Gazetesi köşe yazarı ve Türkiye Akil İnsanlar Komisyonu Üyesi, açılış konuşmasında Kürt Sorunu ve çözüm süreci bağlamında Türkiye’deki ilişkilerin mevcut hali hakkında genel bir değerlendirme yaptı. Bayramoğlu DPI’ın ülke içindeki farklı kesim ve aktörler arasında dialog olanağı sağlamasına değinerek bugün buna duyulan ihtiyaca vurgu yaptı. Bayramoğlu ayrıca gerçekleştirilen Yuvarlak Masa Toplantıları ve

Karşılaştırmalı Çalışma Ziyaretlerinin çatışma çözümü bağlamında bir 'araç' sağladıklarını ve eldeki meselelere ulusal kamuoyunun dikkatinin çekilmesinde ve kamu oyunun barışa hazırlanmasında bir yöntem olduğunu ifade etti.

Açılış konuşmasını yapan Ali Bayramoğlu, yazar; siyasi yorumcu; Yeni Şafak Gazetesi köşe yazarı ve Türkiye Akil İnsanlar Komisyonu Üyesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde Yuvarlak Masa Toplantısı Katılımcılarına hitap ederken.

Ali Bayramoğlu konuşmasında ayrıca Türkiye'nin bugünkü siyasî coğrafyası bağlamında ortaya çıkan yeni meselere özel olarak yoğunlaşarak özellikle de yönetim modelleri ve kimlikler ile Suriye çatışmasının Türkiye'nin siyasi dinamikleri ve barış sürecine

etkisine değindi. Toplumun tüm kesimleri arasında birlikte yaşamın önemine vurgu yapılan konuşmada Ali Bayramoğlu DPI'ın çalışmalarını tüm bu kesimleri biraraya getirebilecek önemli bir araç olarak tanımladı.

“DPI'ın faaliyetleri Türkiye'deki aktörlerin barışa hazırlanmaları için bir araç sağlıyor.” – **Ali Bayramoğlu**

Yuvarlak Masa Toplantısı iki oturumda gerçekleştirildi; ilkinde Eski Güney Afrika Hükümeti'nin başmüzakereçisi ve Birleşik Demokratik Hareket'in kurucusu Roelf Meyer tarafından yapılan 'Zor zamanlarda daha fazla gayret sarfetmek- Güney Afrika' başlıklı sunumıyla Güney Afrika'nın demokratik geçiş süreci deneyimi ele alındı. İkinci oturum 'İvmeyi korumak ve bozguncuları dışta bırakmak' Hayırlı Cuma Anlaşmasının meyve vermesi hususunda etkili bir rol oynayan Eski *Taoiseach*, İrlanda Başbakanı, Bertie Ahern'in sunumuyla çatışma çözümü konusunda İrlanda deneyimini irdeleme fırsatı sundu. Her iki oturumun moderatörlüğü İstanbul bilgi Üniversitesi Eski Rektörü Remzi Sanver tarafından yapıldı.

Moderatör ve Başkan, Profesör Dr. Remzi Sanver, Eski Rektör, İstanbul Bilgi Üniversitesi, katılımcılara hitap ederken

Prof. Dr. Sevtap Yokuş, birçok eseri yayınlanmış yazar ve Kemerburgaz Üniversitesi'nde Anayasa Hukukçusu, kapanış konuşmasında Yuvarlak Masa Toplantısında yürütülen tartışmalar ile ilgili izlenimlerini aktardı. Prof. Dr. Yokuş, günün kilit konularını tekrarlarken sürecin devam etmesi ve ortaya çıkan gerilemelere rağmen ivmenin sürdürülmesi ihtiyacının da altını çizdi. Her barış süreci ile paralel olarak bir demokratikleşme sürecinin yürütülmesi gerektiği vurgulandı.

Prof. Dr. Sevtap Yokuş, Anayasa Hukukçusu ve Kemerburgaz Üniversitesi'nde Hukuk Profesörü, kapanış konuşmasında Yuvarlak Masa Toplantısı ile ilgili izlenimlerini aktarıyor

“Umarım bu toplantı daha sonraki beraber çalışma fırsatları için bir sıçrama tahtası olur.” – **Sevtap Yokuş**

Uluslararası konuşmacılar ile tartışılan konular arasında *aktörler arasında güvenin inşasının* önemi ve iyi niyetin çok az hissedildiği ya da hiç hissedilmediği zorlu zamanlarda her iki taraf açısından güven tesis edecek tedbirlerin alınmasının gerekliliği konuları da yer aldı.

Güney Afrika'daki Soweto başkaldırısı da dahil *Sivil eylemin rolü* de tartışıldı. Bu başkaldırının ardından ülke çapında beş yıl süren olağanüstü hal ilan edilmişti. Çatışmanın ekonomik etkileri bu bağlamda tartışıldı ayrıca *zamanlama*, ya da düşmanlıkların sonlandırılması sürecinin başlayabilmesi için şartların olgunlaşması gerekliliği de tartışıldı.

Gayrı resmi görüşmeler de tartışıldı. Her iki konuşmacı da resmi müzakereler raydan çıkmış olsa dahi güvenin inşasının devam etmesi ve *şiddetin yeniden tırmandığı* en zor zamanlarda bile sürecin sürebilmesi için bu gayrı resmi görüşmelerin devam etmesi gerektiğine vurgu yaptılar.

Liderlik, konuşmacılar tarafından bir sürecin gelişmesinde önemli bir etkiye sahip bir başka faktör olarak tanımlandı. Güney Afrika örneğinde, değişiklik yaratabilme yetisine sahip FW de Klerk tarafından üstlenilen yeni lider rolü ve yeni bakış açısı tartışıldı. Kuzey İrlanda örneğinde, yeni seçilmiş İrlanda ve Britanya Başbakanları (Bertie Ahern and Tony Blair) arasındaki pozitif ilişki ve her ikisinin de barış sürecine olan bağlılıklarının Hayırlı Cuma Anlaşmasının yapılmasındaki yararlı etkisi anlatıldı.

Kapsayıcı olma ve sahiplenme konuları da detaylı olarak tartışıldı özellikle de tüm siyasi partilerin ve toplumun tüm kesimlerinin barış sürecinin bir ayrılmaz bir parçası olarak görülmesinin önemi dile getirildi. Roelf Meyer, bu durumun Güney Afrika'da nihayi olarak tartışılan çözümün kapsayıcı olmasının kilit nedeni olduğunu ifade

ederek kimsenin çözüme karşı çıkmadığını zira herkesin çözümün bir parçası olduğunu söyledi. Bertie Ahern ise İrlanda sürecinin kapsamlı bir anlaşma sağlamak için Güney Afrika'nın kapsayıcılık modelinin esas alındığını anlattı.

Uluslararası üçüncü tarafların rolü de tartışılırken konuşmacılar farklı yaklaşımları anlattılar. Güney Afrika örneğinde böyle bir üçüncü tarafın müdahil olması söz konusu değildi fakat yaptırım ve boykot şeklinde uygulanan kayda değer bir uluslararası baskı değişim konusunda önemli bir rol oynadı. Kuzey İrlanda barış süreci örneğinde Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahil olması sürecin başarıya ulaşmasında önemli bir yere sahip, özellikle de görüşmelere başkanlık eden ve Mitchell İlkeleri olarak bilinen süreç için 'esas kuralları' getiren Senator George Mitchell'in (Başkan Clinton'un özel elçisi) oynadığı rol.

Demokratik değişimlerin yapılması bağlamında Anayasa reformunun gerekliliği de Yuvarlak Masa Toplantısında tartışılan bir diğer kilit konu oldu, ayrıca mahpusların salıverilmesi konusu.

Güney Afrika deneyiminin kilit ilkeleri:

- Anayasa değişikliği ve demokratikleşme kalıcı bir barışın gerçekleştirilmemesi için kilit role sahipler.
- Güney Afrika süreci boyunca karşılaşılan temel kriz noktaları: şiddetin yeniden tırmanması, bozguncuların faaliyetlerinin ardından müzakerelerin raydan çıkması
- Değişim için şartların olgunlaşmasında uluslararası baskı ve ekonomik istikrarsızlığın rolü
- Süreçte gerileme ile başedebilme açısından kapsayıcı olma ve tüm kesimlerce sahiplenmenin önemi
- Kalıcı bir barışın güvence altına alınması için demokratikleşme sürecine dayanan bir anayasa değişikliği ihtiyacı
- Şeffaflığın önemi, kamuoyunun katılımı ve danışma

Konuşmacı, Eski Güney Afrika Hükümeti Müzakerecisi Roelf Meyer

“Gizli görüşmeler Mandela ile cezaevinde diğer liderler ile de sürgünde perde arkasında başladı... Bu, güvenin inşasının başlangıcı oldu” – **Roelf Meyer**

İrlanda deneyiminin kilit ilkeleri:

- Sürecin ilerlemeye devam edebilmesi için toplumun her kesiminin sürece dahil edildiğini hissetmesi gerekli-kamuoyuna danışma ve kamuoyunun katılımı kilit role sahip
- (Basın, hükümet ve diğerlerinin) kullandığı dil önemli ve dil, ortaya çıkan zorluklar karşısında ilerleme ve dialogun sürdürülmesi hususunda gerçek bir etkiye sahip
- Bozguncu faaliyetler karşısında nihayi hedefi göz önünde tutmak ve öfke ya da telaşla karşılık vermek yerine ileri doğru yol almak önemli
- Raydan çıkmış süreci tekrar rayına oturtmak ve süreç için ‘temel kurallar’ koyma hususunda üçüncü taraflar yararlı olabilir
- Pratik adımlar, ortaya çıkan engeller karşısında süreci rayında tutabilir (Senatör George Mitchell gibi bir üçüncü taraf aktör; zorlu zamanlarda dahi gayri resmi kanallar da dahil olmak üzere dialogun sürdürülmesi)
- Zamanlamanın önemi: her iki tarafın da mevcut durumu tahammül edilemez olarak görmesi değişime yol açar

Konuşmacı, Eski İrlanda Başbakanı Bertie Ahern

“Bir şeyi çözmeye çalışıyorsanız, mevcut durumun tahammül edilemez olduğuna dair geniş bir kabulün olması gereklidir” – **Bertie Ahern**

Dialog ve görüş alışverişi için bir platform

Güney Afrika ve İrlanda deneyimleri çerçevesinde işaret edilen konular ışığında, Türkiye'nin siyasi ve coğrafi yelpazesinin dör bir yanından katılımcılar Türkiye'deki mevcut durum ile paralellikler tespit ettiler, özellikle de silahsızlanma, yönetim, bozguncuların etkisi ve zamanlama ile sürecin koreografisi konularına işaret ettiler.

İstanbul Yuvarlak Masa Toplantısı katılımcılar ile ilk elden deneyimleri ve Güney Afrika ve İrlanda'nın çatışma çözümü deneyimlerinin içyüzünü paylaşmayı ve odaklanmış bir dialog için bir platform yaratmayı amaçlamaktaydı. Türkiye'de Kürt çözüm süreci açısından dialog ve çözüm arayışı etkinliklerine her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulduğu bir dönemde gerçekleştirildiği düşünülen Yuvarlak Masa Toplantısı ile ilgili olarak katılımcıların her biri olumlu geri bildirimde bulundu.

“DPI ziyaretleri sırasında edindiğimiz tüm deneyimler Türkiye'de olumlu adımların zemininin hazırlanmasında çok etkili oldular – **Ali Bayramođu**

Katılımcılar, birçok ilgili alanı işaret ederek özellikle de zorlu zamanlarda bir sürecin tekrar rayına nasıl oturtulabileceğini gösterdiği için hem Güney Afrika hem de İrlanda örneklerini yararlı bulduklarını ifade ettiler.

Toplantı ayrıca Türkiye'deki toplumun her kesiminden grupların ve bireylerin bir araya gelme ve bunun pek de mümkün olmadığı böylesi bir zamanda, ülkenin karşı karşıya kaldığı meseleleri değerlendirme fırsatı olarak de görüldü. Katılımcılar toplantı sırasında edindikleri deneyimleri camiaları veya seçmenleri ile paylaşma niyetinde olduklarını dile getirdiler.

Sosyal medya platformu kullanıcısı birçok katılımcı (birçoğunun 180.000'in üzerinde twitter takipçisi var), günün uluslararası konuşmacılarından öğrendiklerini paylaştılar.

Yuvarlak Masa Toplantısının ardından ileriki dönemde benzer etkinliklerin yapılması için talepler geldi ve DPI 2016 yılı faaliyetlerinde, İstanbul'da ele alınan konuların devamını getirme niyetindedir.

İçindekiler: Ekler

- Ek 1: Yuvarlak Masa Toplantısı katılımcıları
- Ek 2: Güney Afrika'da Apartheid sonrası Uzlaşma ve Birlikte Yaşam: Karşılaştırmalı Çalışma Ziyareti Raporu
- Ek 3: Hayırlı Cuma Anlaşması: Genel Bakış

Ek 1 : Yuvarlak Masa Toplantısı Katılımcıları

Türkiye'den katılımcılar

İsim	Konum	Mensubiyet
Abdulkadir Akil	Müşteşar	Kamu Düzeni ve Güvenliği Müşteşarlığı
Abdullah Demirbaş	Eski Belediye Başkanı	Diyarbakir Sur İlçesi Belediyesi
Abdurrahman Kurt	Eski Milletvekili	AK Parti
Adnan Boynukara	Milletvekili	AK Parti
Ahmet Faruk Ünsal	Başkan Akil İnsanlar Komisyonu Üyesi	MAZLUMDER
Ali Bayramoğlu	Köşe Yazarı Akil İnsanlar Komisyonu Üyesi	Yeni Şafak Gazetesi
Aslı Tunç	Müdür	İstanbul Bilgi Üniversitesi Çatışma Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi
Ayhan Bilgen	Milletvekili	HDP
Ayla Akat	Eski Milletvekili Başkan	HDP Özgür Kadın Kongresi
Bejan Matur	Şair	
Bekir Ağırdir		KONDA Kamuoyu Araştırmaları ve Danışmanlık Şirketi

Erol Katırcıoğlu	Köşe Yazarı Akademisyen	Özgür Gündem Gazetesi
Fatima Betül Sayan	Milletvekili Dışişlikler Komisyonu Başkanı	AK Parti
Fazıl Hüsnü Erdem	Hukuk Profesörü Akil İnsanlar Komisyonu Üyesi	Dicle Üniversitesi
Hatip Dicle	Eski Milletvekili Eşbaşkan	HDP Demokratik Toplum Kongresi
Kadir İnanır	Oyuncu Akil İnsanlar Komisyonu Üyesi	
Kenan Çayır	Sosyoloji Bölüm Başkanı Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü	İstanbul Bilgi Universitesi
Kezban Hatemi	Hukukçu Akil İnsanlar Komisyonu Üyesi	
Koray Özdil	Kıdemli Uzman	TESEV
Melda Onur	Eski Milletvekili	CHP
Murat Akıncılar	Genel Koordinatör	DISA
Murat Aktaş	Akademisyen	Muş Üniversitesi
Muhammad Affan		Al Sharq Forumu

Nazan Haydari Pakkan	Yardımcı Direktör	İstanbul Bilgi Üniversitesi Çatışma Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi
Nazmi Gür	Eski Milletvekili	HDP
Necdet İpekyüz	Kurucu Üye Yönetim Kurulu Üyesi	Türkiye İnsan Hakları Vakfı DISA
Nesrin Uçarlar	Akademisyen	
Nurettin Yaşar		
Oral Çalışlar	Gazeteci Akil İnsanlar Komisyonu Üyesi	
Ömer Gergerlioğlu		Kocaeli Barış Platformu
Özge Genç	Araştırmalar ve Programlar Direktörü	PODEM
Öztürk Türkdoğan	Başkan	İnsan Hakları Derneği (İHD)
Remzi Sanver	Eski Rektör Kurucu Üye	İstanbul Bilgi Üniversitesi İstanbul Bilgi Üniversitesi Çatışma Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi
Serdar Bülent Yılmaz		

Sevtap Yokuş	Hukuk Profesörü	Kemberburgaz Üniversitesi
Şah İsmail Bedirhanoğlu	Kurul Üyesi	DOGÜNSİFED
Turgut Tarhanlı	Hukuk Fakültesi Dekanı	İstanbul Bilgi Üniversitesi
Vahap Çoşkun	Akademisyen Akil İnsanlar Komisyonu Üyesi	
Yıldız Ramazanoğlu	Yazar & Köşe yazarı	Serbestiyet
Yılmaz Ensaroğlu	Akil İnsanlar Komisyonu Üyesi	
Zekeriya Soydaş		İzmit Barış Platformu

Uluslararası Konuklar

İsim	Konum	Mensubiyet
Govert W Visser	Müşavir – Politik İşler	Hollanda Kraliyeti Büyükelçiliği
Ertan Keskinsoy	Siyasi İşler Departmanı	Hollanda Kraliyeti Büyükelçiliği

Ambassador Brendan Ward	Büyükelçi	İrlanda Büyükelçiliği
Sondre Bjotveit	Başkatip	Norveç Büyükelçiliği
Didier Chassot	Misyonlar Bölümü Başkan Vekili	İsviçre Büyükelçiliği
Jonathan Passmoor	Başkatip	Güney Afrika Büyükelçiliği
Alfred Le Prevost	Siyasi İşler Memuru	Birleşik Krallık Büyükelçiliği
Hanne Melfald	Program Müdürü	Hümaniter Dialog Merkezi

Ek 2:

Apartayd Rejimi Sonrası Güney Afrika'da Uzlaşma ve Birarada Yaşama

Karşılaştırmalı Çalışma Ziyareti Raporu
30 Nisan – 7 Mayıs 2013

Demokratik Gelişim Enstitüsü
11 Guilford Street
Londra WC1N 1DH
Birleşik Krallık
tarafından yayınlanmıştır.

www.democraticprogress.org
info@democraticprogress.org
+44 (0)203 206 9939

İlk baskı, 2013

ISBN: 978-1-905592-77-7

© DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü, 2013

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler'de kayıtlı bir vakıftır. Vakıf Kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108.

Bu yayının telif hakları saklıdır, ancak, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin ya da önceden izin alınmaksızın herhangi bir yöntemle çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

Önsöz

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI), anlaşmazlıklara demokratik çözüm yolları geliştirilmesi amacıyla, farklı kesimlerden düşünce insanlarını biraraya getirerek, fikirlerini, kaygılarını ve önerilerini açıklayıp, paylaşabilecekleri bir ortam yaratmak için bir dizi toplantı düzenlemiştir. Enstitümüzün bu çalışması, örneklerle ön açıcı amaçlıdır. Başka bir deyişle, yürüttüğümüz bu çalışmalar, anlaşmazlığın sürdüğü yerel düzlemde, demokratik bir çözümün sağlanması için, kilit özellikteki sorun konusunda, konsensüs (ortak zemin) sağlamaya imkan verecek çoğulcu bir siyasal ortamın geliştirilmesine destek sunma niteliktedir.

Enstitü olarak, uluslararası alanda barışın teşviki ve demokrasinin inşasına katkı yapmak için, güçlü bir kamusal tartışmanın yürütülmesi gerektiği inanıyoruz. Bu amaçla, yetenek ve deneyimlerimizi paylaşmanın, yanısıra, çözüm için pratik bir çerçeve oluşturma üzerinde yoğunlaşmaktayız.

DPI olarak, bu amaçlar çerçevesinde, barış ve demokratik ilerleme konusunda, yapıcı bir diyalog oluşturulmasına, aynı zamanda barış ve demokrasinin inşası hakkında, yeni platformların kurulmasına, mevcut olanların geliştirilmesine katkı sunmayı hedeflemeyiz. Bu amacın gerçekleşmesi için, farklı toplumsal kesimlerin biraraya gelip, bilgilerini, kaygılarını ve önerilerini katılımcı, samimi bir ortamda karşılıklı tartışmalarla ortaya

koymaları, kurumumuz açısından hayati önem taşımaktadır. DPI'nin hedefi demokrasi ve barıştır. Sorunlara çözüm bulunabilmesi için, ortak önceliklerin ve yaratıcı yaklaşımların tespit edilmesi, bu amacın temelidir.

DPI aynı zamanda, projeler aracılığıyla akademisyenler, sivil toplum ve kararverici kesimler arasındaki işbirliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Çünkü, benzer sorunların yaşandığı ülke örneklerini incelemeye alarak gerçekleştirilen Karşılaştırmalı Çalışma Gezilerinde, yeni ele alınan konuda, örneklerde görülen hataların tekrarını önlemeyi garantiye hedeflemektedir. Örnek üzerinde tartışmayı, bu amaçla etkili bir yöntem olarak görmekte ve değerlendirmektedir. DPI, Barış ve demokrasinin inşasında karşılaştırmalı analiz modelini, bu amaçların gerçekleşmesinde merkezi bir metot olarak görmektedir.

Bu rapor, 30 Nisan ile 7 Mayıs 2013 tarihleri arasında, DPI tarafından Güney Afrika'ya düzenlenen ve ev sahipliğini Güney Afrika hükümetinin yaptığı karşılaştırmalı çalışma sırasında gerçekleştirilen faaliyetlerin ve yapılan tartışmaların detaylarını içermektedir. Ziyaretimizin, Türkiye'de yaşanan gelişmeler sonrası sağlanan ateşkes, PKK'nin sınır dışına çekilme kararının yanı sıra, özel ve kamusal alanda barış hakkında sürdürülen müzakerelerle denk gelmesi, önemini daha da arttırmaktadır. DPI tarafından daha önce Birleşik Krallık'ta ve İrlanda'da gerçekleştirilen çalışma gezileri serisinin devamı olan bu gezi, 1994 yılında Aparthayd (Apartheid) rejimin sona ermesi

sonrasında, Güney Afrika'da yaşanan uzlaşma ve ortak yaşam konularına yoğunlaşmaktadır. Bu çalışma ziyaretinin, Türkiye'de devam eden tartışmalara olumlu katkı sunmasını diliyoruz. Bu raporun hazırlanmasındaki katkılarından dolayı Alice Cursi'ye ve DPI çalışanlarına çok teşekkür ediyoruz. DPI olarak, bu ziyarete evsahipliği yaptığı için, Güney Afrika hükümetine özel teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kerim Yıldız
DPI Direktörü
Mayıs 2013

30 Nisan 2013 Salı – Cape Town, Masa Körfezi, Robben Adası Ziyareti

Katılımcı: Güney Afrika Kalkınma Bankası Danışmanı ve Afrika Ulusal Kongresi (ANC) eski müzakerecisi Mohammed Bhabha¹

Yer: Robben Adası, Masa Körfezi, Cape Town

Katılımcılar Robben Adası'nda

Robben Adası, Cape Town'un batısındaki Masa Körfezi bölgesinde yer almaktadır.

Kökeni Felemenkçe'ye (Hollandaca) dayanan ada isminin Türkçedeki anlamı, Martı Adası'dır. Ada ülkeye göçmen olarak gelen Hollandalılar tarafından 17. yüzyıldan itibaren genellikle siyasi mahkûmların tutulduğu bir hapisane olarak kullanılmaya başlanmıştır. Nobel Barış Ödülü sahibi olan, Güney Afrika'nın ilk siyahi devlet başkanı Nelson Mandela, 27 yıllık tutukluluk hayatının 18 yılını bu adada geçirmiş, Aparthayd rejiminin yıkılmasıyla birlikte serbest bırakılmıştır.

1997'den itibaren, müze olarak kullanılmaya başlanan Ada, şimdi bir Dünya Mirası alanı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Güney Afrika mirasının önemli bir simgesi olan müze, ziyaretler sayesinde hareketli bir alan haline gelmiştir.

¹ Güney Afrika'lı bir hukukçu olan Mohammed Bhabha, sürdürülen müzakerelerde Demokratik Güney Afrika için Kongre'de (CODESA) Afrika Ulusal Kongresi (ANC) adına müzakere heyetinde yer almış, daha sonra Güney Afrika Anayasasına dair süren müzakerelere de katkı sunmuştur. Güney Afrika Kalkınma Bankası'ndaki görevinden sonra ise Kooperatif İdaresi ve Geleneksel İlişkiler Bakanlığında bakan yardımcısı danışmanı olarak görev almıştır. Mohammed Bhabha bir yandan da Kenya'da devam eden anayasa yapım sürecine de destek sunmaktadır. Geçmiş görev ve başarıları arasında Evraz Highveld Steel Şirketi Yöneticiliği ve Senato'nun Anayasa ve Yerel İdare Komisyonu Kurul Başkanlığı sayılabilir.

Çalışma gezisi katılımcıları, Robben Adası müzesini de ziyaret etmiş ve Apartayd rejimi tarihi konusunda bilgi almışlardır.

Katılımcıların ziyaret ettiği, diğer tarihi yerler şöyledir:

Robert Sobukwe'nin hücresi

Pan Afrikan Kongresi'nin kurucusu olan Robert Sobukwe, 21 Mart 1960 tarihinde yani Sharpville Katliamı'ndan hemen sonra tutuklanmıştır. Üç yıl tutuklu kaldıktan sonra, özel olarak çıkarılan ve adına Sobukwe Maddesi denilen bir yasa işletilerek, cezası 6 yıl daha arttırılmıştır. Ada'da tutuklu kaldığı dokuz yıl boyunca, bir yatak odası ve bir mutfaktan oluşa hücre hapsinde tutulmuştur.

*DPI Direktörü Kerim Yıldız ve DPI Uzmanlar Kurulu üyesi Mithat Sancar
Sobukwe'nin tutulduğu hücrede*

Yüksek Güvenlikli Cezaevi

Yüksek Güvenlikli Cezaevi'nin giriş kapısı

Katılımcılar, yüksek güvenlikli cezaevini, bir dönem bu cezaevinde 5682 sicil numarasıyla hapis yatan ve kendini Sparks (Kıvılcımlar) ismiyle tanıtan eski bir siyasi mahkumun rehberliğinde gezdiler. Delegasyonun rehberi 17 yaşındayken Afrika Ulusal Kongresi'nin (ANC) askeri kanat üyesi olarak örgüte eleman kazandırmak ve yaşadığı silah bulundurma gerekçesiyle yakalanmış, terörizm suçlamasıyla yargılanarak 1982-1990 yılları arasında Robben Adası'nda tutulmuştur. Katılımcılar, Nelson Mandela'nın geçtiği yolları, içinde tutulduğu cezaevi binasını ve 18 yılını geçirdiği hücrelerini görme imkanı bulmuşlardır.

Katılımcılar Yüksek Güvenlikli Cezaevinin avlusunda

Nelson Mandela'nın kaldığı hücre

30 Nisan 2013 Salı – Queen Victoria Otel, Hoşgeldiniz Yemeği

Demokratik Gelişim Enstitüsü Direktörü Kerim Yıldız, Queen Victoria Otelinde katılımcılar onuruna verilen yemeğin evsahipliğini yapmıştır. Verilen yemekte Ivor Jenkins ve Roelf Meyer, katılımcıları karşılamış, gezinin amacı konusunda kendilerini bilgilendirmiş ve gezinin planlamasında rol alan *In Transformation Initiative* hakkında katılımcıları bilgilendirmişlerdir.

Katılımcılar:

Mohammed Bhabha, Güney Afrika Kalkınma Bankası

Danışmanı ve Afrika Ulusal Kongresi (ANC) eski müzakerecisi

Ivor Jenkins², Danışman ve *In Transformation Initiative*

2 Sivil toplum örgütlerinin idare edilmesi konusunda otuz yıla yakın bir tecrübeye sahip olan Ivor H Jenkins, pratik çözümler bulma ve katılımcı karar alma konusundaki becerileriyle öne çıkmıştır. Geçiş dönemlerinde farklı kesimlere siyasal liderlik, gruplar arası ilişkiler, çatışma yönetimi, idari sistemlerde değişim, kurumsal gelişim, sivil toplum örgütlerinin kapasitelerinin geliştirilmesi, proje yönetimi ve fon bulma gibi konularda katkı sunarak

Direktörü

Roelf Meyer³ , Birleşik Demokratik Hareket kurucusu ve eşbaşkanı

Yer: Dash Restoran, Victoria Park Otel, Cape Town

Yakın bir dönemde kurulmuş olan In Transformation Initiative'in amacı, Güney Afrika'nın barış modelinin sahip olduğu prensipleri Güney Afrika, Afrika ve dünyanın farklı yerlerindeki farklı çatışma ortam aktörlerine tanıtmaktır. Kurumsal yapısı, farklılık ya da çatışmaya yönelik herhangi bir yaklaşımın mutlaka tasarlanmasına, bu tasarının evrimleştirilip geliştirilmesine ve çatışmanın yaşandığı yerde, "içerde" çözülmesi gerektiğine, dış aktörlerin bir çözüm reçetesi veremeyeceği felsefesine dayanmaktadır. Bu felsefe, sorunların çözümlerini sahiplenilmesine ve sürdürülebilirliğe imkan sağlamaktadır. Kuruluş, şu anda Sri Lanka, Asya, Bahreyn ve Türkiye üzerine projeler yürütmektedir.

hem Afrika hem de Güney Afrika siyasetinde önemli bir rol oynamıştır. Geçmiş görev ve başarıları arasında Güney Afrika'nın geçiş dönemine ilgi duyan ve anlamak isteyen çok sayıda uluslararası delegasyona ev sahipliği yapmanın yanı sıra Afrika'da Demokrasi Enstitüsü'nün proje geliştirme çalışmalarından sorumlu olma görevi sayılabilir.

3 Roelf Meyer, Birleşik Demokratik Hareket'in kurucusu ve eş başkanıdır. 1979 yılından aktif siyasetten ayrıldığı 2000 yılına kadar milletvekilliği yapmıştır. Halen Güney Afrika Savunma Değerlendirme Komitesi başkanlığı görevini sürdürmekte, bir dizi şirkette yürüttüğü yönetim kurulu üyeliklerinin yanı sıra barış süreçleri ve anayasa yapımı gibi konularda danışmanlık yapmaktadır. Meyer özellikle Çok Partili Müzakere Forumu döneminde Ulusal Parti ve hükümet içinde kilit bir rol oynamıştır. Geçmiş görev ve başarıları arasında Hukuk ve Düzen ile Anayasal Kalkınma alanlarında Bakan Yardımcılığı (1968-1991 yılları arası), 1991-96 yılları arasında kabinede Savunma ve Anayasal İlişkiler Bakanlığı ve 1994 yılında gerçekleştirilen seçimlere kadar süren Güney Afrika çatışması çözüm görüşmelerinde Ulusal Partinin baş müzakereciliği sayılabilir.

Ivor Jenkins yemekte katılımcılara hitap ederken

Ivor Jenkins: Öncelikle, hepinize Cape Town'a hoşgeldiniz demek istiyorum. Sizi ülkemizde görmekten dolayı, son derece mutluyuz. Birleşik Krallık'taki dostlarımız, bizden bu geziyi planlamak için yardım istediklerinde, bunu önemli fırsat bildik ve hemen değerlendirmeye karar verdik. Bunun sebebi, bizim Güney Afrika barış sürecine olan inancımız ve bu sürecin prensiplerini dünyanın her yanındaki insanlarla paylaşma isteğimizdir.

Roelf Meyer, Mohammed Bhabha ve ben bir araya gelerek küçük bir grup kurduk. Bu grup üzerinden, Güney Afrika'nın barış süreci tecrübelerini Bahreyn ve Sri Lanka gibi ülkelerle paylaşıyor, onların sadece bilgi almasını değil, aynı zamanda bizim hata ve başarılarımızdan dersler çıkarmasını, kendi durumlarına yardımcı olabilecek çıkarımlar elde etmesini sağlamaya

çalışıyoruz. Güney Afrika'da geçireceğiniz zamanın, faydalı geçeceğini umuyorum. Ziyaretiniz süresince, yapacağınız safari gezisinde vahşi hayvanlar görecek, muhteşem bir doğaya tanıklık edecek, toplantılarda anlaşılması güç siyasetçilerle tanışacak, kurumsal yapıların iç işleyişine tanık olacaksınız. Bütün bu tecrübelerin, sizde olumlu etkiler bırakmasını, yaşadığınız yerlere dönerken Güney Afrika'ya yaptığınız uzun yolculuğun değdiğini düşünmenizi umut ediyorum. Sizleri burada görmenin, bizim için onur olduğunu ifade etmek istiyorum. Güney Afrika'da harika zaman geçirmenizi ve yeniden gelmenizi umut ediyorum. Sözü, ana konuşmacımızı takdim etmesi için, sayın Kerim Yıldız'a bırakmadan önce, tekrar hoş geldiniz demek isterim. Teşekkürler.

Kerim Yıldız: Çok teşekkürler Ivor. Temel katılımcı grup üyeleri, bu proje çerçevesinde uzun süredir birlikte çalışmaktadırlar. Bu gezimizde, ilk kez aramıza katılan arkadaşlarımız var. Öncelikle, onlara aramıza hoşgeldiniz demek istiyorum. Bu gezinin planlamasına, yaklaşık bir yıl önce başladık. Ancak, bir dizi aksilik ve güçlük sebebiyle bir kaç kez ertelemek zorunda kaldık. Nihayet, Güney Afrika'da olduğumuz için, sevinç duyduğumuzu ifade etmek isterim. Desmond Tutu gibi, görüşebileceğimiz bazı isimler, ne yazık ki, burada bize katılamayacaklar. Ancak, çok sayıda konuşma, toplantı, ziyaret ve hatta safari gezisinin de içinde bulunduğu oldukça dolu bir programımız var.

İzin verirseniz, size bu gecenin ana konuşmacısını, Sayın Roelf

Meyer'ı tanıtmak istiyorum. Kendisi Birleşik Demokratik Hareketi'nin kurucusu ve eşbaşkanıdır. 1979'dan 2000'e kadar, Ulusal Parti'de milletvekilliği yapan Roelf, görevi sırasında barış sürecine ciddi bir katkı sunmuştur. Sevgili Roelf, aramıza katıldığın için çok teşekkür ediyorum. Onu, delegasyonumuza tanıtmak benim için büyük bir zevk.

Kerim Yıldız ve Roelf Meyer Dash Restoran'da verilen yemek sırasında

Roelf Meyer: Herkese iyi akşamlar. Öncelikle, bu geziyi düzenlediği için, Kerim'e ve diğer arkadaşlara takdirlerimi ve teşekkürlerimi iletmek istiyorum. Burada olmanız, beni bir kaç sebepten dolayı oldukça memnun ediyor. Öncelikle, güzel ülkeniz ile aramızda yeniden bir iletişim imkanı doğdu. Sadece İstanbul ile sınırlı olsa da Türkiye'yi, iki defa ziyaret etme imkanım oldu ve oldukça keyif aldım. Birinci ziyaretim eşimle

birlikte tatil amaçlıydı. İkinci gezimde ise, sayın Ahmet İnel ile birlikte bir konferansta konuşmacı olarak bulundum. Sizinle buluşmamın memnuniyet verici ikinci sebebi, Ivor'un da ifade ettiği üzere, biz Güney Afrika barış sürecine dahil olan insanlar, her zaman benzer sorunlar yaşayan ülkelere, yardım etmekten memnuniyet duyuyor ve geçirdiğimiz tecrübelerin onlar için, bilgilendirici, yararlı olacağına inanıyoruz. Ancak, hemen ifade etmek isterim ki, hiçbir ülke birbiriyle aynı değildir. Çatışmalar birbiriyle benzerlik içermezler. Türkiye'de yaşananlar, sizin ülkenize ve insanlarınıza özgüdür. Aynen bizim Güney Afrika'da yaşadıklarımızın, bizim ülkemize ve insanlarınıza özgü olması gibi. Bizim yapmaya çalıştığımız, bu iki örneği birbiri ile kıyaslamak ya da karşılaştırmak değil, tecrübelerimizi paylaşarak ortak noktalar olup, olmadığını bulmaya çalışmaktır.

Ben ve iki çalışma arkadaşım, Güney Afrika'nın tecrübesini kısmen temsil etmekteyiz. Geçmişte, bizim birbirine rakip kesimlere mensup kişiler olduğumuzu ifade etmenin, önemli olduğuna inanıyorum. Ivor, ılımlı bir muhalefetten geliyordu. Yani kendisi bir sivil toplum aktivisti olarak, Güney Afrika'daki özgürlük hareketinin bir parçasıydı. Kendisi Aparthayd rejiminin son bulması için, beyaz toplum içinde örgütlenen bir sivil toplum örgütünün kurucusudur. Haliyle, kendisi bana muhalefet ediyordu. Çünkü ben, onun karşı olduğu rejimi sürdüren hükümetin bir parçasıydım. Mohammed ise bir siyasal eylemciydi. Çok genç yaştan itibaren, Afrika Ulusal Kongresi'ne katılmış bir eylemciydi. Kendisi, sadece benim muhalifim değil,

düşmanımdı da. Birbirimizi böyle biliyorduk. Daha sonra ben ve Mohammed diğer insanlarla birlikte muhalif kesimleri biraraya getiren görüşmelerde yer aldık ve soruna siyasal bir çözüm bulmaya, özellikle ülkeye demokratik bir idare getirebilecek yeni bir Anayasa üzerinde müzakere etmeye başladık.

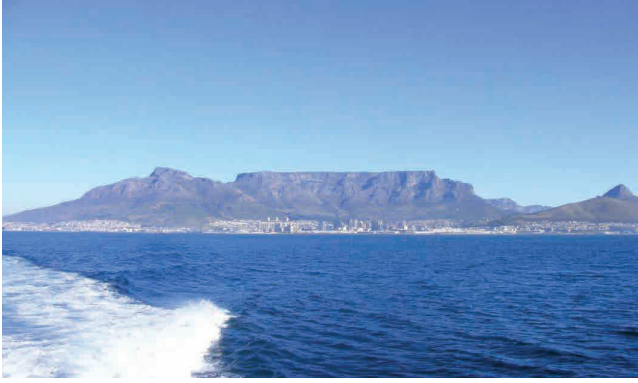
Güney Afrika ziyaretinizde, üç şeyi aklınızda tutmanızı arzu ediyorum: Birincisi, müzakere sürecinin tam bir katılımcılık içermesi gerektiği gerçeğidir. Biz görüşmelere başladığımızda, bir kısmı Aparthayd rejimini, bir kısmıysa özgürlük mücadelesini destekleyen, yine bu kesimlerin dışında kalan bir dizi farklı siyasi aktör müzakere sürecine dahil durumdaydı. İkinci konu ise aramızdaki bütün muhalif yaklaşımlara rağmen, bizi başarıya götüren şeyin aramızda güven inşasını becerebilmiş olmamız olduğunu ifade etmek istiyorum. Bunun başarılmasını sağlayan üç adım vardı. Öncelikli olarak, birbirimizi tanımaya, daha sonra birbirimize saygı duymaya başladık ve sonra da birbirimize güven duyarak bu süreci tamamladık. Üçüncü nokta ki bence bu en önemlisidir, içinde bulduğumuz ilişkiler konusunda, bütün sorumluluğu kendi üstümüze aldık ve kendimize çözüm bulma sorumluluğu yükledik. Dışarıdan kimseden medet ummadık, kimseye sırtımızı dayamadık. Gerçekte Güney Afrika'da ne arabulucu, ne de kolaylaştırıcı vardı. Biz, Güney Afrika'da müzakereleri bizzat Güney Afrikalıların kendisi arasında başlattık, Bu son derece önemlidir.

Sözlerimi, Güney Afrika'nın bundan yaklaşık 20 yıl önce, iç

savaşın eşiğinde olduğunu hatırlatarak bitirmek istiyorum. Öyle bir aşamaya gelmiştik ki, iç savaş her an başlayabilirdi. İç savaşın ortaya çıkmasını engellemekteki başarımızın sebebi, aramızdaki farklılıkların üstesinden gelmemizdi. Bu, her iki tarafça başlatılan bir süreçti. Siz, bunu önümüzdeki günlerde daha fazla fark edeceksiniz. Daha sonraki görüşmemizde, sizinle tecrübelerimizi paylaşmak için sabırsızlanıyorum. Güney Afrika'ya geldiğiniz ve bu gezinin gerçekleşmesini sağladığınız için, tekrar teşekkür ediyorum. Umarım, bu ziyaret aramızda uzun süre devam edecek bir ilişkiye vesile olur ve aynı zamanda sizin kendi barışınızı bulmanız için de bir faydası olur.

Kerim Yıldız: Teşekkürler Roelf. Hepimiz, yarınki ilk görüşmemizi dört gözle bekliyoruz.

1 Mayıs 2013 Çarşamba – Masa Dağı Ziyareti

*Robben Adası'na sefer yapan feribottan Masa Dağı'nın görünümü
Masa Dağı Cape Town şehrinde bulunan tepesi düz bir dağdır. Dağın
silüeti Cape Town şehrinin bayrağında ve diğer yerel idari amblemelerde de
yer almaktadır. Masa Dağı'nın zirvesinin eteklerine teleferikle ulaşanlar
buldukları yerden Cape Town şehrini, Masa Körfezini, Robben Adası'nı ve
Atlantik Okyanusu manzarasını görebilirler.*

Katılımcılar Masa Dağı'nda

1 Mayıs 2013 Çarşamba – Quay Four Restoran'da Öğle Yemeği, Cape Town

Katılımcı: Mohammed Bhabha, Güney Afrika Kalkınma Bankası Danışmanı ve Afrika Ulusal Kongresi (ANC) eski müzakerecisi
Yer: Quay Four Restoran, Waterfront, Cape Town

Mohammed Bhabha Quay Four Restoran'da verilen yemekte katılımcılara hitap ederken

Mohammed Bhabha: Öncelikle, herkese hoşgeldiniz demek istiyorum. Bir şey ifade etmek istiyorum: Bundan 20 yıl önce ,yani Apartayd rejimi sona ermeden önce, ben bu restorana gelip yemek yiyemezdim. Siyahlar şehirlerin dışına itilmiş, banliyölerde yaşamaya zorlanmış durumdaydılar. Bu banliyölerden en ünlüsü, bir zamanlar Nelson Mandela'nın da yaşadığı Soweto banliyösüydü. Bu banliyöyü, Johannesburg'a gittiğimizde ziyaret edeceksiniz. Ancak, beyazların yine de siyahilerin işgücüne ihtiyacı vardı. O sebeple, çalışma saatlerinde, siyah işçiler özel bir izinle buraya gelir çalışırlardı. Umarım, bu söyleyeceğim

şey kimseyi incitmez, ama o zaman yaşananlar, bugün İsrail'de yaşananlar gibiydi. Apartayd döneminde, Güney Afrika'da herşey birbirinden ayrılmıştı. Aynı restorana, aynı okula, aynı sinemaya gidemezdik. Özellikle okul sorunu çok önemliydi. Biz, hala o dönemin acısını çekiyoruz. O zamanlar eğitilmiş siyahiler, tehlikeli insanlar olarak görülüyorlardı. O yüzden, bütün okul sistemi yerle bir edilmişti. Şimdi, bu sorunu ortadan kaldırmak için, çalışmalar yürütüyoruz. Ama, bu durumun normalleşmesi kuşaklar boyu sürecektir. Siyahî liderler ve ideologlar, eğitimlerini daha çok sürgünde yaşadıkları ülkelerde sürdürmüşlerdir. O zaman liderlerimiz Londra, Doğu Almanya, Sovyetler Birliği gibi yerlere gitmiş, oralardaki durumlardan etkilenmiş, bugün sahip olduğumuz anayasanın yazılmasında da bunun etkisi olmuştur. Sürgünün çok çeşitli etkileri olmuştur. Bir örnek vermek istiyorum:

Çok sayıda savaşçımız, komşu ülkelere sürgün edilmiş, nihayetinde bu insanlar bu ülkelere yerleşmiş, evlenip çoluk çocuğa karışmışlardır. Dolayısıyla, bu insanların Güney Afrika'ya dönmesine izin verildiğinde, gelenler tek başlarına gelmediler. Yanlarında ailelerini de getirdiler. Bizim, bu insanların ülkeye yerleşmelerine yardım etmemiz gerekiyordu. Bunun çok kolay bir şey olduğunu söyleyemem. O kadar insana hazırlıklı değildik. Öte yandan, bu sorunun bir süre sonra kendi kendine hallolduğunu söylemek mümkün. Ülkeye geri dönen ve her biri birer kahraman gibi karşılanan askerlerin aileleri, bir süre sonra yeniden kendi ülkelerine döndüler. Bir diğer sorun ise bu askerlerin topluma

yeniden kazandırılmasıydı. Tek bildiği şey öldürmek olan bir insana, nasıl bir iş verebilirsiniz? Biz uzun süredir çatışmalarla yaşayan bir toplumuz. Sadece Apartayd rejimi ile savaşmadık. Ülkemiz, çok sayıda farklı etnik grubu bir arada barındırıyor. Bu etnik grupların her biri, kendi silahlı gruplarını oluşturmuştur. 10 farklı silahlı grup vardı ve bunlardan çoğu bizzat Aparthayd rejimi tarafından mali olarak desteklenmekteydi. Bu grupların liderleri güçten başka bir şeye inanmayan iktidar kuklalarıydı. Hükümet onları kullanıyor, silahlandırıyor sonra da köşesine oturup birbirlerini nasıl öldürdüklerini izliyordu. Afrika Ulusal Kongresi, yasaklı değilken sadece hükümetle değil, aynı zamanda hükümetle işbirliği yapan bu siyahi gruplarla da mücadele etmekteydi. Biz, bu gruplarla konuşup, onları mantıklı olmaya davet ettik. Ama, onların bize tek sorusu, bizimle işbirliği yaparlarsa, onların payına ne düşeceğiydi. Liderlerin kalitesi çok önemli bir şeydir. Bizim muhteşem bir liderlik makamımız ve son derece iyi yapılandırılmış bir iletişimimiz vardı. Bu çok önemli bir şeydir. Şimdi sözlerimi burada bitirmek istiyorum. Çünkü bundan sonraki günlerde yapacağımız görüşmelerde, bu konular hakkında özellikle Güney Afrika tarihi hakkında, oldukça fazla bilgilendirileceksiniz. Bu tür toplantıların ilki bu öğleden sonra Dr Du Toit ile gerçekleştirilecek. Tekrar hoşgeldiniz diyor verimli bir ziyaret geçirmenizi diliyorum.

1 Mayıs 2013 Çarşamba –Birinci Bölüm: Fanie Du Toit ile toplantı, Victoria and Alfred Otel Toplantı Salonu, Cape Town

Sunum ve Yuvarlak Masa Toplantısının Konusu: Güney Afrika Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun Hikâyesi

Katılımcı: Fanie du Toit⁴, Adalet ve Uzlaşma Enstitüsü (Institute for Justice and Reconciliation) Genel Müdürü

Moderatör: Mohammed Bhanha, Güney Afrika Kalkınma Bankası Danışmanı ve Afrika Ulusal Kongresi (ANC) eski müzakerecisi

Yer: The Forum, Victoria and Alfred Otel Toplantı Salonu, Cape Town

Katılımcılar yuvarlak masa toplantısının konuşmacısı

Dr Fanie Du Toit'e sorularını yöneltirken

4 Fanie du Toit, Cape Town'da bulunan ve genelde Afrika üzerine yoğunlaşan, uzmanlık alanı çatışma sonrası uzlaşma ve geçiş dönemi adaleti olan Adalet ve Uzlaşma Enstitüsü'nün Genel Müdürlüğü görevini sürdürmektedir. Önceki yıllarda Uzlaşma stratejileri, Güney Afrika'da tarih ve yaşam oryantasyonu gibi konuların okullarda öğretilmesi için ülke çapında yürütülen kampanyanın da öncülüğünü yapmıştır. Enstitü bu çabaların bir sonucu olarak 2008 yılında UNESCO'nun Barış Eğitimi ödülüne layık görülmüştür. Toit'in geçmiş görev ve başarıları arasında Notre Dame Üniversitesi Uluslararası Barış Çalışmaları için Kroc Enstitüsü (Kroc Institute for International Peace Studies) bursiyerliği, Birleşmiş Milletler Medeniyetler İttifakı (United Nations Alliance of Civilisations) Danışmanlığı ve Güney Afrika Anayasası'nın Geliştirilmesi Konseyi'nin Danışma Kurulu üyeliğini saymak mümkündür.

Mohammed Bhabha: Öncelikle hepinize hoşgeldiniz demek istiyorum. Bugün, 1 Mayıs olmasına ve resmi tatilde olmamıza rağmen, bu önemli program için birlikteyiz. *Adalet ve Uzlaşma Enstitüsü'nden* Dr Fanie Du Toit'e, bu tatil gününü bize ayırdığı için, teşekkür etmek istiyorum. Adalet ve Uzlaşma Enstitüsü 2000'de, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu sürecinin tamamlanmasından hemen sonra kurulmuştur. Kurulma amacı, Güney Afrika'nın Aparthayd rejiminden demokrasiye geçiş döneminde, öğrenilen derslerin ülkenin geleceğe yönelme sürecinde, yol gösterici olmasını sağlamaktır. Enstitü, bugün gerçekleştirdiği seçkin girişimler ve müdahaleler sayesinde, Afrika'da adil, demokratik ve katılımcı bir toplumsal yapının oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. Enstitü misyonunu toplumsal zeka, makro araştırmalar ve karşılaştırmalı analizler yoluyla, geçiş dönemi adaletini ve uzlaşma sürecini, ulusal boyutta biçimlendirmek olarak ifade etmektedir. Enstitünün kurucularından olan ve halen enstitü için çalışan Dr Fanie Du Toit aynı zamanda, Güney Afrika Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nda araştırmacı olarak da çalışmıştır. Kendisiyle yapacağımız toplantı, bir bütün olarak Hakikat ve Uzlaşma süreci üzerine olacaktır. Kendisi bizimle sadece sürecin yapısal oluşumunu değil, bu sürecin Güney Afrika için ne ifade ettiği, kendisinin komisyon ile ne tür çalışmalar yaptığı üzerine de görüşlerini paylaşacaktır.

Fanie Du Toit: Çok teşekkürler Mohammed. Bana sizinle tecrübelerimi, fikirlerimi ve siyasal geçiş dönemi hakkındaki

kaanatlerimi paylaşma konularında, fırsat verdiğiniz için ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Size hitap etmek, benim için büyük bir onur. Buraya gelmeden önce, bana gönderilen tanıtım dosyasını okuma şansım oldu. Bu kadar üst düzey bir delegasyonla biraraya geldiğim için, hem şahsım, hem de ülkem Güney Afrika adına gurur duyduğumu ifade etmek istiyorum. Siyasal geçiş, bir ülkenin belli bir idare sisteminden başka bir idare sistemine barışçıl yollardan geçişini ifade etmektedir. Birçok tartışmaya konu olan ancak üzerine yapılmış araştırma sayısı oldukça az olan bir alandır. Ülkeniz Türkiye hakkında, çok fazla bilğim olmadığı için, herhangi bir yorum yapmak istemiyorum. Sizinle ülkem Güney Afrika ve bizim Aparthayd'tan demokrasiye geçiş sürecimizle ilgili konuşacağım.

Öncelikle Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu hakkında, bazı ön bilgiler paylaşmak istiyorum. Öncelikle, hiç kimsenin Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nu otomatik olarak bütün sorunları çözen, her derdin çaresi olarak görmemesi gerekir. Tam tersine, böyle bir oluşum doğru olmayan bir çerçevede oluşturulursa, herşeyi daha kötü hale de getirebilir. Bence, geçiş dönemiyle ilgili mekanizmaları kurmadan önce, geçiş sürecinin kapsamını ciddi bir değerlendirmeden geçirmek gerekir. Öte yandan, Güney Afrikalı insanlar, bizim ülkemizde uygulanan modelin örnek alınmış olmasından dolayı, biraz şaşkınlık yaşamaktadırlar. Çünkü, bizdeki kurumlar tümüyle bizim ihtiyaçlarımıza göre ve içinde çeşitli eksiklikler barındırarak oluşturulmuştur. Bunun sebebiyse, kurumsallaşmaların olayların devam ettiği

bir dönemde oluşturulmuş olması, bizim herşey üzerine detaylı düşünecek yeterli zamana sahip olmayışımızdır. Her ülkenin kendi kurumlarını yaratmaları, diğer örnekleri kopyalamamaları gerekir. Açıkçası, ben işimin büyük kısmını, bizim kıtamızdaki diğer ülkelere giderek insanları, bizim modelimizi uygulamaktan vazgeçirmekle geçiriyorum. Gittiğim yerlerde, görüştüğüm insanlara kendi yollarını ve yöntemlerini kendilerinin çizmelerini, herşeyi detaylı tartışmalarını öneriyorum. Güney Afrika'daki Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, o zamanki siyasal ve uzlaşma siyaseti koşullarından dolayı belli bir oranda başarı sağlamıştır. Bundan yaklaşık üç hafta önce, Tunus'a gittim. Ben Ali rejiminin yıkılmasının üzerinden geçen iki yıllık süre sonrasında, Birleşmiş Milletler'in desteğiyle ülkede mağdurlar ve mağdurların hakları konulu bir konferans düzenlendi. Tunus'ta bir Hakikat ve İtibar Komisyonu oluşturulmaya çalışılıyor. Ancak, benim gördüğüm kadarıyla, bu tür bir komisyonunun işleyişi Tunus'un bugün içinde bulunduğu koşullar dikkate alındığında, çok ciddi zorluklarla karşı karşıya kalır. Görünen o ki, ülke buna hazır değil. Daha konferansın birinci bölümü bitirmemiştik ki, mağdurların birbirine bağırıldığını, birbiriyle tam bir sinir harbi içinde olduğunu gördük. Orada, bu türden bir kurumu destekleyecek uzlaşma girişimi, ya da zemini malesef mevcut değil. Dolayısıyla, zamanlama çok önemli. Zamanlamayı çok iyi ayarlamamız, iklimi hissetmeniz lazım. Bizim kurduğumuz komisyona, Desmond Tutu gibi manevi etkisi yüksek biri başkanlık ediyor olmasına rağmen, o bile Nelson Mandela'nın başkanlık makamında olması sayesinde, bazı zorlukları aşabilmiştir. Bizim sürecin işlemlerini

sağlayan şey, belirli bir zaman diliminde birbiriyle uyumlu olan olumlu faktörlerin bir arada bulunduğu bir tablonun oluşmasıdır. Siyasal uzlaşmanın üç özelliğinden bahsetmek istiyorum. Birinci özellik, gruplar arasında, birbirine bağımlılığın kabul edilmesi. Biz, aynı ülkede bir arada yaşadığımızı, çıkarlarımızla selametimizin, birbirine tümünden bağlı olduğu gerçeğini kabul ettik. Eğer, sen acı çekersen, ben de acı çekerim, eğer sen feraha erişersen ben de feraha erişirim, gerçeğini kabul ettik. Bu durum, bizi birbirimizden ayırmayı hedefleyerek, varlığını sürdürmeye çalışan Aparthayd rejiminin antiteziydi. Bu manevi bir bildirge değil gerçeğin ta kendisiydi. Uzlaşma manevi çağrılarla değil, olan bitenin olduğu gibi kabul edilmesiyle; birbirimize bağımlı olduğumuzun anlaşılmasıyla başlar. İkinci özellik, katılımcı ve kapsamlı görüşmelerin yapılması ihtiyacıdır. Katılımcılıktan kastım, en ufak bir grubun dahi sürecin dışında bırakılmaması, herkesin bir masanın etrafında toplanmasıdır. Kapsamlıdan kastım ise, üzerinde konuşulmayan en küçük bir sorunun dahi kalmamasıdır. Bizim masamızda, son derece büyük sorunlar yer alıyordu. Geçiş döneminden bahsediyorsanız, o zaman turizmden anayasa mahkemesine kadar, her konu üzerine konuşmanız gerekir. Metaforik olarak tanımlamak gerekirse, üç tane kutumuz vardı diyebilirim. Bu kutulardan birisi *Gelen* kutusuydu. Diğer bir kutuya *Üzerinde Anlaşılanlar* kutusu, son kutuyada *Üzerinde Anlaşılamayanlar* kutusu diyorduk. *Gelen* kutusundan bir sorunu alır, üzerinde konuşur ve sonun da ya *Üzerinde Anlaşılanlar* ya da *Üzerinde Anlaşılamayanlar* kutusuna koyardık. Üzerinde anlaşılamayan konuları, tekrar

Gelen kutusuna koyar, üzerinde daha sonra tekrar konuşurduk. Konuşmaktan vazgeçmek, ya da usanmak gibi bir seçeneğimiz olmazdı. Üçüncü özellik ise, ülkede yaşayan herkes için, somut ve pratik adaletin sağlanmasına yönelik hamleye olan ihtiyaçtı. İnsanların bunu hissetmesi, görmesi ve tecrübe etmesi gerekir. Eğer bu üç özellik mevcut ise, o zaman bir siyasal dönüşüm sürecinde olduğunuzu söyleyebiliriz. Bizim Hakikat ve Uzlaşma Komisyonumuz döneminde bu süreç yaşanmaktaydı ve bu üç temel kıstas dönüşüm için mevcuttu.

Hakkaniyet kavramının da yardımıyla sizinle Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nda yaşadığım tecrübeleri paylaşmak istiyorum. Sanırım, dünyada iki tip Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu var. Birincisi, adeta geçmişin bir sembolü haline gelen, ülkenin tarihine kapılıp giden, ülke içinde yaşanan ayrışmanın bir yansıması haline gelen, bir çıkış yolu bulamayarak, kaybolup giden türe işaret ediyor. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu geçmişe yoğunlaşırken, işleyişinin ve kültürünün geleceğe yönelik olması, ulusu geleceğe taşıması gerekir. Bizim Hakikat ve Uzlaşma Komisyonumuz geleceğe odaklanmış komisyonun iyi bir örneğini teşkil eder. Neden? Çünkü, Aparthayd rejimi, topluma ırka dayalı bir hiyerarşi dayatan bir sistemdi. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu sürecinde, merkezde mağdurlar yer almaktaydı. 18 ay boyunca, bu insanlar komisyona davet edildi, kendilerinden yaşadıklarını komisyonla paylaşmaları talep edildi. Bir zamanlar gücü elinde bulunduran ve bu suçların sorumlusu olan kişilerse komisyona gelip, bu suçlar için af dilemek zorunda kaldılar.

İtirafta ya da kabulde bulunup, af dileyenler cezalandırılmasa da, bu yolla aslında güç noktasında yapısal bir değişiklik yaşanmaktaydı. Sorumlular, acınacak birer insan haline geldiler. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu geçmişe dair konuşurken, bize geleceğin nasıl olacağını gösterdi, bize geleceğin modelini çizdi. *Hakkaniyet* kavramına dönersek, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu sürecine, iki tavrın yansıması gerektiğine inanıyorum. Bunlar: *Köklü Hakkaniyet* -ki bunu öz olarak da adlandırabiliriz- ve *Usul Yönünden Hakkaniyet* -ki bunu da nasıl bir hakkaniyet diye adlandırmak mümkün. Türkiye’de, Köklü Hakkaniyetin ne olacağı Türkiye’deki tartışmalara bağlı bir konudur. Bu konuda, ulusal ölçekte bir tartışma yapılmalı, bu tartışmada Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun yetki alanı belirlenmelidir. Bizim örneğimizde, komisyona üç göreve dayalı yetki verdik.

Birincisi, mağdurların medeni ve insani itibarlarının tamiriydi. Diğer bir deyişle, insanların yeniden hem vatandaş hem de insan olarak itibar görmelerinin sağlanmasıydı. Biz mağdurlara, suçluları affetmelerini söylemedik. Biz onlardan, karşılığında telâfi edilmiş hissedecekleri bir şekilde, kendi yaşadıklarını anlatmalarını talep ettik. Komisyonun ikinci görevi ise, af sürecinin idaresiydi. Bunu da Latin Amerika’dan öğrendiğimiz ve daha sonra Güney Afrika’ya uyguladığımız bir mekanizma yoluyla işlettik. Geçmişte aflar, devlet başkanının bizzat verdiği kararlarla, bireyselleştirilmeden ve herhangi bir şeffaflık içermeden verilmekteydi. Biz, buna “örtülü af” diyorduk. Güney Afrika’da, biz bunu tersine çevirdik. Buna göre, ciddi insan

hakları ihlallerinden sorumlu olan bir kişinin, bireysel olarak komisyona gelmesi, dahil olduğu bütün suç ve ihlalleri itiraf etmesi, komisyon tarafından ihlallerin siyasi saik ile yapılmış olduğunun kabul edilmesi sonrasında, ancak ilgili kişi af hakkına kavuşabilmekteydi. Bunun anlamı, bu kişinin bir siyasi hareketin parçası, bu siyasi parti ya da hareketin talebini yerine getirmiş ve yaptıklarının siyasal hedeflerin bir parçası olması gerekiyordu. Katliama katılmış olmak siyasi hedefler için, orantılı bir faaliyet olarak kabul edilmemektedir mesela. Sorumlulardan özür dilemelerini istemememizin sebebi ise eğer öyle bir şey yaparlarsa, bunun gerçekçi olmayacağından kaynaklıydı. Sürekli suç işleyen birer fail haline gelmiş bu insanların, bir gecede manevi bir dönüşüm yaşayıp, birer meleğe dönüşmesini bekleyemezsiniz. Bizim onlardan istediğimiz öne çıkıp yaşananlardan bahsetmeleri ve böylece hafızaya katkı sağlamalarıydı. Bunun karşılığında kendileri affedilecekti. Üçüncü olarak mağdurların dava açma hakkından vazgeçmeleri karşılığında, onlara tazminat ödenmesi düzenlemesiydi. Üç tür tazmin gerçekleştirilmekteydi: *Ekonomik*, *sembolik* ve *sosyal tazminler*. *Ekonomik tazmin* kapsamında, asgari ücrete dayalı olarak 6 yıllık emeklilik ücreti hesaplanırdı.

O zamanın koşullarında, bunun karşılığı yaklaşık 21.000 Amerikan Dolarıydı. *Sembolik tazmin* ise caddelerin isimlerinin özgürlük mücadelesi kahramanlarının isimleri ile değiştirilmesi, kamusal alanlara heykellerinin dikilmesi gibi uygulamaları içermekteydi. Bu önlemler mağdurların toplumda kendilerinin bir karşılıkları olduğunu görmeleri için önemliydi. Biz bir

kültürel soykırım riskini atlatmış olduk. Bundan 22 yıl önce Cape Town tümüyle farklı bir yerdi. Şehrin bütün sokaklarının Avrupalı isimleri vardı. Şehirde anıtlar dahil olmak üzere, her şey beyazların tarihini anımsatmaktaydı. *Sosyal tazmin* süreci ise tıbbi yardım, terapi ve travma danışmanlık hizmetlerini içeren sosyal servislerin mağdurların hizmetine sunulmasını içermekteydi. Bizim yetki alanımız bundan ibaretti ve biz bunun büyük oranda adil olacağını düşünüyorduk. Sorumluların soruşturmayla tabi tutulmasından dolayı, çok sayıda eleştiri yapıldı. Hatta Anayasa Mahkemesi yoluna gidildi ancak biz ülkede bir istikrarsızlığa sebep vermemek için, bu insanların soruşturulmaması gerektiğine inanıyorduk.

Usul Yönünden Hakkaniyet açısından ise aşağıdaki temel on soruya yanıt almaya çalışıyorduk:

- *Komasyon üyelerinin atamasından kim sorumlu olmalıdır ve bu üyeler nasıl seçilecekler?*

Bu süreç Güney Afrika'daki en uzun, en zorlu süreç olmuştur, ama en sonunda bunların atamaları Nelson Mandela tarafından yapılmıştır.

- *Kimler sürecin dışında bırakılacak, hangi gruplar sürecin dışında tutulacak?*

Kadınların bütünüyle sürece dahil edilmemesi bizim için, büyük bir kör noktaydı. Kadınlar konuştuklarında, erkeklerin yaşadıklarından bahsediyorlar. O açıdan toplumsal cinsiyet

yönünden katılımcı bir süreç olduğunu söyleyemem. Zulu Partisi komisyonu boykot edince, bunun Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'na ciddi bir etkisi olmuştur. Bu açıdan tümüyle kapsayıcı bir süreç olması gerekir.

- Komisyon kime karşı ve nasıl sorumlu olacak?

Emin olun ki komisyon çalışmaya ve yaşananlar ortaya çıkmaya başladığı andan itibaren siyasetçiler müdahale etmeye çalışacaklardır. O dönem, hem De Klerk hem de Mbeki komisyon başkanı Desmond Tutu ile görüşmek istedi. Ancak kendisi, bu talepleri reddetti. Komisyon raporu yayınlanınca her ikisi de raporu mahkemeye taşıdılar. Ama en nihayetinde Tutu'nun reddi süreci korumuş oldu.

- Komisyon üyeleri kendilerine verilen görevleri yerine getirebilecekler mi?

Çok ciddi boyutlardaki insan hakları ihlallerini açığa çıkarmak, ciddi bir iştir. Bu konular üzerine çalışacak insanların, alana ilişkin bir eğitimden geçirilmiş olması, yeterli kaynağa sahip olması ve bu belgeleri inceleyebilecek yetkiye ve güce sahip olması gerekir. Böyle bir komisyonunun kurulacağına dair küçük bir işaret alındığında, belgeler ortadan kaldırılmaya çalışılacaktır. Bizim Hakikat ve Uzlaşma Komisyonumuz kurulduğu zaman, dönemin hükümeti sırf bu belgeleri çabucak yakmak için, ocaklar satın almıştı. Aparthayd rejiminin son yıllarında, sıkça yapılan bir şaka vardır. Derledi ki: Eğer ülkenin idari kurumlarının bulunduğu Pretoria (daha sonra şehrin ismi değiştirilmiştir) isimli şehrin

üzerinden kuş bakışı uçarsanız, şehirde çalışan kağıt parçalama makinalarının sesini rahatlıkla duyarsınız. Komisyonunun hakikati açığa çıkarmak için yeteri kadar gücü olacak mıydı?

- *Komisyon konuları açık ve samimi bir şekilde tartışabilecek miydi?*
Bunu sağlamak için, ülkedeki farklı kesimlerden insanlar komisyonda biraraya getirilmişti. Çoğu zaman anlaşma sağlanamıyor, çok hararetli tartışmalar yaşanıyordu. Hatta bazen bu anlaşmazlıklar öyle bir aşamaya geliyordu ki anlaşmazlığı çözmek için mahkemeye dahi başvuruyorlardı. Mahkemenin ise süreci garantiye almak gibi önemli bir rolü vardı.

- *Komisyon kamuoyunu nasıl bilgilendirecekti?*

- Desmond Tutu'nun, özel bir politikası vardı: Eğer komisyonda ters giden birşeyler olursa -ki çoğu zaman işler ters gidiyordu- hemen bir basın toplantısı düzenlerdi. Bu şekilde, kendisi bilgilerin dışarıya sızmasını engeller, bir haliyle medyanın çarpıtılmış haberler yapması önlemini alır, söylemin tonunu bizzat kendisi belirlerdi. Genel anlamda komisyonunun şeffaf olduğunu ve medya ile iyi ilişkilere sahip olduğunu söyleyebilirim.

- *Komisyon bütün sorumluların cezalandırılmasını nasıl garanti altına alacaktı?*

Küresel adaletin en önemli eksiği, sadece en tepeki sorumlularla alakadar olmasıdır. Bizim bütün sorumluları tespit edecek bütünleşmiş bir sistemimiz yoktu. Herkesi dahil etsek bile, bunların hepsini yargılamak mümkün değildi. Bunun için,

farklı hesap sorma mekanizmalarına ihtiyacınız vardır. Hukuki cezalandırma sorumluların sadece bir yoldan cezalandırılmasını içerir. Bu sebeple farklı cezalandırma şekillerine ihtiyacınız vardır.

-Komisyona gelen sorumluların ve mağdurların itibarı nasıl garanti altına alınacaktır?

Acı çekmiş olan insanların yeniden aynı travmayı yaşamamasını sağlamak çok önemlidir. Çeşitli suçlardan sorumlu da olsalar insanlara yaklaşırken itibarı ve saygıyı elden bırakmamak lazım.

- Verilen sözlü ifadelerin incelemesi nasıl yapılacaktır?

Herhangi birisi gelip, bir sözlü ifade verebilir ve bunun sonucunda siyasi bir kan davasına sebep olabilir. Bu nedenle, bir inceleme sürecinin işlenmesi gerekir. Biz bu sebeple, önceden ifadeleri yazılı olarak talep eder, okur, bu ifadeden etkilenebilecek olan insanları, savunmalarını hazırlamak üzere haberdar ederdik.

- Kamuoyu komisyona ne kadar rahat erişebilir?

Bizim komisyon sürecimizde, herşey kamuya açık bir şekilde ve tam bir şeffaflık içinde yürütülmüştür. Komisyonunun oturumları televizyondan ve radyodan canlı yayınlanmıştır. Böylece, bir bütün olarak insanların kendilerini sürecin parçası hissetmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Yukarıda sıraladığım bu sorular, komisyonunun usul hakkaniyeti açısından önemli sorulardır. En iyi Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun dahi, bu soruları yanıtlayabilmesi gerekir. Biz,

Güney Afrika'da bütün bu soruları tam olarak yanıtlayamadık. Komisyon çalışmaları tamamlandıktan sonra, ortada yapılması gereken çok sayıda işin bulunduğunu da belirtmek istiyorum. Bu sebeple, komisyonunun aldığı kararların uygulanmasını takip edecek, daimi bir mekanizmanın olması gerekir. Bizim yaptığımız en büyük hatalardan birisi, başka öncelikleri olan hükümete, tazminleri yerine getirme sorumluluğu vermektir. Bir bakan, bu konuda 'benim önceliğim Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun 22 bin mağduru değil, Aparthayd rejiminin 22 milyon mağdurdur' diye doğru bir laf etmiştir. Malesef, bu tazmin programları sekteye uğramış ve çok kötü bir şekilde uygulanmıştır. Bu sebeple, sizin tazmin sürecini takip eden yarı bağımsız bir organ oluşturmanız gerekli olabilir. Bunun yanı sıra, sürece katılmayan kesimlerin yargılanmasının takipçisi olmanız gerekir. Biz, bunların hepsini yargılayacağız dememize rağmen, ne yazık ki bir ya da iki yargılama dosyası dışında, bir ilerleme sağlayamadık. En başından itibaren komisyonunun ne yapması gerektiğine karar verenler olarak, bu tabloya baktığımızda, bunun iyi bir sonuç vermediğini görebiliyoruz. Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Mohammed Bhabha, soru ve cevap bölümü açmıştır

Catriona Vine ve Fanie Du Toit

Katılımcı: Size üç tane kısa sorum var. İspanya konusuyla, ne kadar ilgilisiniz bilemiyorum. Biz Türkiye’de sürekli olarak İspanya ve Güney Afrika örnekleri arasında bir fark olduğundan bahseder, Güney Afrika’nın unutmamayı , İspanya’nın ise hatırlamamayı seçtiğini düşünürüz. Bu kıyaslamaya dayanarak sizin Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu tecrübenizin ne kadar geçerli olduğunu söyleyebilirsiniz? Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu olmasaydı, Güney Afrika’da uzlaşma sağlanabilir miydi? İkinci sorum ise komisyonunun bulguları hangi dereceye kadar yasal ve manevi bağlayıcılığa sahipti? Komisyonun bulgularını yasal olarak uygulamak için hukuki bir altyapı var mıydı yoksa uygulama için

ahlaki, psikolojik ve siyasi havanın oluşması mı bekleniyordu? Son sorum ise şu: Az önce Başpiskopos Tutu'nun öneminden bahsettiniz. Elbette bu çapta ve duruşta bir insan bulabilmek zor bir iş. Eğer Komisyonunda bu çapta ve duruşta bir insan olmazsa bir kaybımız olur mu?

Fanie du Toit: İspanya, sıklıkla bahsedilen bir örnektir. Elbette oradaki durum hakkında bir sonuca varmak mümkün değil. İspanya'nın ne kadar aşama kaydettiğine karar vermek de zor. Ancak biz, Güney Afrika'da bir kaç sebepten dolayı onlar gibi hareket edemedik. Aparthayd rejimi kendini masum gösteriyor, kendisini medeniyetin hamisi olarak lanse ediyordu. Bu rejimin aslında hınzır bir rejim olduğunu, tam tersine medeniyete karşı olduğunu göstermek çok önemliydi. Özellikle Beyaz Güney Afrika'lılara göstermek önemliydi ki zaten böyle olunca, onlar da tabloyu korku içinde farkettiler. Ülke genelinde bir anket çalışması yaptık. Bütün ulusa görüşlerini sorduk. İnsanlar komisyonu çok olumlu bir çalışma olarak görüyorlardı. Elbette Siyahlar Beyazlara oranla bu fikri daha yüksek bir oranda ifade ediyorlardı. Siyahların süreci desteklemesinin sebebi mağdur olmaları ve neyin nasıl olduğunu bilme konusundaki istekleriydi. İnsanlar, artık bir şeylerin sona ermesini istiyorlardı. Komisyonunun ne oranda başarılı olduğuna dair size bir örnek vermek istiyorum. Anketimizde insanlara Aparthayd rejimini, insanlığa karşı suç olarak görüp görmediklerini sorusunu sorduk. 2001 yılında bu soruya cevap veren Güney Afrikalıların yüzde 78'i bu soruya "Evet" yanıtı vermiştir. Bu soruyu, komisyonun

kurulma sürecinden önce sorsaydık eminim ki bu rakam, daha az bir oranda çıkardı. En azından bir şey üzerinde anlaşmak bile, uzlaşma sürecini ileriye taşımak için çok önemlidir. Adını *Güney Afrika Uzlaşma Barometresi* koyduğumuz bir anket çalışmasını, her yıl düzenli olarak yapıyoruz.

İkinci sorunuza dönersem: Birden fazla faktör olduğunu söyleyebilirim. Komisyon soruşturma için, 200'ün üzerinde ismin yer aldığı bir liste hazırlamıştır. Bu isimler, komisyonun yaptığı soruşturmalar sonrasında belirlenmişti. Bunlar, komisyona gelip af dilememiş insanlardı. Af için her iki taraftan yaklaşık 7.000 kişi başvurdu ve bunlardan, sadece 1.000 tanesi hakkında af kararı verildi. Polis kuvvetlerinden çok sayıda kişi af için başvururken, ordudan çok az sayıda başvuru vardı. Polisin içinde, etkili sonuç veren durum, orduda aynı sonuçları vermiyordu. Ordudakiler bir arada durmayı becerdiler ve komisyona gelmediler. Ancak suçların büyük bir bölümü mahkemelerin yargı alanına girmeyen, ülke dışındaki bölgelerde gerçekleştirilmişti. Son sorunuzu yanıtlamam gerekirse, güçlü kurumlara ihtiyacınız olduğunu söyleyebilirim. Bize göre bizim komisyonumuz gelecekte kurulacak olan komisyonlara emsal teşkil etmektedir. Örneğin bizden sonraki bütün komisyonlar kendilerini bizim Hakikat ve Uzlaşma Komisyonumuz gibi basına açmakla sorumlu hissetmişlerdir. Desmond Tutu'nun karizmasının büyük bir etkisi olduğunu kimse inkâr edemez. İnsanlar ona papaz olduğu için güveniyordu. Bunun yanısıra tümüyle bağımsız biriydi. Ancak onun Hristiyanlık inançlarının zaman zaman affetme

konusunda devreye girdiğini düşünüyorum. Daha önce de ifade ettiğim üzere biz hiç bir zaman hiç bir mağdura affetmesi yönünde telkinde bulunmadık ama bazen Tutu'nun mağdurlara sorumluları affetmeleri için yalvardığı görülüyordu. Bu sebeple bazen gerginlik yaşandığı olabiliyordu.

Mohammed Bhabha: Affetmenin olduğu bazı durumlar yaşandı. Mesela Adalet bakanımız Dullah Omar ve karısı, kendilerine suikast düzenlemeye çalışanları affettiler. Bu kamuoyuna açıkça yapılmış çok önemli bir duyuru oldu.

Katılımcı: Mahkemelerin önemli bir rol oynadığından bahsettiniz. Bu mahkemeler hala geçmişin izlerini taşıyan mahkemeler miydi yoksa Aparthayd rejiminin yıkılmasından sonra mı kurulmuşlardı?

Fanie du Doit: İkisinin karışımı diyelim. Aparthayd kanunlara uyarak hareket eden bir sistemdi. Herşey için bir kanun vardı diyebiliriz. Örneğin, bir insanın kiminle evlenebileceği ya da kiminle cinsel ilişkiye girebileceğine dair kanunlar vardı. Bu yasalar sebebiyle, hâkimleri suçlamak mümkün değildi. Çünkü onların yaptığı mevcut yasaları uygulamaktı. Hâkimlerin rejim tarafından ayartılabildiğini söyleyemem ama, önlerine yanlış yasalar konulmuştu. 1994'te, yeni bir Anayasa Mahkemesi kuruldu. Üyeleri yeniden seçilen bu mahkeme, en yüksek mahkeme pozisyonuna geldi. Bu bir güvence sağlıyordu. Örneğin eğer mağdurlar sorumlu bir kişiye verilen af kararını

kabul etmezlerse, bu Anayasa Mahkemesi'ne kararın değişmesi için başvurabiliyorlardı. Bu tür bir başvuruya, siyahi bir hâkim, daha iyi bir toplum için bazı bireylerin haklarının kısıtlanabileceği yönündeki güzel sözleri içeren bir karar vererek yanıt vermiştir.

Katılımcı: Bir son uygulamanın tarihi var mıydı? Süreç ne kadar deam etti?

Fanie du Toit: Komisyon kurulmadan önce, mağdurun mahkemede açtığı dava karara bağlandı. Ancak bazı af kararları komisyonun çalışmaları tamamlandıktan 5 yıl sonra dahi devam etmiştir. 1998'de, ilk rapor hazırlandıktan sonra, bu rapora iki cilt daha eklemek gerekmiştir. Komisyonun çalışma süresinin daha uzun olması daha iyi olabilirdi, ama bir süre sonra Güney Afrikalılara bıkkınlık geldi. Çok duygusal bir süreçti. Beyazlar için de öyleydi. İlk başta komisyonu reddettiler, bazı beyaz gazeteler komisyon hakkında olumsuz haberler yazdılar. Hatta Başpiskoposa "intikam meleği" adını taktılar. Ancak, daha fazla sürdüremediler bunu. Az önce bahsettiğim Güney Afrika Uzlaşma Barometresi, algının zamanla nasıl değiştiğini göstermektedir.

Katılımcı: Üç kutudan bahsettiniz. Üstünde uzlaşmadığınız konuları koyduğunuz kutuya ne oldu? Bu sorunlar nasıl çözüldü? İkinci bir sorum daha var. Toplumsal cinsiyet temsili anlamında bir dengesizlik olduğundan bahsettiniz. Komisyonunda toplumsal cinsiyet temsili anlamında bir dengenin sağlanması ne önem arzederdi? Kadınlar bu sorunun üstesinden gelmek için alternatif bir oluşuma gittiler mi?

Fanie du Toit: Gelen kutusuna yönlendirilen sorun sayısı oldukça fazlaydı. Çünkü, herkes bir şey ekleyebiliyordu. Burada, komisyondan değil uzlaşma sürecinden bahsettiğimi aklınızda tutmanızı istiyorum. Süreç başladığında, artık bu yoldan dönülemeyecekti. Üzerinde anlaşılan ya da anlaşılamayan bütün konular en sonunda yeniden *Gelen* kutusuna konulup tartışılmaktaydı. Diğer iki kutu geçiciydi diyebiliriz. Bu şekilde sürecin ilerleme ve gerileme yaşayabileceği ama asla durmayacağı gösterilmiş oluyordu. Durmak gibi bir lüksümüz yoktu. Toplumsal cinsiyet konusuyla ilgili olarak, daha önce de ifade ettiğim gibi yeterli oranda katılım sağlanamadı. Katılan kadınlar da kendilerinden ziyade genelde erkeklerin yaşadıklarından bahsettiler. Aynı sorunu. Tunus da yaşayacak. Çünkü, orada da erkeklere zarar vermek için, kadınlar kurban seçilmekte. “Bir erkeğe zarar vermek için kadına zarar vermek lazım” diye bir fikir var ortada. Burada önemli olan, komisyonunun sadece erkeğe değil kadınlara ve onların birebir yaşadıklarına da yoğunlaşması lazım. Tunus'ta kadınların bir insan gibi konuşabileceği eşit bir komisyona ihtiyaç var. Buna bizim Güney Afrika'da da ihtiyacımız vardı. Bir aşamadan sonra kadınlar içinde komisyon oluşturduk. Ancak bu hem yetersiz, hem de çok geç bir çabaydı malesef. Biz, Aparthayd rejiminin ırkçı bir rejim olduğu kadar, cinsiyetçi bir rejim olduğunu da aklımıza getiremedik. Rejim, sadece beyaz insanların yönetimde olması değil, beyaz erkeklerin yönetimde olması anlamına geliyordu. Şovenizm topluma hâkim kılınmıştı. Bugün, Güney Afrika'da tecavüz oranı çok yüksektir. Şiddetle ilgili her ihlal genelde kadınlara yöneliktir. Biz bu

sorunu tartışabilme fırsatını kaçırdık. Bugün ülkede daimi bir toplumsal cinsiyet eşitliği komisyonu varken, hükümetteki her partinin kadınların yüzde 50 oranında temsil edildiği bir kabine kurması zorunludur.

Katılımcı: Komisyon çalışma döneminde herhangi bir direnişle karşılaştı mı? Komisyona karşı yapılan herhangi bir protesto var mıydı? Size göre komisyon hangi oranda amaçlarına ulaşmıştır?

Fanie du Toit: Evet protestolar yapıldı. Ancak çok etkisi olmadı. Çünkü, komisyon oldukça ünlü ve güçlüydü. Bu sebepten, dolayı komisyona karşı olmak çok zordu. Yaptığımız ankette komisyona destek sunan Güney Afrikalıların önemli bir bölümü, büyük vahşet uygulamalarına maruz kalan isanların yaşadıklarının kamusal alanda kabul edilmesiyle birlikte, olası bir iç savaşın ya da sivil savaşın önlendiğini ifade etmişlerdir. Buna rağmen ben hala uzlaşma konusunda çok şeyin yapılması gerektiğine inanıyorum. Belki A noktasından B noktasına varmışızdır. Ancak şu anda, aslında C noktasında olmamız gerekiyordu. Bu, yani henüz o noktaya varamamış olmak bizim için, büyük bir hayalkırıklığıdır.

Mohammed Bhabha: O zamanki durumu bir an için aklınıza getirin: Bir bütün olarak duygusal yıkımların olduğunu düşünün. Her ne kadar bunu itiraf etmeseler de insanlar duygu dünyalarında yaşadıklarını açığa vurduklarında diğer insanlar bundan fazlasıyla etkilendiler. Bu noktada medyaya da teşekkür etmek

gerekir çünkü o zaman ulusun ruhunu yakalamayı başardılar. Bu sürece Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun ne kadar katkısı olduğunu gösterebilecek gerçek bir ölçek malesef yok. Bu sürecin ölçülebilen tek sonucu bizi intikamdan uzak tutması ve şiddet sarmalı içine girmemizi engellemesiydi. Geçiş dönemi sonrası tekrar kendimizi bir kan gölünde bulmak istemiyorduk. Bu açıdan komisyona çalışmalarından dolayı teşekkür etmek gerekir.

Katılımcı: Öncelikle, bir yorumda bulunmak istiyorum. İspanya'ya unutmanın iyi bir şey olduğunu gösteren bir örnek olarak bakamayız. 2007 yılında İspanya'da *Tarihsel Hafıza Kanunu* adıyla, bir yasa kabul edildi. Bu yasa mağdurların yaşadıklarını kabul ederken, Franco rejimini kınayıp mağdurların yakınlarına çeşitli haklar verdi. Sormak istediğim bir başka soru var: Dini ve kültürel faktörler nasıl bir rol oynadı? Dini gruplar, komisyona yaklaştılar mı?

Fanie du Toit: Önemli bir rol oynadılar. Çünkü Desmond Tutu Hristiyan görüşlerin yanı sıra, insanların birbirine olan ihtiyacına ve ilişkisine dayalı *Ubuntu*⁵ yaklaşımını kullanabiliyordu. Ancak, bunların süreçte temel bir rol oynadığını düşünmüyorum. Komisyon, bu faktörler olmadan da çalışabilirdi. Bütün inançlarda itiraf/ikrar hali vardır. Önemli olan kullandığınız dildir. Bizim örneğimizde, Hristiyanlık bağı önemliydi. Ama aynı şey, başka bir kültürel ortamda da benzer bir sonuç verebilirdi. Diğer gruplar

⁵ *Ubuntu, insanların birbirlerine bağlılık ve ilişkilerine odaklanan etik yada hümanist bir felsefedir. Özgürlükçü barış aktivisti Leymah Gbowee bu felsefeyi "Ben, ben olduğum için sen, sensin" sloganı ile tarif eder.*

da komisyona gelip, çalışmalara dahil oldular. Bu grupların hepsi sıcak bir şekilde karşılandılar. Sadece Müslümanlar değil, diğer kesimler de katıldılar. Ancak hiçbir şüphe yok ki komisyon çoğunlukla Hristiyandı.

Katılımcı: Komisyon televizyonda yayınlanacak hikayeleri nasıl seçiyordu?

Fanie du Toit: Herşey 18 ay boyunca canlı yayınlandı.

Katılımcı: Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu döneminde parlamentonun rolü neydi? Parlamento çalışmanızı destekledi mi?

Fanie du Toit: Parlamento çok önemli bir rol oynadı. Komisyonunun kurulmasını sağlayan yasal çerçeve devlet başkanı kararı ile alınmış değildi aksine parlamentoda tartışılmıştı. Demokratik bir sürecin sonucu olarak kurulmuş olmak çok önemliydi çünkü bu sayede komisyona meşruiyet ve güvenilirlik sağlanmış oluyordu.

Katılımcı: Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu müzakerelerdeki siyasi uzlaşmanın bir sonucu olarak mı kurulmuştu?

Fanie du Toit: Siyasi uzlaşma af üzerine sağlanmıştı. Bizim barış anlaşmamız olarak kabul edebileceğiniz Anayasa süreci üzerinde, sonradan uzlaşma sağlanmıştı. Çok açıktı ki af, üzerinde en

son uzlaşma sağlanan konuydu. Gelen kutusunda kalan son şeydi. İnsan hakları savunucuları, daha sonra bunun üzerine konuşmaya başladılar. Eğer af sürecini siyasetçilere bırakırsanız, en nihayetinde gizli af haline gelir.

Kerim Yıldız: Zamanlamanın öneminden bahsettiniz. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu ya da müzakereler için doğru zamanın ne ve hangi şartta kıvama geldiğini, nasıl anlayabiliriz?

Fanie du Toit: Zamanlamanın, içeriden belirlenmesi lazım. Biz, size sadece, ne zaman yapılmaması gerektiğine dair uyarıda bulunabiliriz. Bunun için, temel kriterler demokratik kurumların varlığı, özgür ve adil bir medyadır. Bunlar Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu için gerekli olan desteklerdir. Aksi durumda kısa sürede itibar kaybedilir. Bu şekilde çözümden ziyade sorunun parçası haline gelinir.

Katılımcı: Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun, toplumu yansıtmaması gerektiğini, onun yerine, topluma rehberlik yapması gerektiğini söylediniz. Ama, eğer komisyonunun kuruluşu toplumsal kesimleri içermezse, bir gücenme durumu ortaya çıkmaz mı? Siyasi partiler arasında özellikle de iktidar partileri arasında bir yarış başlatmaz mı?

Fanie du Toit: Elbette mümkün bu. Ancak, şunu aklınızda tutmanız gerek, komisyon elbette ülkenin demografik yapısını temsil etmektedir. Fakat liderlerinin, sizin gelecekte lider

olarak görmek isteyebileceğiniz türden insanlar olması gerekir. Bu tür bir güvenilirliği olan insanlar, olması lazım. Siyasal süreç açısından bakıldığında, daha önce Hakikat ve Uzlaşmaz Komisyonu'nun bağımsızlığına nasıl eriştiğinden bahsetmiştim. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu siyasi etkilere direnmiştir. Verdiği mesaj 'Aparthayd rejimi yanlıştı ve buna karşı verilen savaş haklı bir savaştı' olmuştur. Bir haliyle, Afrika Ulusal Kongresi'ni destekliyordu. Aynı zamanda, haklı savaşlar sırasında yaşanan insan hakları ihlallerinin, her zaman için yanlış olduğunu ve kınanması gerektiğinin de söylemiştir. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun en önemli hatası, De Klerk'ten resmi bir özür almamasıydı. Elbette ki özür özgürce, samimi bir şekilde yapılmalıdır. De Klerk kötü şeylerin olduğunu kabul ederken, hiçbir zaman bu olayların sorumluluğunu almadı. Bunun yeterli olmadığını düşünüyorum.

Mohammed Bhabha: Sadece De Klerk değil, hiçbiri özür dilemedi. Benim en büyük hayalkırıklığım, Aparthayd rejimine dahil olan ve bu sayede para kazananların hiçbirinin gelip, özür dilememesiydi. Sevgili Dr Fanie du Toit'e bizimle görüşlerini paylaştığı ve ilgi çekici sunumu için teşekkür ediyorum. Kendisinin ve Adalet ve Uzlaşma Enstitüsü'nün (Institute for Justive and Reconciliation) çalışmaları hakkında daha fazla bilgi almak istiyorsanız www.ijr.org.za isimli websitesini ziyaret edebilirsiniz. Teşekkürler.

1 Mayıs 2013 Çarşamba – Laurie Nathal ile Akşam Yemeği, Baia Restoran , Cape Town

Katılımcı:

Laurie Nathan⁶, Pretoria Üniversitesi Arabuluculuk Merkezi Direktörü

Yer: Baia Restoran, Cape Town

Laurie Nathan Baia Restoran'da verilen akşam yemeği sırasında katılımcılara hitap ederken

6 Prof. Nathan Güney Afrika'da kurulu bulunan University of Pretoria'nın Arabuluculuk Merkezi (Centre for Mediation) Direktörüdür. Ayrıca Birleşik Krallıkta ki Cranfield Üniversitesinde misafir öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Birleşmiş Milletler Arabulucular Listesi ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Sektörü Uzmanları Listesinde üyesi olarak yer almaktadır. Güney Afrika'nın Cape Town Üniversitesi ve Birleşik Krallığın London School of Economics isimli prestijli üniversitesinde de misafir öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Carter Center bünyesinde ki Çatışma Çözümü için Uluslararası Konsey üyeliği, Afrika Birliği Darfur Arabuluculuk Ekibi üyeliği ve Güney Afrika'da İstihbarat üzerine Bakanlık Gözlem Komisyonu üyeliği görevlerinde de bulunmuştur.

Mohammed Bhabha: Herkese iyi akşamlar. Bu akşam çok değerli bir konuğumuz var. Prof. Laurie Nathan, Pretoria Üniversitesi'nde görev yapmaktadır. Daha da önemlisi, kendisi üniversite bünyesindeki Arabuluculuk Merkezi'nin direktörüdür. Bu merkez, Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği ile ilişkili olarak çalışmalar yürütmektedir. Prof. Nathan, halen Darfur Bölgesi ve Güney Sudan üzerinde bazı çalışmalarda yer almaktadır. Bütün bunların ötesinde, Prof. Laurie Nathan'ın en önemli özelliği, Güney Afrika'da ilk demokratik seçimlerin oluşturulması döneminde olmuştur. Daha sonra, bizim istihbarattan sorumlu ilk bakanımız olan Ronnie Kasrill döneminde, Güney Afrika'da güvenlik ve savunma politikalarının oluşturulmasında sorumluluk almıştır. Prof. Nathan'ın bir diğer önemli görevi ise, savunma konusunda hükümetin tutum belgesinin oluşturulmasında aldığı roldür.

Laurie Nathan: Öncelikle hepiniz Cape Town'a hoşgeldiniz. Sizlere hitap etmenin heyecanını yaşıyorum. Konuşmamda, benim kişisel olarak Güney Afrika'nın demokrasiye geçiş dönemindeki rolüm, özellikle silahsızlanma, silahlı kadroların terhisi, topluma yeniden entegrasyon gibi konuların yanı sıra, bizim geçiş dönemimizin kapsamı ve bu süreçten ne tür dersler çıkarılabileceği gibi konulara değinmem rica edildi. Ben, yasaklı olduğu dönemde Afrika Ulusal Kongresi (ANC) üyesiydim. Aparthayd rejimine karşı faaliyet yürütüyordum. O zaman, bütün beyaz erkeklerin zorunlu askerlik hizmetini yerine getirmesi gerekiyordu. Ben ve bazı diğer yoldaşlarım Aparthayd rejimi

ordusunda görev almayı reddettiğimiz için, askere gitmedik. Afrika Ulusal Kongresi (ANC) üzerindeki yasak kararı, 1990 yılında kaldırılınca, bir grup arkadaş bir araya gelip, gelecekte demokratik bir yapı olması ihtimali olan ülkemiz için, yeni bir güvenlik ve savunma politikası üzerine fikir yürütmeye başladık. Bizim, en büyük kaygımız güvenlik ve savunma konusundaki uzmanlığın, bir bütün olarak Aparthayd hükümetinin kontrolünde olmasıydı. Geçiş dönemi sonrası oluşturulacak yeni ülke tablosunda dahi, ülkenin bu eski irticai güvenlik ve savunma politikasının korunacağı korkusuydu. Çünkü, bu alandaki bütün uzmanlar, Aparthayd rejimi yanlısı olan kişilerdi. Polis kuvvetlerine, istihbarat ve savunma alanlarına ilgi duyan Afrika Ulusal Kongresi (ANC) üyesi bir kaç kişi, bir araya gelerek ANC için bu alanlarda politika geliştirme çalışmasına başladık.

ANC'nin bu alandaki politikalarına şekil verme, anayasada güvenlik ile ilgili maddeleri yeniden düzenleme, istihbarat, polis kuvvetleri ve savunma konuları üzerine tutum belgesi hazırlama konularında, başarılı çalışmalar yaptık. Bir diğer hassas konu olan bütünleşme hakkında da başarılı çalışmalar yürüttük. ANC'nin tam adı, *Umkhonto we Sizwe* (Ulusun Mızrağı) olan silahlı bir birimi vardı. Bu birimin silahlardan arındırılıp, yeniden topluma entegre edilmesi oldukça zordu. Çünkü, bu insanları savaş, isyan konumundan, barış ve istikrar sürecine kanalize etmeniz gerekiyordu. İsyancılar, gücü ve meşruiyeti, ellerinde tuttıkları silahlardan alıyorlardı. Hem Güney Afrika'da, hem de diğer ülkelerde, eğer isyancılar silahlarını bırakmalarını isterseniz

bu insanlar kendilerini savunmasız kalmış gibi hissedebilir, hükümet güçlerinin kendilerine saldırayabileceği korkusunu duyabilirler.

Hükümet de, ANC silahları terkederse, belli bir oranda egemenlik hakkından vazgeçeceğini ifade etmekteydi. Bu süreç, her zaman son derece zor ve hassas bir süreçtir.

Peki, biz neden başarılı olduk? Başarılı olmamızın birinci sebebi, hem Aparthayd rejimi hükümeti, hem de ANC liderliğinin savaşın sona ermesi konusunda ciddi olmasıydı. Oyun oynamıyorlardı, ortada bir blöf yoktu. Sözde müzakere yapıyormuş gibi davranmıyorlardı. İkinci olarak, taraflar her ne kadar birbirlerinden nefret etseler de, ki bu uzun süren bir savaş için normal bir durumdur, her halükarda savaşı durdurmaları için, kendi müzakerecilerine çok net ve açık bir talimat vermişlerdi. Çünkü, gerçekten bir anlaşmanın olmasını istiyorlardı. Kendilerinin lehine olan bir anlaşma istiyorlardı. Ben, ANC'nin sivil-asker ilişkilerine bakan müzakerecilerinden birisiydim. Bu görevim sırasında, yeni savunma bakanlığını, parlamentonun savunma komisyonunu ve diğer ilgili kurumlarını inceliyordum. Eski düşmanlarımızla müzakere etmek, çok sıkıntı veren bir şeydi. Bu hisler soyut ya da felsefi değil, tam tersine karşılıklı ve kişiseldi. Birbirimizden nefret ediyorduk. Ancak, her iki taraftan insanlar olarak üzerinde mutabık olduğumuz bir diğer şey, bir anlaşma sağlama isteğiydi. Çok istekli bir şekilde müzakere yürütüyorduk. Başarımızın arkasındaki üçüncü neden ise, süreci aceleye getirmememizdi. Biz, on yıllardır bu ülkede bir

savaş içindeydik ve bunu bitirmek o kadar kolay bir iş değildi. Bu hem siyasal hem de duygusal açıdan çok zordu. Bu açıdan bizim müzakerelerimiz ANC üzerinden yasağın kaldırıldığı 1990'dan, ilk demokratik seçimlerimizin yapıldığı 1994'e kadar, yani yaklaşık 4 yıl sürdü. Bu süre içinde, hiç acele etmedik. Ayrıntılara özen gösterdik,. Sürecin başından, sonuna kadar mantıklı ve sistemli hareket ettik. Aklımızdan, geleceğe dair nasıl bir vizyonumuz olduğunu, ne tür değerler arzu ettiğimizi çıkarmadık. Temel prensiplerimize bağlı kaldık. Prensiplerimizi politikalara, politikaları ise stratejilere, projelere ve kanunlara dönüştürdük. Yani soyut fikirlerden hareket ederek, bütün detaylarına özen gösterdiğimiz, gerektiğinde taviz verdiğimiz, ama sonucunda somut mekanizmalara ve süreçlere eriştiğimiz bir mantık dizininde hareket ettik. Taviz konusunu özellikle ifade ediyorum.

Çünkü, ben bir müzakereciyim. Müzakere yapan taraflar genellikle taviz vermek istemezler. Herşeyi elde etmek isterler. Kendileri için önemli olan konularda bir zamanlar kendilerini öldürebilecek, ya da öldürmek istedikleri, yani tümüyle nefret ettikleri düşmanlarına karşı herhangi bir taviz vermek istemezler. Ancak, taviz vermeye hazır olmadan, hiçbir müzakereyi sağlıklı bir sonuca ulaştıramazsınız. Müzakereler çok zor olduğu için, pek çok kez üçüncü bir tarafın aracılığına ihtiyaç olabilir. Çoğu zaman, bu arabulucular dışardan gelirler. Ama bizim örneğimizde, bu arabulucular içerden geldiler. Çoğunlukla ya kiliselerden ya da iş dünyasından isimlerdi. Yeniden bütünleşmeye, silahlı insanların

topluma yeniden dönmesine ve silahsızlanma konusuna gelince, biz bu konuda bir dış aktörün yardımına ihtiyaç duyduk. Bizim demokratik yollardan seçilmiş yeni hükümetimiz, yeniden entegrasyon ve terhis süreçlerini, bir hakem gibi gözlemlemek üzere Britanya Ordusu'nu ülkeye davet etti. Eğer ANC ile Aparthayd rejimi arasında yeniden entegrasyon ve terhis süreçleri üzerine herhangi bir anlaşmazlık ortaya çıkarsa, Savunma Bakanlığı'nda bulunan Britanya Ordusu Danışma Ekibi bu anlaşmazlığı çözmekle sorumlu organ haline gelecekti. Buna biz akademide *Güven ve Güvenlik İnşaaı Önlemleri (CSBM, Confidence and Security Building Measures)* adını vermekteyiz ki, bu önlemler ülkeden ülkeye değişir.

Eğer bir ülkede, hassas konular olan güvenlik ve savunma gibi alanlarla ilgileniyorsanız, bu tür güven arttırıcı önlemler, son derece yardımcı olabilir. Özellikle tarafları iyi tanıyor, risk almaktan çekindiklerini biliyor, alacakları kötü kararların doğuracağı sonuçlardan ve karşılarında bulunan kesime sağlayacağı avantajlardan kaygı duyduklarını hissediyorsanız, bu tür önlemler, daha fazla önem taşır. Güven arttırıcı önlemler arasında yerli, ya da yabancı hakemler ve müzakereciler de yer alabilir. Buna ek olarak, özellikle terhis ve silahların bırakılması süreçlerinde ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların üstesinden gelebilmek için, çok açık bir anlaşma yapmanız için, ortaya çıkacak anlaşmazlıkları çözecek bir mekanizma kurmanız gerekir. Çünkü, her halükarda taraflar, anlaşmayı yorumlarken birbirleriyle anlaşmazlığa düşeceklerdir. Bizim örneğimizde, biz

yeniden entegrasyon, terhis ve silahların bırakılması süreci için, ilkin beş adım üzerinde anlaşma sağladık. Ancak bu adımların uygulanmasına geçilirken, bazı şeylerin yolunda gitmeyebileceğini aklınızda tutmanız gerekirdi. Süreci garanti altına alacak bir mekanizmaya ihtiyacınız vardı. Örneğin, sorunları çözmekle yetkili olan ve her iki taraftan aşiret liderlerini içeren bir komite gibi. Bunun üstüne de bir itiraz, ya da hakemlik mekanizması eklenebilir. Ben kişisel olarak, sürecin mekanizmadan daha önemli olduğunu düşünüyorum. Bunu böyle ifade ediyorum.

Çünkü, ben hem burada, hem de Sudan gibi diğer ülkelerde terhis ve silahsızlanma süreçlerine dahil oldum. Her yerde güvenlik durumu, hükümet güçleri ile isyancı kesimler ve bu kesimlerin içinde buldukları coğrafi durumlar birbirinden farklıdır. Bu sebeple, her yer için birbirinden farklı terhis ve silahsızlanma mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Ancak detaylarına çok takılmadığınız sağlam bir sürecinizin olması herşeyden daha önemlidir. Ciddi bir müzakere yapıyorsanız, yani kendi kitlenizin size verdiği destekle ve onların ne istediğini bilerek müzakere yapıyorsanız, o zaman detaylara özen göstermeniz, güven ve güvenlik arttırıcı önlemleri hissederek ve tam bir şeffaflık içinde hareket etmeniz lazım. Şeffaflık üzerine birşeyler söylememe izin verin. Çünkü bu, bizim Güney Afrika'daki geçiş sürecinin başarılı olmasının bir diğer önemli unsurudur. Müzakereler, bir süre sonra gizli değildi. Müzakerelerin gizli bir şekilde başlaması, sık yaşanan bir durumdur. Ancak, bir süre sonra, artık müzakerelerin açığa çıkmasının ve toplumun bundan haberdar olmasının gerektiği

zaman gelir. Liderlerimizin yaptığı seçimlere ve verdiği kararlara güvenimizin olması gerekir. Bizim örneğimizde, ANC'nin yasaklı olduğu dönemde, ANC ile Aparthayd hükümeti arasında yavaştan, inceden ve gizliden yürütülen bir görüşme süreci vardı. Bu dönemin sonrasında, süreç açık ve şeffaf bir hale geldi. Bu aşamada, liderlerimiz parti üyelerine bilgi veriyor, medya ise sivil toplum örgütleri, gazeteciler, üniversiteler ve düşünce kuruluşları üzerinden haberler yapıyordu. Biz sadece liderlerimizin bize söylediklerini dinlemiyor, aynı zamanda onlarla birebir konuşuyor, görüşlerimizi ifade ediyorduk. Onlarla birer parti üyesi, birer vatandaş ve birer akademiyan olarak konuşuyorduk. Onlarla birer entellektüel olarak konuşuyor, askeri güvenliğe, istihbarata ve müzakerelere konu olan diğer konular üzerine araştırmalar yapıyorduk. Bu süreçten elde ettiğimiz iki dersten bahsederek sözlerimi tamamlamak istiyorum. Her ne kadar diğer ülkelerden fikir alsak da en sonunda bizim durumumuza daha uygun olduğunu düşünerek kararları kendimiz verdik.

Bu çok önemli bir konudur. Bazen savaştan çıkan, yoksul ya da gelişmememiş ülkelerdeki sorunlar üzerine müzakere edilmiş çözümün nasıl olması gerektiğine dair kararları arabulucular, bağışta bulunan kesimler veya BM Güvenlik Konseyi gibi kurumlar alabilmektedir. Bu tür bir çözümü ne ulusal ne de kamusal bir sahiplenme sözkonusudur. Güney Afrika'da biz kendi yolumuzla çözümü bulduk. Ne IMF'ye ne de Dünya Bankası'na borcumuz vardı. Ülkemizin dışından bir kesimin bize terhis etme işleminin nasıl yapılması gerektiğini söyleme hakkı

yoktu. Biz süreci bizim durumuza nasıl uygun düşerse o şekilde düzenledik. Bizim en büyük avantajımız da bu çözümün ne Fransız, ne İngiliz ne de Alman çözümü olması; tam bir Güney Afrika çözümü olmasıdır. Belki çok mükemmel bir çözüm değildir ama bizim gurur duyduğumuz bir süreçtir. Sadece elit kesimlerin, siyasi liderlerin değil bir bütün olarak tüm ulusun sahip çıktığı, istikrara ve meşruiyete dayalı müzakerelerle elde edilmiş bir çözümdür. İkinci çıkardığımız ders ise terhis süreci ile ilgilidir ki biz bu sürecin diğer ülkelerde nasıl yaşandığını detaylı olarak inceledik. Aparthayd rejiminden çıkmış insanlar olarak, kendimizi bilgisiz hissediyorduk. Bana, savunma üzerine ilk tutum belgesi yazma görevi verildiğinde, kendimi tamamıyla bilgisiz hissettim. Aparthayd dönemine uluslararası tecrübeden ve kapsamdan uzak bir dönem olarak baktım. Bu amaçla ben ve benimle çalışan araştırmacılar olarak başta Guetemala ve El Salvador gibi ülkeler başta olmak üzere diğer ülkelere baktık. Oralarda yapılan hataların neler olduğuna, bu hatalardan ne tür dersler çıkarılabileceğine baktık. Amacımız Guetemala'nın tecrübelerini ve mekanizmalarını olduğu gibi kendimize mal etmek, adapte etmek değildi. Elbette kendi mekanizmalarımızı kendimiz düzenleyecektik. Buna rağmen, örneklerden büyük oranda bilgi ve tecrübe elde edebileceğimize inanıyorduk. İzin verirseniz, sözlerimi bu şekilde bağlamak istiyorum. Soru ve yorumlarınız varsa onları şimdi ve yemek sırasında almaktan memnun olacağım. Dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum. DPI Direktörü Kerim Yıldız soru ve cevap bölümü açmıştır.

Abmet İnsel, Sezgin Tanrikulu ve Ali Bayramoğlu

Katılımcı: ANC'nin silahlı biriminin sahip olduğu silahları ve üyeleri orduya nasıl entegre ettiniz? Bunun için çıkardığınız bir yasa var mıydı?

Laurie Nathan: Güney Afrika'daki silahsızlanma süreci, diğer ülkelerden farklı olmuştur. ANC'nin silahlı birimleri, askeri açıdan balkıldığına geniş ve güçlü değildi. Siyasi olarak güçlüydü. Aparthayd rejimine karşı mücadele anlamında güven veren bir yönü vardı, ama çok geniş bir grup olmadığı gibi, ülke içinde ya da dışında kontrol altında tuttuğu herhangi bir bölge de yoktu. Buna ek olarak, ANC'nin silahlı birimlerinde yer alanlar, öncelikle kendilerini aktivist ve siyasetçi olarak gördükleri için, kısa sürede hükümette, ya da parlamentoda yer almayı tercih ettiler. Kendilerini asker olarak görenler de, yeni savunma

kuvvetlerine dahil oldular. Biz silahsızlanmadan daha çok, yeniden entegrasyon için kafa yoruyorduk. Hükümet, ANC'nin silahlı faaliyetlerini müzakereler başlamadan önce bitirmesini istiyordu. ANC ise sadece silahlı faaliyetleri durdurma kararı aldı. Askeri alanda, bizim üzerinde durduğumuz nokta, ayrılıktan ziyade nasıl entegre edebileceğimiz üzerinedir. Bununla ilişkili siyasi sorun ise yeni savunma kuvvetlerinin komuta kademesini, Aparthayd rejiminin eski rütbeli askerleri mi, yoksa yeni atanmış ANC komutanlarının mı kontrol edecekti? İşte bu noktada, taviz vererek uzlaşmak zorunda kaldık. Çünkü, her iki tarafı da mutlu etmek, her iki tarafta da güven yaratmak gerekiyordu. Bu uzlaşmanın, ne kadar önemli olduğunu bir örnekle ifade etmek istiyorum: 1994'te yeni dönemin Savunma Bakanı ve Savunma Bakan Yardımcısı ANC üyeleri idi. Buna karşılık, savunma kuvvetlerinin Genelkurmay Başkanı ve onun Yardımcısı ise Aparthayd rejiminden gelenlerdi. Parlamentodaki Savunma Komitesi Başkanı ANC üyesiydi. Burada gözetilen dengeyi farkettiğinizi düşünüyorum. Bu tablo bizim komşumuz Namibya'dan farklıdır. Çünkü onların örneğinde, özgürlük hareketinin büyük bir gerilla kuvveti, ülke dışında bulunmaktaydı.

Katılımcı: Seçimlerden ne kadar süre önce silahlarını bıraktılar?

Laurie Nathan: ANC silahlı mücadeleyi müzakereler başladıktan sonra ve 1994 yılındaki seçimlerden önce, resmi olarak bıraktı. Ancak, ANC'nin örgütlü bir gerilla kuvveti olmadığını, bu açıdan bu sorunun Sudan'dan farklı olduğunu, bizlerin bu

nedenele alan hakkında, fazla yoğunlaşmadığımızı hatırlatmak isterim. Bundan daha da önemlisi, her ne kadar ANC'nin zulalanmış silahları olsa da, bunlar çok fazla değildi. Hükümet, ANC'ye silahlı mücadeleyi bırakma kararı açısından güvenerek, onları bir anlamda onurlandırmak istiyordu. Daha üst düzeyde ise silahların saklandığı yerlerin açığa çıkarılması için, bazı tartışmalar yapılmaktaydı. Tartışmaların yapıldığı gizli değildi. Ancak içeriği gizliydi. Biz gizlenmiş silahlar üzerine tartışmalar olduğunu biliyorduk, fakat tartışmalara dair ayrıntılara sahip değildik. Silahsızlanma için, bu çok nadir bir durumdur: Çünkü bizim, gerçekten örgütlü bir gerilla gücümüz yoktu.

Katılımcı: Prof. Nathan, öncelikle konuşmanızın, biz katılımcılar için son derece önemli konuları gündemleştirdiğini ifade etmek istiyorum. Sizi dinlerken, ANC'nin silahlı kuvvetleri ile bizde ki PKK'nin durumu açısından geçiş dönemi yönünden çok sayıda benzerlik gördüğümü ifade etmek istiyorum. Size iki temel konuda sorularım var: ANC'nin kaç tane silahlı gerillası vardı? İkinci olarak, az önce arabulucular meselesinden bahsettiniz ve sizin örneğinizde arabulucuların genelde ülke içinden olduğunu söylediniz. Ancak terhis aşamasında, dışardan üçüncü bir tarafı yani Birleşik Krallığı tercih etmişsiniz. Bizim de ilerde kendi sorunumuzla ilgili olarak, bu konularla yüzyüze kalacağımız düşünüldüğünde, bu tablonun, yani tarafların, üçüncü bir taraf olmadan uzlaşamayacağı gerçeğinin sadece Güney Afrika'ya mı özgü olduğunu düşünüyorsunuz, yoksa bu gerçekten hareketle bunun diğer ülkeler için de geçerli genel bir durum olduğunu söyleyebilir miyiz?

Laurie Nathan: ANC, o dönem yaklaşık 10.000 tane savaşçısı olduğunu söylüyordu. Pek çoğumuz, bu rakamın biraz abartılı olduğunu, bunun ANC'nin askeri gücünü arttırmak için ifade edildiğini düşünüyorduk. Buna ek olarak, bu sayının abartıldığını gösteren bir diğer kanıt da, ANC içindeki pek çok insanın klasik anlamda elinde AK47 silahı olan isyancılar değil, aktivistler olduğu gerçeği idi. Silahlı olanlar, hükümet kuvvetlerine karşı büyük askeri saldırılar değil, gizli sabotaj saldırıları düzenliyorlardı. Savunma kuvvetleriyle fiziki bir temas olmadığı düşünülürken, bizim durumumuzun, diğer sivil savaşlardan ve isyanlardan farklı olduğu görülecektir. Bizim isyanımızın gücü, ANC'nin silahlı kuvvetleri ya da silahlı gücünden değil, insanların örgütlü olarak harekete geçirilmesinden, sokağa dökülmesinden geliyordu. ANC içindeki Komünist Parti, öncü bir entellktüel rol oynuyordu. Günün sonunda, toplumun çoğunluğunu temsil ettiğini söyleyen ANC, gerçekten de böyle bir temsil gücüne sahipti. ANC'nin silahlı birimleri değil, yürüyüşler yapan insan kitlesi, ülkenin önemli bir kısmını idare edilemez hale getiriyor, bu yüzden Aparthayd rejimi de müzakerelere oturmak zorunda kalıyordu. Ben müzakereler döneminde terhisin ve silahların bırakılması sürecinin belirlenmesine dâhildim. Bu süreçleri belirlemekle sorumlu olanların, bundan önce bazı temel konulara bakması lazım. Öncelikle, örgütlü silahlı grubun ne olduğuna bakmak lazım. Ortada sadece bir tane silahlı isyancı grup ve onun karşısında hükümetin olduğu bir tablo mu var, yoksa ülkede birden fazla isyancı grup mu faaliyet yürütmekte? Ülkede, devlet ya da hükümet tarafından kurulmuş olan gayri resmi silahlı ve

paramiliter gruplar var mıydı? Bu grupların sayısı, silah oranı ve hareket kabiliyeti nedir? Birbirleriyle ilişkileri nasıldır? Belirgin bir komuta sistemi var mıdır? Liderliğe saygıları var mıdır? Liderlikten gelen emirleri uygularlar mı? Hedef ve niyetleri nelerdir? Mücadeleyi sürdürmek mi, yoksa sonlandırmak mı istiyorlar? Yeni savunma kuvvetlerine katılma istekleri var mı, yoksa ülke dışına mı çıkmak istiyorlar? Terhis ve silahsızlanma sürecine başlamadan önce, sizin bu bilgileri elde etmeniz gerekir. Arabulucu olarak siz, elinizdeki bu bilgilerle iki tarafı bir araya getirip, bu noktadaki pozisyonlarının ne olduğunu öğrenebilir ve sonuçta ortaya çıkan eğilimin ne olabileceğini konuşabilirsiniz. Bunun üzerinde taraflarca bir anlaşma sağlandığında, onlarla birlikte sonuca varmak için gerekli süreci, ne tür adımlar atılması gerektiğini, ne tür mekanizmalar kurulması gerektiğini ve hangi türden güven mekanizmalarına ihtiyaç duyulduğunu konuşabilirsiniz. Bu ancak biz istersek işleyebilecek bir süreçtir. Eğer terhis ve silahsızlanma sürecinde, hıznırlıklar sebebiyle bir dizi kötü gelişme olursa, o zaman güven önlemlerine ihtiyaç duyulacaktır.

Şimdi ikinci sorunuzun yanıtına geçmek istiyorum. Güvensizliğin olduğu yerde, üçüncü tarafın olması kolaylaştırıcıdır. Pek çok Afrika ülkesinde de olduğu üzere, bizim Britanya Ordusu'nu davet ettiğimizden bahsettim. Ancak, çoğu zaman bu noktada Birleşmiş Milletler üçüncü taraf olarak davet edilmektedir. Hükümetler, bunun egemenlik hakkına müdahale olduğu gerekçesiyle, ilk başta bu tür davetleri yapmazlar, ama eğer hükümete bu daveti

hükümet olarak kendilerinin Birleşmiş Milletlere yapabileceğini söylerseniz, o zaman bu engeli de ortadan kaldıracabilirsiniz. Üçüncü tarafı davet ettiğinizde, ona rolünün tam olarak ne olduğunu da tarif etmeniz gerekir. Birleşmiş Milletler, bir sorundaki rolünün ne olacağına New York'ta karar vermez. Bizim örneğimizde, biz Britanya Ordusu'nun ne yapabileceğine karar verdik. Bizim savunma bakanımız, Britanya Ordusu'na verilen yetkiyi gözden geçirdi. Bu yetkinin çerçevesi, bizim durumumuz değiştiğiçe ona paralel olarak değişti.

Katılımcı: Neden Britanya Ordusu?

Laurie Nathan: Kimin davet edileceği, ANC ile hükümet arasında sürdürülen müzakerelerde tartışılmıştır. Her iki taraf da, Amerika'yı emperyalist bir güç olarak gördüğü için, onları davet etmek istemedi. Yine, her iki taraf İngilizcenin birinci dil olmadığı bir Avrupa ülkesini de istemedi. Çünkü, bizim birinci derecede kullanacağımız dil İngilizce olacaktı. Ayrıca, Birleşik Krallığın, Afrika'nın güney bölgelerinde ciddi bir etkisi vardı. Bu sebeple, bir anlamda Birleşik Krallık, her iki tarafın doğal bir seçimi olarak öne çıktı. Bir arabulucu olarak, Türkiye'de de üçüncü bir tarafa ihtiyaç olursa, bu ister içten, ister dıştan bir arabulucu olsun, bu yöndeki tercihin müzakere yapan taraflarca yapılması gerekir. Bir tarafın karar verdiği, ya da seçtiği üçüncü bir taraf arabulucu olamaz. İster komşu bir ülke, ister BM isterse de bölgesel bir aktör olsun, ama üzerinde her iki tarafın uygun olduğuna karar verdiği bir üçüncü taraf olmalıdır.

Katılımcı: Birey olabilir mi peki?

Laurie Nathan: Evet olabilir, ancak buradaki tehlike, arabuluculuğun sembolik bir seviyede kalmasıdır. Eğer, BM'yi davet ederseniz, bir bütün olarak BM mekanizmasını sürece dahil etmiş olursunuz. Bu sayede, bu tür işleri yüzlerce kez yapmış uzmanları, kılavuz belgelerini sürece dahil etmiş olursunuz. İşlerinde uzman olan bu insanlar, ne yaptıklarını da bilen insanlardır. Elbette bu büyük bir avantajdır. Hem benim ülkem, hem de diğer ülkeler için, bir seçim yapmam gerekirse, BM'yi tercih ederim. Eğer BM, benim ülkemdeki Aparthayd rejimine karşı güçlü bir cephe almamış olsaydı ve rejimin insanlığa karşı suç işlediğini ifade etmeseydi, bu gelişmelerin önü açılmazdı. Aparthayd rejimi ve hükümeti o sebeple, BM'yi üçüncü taraf olarak akla uygun bir seçenek olarak görmemiştir.

Kerim Yıldız: Prof Nathan, son derece değerli görüşlerinizi paylaşmak için bu akşam bize katıldığınız için çok teşekkür ediyoruz.

2 Mayıs 2013 Perşembe – David Stewart ile Toplantı, Victoria and Alfred Oteli Toplantı Odası, Cape Town

Sunum ve Yuvarlak Masa Toplantısı Konusu: Barış Süreci Üzerine Ulusal Parti'nin ve Apartayt Hükümetinin görüşleri

Katılımcı: David Stewart⁷, FW de Klerk Vakfı Direktörü

Yer: The Forum, Victoria and Albert Oteli Toplantı Odası, Cape Town

Moderatör: Kerim Yıldız

Hatem Ete, Kerim Yıldız, David Stewart, Nazmi Gür ve Ertuğrul Kürkçü

⁷ David Steward 1985 ile 1992 yılları arasında Güney Afrika İletişim Hizmetleri'nin başkanlığını yapmıştır. Görevi sırasında temsil ettiği kurumu hükümete iletişim hizmeti sunan merkezi bir kurum haline dönüştürmekten sorumlu olmuştur. 1992 yılının Ağustos ayında başkanlık makamı içinde hükümet sözcüsü görevine getirilmiştir. 1996'da emekliye ayrıldıktan sonra eski devlet başkanı FW de Klerk ile yakın çalışmaya başlayan Steward, eski devlet başkanının konuşmalarını hazırlamaktadır. Geçmiş görevleri ve başarıları arasında şunlar sayılabilir: 1985-1992 yılları arası Güney Afrika İletişim Hizmetleri Başkanlığı, 1992-1994 yılları arası Genel Direktörlük (Personel Daire Başkanlığı) & Kabine Sekreterliği, 1994-1996 yılları arasında Devlet Başkanı Yardımcılığı.

Kerim Yıldız: Size sayın David Stewart'ı takdim etmekten büyük bir onur duyuyorum. Gezimizin ertelenmesinden dolayı, ne yazık ki Güney Afrika Devletinin eski Başkanı sayın FW de Klerk bizlerle birlikte olamayacak. Sayın David Stewart'ı, uzun uzadıya tanıtmak istemiyorum. FW de Klerk Hükümetinde, Personel Daire Başkanı olduğunu, yani Güney Afrika'nın Jonathan Powell'i olduğunu ifade etmem yeterli olur sanırım.

David Stewart: Çok teşekkür ediyorum. Hepiniz Cape Town'a hoşgeldiniz. Cape Town bugün yağmurlu, ama bu şehirde hava çok kısa sürede değişir ve ne zaman değişeceğini tahmin etmemiz ise imkansız. Aynı durum, bizim siyaset dünyamız için de geçerlidir. 1985 yılında, kimse Sovyet İmparatorluğu'nun çökeceğini tahmin edemezdi. Yine 1985 yılında, bu ülkede hiç kimse siyasal bir geçiş yaşanacağına da inanmazdı. Devlet başkanlığı döneminde FW de Klerk'in kabinesinde Personel Daire Başkanlığı görevini yürütmekteydim. Ondan önce ise diplomatlık görevim vardı. 1980'li yılların başında, Güney Afrika'nın Birleşmiş Milletler Büyükelçisiydim. O zaman çok genç olmanın yanı sıra, fazlasıyla da aptal olmalıydım ki, dünyanın en nefret edilen ülkesi adına bu görevi kabul etmiştim. Daha sonra, hiç beklemediğim bir dönemde, İç İletişim Ajansı'nın başına getirildim. Bu dönemde, FW de Klerk beni, kabinesine personel daire başkanı olarak davet etti. Bundan sonra, hem geçici anayasayı hazırlama sürecinde, hem de ülkenin ilk demokratik seçimlerini düzenleme sürecinde, beraber çalışmaya başladık. Bu dönemde, yaptığımız deklerasyonun bir kopyasını sundum.

Bu deklarasyon, yeni yüzyılın en temel ve kalıcı gerçeğinin, çok kültürlülüğün, yerleştirilmesinin belgesi olduğunu ifade etmektedir. Homojen ve tek bir dile dayanan devletler döneminin sona erdiğinin belgesidir, bu.

Bundan sonra önümüzde olan sınav, farklı kültür ve dillere sahip toplulukların, bir ülkede nasıl beraber yaşayabileceğine dairdi. 1994 yılında yeni toplumsal yapımızı kabul ettikten sonra, FW de Klerk devlet başkanı yardımcılığı görevini üstlendi. Ben de, 1996 yılından itibaren, görevi bırakana kadar birlikte kendisiyle çalışmaya devam ettim. O siyaseti bıraktınca, ben de kamusal görevlerden ayrıldım. Daha sonra ilk yaptığımız şey, 1998 yılında onun otobiyografisini yayınlamak oldu. Akabinde de, FW de Klerk Vakfı'nı kurduk ki, bu vakıf anayasayı savunma esası üzerine kurulmuştur.

Gerçekten iyi bir anayasamız var. Çünkü hükümetin kendi başına yapabileceklerini, yani insanların hakları üzerinde etki kurma gücünü kısıtlayan bir anayasadır. Değişimi sağlayan, ama aslında çok da karmaşık olan çarkların, neler olduğunu duymak size ilginç gelecektir diye düşünüyorum. 1970'li yılların sonunda, Ulusal Partinin o dönemki liderliği, mevcut durumun artık tümüyle çürüdüğüne farkına vardı. Fark edilen durum, geçmişte uygulanan politikaların, artık Güney Afrika'nın toplumsal yapısına yanıt olamadığı, dolayısıyla reformlara ihtiyaç olduğuydu. Bunun sonucunda, durumun düzeltilmesi umuduyla, bir dizi reform devreye sokuldu. Reform isteyen bir

insan kadar, tehlikeli görülen biri yoktur. Eğer değişimin kapısını açarsanız, bir daha kapatmanız artık zordur. Devrimler baskıyla değil reformlarla gelişir. Bizde böyle oldu. Kapıyı aralayınca, bir anda kendimizi, resmen bir kaplanın sırtında bulduk.

Bu arada bizde, temel bazı kaygılar oluştu:

Afrikanlar, yani Beyaz Güney Afrikalılar, kendilerini azınlık olarak görmüyor, kurucu ulus olarak görüyordu. Konuştukları bir dil, ülkede 200 yıllık bir tarihleri ve kendi kaderini tayin hakkı talepleri vardı. Britanya'nın ülkeye gelmesiyle birlikte, Afrikanlar ülkenin içlerine çekilip iki ayrı cumhuriyet kurdular. Her iki seferinde, Britanya'ya karşı bağımsızlıklarını korudular. Britanya ile Afrikanlar arasındaki Anglo-Boer isimli ikinci savaş, Britanya'nın Napolyon ile yaptığı savaştan ve I. Dünya Savaşından sonraki en büyük savaşlardan biriydi. Bununda ötesinde, Britanya ülkede toplama kampları oluşturmuştu. Bu yüzden, büyük acılarla 20. yüzyıla gelmiştik.

Afrikanlar, kendi yönettikleri bir idare kurmak istegindeydiler. Buradaki temel soru, kaplanın sırtından nasıl ineceğiniz ve kendi kaderini tayin hakkını nasıl savunacağınız idi. Afrika'nın diğer bölgelerindeki bağımsızlıklar sonrasında, bir demokrasi hareketinin ortaya çıkmadığı da görülmekteydi. Afrikayı kaplayan bağımsızlıklar, 20 civarında askeri darbenin yaşandığı da göz önüne alındığında, Beyaz Afrikalılar da eğer kaplanı devre dışı bırakırlarsa, bu tür gelişmelerin, kendi ülkelerinde de

gerçekleşebileceği kaygısı oluşmaktaydı.

Güney Afrika Komünist Partisi, bu süreçte iki aşamalı bir atakla iktidara geleceğine inanıyordu. Birinci aşama, ulusal kurtuluş mücadele hareketiydi. Komünist Parti, daha sonra bu mücadelede öncü konuma gelecek ve devleti kuracaktı. Afrika Ulusal Kongresi'nin (ANC) üyelerinin pek çoğu, aynı zamanda Komünist Parti üyesiydi. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ise, etkisini Güney Afrika'ya kadar uzatmak istediğindeydi. O açıdan bizim kaplandan inmemiz, Sovyetlere yolu açmamız anlamına geliyordu. Sovyet faktörü, ciddi bir korku sebebiydi. Tam bu aşamada başlayan reformlarla, beklentiler de arttı. Ortada devrimci bir hava vardı. Ancak, bizim uluslararası alandaki izolasyonumuz da gittikçe derinleşiyordu. Onun için, bir an önce reformları gerçekleştirmemiz gerekiyordu.

Reform ihtiyacını sağlayan faktörleri, şu şekilde anlatmak mümkün:

Öncelikle, 1987-88 yılları döneminde, sürece dahil olan bütün kesimler, silahlı hareketin çözüme çare olmayacağına ikna olmuştu. Ayrıca, ne devrim, ne de hükümetin, salt güç kullanarak iktidarda kalması da mümkün değildi. Bu faktörler yüzünden, bütün taraflar, müzakere yapılması gerektiğinde anlaşmışlardı. İkinci olarak, biz 1988 yılında, BM'nin Namibya'nın bağımsızlığı için hazırladığı planı uygulamaya koyan ülkelerden biriydik. Bu çalışma, bizim düşmanlarımızla müzakere etmemize imkan sağlarken, Namibya'nın da bağımsızlığa gitme yolunu açıyordu.

Bu tecrübenin, Güney Afrika için anlamı, sonuç alınabileceğini görmüş olmasıydı. Üçüncü faktör ise 1980'li yıllarda, ülkede yaşanan sosyo-ekonomik değişimdir. Tarih, ekonomik ilişkilerin sosyal ilişkileri değiştirdiği, onun da anayasal ilişkileri değiştirdiği örneklerle doludur. 1970'li ve 1980'li yıllarda, Güney Afrika'da çok çarpıcı ekonomik değişimler yaşanmaktaydı. 1994 öncesi hızlı ekonomik gelişmeler, aynı oranda hızlı değişimler de getiriyordu. Bu değişimler, ilişkilerin değişimini de zorunlu kılıyordu. Daha çok sayıda Siyahi Güney Afrikalı, yüksek mevkilere çıkmış, ekonomik hayatın içine girmeye başlamıştı. Eğitim alanında ciddi değişimler yaşanmaktaydı. Aynı eğitimi almış insanlar arasında, bir ayrımın varlığı, durumu zorlaştırmaktaydı. 1980'li yıllarda okullardan mezun olan Siyahi Güney Afrikalı sayısı, 30.000 civarındayken, 1994 yılında bu sayı, 410.000'e çıkmıştı. Bu değişimler, mevcut yapı üzerinde ciddi bir baskı oluşturuyordu. Ulusal Parti iktidara geldiğinde, mavi yakalılar ile çiftçilerin etkin olduğu ve sınırlı perspektifleri olan bir partiydi. 1980'li yıllarda, Beyaz Güney Afrikalılardan büyük bir kesim artık orta sınıf seviyesine erişmişti ve bu insanlar gittikçe Apartayt rejiminden rahatsızlık duymaya başlamışlardı. Bu anlamda, toplumun iki kesiminden de değişim için bir baskı gelmeye başladığı görülüyordu.

En son faktör, Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla birlikte, Sovyetler Birliği'nin çözülmesiydi. Bu tablo sonucunda, Ulusal Parti lideri P.W. Botha 1989 yılında istifa etmiş ve FW de Klerk parti genel başkanlığına seçilmişti. Olaylar ve durumlarda kişilikler, önemli

roller oynar. Botha hiçbir zaman bu süreci sürdürebilecek ve kaplandan kurtulabilecek biri değildi, olamazdı da. FW de Klerk farklıydı. Sürece en büyük katkısı, değişim zamanının geldiğini, müzakereler için bundan daha uygun bir zamanın yani 1990'ların başı gibi bir dönemin olamayacağını görmesi, Ulusal Parti'nin müzakereler için beklemesinin, güç dengeleri açısından partinin aleyhine olacağını farketmesiydi.

Müzakereler için en önemli faktör, zamanın kontrol edilmesi, yani zamanlamanın doğru olmasıdır. FW de Klerk, büyük bir değişim yapabilmek için çalışmanın parça parça yapılmaması, baskı altında taviz veriyormuş görüntüsü verilmemesi gerektiğini farketmişti. Önce bir uzlaşma sağlamak için gerekli olan sürece başlanması konusunda, neler yapılması gerektiğini inceledi Daha sonra, nelerin yapılması gerektiğini masaya getirdi. Herkes, bu durumu şaşkınlıkla karşıladı. Bunun sonucunda, ANC ile fırtınalı bir müzakere dönemi başlamış oldu.

ANC, artık 1980'li yıllardan tümüyle farklı bir çerçevede, müzakere yapmak zorundaydı. En başta, Sovyetler Birliği artık yoktu. Güney Afrika Komünist Partisi ise tam bir kargaşa içindeydi. Yaslanılacak tek yer Washington'du. Bu tablo, partiyi anlaşma için taviz vermeye zorluyordu.

Bu sürecin, partiler taviz vermeden ve hiç bir acı çekmeden ve sürdürülmesi mümkün değildi. Ayrıca, bütün taraflar anlaşmaya dahil olmadığı takdirde, başarılı bir müzakere sürecinin

yürütülmesi de mümkün değildi. Risk almadan, süreci yürütme imkanı yoktu. Başarı için, tehlikeli kararlar almak zorundasınız. Örneğin 1992 yılında, FW de Klerk'in desteğini yitirmeye başladığını gösteren bir tablo ortaya çıktı. Bunun üzerine, kendisi insanların, yürüttüğü siyaseti hala destekleyip desteklemediğini görmek üzere, referanduma gitmeye karar verdi ve referandumdan %70 destek alarak çıktı. Bu büyük bir destektir. Çünkü, korku veren bir sürece girdiğiniz zaman, denize ulaşmak için, sert ve seri hareket etmeniz gerektiğini farkedersiniz.

Ayrıca, tarihi değişimlere neden olacak bir süreci başlattığınızda, artık sürecin kontrolü sizde değildir. Biz de, bir bakıma sürecin peşinden sürüklenircesine aşama yapmayı becerdik. Böylece, hızlı değişimlerin üstesinden gelip, 1994 yılına vardık. O zamandan bu yana, önemli ilerlemeler kaydettik. 2009 yılı hariç, her yıl ekonomik büyüme sağladık. Ülkenin en yoksul insanları için, üç milyon yeni ev inşa ettik. Endüstrimizi geliştirdik ve şu anda dünyanın en büyük ihracatçı ülkelerinden biriyiz. Ülkemizin turizmi de gelişiyor. Güney Afrika bugün, dünya ekonomisinde önemli bir yerdedir. Elbette hala eğitim, yoksulluk ve eşitsizlik gibi bazı önemli sorunlarımız var. Ama bu sorunlar, 1995 yılında çözülmesi imkansız sorunlar olarak önümüzde dururken, bugün çözülebilecek sorunlardır.

Kerim Yıldız: Bu ilgi çekici sunumunuz için, çok teşekkür ediyoruz. Şimdi varsa, sorularınızı alabiliriz.

Kerim Yıldız ve David Stewart Yuvarlak Masa toplantısı sırasında

Katılımcı: İletişim alanında çalıştığınız dönemden, biraz daha bahsedebilir misiniz? Değişimin yaşandığı dönemde, iletişim biriminde miydiniz, yoksa o görevi daha önceki dönemde mi sürdürüyordunuz?

David Stewart: Hükümet, 1986 yılında benden çok tehlikeli bir iş istedi. Yani, bir iç iletişim ajansı kurmamı talep etti. Aslında, bizim İletişim Bakanımız vardı. Ama, eğer siz bir bakan olarak çalışma arkadaşlarınızla iletişim kurmayı keserseniz, bakanlığınız biter. Bu amaçla, dünyanın farklı yerlerine gidip uygulanan modelleri inceledim. En etkili bulduğum model, Britanya'nın uyguladığı Bilgi Merkezi Bürosuydu. Bu kurum bilgi yardımı sunmaktaydı. Biz de bunu uyguladık. Son derece iyi işledi. Yaşadığımız en büyük zorluksa, tam bir medya karşıtı olan bir ortama, modern medya bilgisi kültürünü getirmektir. Bu ortamda iletişim kurmak zor bir

şeydi. Biz Güney Afrika'yı 20. yüzyıla taşıyacak profesyonel bir iletişim kapasitesini getirmeye çabalıyorduk. Sanırım, zorlukları aşım bunu becerdik. Bunun en büyük kanıtı Nelson Mandela'nın serbest bırakıldığı o kritik dönemdi. 2 Şubat 1990 tarihinde Güney Afrika'ya, ülke tarihindeki en büyük medya ilgisinin yaşandığını söyleyebilirim. Birden fazla Amerikan medya kanalı, Cape Town'dan canlı yayınlar yapıyordu. Medyanın çok önemli isimleri buradaydı. Ama burada bulunma sebepleri, FW de Klerk'i dinlemek değil Nelson Mandela'nın serbest bırakılmasını takip etmekte. Başarının sırrı, böyle bir olaydan önce aşımı, beklenti ortamı yaratmamak, ama daha sonra beklentilerin de ötesine geçmeyi başarmaktır. Mandela'yı hemen serbest bırakmadık. Böylece medya da ülkeden çekilmemiş oldu. Mandeyalı, hemen serbest bıraksaydık, sanırım dikkatleri uzun süre ülkemiz üstünde tutmaz, bizim bu süreçte vereceğimiz mesajlara ilgi göstermezdi. Biz Mandela'yı bırakmak için, bir hafta bekledik. Bu dönemde, medya da bizim verdiğimiz mesajlar dışında başka bir şey işlenmemiş oldu. Etkili bir iş yapmış olduk yani.

Katılımcı: Siyahi toplum azınlık olmadığı için, bu sürecin sonunda gücü kaybetme riskiniz vardı. Elit kesimler, insanları bu konuda nasıl ikna ettiler? Çözümüne gitmenizi sağlayan ana faktörler nelerdi? İkinci olarak, insanları güç odaklarından uzaklaştırmayı hedefleyen herhangi bir önlem alındı mı? Süreci destekleyen Beyazların oranı ne kadardı?

David Stewart: Birden fazla faktör vardı. Birincisi, başka bir

alternatifin olmamasıydı. Beyaz Güney Afrikalıların pek çoğu, Apartayt rejiminin ahlaken adil olmayan bir sistem olduğunu bilen bilinçli insanlardı. Bir çözümün olması gerekiyordu. Ama bunu sağlamak o kadar kolay değildi.

Katılımcı: Bu tabloya rağmen, çözüm neden daha önce gelişmedi?

David Stewart: Çünkü, daha önce güç dengesi Beyazlardan yanaydı. O zaman, beyazların bunu değiştirmeyi dikkate almasını gerektiren bir tablo yoktu. İnsanları ikna eden faktörlere dönmem gerekirse, beyazlar, anayasa üzerinde güçlü bir pazarlık yaparlarsa, bunun herkesin haklarını garanti altına alacağına inanıyorlardı. Beyazlar ve hükümet, toplumlar arasında sembolik de olsa bir ilişki olduğunun da farkına vardılar. Afrika Ulusal Kongresi'nin de, azınlıkların desteği olmadan idareyi sürdürmesi mümkün değildi. Modern bir devletin, çok kültürlülüğe dayalı bir toplumu, azınlık grupların desteği olmadan idare edebilmesi, artık mümkün değildir. Belki yüz sene önce bunu yapmak mümkündü. Ama artık, giderek artan bir tepkiyle bunu yapmak zorlaşmaktadır. Bir diğer faktör de, beyazların belirgin bir ekonomik güce sahip olmasıydı. Bütün bunlar, bir ülkenin ekonomik pazar sınırlarını aştığı anda, ciddi bir şekilde cezalandırılacağı dönemde olmaktaydı. Bütün bu faktörler umudu beslemekteydi. Bir diğer faktör de, Nelson Mandela'nın rolüydü. Çünkü, onun davranışları ve sembolik yaklaşımları azınlık gruplarının, özellikle de beyazların güven duymasını sağladı. Beyazlar arasında, herhangi bir değişim olmasını

istemeyen kesimlerin olduğu doğrudur. Biz onlardan çok sayıda nefret söylemi içeren mektup almaktaydık. İşin en ironik kısmı da, günün sonunda, yeni Güney Afrika'dan ekonomik olarak, en fazla faydalanan kesimler Beyaz Afrikalılardı. Bunun en büyük sebebi, ANC hükümeti tarafından alınan yanlış kararlardı. ANC hükümeti, beyaz devlet memurlarının yerine Siyahi devlet memurlarını işe aldı. Ama işten önemli bir tazminat olarak ayrılan beyazlar, emekliliğin tadını çıkarmak yerine ticarete girdiler ve memurluk hayatından kazanabileceklerinden daha fazla para kazandılar. ANC hükümeti, eğitimi de feci bir şekilde idare ettiği için, önemli meslekler genelde azınlık grupların yani beyazların elinde kaldı. Şimdi, siyasi geçiş dönemi üzerinden, 19 yıl geçti. Bu aşamada, Güney Afrikalılara sorsanız çoğu bu sürecin iyi geçtiğini söyler. Elbette beyaz ve siyah elit kesimler ve orta sınıflar için, iyi geçmiştir. Siyah orta sınıf, şu anda beyaz orta sınıfı sayıca geçmiştir. Ama toplumun en dibinde bulunan %40'lık bir kesim için, sürecin o kadar iyi geçtiğini söylemek zordur. Bu da çok ciddi bir sorundur.

Katılımcı: Elit kesimlerin durumunu anlayabiliyorum ancak, diğer geniş kesimlerin tepkisini merak ediyorum. Bu kesimler, süreci desteklediler mi?

David Stewart: Sonucun en iyi göstergelerinden biri, 1992 yılında yapılan referandumda, beyazların yüzde 65'inin, ülkede şiddetin devam ettiği koşullarda dahi, FW de Klerk'i desteklemiş olmasıdır. Çünkü, bu insanlar başka bir seçenek olmadığını,

eskiye dönmek istemediklerini, Güney Afrika'da yaşayan diğer insanları da içeren bir çözüm istediklerini göstermiş oldular.

Katılımcı: Beyazlar, kendi ayrıcalıklarını korumanın dışında, siyasi yaklaşımlarını başka ne tür konulara dayandırıyorlardı? Örneğin, kendilerinin, Güney Afrika'nın bağımsızlığa erişmesini sağlayan, kurucu ulus olduklarından bahsederler miydi?

Katılımcı: Sürecin başlamasında, Sovyetler Birliği'nin çökmesinde etkisi olduğundan bahsettiniz. Diğer faktörlerin haricinde değerlendirdiğinizde, bunun sürecin başlaması ve müzakerelerin başarılı olmasındaki rolü ne kadar önemliydi? Ayrıca, süreçte kadınların rolünün ne kadar önemli olduğunu da sormak istiyorum. Kadınlar tarafından başlatılmış herhangi bir inisiyatif var mıydı?

David Stewart: Liderlerin rolü çok önemliydi. Bir gerçek var ki, o da eğer uygun liderler olmasaydı, bizim süreci ileriye taşımamız çok zor olurdu. Ancak biz çok şanslıydık çünkü vizyonu olan, etkili iletişimde bulunan ve zamana uygun liderlerimiz vardı. Sovyetler Birliği'nin çökmesi elbette önemli bir faktördü. Ancak bu sonuçtan daha çok, zamanlama açısından önemliydi. Eğer Sovyetler Birliği'nin çöküşü yaşanmasaydı, süreç daha uzun sürebilirdi. Ayrıca, eğer Namibya süreci başarılı olmasaydı, bizim 1990 yılında Güney Afrika'da yaptıklarımızı gerçekleştirmemiz mümkün olmazdı. Kısacası yaşanan tarih, bizi bir anlaşma yapmaya doğru yönlendiriyordu. Hem bu

tarihi gelişmeler, hem de bireyler bunu kolaylaştırıyordu. Üçüncü sorunuza yanıt vermem gerekirse, öne çıkan önemli kadın aktörleri vardı. Bunlardan en göze çarpan isim, meclisin liberal milletvekillerinden Helen Suzman idi. Kendisi, uzun yıllar boyunca beyazların hâkimiyetinde olan parlamentoda, bir değişime ihtiyaç olduğunu ifade ediyor, mecliste temsil edilmeyen kesimlerin kaygılarını dile getirip, onların haklarını savunuyordu. ANC içinde de önemli kadın figürler vardı. Bunlardan biri Nelson Mandela'nın eski eşi Winnie Mandela idi. Ancak, genel olarak süreç erkeklerin yürüttüğü bir süreçti. ANC, şimdilerde çok samimi olmayan bir şekilde, toplumsal cinsiyet eşitliğinden bahsediyor. Belki dünyanın hiçbir yerinde bizim ülkemizin hükümeti ve meclisindeki kadar kadın üye yoktur ama bu tablo bizim ülkemizde kadına nasıl davranıldığıнын göstergesi değildir. Cinsler arası eşitlik teoride varken pratikte yoktur.

Katılımcı: Çözümün sahiplenme üzerine etkisi ne olmuştur? Çözüm tarafların ülkeyi eşit olarak sahiplenmesini sağlamış mıdır?

David Stewart: Toprak sorunu, hala Güney Afrika'daki önemli sorunlardan biridir. Ancak, anayasamızda buna dair çeşitli maddeler mevcuttur. Üzerinde, çok yakından müzakerelerin yapıldığı bir anayasa maddesine göre, hiç kimsenin haksız bir şekilde konutundan edilemeyeceği, ancak hükümetin toprak reformu kapsamında mülkleri kamulaştırabileceği, kamulaştırılmış her mülk için, mahkeme tarafından farklı kategorilere göre belirlenmiş

hakkaniyete uygun bir kamulaştırma bedeli ödenmesi gerektiği belirtilmektedir. Pratikte, beyaz Güney Afrikalılar, hala tarımsal toprakların çok önemli bir kısmını ellerinde tutmaktadır ve bunun değişmesi için ciddi bir baskı vardır. Beyaz çiftçileri temsil eden kurumlar, toprak reformu üzerine, hükümetle birlikte çalışmak için isteklidir. Beyaz bir çiftçinin ortalama yaşı, 60 civarındadır. Ekonomik kriz gibi sebeplerden dolayı, çiftlikler kapanmaktadır. Küçük çiftlikler, artık bir seçenek değildir. Pekçok çiftçi, tarımı bırakma heveslisidir. Ancak, onlar tarımı bırakırken, öte yandan tarımsal üretimin sürmesini de garanti altına almamız gerekir. Bunun mümkün olduğuna inanıyorum. Çünkü, her yıl tarımsal arazilerin yüzde 5'i satılmaktadır. Bizim dengeli bir süreç başlatarak, siyah çiftçileri tarım alanına yönlendirmemiz gerekir. Ancak, tarım çeşitli desteklerin yanı sıra, tarım aynı zamanda sermaye ve uzmanlık isteyen bir alandır. Şu anda, tarım reformu başarısız olmuştur. Siyah çiftçilere verilen araziler, yeterli üretim yapamamıştır.

Katılımcı: Dün, eski devlet başkanı FW de Klerk üzerine iki değerlendirme duyduk. Bunlardan biri, onun uzlaşmadan ziyade, bir arada var oluşu temsil ettiğini ifade ediyordu. Bir diğer değerlendirme ise, onun yaptığı özrün gerçek ve yürekten gelen bir özür olmadığı şeklindeydi. Bu değerlendirmelere ilişkin görüşlerinizi nelerdir?

David Stewart: Kelimeler çok kolay kullanılır ve herkes özür dileyebilir. Ancak, en büyük özrün adaletsizliğin ortadan

kaldırılması olduğuna inanıyorum ki, FW de Klerk de zaten bunu yaptı. Bu özür, hem samimi ve hem de birden fazla kez ifade edilmiştir. FW de Klerk, hem hükümeti adına, hem de kişisel olarak haklarından mahrum bırakılmış insanlardan özür dilemiştir. Ne derse bu mesajı daha samimi olarak algılanırdı, onu da bilemiyorum. Ancak sonuç, gerçek test sözcüklerle değil, yaptıklarınızla ölçülür.

Katılımcı: Mandela'ya Özgürlük ve Güney Afrika'ya ambargo kampanyaları ne kadar etkili olmuştur?

David Stewart: Ekonomik müeyyidelere yanıt, hükümete desteğin artması şeklinde yaşanmıştır. Bu durumun yarattığı beklenmeyen bazı sonuçlar da vardı. Örneğin petrol ambargosu tehdidine karşılık olarak, biz yüksek oranda ucuz petrol alarak madenlere yerleştirdik. Petrol fiyatları yükselince de satarak yüksek bir kar elde ettik. Ekonomik müeyyidelerin bize etkisi, ekonominin %1.5 düzeyinde büyümesi olmuştur. Bu büyüme, bizi dünyadaki 5. ya da 6. büyük silah endüstrisine sahip ülke haline getirmiştir. Bizim tecrübemizde değişimi sağlayan ana faktörün izolasyon değil, elit lider kesimin öne çıkması ve yaptıkları uluslararası etki olmuştur. Biz, Cosby Ailesi gibi programları televizyonlarımızda yayınlayarak Beyazlardaki ırkçı davranışları değiştirmeye başladık.

Katılımcı: ANC, hangi oranda silahlı güçlerini size karşı kullanabilmiştir? Hükümetin buna yaklaşımı nasıl olmuştur?

Ayrıca, üzerinden 20 yıla yakın bir süre geçmesine rağmen, hala siyahilerin öfkesine maruz kalıyor musunuz? Yoksa bu öfke tümüyle sönmüş müdür?

David Stewart: ANC, silahlı mücadele anlamında bize herhangi ciddi bir tehdit sergilememiştir. Bunu kendileri de kabul ediyorlar. Sorun yaratan, bazen ANC liderliğinin de bilgisi dahilinde olmayan, kendiliğinden gelişen iç kargaşalardı. 1980'li yılların başında, askeri bir çözümün mümkün olmadığını anlamıştık. Öfke ve kızgınlık konusuna gelirse, bu konu hiçbir zaman, çok keskin bir durum haline gelmemiştir. İlginç bir durum ama, bu böyleydi. Çok büyük bir öfkenin valığından bahsedemeyiz. Çok sayıda siyahi Güney Afrikalı, zenginliklerini dağıtarak eşitliği teşvik etmeye çalışıyorlar. Ama taraflar arasında çok keskin bir öfkenin olduğunu düşünmüyorum. Belki ilerde bir sorun haline gelebilir, ancak şu anda böylelikle birşey mevcut değil.

Katılımcı: Güney Afrika ile Zimbabwe arasındaki yakınlığı dikkate aldığımızda, sizin ülkenizde yaşanan uzlaşma tablosu, neden orada yaşanmamaktadır? Neden Mugabe tam bir diktatör haline gelmiştir?

David Stewart: Bunun arkasında, iki temel sebep olduğunu düşünüyorum. Birincisi, Mugabe uzlaşmayı doğru bir zamanda yapmadı. Eğer, 1960'lı yıllarda yapabilseydi, belki daha iyi bir anayasa yapılmasını sağlayabilirdi. Öte yandan, Zimbabwe Güney Afrika'ya oranla daha az gelişmiş bir ülkedir. Burada, bizi

ekonomik açıdan bir arada tutan pek çok faktör, Zimbabve'de mevcut değildir.

Kerim Yıldız: Zaman ayırıp görüşlerinizi bizimle paylaştığınız ve katılımcılarımızın sorularını yanıtladığınız için, tekrar çok teşekkür ediyoruz.

2 Mayıs 2013 Perşembe – Güney Afrika Cumhuriyeti Parlamentosu Gezisi, Cape Town

Katılımcılar özel bir gezi programı çerçevesinde Güney Afrika Cumhuriyeti Parlamentosunu ziyaret etmişlerdir.

Katılımcılar İller Ulusal Konseyi binası önünde

Güney Afrika Cumhuriyetinin Parlamentosu Cape Town'da bulunur ve iki yasama meclisinden oluşmaktadır. Bunlardan biri, 400 üyeli Ulusal Meclistir. Bu meclisin üyeleri nispi temsil

sistemiyle seçilmektedir. 90 kişilik İller Ulusal Konseyi ise Senato görevi görmektedir. Bu Konsey üyeleri bölgesel hükümet üyelerinden oluşmaktadır. 1885 yılında inşaatı tamamlanan parlamento binası, aynı zamanda Parlamento kütüphanesine de evsahipliği yapmaktadır. Cape Town ülkenin resmi başkenti değildir ancak parlamentoya evsahipliği yapması nedeniyle ülkenin yasama başkentidir.

Katılımcılar Parlamento Binası'nda

2 Mayıs 2013 Perşembe – Üçüncü Bölüm: Nomaindia Mfeketo ile Toplantı

Sunum ve Yuvarlak Masa Toplantısı Konusu: Güney Afrika Parlamentosu'nun Rolü ve Fonksiyonu

Katılımcı: Nomaindia Mfeketo⁸ , Güney Afrika Parlamentosu

8 Nomaindia Mfeketo Güney Afrika Parlamentosunun başkan yardımcısıdır. 1998-2000 ve 2002-2006 yılları arasında Cape Town şehrinin belediye başkanlığını yapmıştır. Bayan Mfeketo siyasete girmeden önce bir dizi sivil toplum kuruluşunda çalışmalar yürütmüştür. 1993 yılında Güney Afrika'nın çok ırklı demokrasi sürecine geçiş için sürdürülen

Başkan Yardımcısı

Yer: Güney Afrika Parlamentosu, Cape Town

Moderatör: Kerim Yıldız

Cengiz Çandar, Nomaindia Mfeketo ve Kerim Yıldız

Mohammed Bhabha: Sayın Başkan Yardımcısı, bugün bu toplantı vesilesiyle sizinle biraraya geldiğimiz için, büyük bir sevinç içinde olduğumuzu ifade etmek isterim. Bu yoğun dönemde, zaman ayırıp bizimle görüştüğünüz için de delegasyon olarak ayrıca teşekkür etmek istiyoruz.

Kerim Yıldız: Sayın Başkan Yardımcısı bizi kabul ettiğiniz için, çok teşekkür ediyorum. Burada bulunmaktan dolayı çok sevinçli

müzakerelere dahil olmuştur. 1996-98 yılları arasında geçici olmak üzere Cape Town için belediye başkanlığı seçimi yapılmıştır. Demokratik seçim yoluyla ilk defa belediye başkanının belirlendiği bu sürecin sonlarına doğru kısa bir süre belediye başkanlığı görevini yürütmüş ve böylece Şehrin ilk siyahi ve dördüncü kadın belediye başkanı olmuştur.

olduğumuzu ifade etmek istiyorum. Dünyanın diğer ulusları gibi, biz de Güney Afrika'nın çatışmayla ilgili tecrübesini, bugün bizimle paylaşmanızı arzu ediyoruz. Burada bulunmamızın bir diğer sebebi de Güney Afrika'daki çözüm sürecinde yapılan hataları öğrenmek ve bizim kendi çözüm sürecimizde kullanarak, tekrarı önlemektir. Türkiye, yaklaşık 40 yıldır bir çatışmayla karşı karşıyadır. Hükümet, yakın dönemde bu konuda bir çözüm insiyatifi başlatmıştır. Biz de Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI) olarak, hükümet ve muhalefet partisi milletvekillerinin de olduğu bir grup insanı, çeşitli çalışma gezileriyle bir araya getirmiş olduk. Ayrıca aramızda medya ve akademik dünyasından son derece saygın isimler de bulunmaktadır. Türkiye'de, yakın bir dönemde bir akil insanlar heyeti oluşturulmuştur. Bu komisyonda yer alan bazı isimlerin de, bugün burada bizlerle birlikte olması, bizi ayrıca onurlandırmaktadır. Tekrar bu görüşmeye imkan sağladığınız için size çok teşekkür etmek istiyorum.

Nomaindia Mfeketo: Çok teşekkürler ve hoşgeldiniz. Bizim hangi süreçlerden geçtiğimizi öğrenmek üzere, ülkemize geldiğiniz için de ayrıca teşekkür etmek isterim. Bana, bu görüşmede Uluslararası İlişkiler Birimi sorumlusu ve diğer çalışma arkadaşlarım da eşlik etmekte. Aslında, bu görüşmede milletvekillerinin de yer almasını arzu ediyordum. Ancak bu hafta meclis oturumu olmadığı için, milletvekillerinin çoğu kendi seçim bölgelerine gitmiş durumdadır. Ben, sizinle Parlameto Başkan Yardımcısı sıfatının yanı sıra, aynı zamanda bir ANC üyesi ve aktivisti olarakta görüşmek istedim. Söyledikleriniz, yani

bizim iyi ve kötü tecrübelerimizden öğrenme ve bu hataları kendi örneğinizde tekrar etmeme isteğiniz, beni mutlu etti. Bunun iyi bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum. Güney Afrikalılar olarak, bizim baştan itibaren bu çatışmanın çözümü için, siyasi bir irade oluşturmamız gerekiyordu. Küreselleşen bir dünyada yaşayan bir topluluk olduğumuz için, sorunlarımızı tek başımıza çözemeyiz. Ancak, her zaman kendimize uygun olan çözümü bulmalıyız. Şu anda, biz ülkemizde 19 yıldır işleyen bir çözüm sisteminin olduğu bir noktadayız. Ben kişisel olarak bundan başka bir çözüm yolu olmadığına inanıyorum. Belki başka ülkeler için, farklı bir süreçtir ama, ben kişisel olarak eğer biz bu sorunu, bu yolla çözmeseydik, bugün burada olamazdık diye düşünüyorum. Elbette süreç uzun bir zaman alıyor. Hala çok yüksek oranda yoksulluk var. Ancak biz çözüm için, biz bu yolu seçtik. Bence, benim konuşmamdan ziyade, direk sizin sorularınızı almak çok daha sağlıklı bir yol olabilir. Böylece sizin ilgi duyduğunuz özel konuları yanıtlamış olurum.

Katılımcı: Öncelikle, burada olduğumuz için çok mutlu olduğumu ifade etmek istiyorum. Uzlaşma konusuyla ilgili olarak, parlamentonun uğraşmak zorunda kaldığı en önemli engellerin neler olduğunu sormak istiyorum.

Nomaindia Mfeketo: Bu soruyu yanıtlamadan önce, bizim milletvekili olmadığımız zamanlara kadar gitmem gerek. Güney Afrika'nın tarihini kısaca biliyorsunuz. ANC, 1912 yılında kuruldu. Daha sonra yasaklanarak üyeleri sürgün edildi.

Ülkede çok düşmanca bir ortam vardı. Bazılarımız baştan beri düşmanımız olarak gördüğümüz bu insanlarla, bir gün bir masa etrafında karşı karşıya oturabileceğimizi dahi hayal edemiyorduk. Liderlerimiz, insanlarla konuşup, onları Güney Afrika için neyin iyi olduğuna ikna etmeye çalışıyordu. Bunun için de, siyasi irade gerekiyordu. ANC liderliği için, çok zor birşeydi. 1950'li yıllarda, ülkeden kaçarak sürgünde yaşamak zorunda kalan liderlerden bir kısmı son derece kızgındı. Bu liderler, özgürlüğün hemen yerine gelmesi gereken birşey olduğunu, beyazlar nasıl bizim evlerimizi elimizden aldıysa, bizim de gidip aynı şekilde onları geri almamız gerektiğine inanıyordu. O dönem hükümette olan bazı insanların servetinin geri alınıp, insanlara verilmesini istiyorlardı. Çünkü, bu servet insanlardan çalınmıştı. Siyasi iradeyi ifade eden net mesajların, başarı imkânını daha da arttıracığına inanıyorum. Bu ülkedeki bütün insanlar, sadece 1994 yılından itibaren oy kullanma hakkına sahip olmuştur.

Ancak, bu dönemden itibaren uzlaşma sürecinin kurumsal bir süreç olarak, parlamento çerçevesinde değerlendirilmesi dikkate alınmıştır. İnsanlar hala çok kızgındı. Evet, oy hakkımız vardı. Demokratik bir ülke olma yolunda ilerliyorduk. İnsanlar arasında ayrımcılık yaratan yasaları değiştirmek üzereydik. Ancak, ülkenin kendi yaralarını sarabilmesi için de bir platformun oluşturulması gerekiyordu. Mandela, her iki taraftan akil insanları Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu için seçmiştir. Bu sayede, geçmişte yaşanan o vahşetlere katılan insanlarla birebir konuşabiliyor, onların özürlerini dinleyebiliyorduk. Bu süreç oldukça uzun sürdü. Eski

hükümette yer alanlar, devletin farklı birimlerinden özellikle de güvenlik kuvvetlerinde görev alanlar gelip, sözlü ifadeler verdiler ve özür dilediler. Bu tecrübenin bizim için, iyi olduğunu düşünüyorum. Çünkü, bu sayede bazı - burada özellikle bazı diyorum- hesapları kapatma imkânımız oldu. Aileler, kayıp yakınları sağ mı, yoksa ölü olduğunu, ölmüşlerse nerede gömülü olduklarını dahi bilmiyorlardı. Affetmek için, gerekli olan bütün gerçeklerin ifade edilmesiydi. Eğer komisyon af talebinde bulunan kişinin yalan söylediğini tespit ederse, bu insanlar serbest bırakılmamaktaydı. Aynı şey, bu kişilerin kendi adına hareket etmedikleri ve birlikte çalıştıkları kişilerin isimlerini deşifre etmemeleri durumu için de geçerliydi. Hakikat ortaya çıktıktan sonra yapılırsa, mağdurlara yardım etme süreciydi. Bu süreç, henüz tamamlanmış değildir. Biz hala üzerinde çalışmaya devam ediyoruz. Peki, bu süreç sonunda tümünden bir uzlaşma sağlanmış mıdır? Bu soruya hem evet, hem de hayır yanıtı verebiliriz. Uzlaşmaya varan yol, bir günde ya da bir komisyonla alınacak bir yol değildir. Herkesin daha iyi bir ülkeye ihtiyaç olduğunun farkında olması gerekir. Vahşet uygulamalarına dahil olan ve komisyon karşısına çıkıp bunları itiraf eden pek çok insan affedilmemiştir.

Katılımcılar toplantı öncesi Nomaindia Mfeketo ile birlikte

Katılımcı: Parlamentoda, değişim sonrası dönemde kabul edilen bazı yasaları ortadan kaldırmak için, çaba gösterenler var mıdır? 19 yıl sonra, herşeyi tersine çevirme hesabında olanları kastediyorum.

Nomaindia Mfeketo: Elbette, Apartayt rejimi dönemindeki parlamento tarafından düzenlenen yasalar vardı. Bu yasaların Güney Afrikalı olarak kabul edilmeyen insanlara karşı baskıcı olduğunu, bazılarının da açıktan ırkçı olduğunu görebilirdiniz. Bir de, 1982 tarihli *Siyahi Yerel Yönetimler Yasası* gibi sadece siyahlara yönelik olarak hazırlanmış yasalar vardı. Aradan 19 yıl geçmiş olmasına rağmen, üzerinde değişiklikler yaptığımız bu yasaların, hala eski iktidar yapısını anımsatabildiğini görmekteyiz. Bu sebeple, bu yasaları sürekli olarak değiştirmeye devam ediyoruz. Uzun sürüyor, ancak hem yasaları değiştiriyoruz, hem de yenilerini kabul ediyoruz. Değişim hızımızın, tabandaki halkın beklentileri kadar hızlı olmadığını da biliyorum. Özellikle yoksulluğun yakıcı

etkisini fazlasıyla hissedener açısından, işleyşin ağır olduğunu biliyorum. Umarım sorunuzu yanıtlayabildim.

Katılımcı: Daha psikolojik bir soru sormak istiyorum. Eski rejimin parçası olan FW de Klerk'in, daha sonra Nelson Mandela'nın yardımcısı olması karşısında ne hissettiniz?

Nomaindia Mfeketo: Yani FW de Klerk, en azından o duvarda yazılanın ne olduğunu okumayı becerebilen ve dökülen kanın durması için, doğru şeyi yapmayı becerebilen birisiydi. Bu ülkedeki çoğunluğun talebi, Mandela'nın serbest bırakılması, ANC üzerindeki yasağın kaldırılması ve müzakereler için, görüşmelerin başlamasıydı. O da bunların hepsini yaptı ama bu onun tarafındaki insanların fikrinin tümüyle değıştirdiğı anlamına gelmez elbette. Ancak şunu da söylemem gerekir: Bu yaşananların pek çoğunun gerçekleşmesinde uluslararası baskının büyük bir etkisi vardır. Güney Afrika o dönemler büyük spor organizasyonlarında yer alamıyordu. Pek çok Güney Afrikalı ülke dışına çıktıklarında kendi ülkelerinden dolayı gurur duyamayacak durumdaydı. Diğer ülkelerde hoş karşılanmıyorlardı. Ancak dediğim gibi kendisi doğru olan şeyi yapabildi.

Katılımcı: Polis kuvvetleri, ordu ve bürokrasi gibi eski rejimin kurumlarından, değışime karşı bir direnişle karşılaştınız mı?

Nomaindia Mfeketo: Hayır diyebilirim. Parlamentoda, bizim yaptığımız şeylerden biri, yeni yasaları takdim ederken kamusal

katılımı gözetmemizdir. Halkın katıldığı oturumlarda yasalar tartışılıyor, daha sonra gidip düzeltmeler yapıyorduk ve böylece yasa yapma süreci, çok uzuyordu. Burada, yani Güney Afrika'da, bürokrasi cephesinden bir engelle karşılaştığımızı söyleyemem. Savunma Bakanlığının çok açıktan bir hoşnutsuzluk gösterdiğini de hatırlamıyorum. Doğal olarak çok sayıda tartışma yapılıyor, hatta zaman zaman sivil toplum kuruluşları öncülüğünde ciddi toplumsal yürüyüşler yapıyordu. Ama biz bunların hepsini iyi niyetle karşılıyorduk. Çünkü, biz ancak sıkı bir tartışma olursa, iyi bir yasa olduğu konusunda güven duyabileceğimizi, bu tartışmaların, bizim yasayı hazırlarken gözden kaçırdığımız hususları açığa çıkarabileceğini, böylece yeniden düzenleme yapmamıza da fırsat yaratacağını düşünüyorduk. Yasa yapıcılar, muhalefet ve sivil toplum kuruluşlarının dahil olduğu bir süreç sonrasında, yapılan yasalara itiraz oranı daha düşüktü. Hükümetin, parlamentoda çoğunluk olması ve istediği yasayı çıkarma gücüne sahip olması, bizim diğer insanların sürece katılmasını engellememizi gerektirmez. Bir örnek vermek istiyorum: Diyelim ki, bir yasaya itiraz yapıldı ve bu itirazın sonuç alması halinde yasada kadına yönelik olumsuz bir durum ortaya çıkacağını gördük. Bu durumda, eğer bu itiraz ANC tarafından dahi dile getirilmiş olsa, biz ona da karşı çıkardık.

Katılımcı: Ancak benim sorum daha çok eski rejim hakkındaydı

Nomaindia Mfeketo: Evet diyebilirim. Çünkü, o zaman eski rejimden insanlar muhalefetteydiler. Ancak, onları eski rejim

olarak tanımlayamam. Çünkü aradan zaman geçtikte, bu kesimler içiçe geçmeye, birlikte çalışmaya başladılar.

Katılımcı: Kadınlar hakkında bir soru sormak istiyorum. Kadınlar tarafından düzenlenen Mandela'ya Özgürlük Kampanyası var mıydı? Varsa, ne kadar etkiliydi? Siyahi kadınlar, beyaz kadınlarla beraber çalıştı mı?

Nomaindia Mfeketo: 1950'li yıllarda, kadınlar farklı yerlerde başka isimlerle örgütlenmişlerdi. Bu örgütlenmelerden bir kısmı Afrika Kadınlar Kongresi, Hindu Kadınlar Kongresi ve Renkli Derili Kadınlar Kongresi gibi isimler taşıyorlardı. Daha sonra kendi aralarında bir federasyon oluşturdular. 9 Ağustos 1956 tarihinde, bir yürüyüş yaptılar. O zamanlar, biz çok gençtik. Bu örgütlenmeler yasak olmamasına rağmen, hareketin içinde yer alan kadınlar yaşadıkları polis baskısı sebebiyle, daha sonra sürgüne zorlandılar. 1970'li yıllarda, farklı şehirlerde kadın örgütleri kurduk. Bu örgütleri, siyasi birer yapılanma olarak göstermek istemedik. Ama gerçekte siyasi hareketti. Bugün, bizim elde ettiğimiz platformun temelleri, o zaman atıldı diyebilirim. Bugün hala, o zaman bizi bu örgütlenmeye sürükleyen motivasyonu hissedebiliyorum. Biz siyahi kadınlar ile beyaz kadınların birarada çalışmasını, işbirliği yapmasını istiyorduk. Düşünün, beyaz kadınların çocuklarına bakıcılık yapan ve erkek olanların 18 yaşına geldiğinde orduya katıldığını gören siyahi kadınlar vardı. Bu gençler orduya katıldıktan sonra kasabalara gönderilir, onlara ikinci annelik yapan siyahi kadınları,

beraber oyun oynadıkları siyahi çocukları, gözlerini kırpmadan öldürmeleri söylenirdi. Elbette bu gençler, bunu yaparken tereddüt duyarlardı. Bizim kadın örgütlerimiz, istediğimiz türden bir Güney Afrika'nın kurulabilmesi için, siyahi ve beyaz kadınların biraraya gelmesinin önemli olduğunu ifade ediyordu. Daha sonra, Birleşik Demokratik Cephenin parçası ve bugünkü kadın hareketinin öncüsü olan Birleşik Kadın Hareketini kurduk. Müzakereler başladığında, mücadelede erkeklerle omuz omuza yer almış kadınlar olarak, biz de yer almak istediğimizi ifade ettik. Pek çok ülkede mücadele içinde yer alan kadınların, mücadele sona erince mutfağa hapsedildiğini görebilirsiniz. Biz bunu istemiyorduk. Kadının temsil edilmesi gerekiyordu. Bugün bile, bizim ülkemizin Anayasasını okursanız, kadınların haklarını garanti altına alan maddeler olduğunu görürsünüz. Kadınlara ilişkin sorunlar, müzakere masasına kararlı bir şekilde dile getirilmiştir.

Katılımcı: Ne zaman kadınların ANC'ye katılmasına izin verdiler?

Nomaindia Mfeketo: 1953 yılında. Buna rağmen, o zaman bile kadınlar olarak rahat durmadık diyebilirim. Bunun sonucu olarak, bugün ANC, hem parlamento hem de yerel yönetimlerde, yüzde 50 oranında kadın kotasını uygulayan bir parti haline gelmiştir. İşleyen bir sistem, kesintisiz uygulanan bir siyasettir. Eğer bu kota sistemine uymayan bir liste sunulursa, biz kendimiz üzerinde değişikliğe gideriz.

Katılımcı: Eğer eski Anayasa değiştirilmeseydi, bütün siyasi partileri bir araya getirip, bu değişiklikleri gerçekleştirmek mümkün olabilir miydi? Eski meclisin bu çalışmayı yürütmesi beklenebilir miydi?

Nomaindia Mfeketo: Hayır. İşte, tam da bu yüzden, ülkenin anayasası ile işe başladık. Eski Anayasa, benim bu makamda oturmama dahi izin vermeyen bir metindi. Bu değişiklikler, bizim bu tür yasa ve kuralları üzerinde değişiklik yapmamıza imkan veren bir tablonun oluşmasını sağladı.

Katılımcı: ANC, bir yandan baskı altındaki bir ırkın partisiyken, aynı zamanda baskı altındaki sınıfın partisiydi. ANC, hem bu kaba gerçeği, hem de birinci ve ikinci sınıf vatandaşlar arasındaki dengeyi ortadan kaldırmak için, ne tür bir değişiklik önerdi?

Nomaindia Mfeketo: Bu çok önemli bir soru. Biz, ülkede uzlaşmayı sağlamak için, kendimize has bir yol tutturduk. Ama bu tuttuğumuz yolun, yüzde yüz engelsiz olduğu anlamına gelmiyor. ANC'nin üyelerinin ezici çoğunluğu bu yoksul üyelere oluşsa da, ANC bir özgürlük hareketi olarak, bütün kesimleri temsil ediyordu. ANC'nin ilk kurulduğu döneme giderseniz, böyle bir örgütlenmenin olması gerektiği önerisini yapanların çoğunun din adamları ve akademisyenler olduğunu görürsünüz. Bu bir süreçtir. Evet haklısınız, değişim, olması gerektiğinden daha uzun sürmektedir. Peki, nihayetinde yoksullukla mücadele edebildik mi? İnsanlar hala çok kötü

koşullarda yaşıyorlar. Burada dikkatle bakılması gereken konu, müzakerelerin ilk döneminin siyasi özgürlüklere odaklanmış olmasıdır. Eğer siyasi özgürlük ortamı yoksa, sizin yapabileceğiniz hiçbir şey yoktur. Ülkenin bütün vatandaşlarını kapsayacak bir anayasanızın olması şarttır. Hepimizin yasalar karşısında eşit olması gerekir. Değişim kolay bir şey değildir. Hala, sanki 1993 yılındaymışız gibi hareket eden insanlar var. Dediğim gibi, bu ilk aşamayı. Şimdi ikinci aşamaya, yani ekonomik özgürlükler aşamasına geçebilmemiz için, ülke ekonomisinin %80'inin, nüfusun %10'unun elinde olmasından vazgeçilmesi lazım. Şu anda, karşı karşıya bulunduğumuz gerçek budur. Evet, belki hükümet olarak zenginlerin kazandıklarından, yoksullara vereceklerini içeren düzenlemeler ve yasalar hazırlayabilirdik. Ama bu ülkeye ne kazandıracaktır? Uzlaşma üzerine çalışırken, azınlık bir kesim bütün zenginliğe sahipken, insanların nüfusun önemli bir bölümünün yoksulluk içinde olmaması gerektiği üzerine konsensüs içinde olmasını beklersiniz.

Kendi ülkeniz olsa ne yapardınız? İnsanlar sadece şu kadar bir varlık elde edebilir diye sınırlayıcı yasalar mı çıkarırdınız? Tartışılması gereken bir şeydir bu. Bundan 100 sene önce, siyahlardan alınmış son derece zengin bir toprağı düşündüğünüzde, şimdi bu toprağı zor kullanarak geri almak demokratik bir davranış olmaz. Çünkü bu toprağı o zaman siyahların elinden alanlar, bu kuşaktan insanlar değillerdi. Bu kuşak, tam aksine sizin kucaklamaya çalıştığımız insanlardan oluşmaktadır. Mümkün olan en kısa sürede, yoksullukla mücadele etmemiz ve işsizliği azaltmamız

lazım. Demokratik bir ülkede, asla olmaması gereken bu zengin ve yoksul arasında giderek büyüyen uçurumu çözmemiz lazım.

Kerim Yıldız: Sayın Başkan Yardımcısı, zaman ayırıp tecrübelerinizi bizimle paylaştığınız için, size teşekkür ediyorum. Sizin gibi birinci elden tecrübesi olan bir insanı dinlemek, bizim için çok önemliydi.

Nomaindia Mfeketo: Aldığım sorular çok önemli sorulardı. Tecrübesinden dersler çıkarmak istediğiniz ziyaret edilecek ülkeler listesine, Güney Afrika'yı da eklediğiniz için sizlere müteşekkirim. Biz, daha kısa yoldan demokratik bir ülke haline getireceğini düşündüğümüz yolu seçen, bir ülkeyiz. Bu yol, elbette bütün sorunlarımıza bir çözüm sağlamadı. Ancak en büyük getirisi, Güney Afrikalılar olarak her ne yapmak istersek, bunun için gerekli olan atmosferi yarattı. Bu sürece direniş gösterenler olsa da, bu insanlar da demokratik bir ülkede böyle davranmak dışında bir seçenek olmadığını er, ya da geç göreceklerdir. Geldiğiniz için çok teşekkür ediyorum.

2 Mayıs 2013 Perşembe – Bo-Kaap Kombuis Restoran - Öğle Yemeği , Cape Town

Yer : Bo-Kaap Kombuis Restoran, Cape Town

*Katılımcı heyet üyeleri Bo-Kaap Kombuis Restoran'da
verilen öğlen yemeği sırasında*

2 Mayıs 2013 Perşembe – Dördüncü Bölüm: Dr Shuaib Manjra ve Hakim Siraj Desai ile Toplantı

Sunum ve Yuvarlak Masa Toplantısı Konusu: Dini azınlıklar ile dini ve kültürel özgürlüklerin korunması

Katılımcılar:

Shuaib Manjra: Müslüman Cemaat Lideri

Faizal Dawhee: Eski Devlet Başkanı Thabo Mbeki döneminde Devlet Başkanlığı İletişim Birimi Sorumlusu

Hakim Siraj Desai ⁹: Yüksek Mahkeme Hakimi

Yer: The Forum, Victoria and Albert Oteli Toplantı Odası, Cape Town

Moderatör: Kerim Yıldız

Shuaib Manjra, Mohammed Bhabha ve Faizal Dawjee

9 Aynı zamanda Müftü olan Siraj Desai Darul Uloom'da ki Ebubekir Mescidi'nde görev yapmaktadır. Siraj Desai Müftüler Ulusal Konseyi ve SANHA Müftüler Yönetim Kurulu üyeliği görevlerini de yürütmektedir. Müftü Siraj, Darul Uloom üzerinden pek çok projesini hayata geçirmektedir. Bu projeler arasında Doğu Cape Bölgesi için Cuma ve Teravvi namazlarının düzenlenmesi, mektep çalışmalarının yürütülmesi, Müslüman Tutsaklar Yönetim Kurulu Üyeliği ve çeşitli yayınların hazırlanması sayılabilir. Kendisinin İslam üzerine çok sayıda yazılı eseri vardır.

Kerim Yıldız: Öncelikle aramıza yeni katılan Adalet ve Kalkınma Partisi üyesi milletvekili dostlarımıza hoşgeldiniz demek istiyorum. Bu toplantımızda aramızda üç değerli konuşmacımız var. Toplantıda öncelikle kısaca Güney Afrika'da Müslüman liderlerin rolünü tartışacak, öte yandan çeşitli sorunlara bakacağız ki bunlar arasında Güney Afrika'daki azınlıkların korunmasını, dini ve kültürel özgürlüklerin garanti altına alınmasını içeren Güney Afrika Haklar Sözleşmesi de yer almaktadır. Konuşmacılarımızdan Dr Shuaib Manjra, Apartayt rejiminin yıkılması sürecinde sivil toplum örgütlerinde önemli roller oynamıştır. Diğer konuşmacımız Faizal Dewjee'i, bazılarınız Milliyet Gazetesi için yaptığı serbest gazetecilik çalışmaları sebebiyle tanıyor olabilirsiniz. Kendisi geçmişte Güney Afrika'da iletişim alanında çalışmaktaydı. Üçüncü konuşmacımız ise Anayasa Mahkeme yargıcı sayın Siraj Desai.

Shuaib Manjra: İyi akşamlar, Selamun aleyküm, merhaba. Adım Shuaib Manjra. Mesleğim doktorluk. Özellikle sporcu sağlığı ve meslek hastalıkları üzerine çalışıyorum. Uzun yıllardır, hem bir Müslüman, hem de siyasi aktivist olarak faaliyetler yürütüyorum. Şu anda da kalkınma üzerine faaliyet yürüten bazı STK'lar ile birlikte çalışıyorum. Sizlerle hem mücadele deneyimlerimizi, hem de Anayasa yazımı tecrübelerimizi paylaşacağım. Sözlerime Türkiye'yi hem bir ülke olarak, hem giderek güçlenen demokrasisinin vardığı aşama, seküler yapısı ve bunun yanı sıra güçlenen ekonomisi sebebiyle, hayranlıkla izlediğimizi belirterek başlamak istiyorum. Ülkenizin uluslararası arenada oynadığı

rolün yanı sıra, Ortadoğu'da yüklendiği görevleri de çok önemli buluyoruz. Türkiye'den yüzlerce gönüllü insan özellikle eğitim alanında katkı sunmak üzere ülkemize gelmektedir. Elbette, sizin de uğraşmak zorunda olduğunuz bazı engeller ve karşılaştığınız zorluklar vardır. Birbirimizle tecrübelerimizi paylaşarak, aynı hatalara düşme riskimizi de azaltmış bulunacağız. Hepimiz, Güney Afrika'daki mücadeleyi çok basit bir çerçevede gördük. O da, bu mücadelenin insan onuru için olduğu, ırk, din, etnik köken, dil ve kültürün ötesinde, ortak vatandaşlık için olduğu, bütün bu etiketlerimizin ötesinde hepimizin insan olduğu şeklindeki çerçeveydi. Bu mücadelede, Güney Afrikada'daki Müslümanlar, Hristiyanlar, Yahudiler, Hindular, Komünistler, Ateistler ve her türden farklı geleneksel Afrika inancından insanlar, bir araya gelmiş, omuz omuza mücadele etmişlerdir. Yürüyüşlerimize, her inançtan din adamı önderlik etmiştir. Herkes ırkçılığa dayanmayan bir Güney Afrika için yapılan mücadelede yer almıştır.

Elbette, bizim ülkemiz ırk ve din ayrımına dayalı, ayrı yaşamların olduğu bir ülkedir. Ama bizim mücadelemiz, işte tam da bu ayrımları aşmak için yürütülmekteydi. Güney Afrika, 1994 yılında demokrasiye geçince, anayasa konusundaki en temel tartışma, anayasanın bütünüyle seküler mi olacağı, yoksa dine mi referans vereceği üzerineydi. Biz, burada üçüncü bir seçeneğe gittik ve geniş anlamda seküler olan, ancak Güney Afrika'da dinin oynadığı önemli role vurgu yapan bir anayasa olmasına karar verdik. Güney Afrika nüfusunun yüzde 80'i Hristiyan olmasına

rağmen, bütün toplumlar, bu anayasada eşit haklara sahiptir. İkinci olarak, ne Anayasada, ne de Haklar Sözleşmesi'nde azınlık hakları için, özel korumalar geliştirmedik. Tam tersine, bütün bireylere ve vatandaşlara haklar kazandırmış olduk. Böylece ırka ve dine dayalı ayrımcılık hissini de söndürmüş olduk. Elbette eğer çoğunluksanız her zaman azınlığın haklarını kısıtlama ihtimali mevcuttur. Hükümet de bunun farkındaydı. Eğer Nelson Mandela'nın görev programına bakarsanız onun, bunu engellemek için bazı adımlar attığını da görürsünüz. Kurduğu ilk hükümet aracılığıyla, ırk ve din ayrımının ötesine geçti, farklı dini kesimlerden insanlara kabinesinde yer verdi. Örneğin ülkenin ilk Adalet Bakanı bir Müslümandı. Diğer toplumlar için de, benzer bir temsil durumu söz konusuydu. Toplumsal kesimlere, temsil boyutuyla yanıt olan hükümet bizde bir rahatlama yaratmış oldu. Bunun yanı sıra, azınlık haklarını koruma altına alan kurumlar da yaratıldı. Bu kurumlardan bir tanesi Dini, Dilsel ve Etnik Azınlıkların Haklarını Koruma Komitesi'ydi. Bunun yanı sıra, Eşitlik Mahkemelerimiz ve Kamusal Koruma Kurullarımız da vardır.

Azınlıklar, kendilerine bir haksızlık yapıldığını düşünürlerse, bu organlara başvurabilirler. Anayasa Mahkemesi ve diğer bazı kurumlar da var. Ülkede bağımsız bir yargı ve medyanın yanı sıra, etkili ve önemli sivil toplum kuruluşları mevcuttur. Bunları söylerken, elbette sorunlar olmadığını söylemiyorum. Sonuçta bir ütopya içinde yaşamıyoruz. Bu sorunlardan bir tanesi % 65 oranında bir desteğe sahip olan iktidar partisi hegemonyasıdır.

Bu tablo, zaman zaman azınlık kesimleri ürkütmektedir. İkincisi siyasete giren azınlık üyelerinin sayısının az olmasıdır. Üçüncü sorun ise Güney Afrika'nın hala bölünmüş bir toplum olması ve sosyal entegrasyonda yaşanan eksikliklerdir. Hala dini ve etnik gruplar arasında bir bölünme olduğundan bahsedebiliriz. Son olarak nüfusun ortak vatandaşlık konusundaki önyargılarını aşmamız gerekiyor. Buna vurgu yapılması gerekir. Güney Afrika bir yandan ideal bir toplum yaratmaya çalışırken aynı zamanda da çeşitli gruplar ve özellikle sınıflar arasında gerginliklerin olduğu bölünmüş bir toplum durumundadır. Bununla yüzleşmemiz ve bu sorunları çözmemiz lazım.

Kerim Yıldız, soru ve cevap bölümünü açmıştır.

Katılımcı: Güney Afrika'nın demokrasiye geçiş döneminde sivil toplumun oynadığı rolden bahsettiniz. Bunu biraz daha açabilir misiniz?

Shuaib Manjra: Sivil toplum, süreçte temsil ediliyordu. Ayrıca, sendikalar da sürece dahil olarak, çok önemli bir rol oynuyorlardı. Medya, eğitim, sendika gibi farklı alanlardan çok sayıda demokratik ve sivil kurum Birleşik Demokratik Cephe bünyesinde buluşarak, çok önemli roller oynamaktaydılar. 1994 yılının başı, sivil toplum kuruluşlarının nüfusunda düşüş yaşandığı bir dönemdir. Çünkü, pek çoğunun yönetici kadrosu siyasete girmişti. Sivil toplum, şimdilerde yeniden canlanmaya başladı. Sivil toplum kuruluşları, hükümetin anayasaya bağlı kalıp,

onu uygulamasını sağlamak için, önemli görevler üstlenmektedir. İnsanların konut ve eğitim gibi konularda, hükümete karşı açmak istedikleri davalarda, onlara yardım ediyorlar ve genelde sivil toplum bu davaları kazanıyor. Bugün Güney Afrika'da hergün hükümete karşı gösteriler yapılmaktadır. Bu gösteriler tek bir camia tarafından düzenlenmese de, insanlar protesto için bir araya geliyorlar ve hükümeti bulunması gereken hat içinde tutmaya devam ediyorlar.

Katılımcı: Müslüman toplumun, sürece etkisi nedir? Özellikle, Hindistan ve Malezya'dan gelip ülkeye yerleşmiş olan göçmenlerin rolü ne olmuştur?

Shuaib Manjra: Müslümanların rolüne bakabilmek için, 1994 öncesi dönemi hatırlamamız gerekir. O dönemde, bazı kişilerin ve kurumların öne çıktığını söyleyebilirim. Müslüman Gençlik Hareketi (Muslim Youth Movement) isimli bağımsız bir gençlik örgütü vardı. Kible (Qibla) adında, silahlı mücadeleye dahil olan bir hareket vardı. Ayrıca, İslamın Çağrısı (Call of İslam) isimli ANC ile ilişkili bir örgüt vardı. Bu üç örgüt de, Apartayt rejimine karşı mücadelede etkin olan örgütlerdi. Bu örgütlerde, hem Hindistan, hem Malezya kökenli insanlar vardı. Güney Afrika coğrafi olarak bölgelere ayrılmıştır. Malay kökenliler (Malezyalılar) Batı Cape bölgesinde yaşarken, Hindu kökenliler, Kuzey Cape bölgesinde yaşarlar. Ulema'yı temsil eden Ulema Meclisi (Majlis al Ulama) ve Ulema Cemiyeti (Jamiat al Ulama) isimli Natal bölgesinde kurulmuş olan kurumlar

vardı. Bu iki kurumsal yapı, genelde Hindulardan oluşmaktaydı. Bu kesimler, teolojik konularda, son derece muhafazakardı. Batı Cape bölgesinde ise son derece ilerici olan Malay'lardan oluşan, Müslüman Hukuk Konseyi (Muslim Judicial Council) adında bir yapı vardı. Bu kurum da, mücadelede önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, Hindistan-Pakistan İslam anlayışını temsil eden, çok sayıda Ulema Okulu da bulunmaktaydı. İslami yapılar içinde değil de, daha demokratik yapılar içinde faaliyet yürüten önemli bir Müslüman kesim daha vardı. Onların bir kısmı hala ciddi anlamda siyasete dahildir. İslamın Çağrısı örgütü üyeleri, 1994 sonrası dönemde çoğunlukla siyasete girdiler. Kible örgütü, daha çok medya ve sivil toplum alanlarında faaliyet yürütürken, Ulema daha çok hükümetle yakınlaştı. Ulema örgütünden bazı isimler, hükümette görev aldılar. Müslüman toplumun şimdilerde oynadığı role geldiğimizde, bu kesimlerin azınlık olmaktan da kaynaklı olarak kendilerini korumak için hükümete ciddi eleştiriler geliştiremediklerini söyleyebilirim.

Katılımcı: Müslüman kesimlerin kendi aralarında bir gerginlik oldu mu?

Shuaib Manjra: Aralarında bir gerginlik olduğunu sanmıyorum. Eğer bir gerginlik varsa, bu muhtemelen etnik temellidir. Apartayt rejiminin bıraktığı bir mirastır. Afrika kökenli Müslümanların mallarına ve mülklerine el konulmuştur. Bizim bunu değiştirip bu toplulukları daha da güçlendirmemiz lazım.

Katılımcı: Müslümanların bir kısmının süreci desteklemediğini ifade ettiniz. Bunların gerekçesi neydi ?

Shuaib Manjra: Gerekçe, “yaşadığınız ülkenin yasalarına saygı gösterin” şeklindeki teolojik inançtı. Kuran'ın 4:59'uncu Nisa suresi der ki : *'Ey İnananlar! Allah'a itaat edin, Peygambere ve sizden buyruk sahibi olanlara itaat edin.'* İkinci gerekçe ise azınlık grup olarak her zaman güce sahip olan kensimlere saygı duyarsınız.

Katılımcı: Müslüman toplumun oranı ne kadar? Parlamentoda temsilcileriniz var mı?

Shuaib Manjra: Güney Afrika nüfusunun yüzde 1'i ya da 2'si Müslümanlardan oluşur. Ülke nüfusu, 50 milyondur dersek bunun 1 milyonu Müslümandır. Hükümette 3 ya da 4 Bakan Yardımcımız ve Yüksek Mahkeme'de Müslüman kökenli hakimlerimiz vardır. Yanımızda oturan hakim Siraj onlardan biridir. Müslüman toplumun devlet makamları, hükümet, kamu kuruluşları ve sivil toplum içinde son derece iyi bir temsil gücüne sahip olduğunu söyleyebilirim. Demografik tabloya göre, son derece iyi bir temsil oranları vardır. Bunun bir nedeni de bu insanların Siyah Afrikalı Müslümanlardan ziyade, Malay ve Hindu Müslüman kesimlerden gelmiş olmalarıdır.

Mohammed Bhabha: Bir rakam vermem gerekirse, 1994 yılında Nelson Mandela devlet başkanı olduğunda, nüfusun % 2'sini

oluşturan Müslümanların hükümetteki temsil oranı % 13 olmuştur.

Katılımcı: Süreci desteklemeyenlere ne oldu?

Shuaib Manjra: Yeni toplum ve yeni hükümet herkesi kucakladı. Kimseye karşı kin gütmeydi. O zaman Apartayt rejimiyle birlikte olanlar, yeni devlette de yer aldılar. Ama bu desteklemeyen kurumlara baktığınızda bu kesimler kendilerini koruyup iktidar kudretine sahip olanları destekliyorlardı. Güç sahibi kesim değişince bu sefer yeni güç kesimlerini desteklediler.

Kerim Yıldız: Sayın Manjra görüşlerinizi bizimle paylaştığınız için, teşekkür ediyorum. Şimdi sözü ikinci konuşmacımız sayın Hakim Siraj Desai'ye vermek istiyorum.

Katılımcılar Hakim Siraj Desai tarafından yapılan sunumu dinlerken

Hakim Siraj Desai: İyi akşamlar. Beni, bu önemli buluşmaya davet ettiğiniz için, çok teşekkür ediyorum. Eski Güney

Afrika'da, bütün hakimler beyaz Avrupalılardan oluşurdu. Ben, hakimlik makamına seçilmiş, ilk renkli deriye sahip insanım. Şu anda meslekte 17. yılımı tamamladım. Şimdi ülkedeki evrilme sürecini, bir yüksek mahkeme hakimi olarak da görebilmekteyim. Ancak, benim hayatım sadece bu süreçten oluşmuyor. Hakimlikten önceki yaşamımın büyük bir bölümünü Apartayt rejimi ile mücadele ederek geçirdim. Benim yaşam tecrübem, Dr. Manjra'nın tecrübesinden biraz daha farklı. Ben son derece solcu bir bölgede yaşadım ve aşırı sol siyaset grupları içinde yer aldım. Benim, ANC'ye geçmem yavaş bir süreçti. Ama bu süreci, 1994 yılından önce tamamlamış oldum. O zaman herhangi bir taviz vermenin, bu ülkedeki çoğunluk kesime bir ihanet olacağını düşünüyorduk.

Ancak iktidardaki hiç bir parti görevi taviz görmeden, gönüllü olarak bırakmazdı. Mandela Hükümeti, bu ülkeye kökten değişimler getirdi. Bizim en büyük kazanımımız, bütün Güney Afrikalılara eşit vatandaşlık hakkı veren Anayasanın yapılmış olmasıdır. Bu demokratik sürecin olgunlaşmasından önce, ülkemiz tam anlamıyla bölünmüştü. Bugün, bütünlüğü sağlayan en önemli mekanizma, Anayasada yer alan koruyucu hükümlerdir. Elbette, bütün Güney Afrikalılar, henüz eşit konumda değildir. Ama bu anayasa sayesinde, eşit koruma garantisi altındadırlar. Bizim anayasamızın, modern demokratik anayasalara kıyasla, emsalsiz bir yönü daha vardır ki, o da sosyal ve ekonomik hakların yanı sıra temel hukuki hakları, konut ve musluk suyundan yararlanma gibi hakları da içermesidir. Değişim sürecinde temel özgürlükler

tam olarak korunmuştur. Bu sadece mahkemeler sayesinde değil diğer kurumların katılımıyla sağlanmıştı. Bazen hatalar yapıyoruz, ama bunun için bütün Güney Afrikalıları temsil eden ve ülkede yaşayan insanların maruz kaldıkları insan hakları ihlalleri sebebiyle başvurabileceği İnsan Hakları Komisyonumuz var. Ülkede dil konusunda, bir tartışma vardır. Geçmişte ülkede İngilizce ve Afrikan olmak üzere iki resmi dil vardı. Müzakereler sırasında, herkes kendi dilsel ve kültürel hakları için mücadele ettiği için, bu konular son derece uğraştırıcı olmuştur. En sonunda, ülkede konuşulan bütün dillerin resmi dil olduğu ve korunması gerektiği şeklinde bir çözüm kararı aldık. Şu anda, ülkede 11 resmi dil vardır. Elbette pratik yaşamda, genellikle mahkemelerde ve üniversitelerde, bu dillerden bir ya da ikisi kullanılmaktadır.

Ama bütün bu resmi dillerin korunması için, ciddi bir gayret sergilenmektedir. Farklı kültürleri korumak üzere çeşitli kurumlar mevcuttur. Bizim karşı karşıya bulunduğumuz sorunlardan biri, hükümet herhangi bir karar aldığı anda bunun gerekçesini de belirtmek zorunda olmasıdır. Bunun, çeşitli yan etkileri vardır. İnsanların çoğu, yeteri oranda okuma yazma bilmediği için, gerekçesi ile birlikte verilmiş olan kararı yeteri oranda algılayamamaktadır. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun bıraktığı mirasla, yaşamımızı sürdürüyoruz. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu ülkedeki sorunları çözme konusunda, büyük bir adımdı. Elbette onun da getirdiği sorunlar var. Mahkemelerde sonuçlanmayı bekleyen bazı davalar var

ve mağdurlar suçlara karışmış insanların cezasız kalmasından büyük rahatsızlık duyuyorlar. Bizim kurduğumuz Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun uluslararası kurallarla uyumlu olup olmadığından çok emin değilim açıkçası. Yakın bir zamanda Nepal'e gittim. Orada Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun yanı sıra kurulmuş farklı mahkemeler olduğunu da gördüm. Ancak bütün bu süreci baştan yaşamış ve başlangıçta çeşitli şüpheler taşımış biri olarak eğer o süreçten geçmemiş olsaydık bugün bulunduğumuz noktada olamayacağımızı ifade etmek istiyorum. Elbette başka sorunlarımız da var. Anayasanın farklı yorumlanması toprak adaletsizliğine sebep olmuştur. Bu yıl insanların çoğunluğunun ancak toprakların % 8'inde yaşamasına neden olan parlamentonun kuruluşunun 100. yılı geliyor. Bu parlamentonun kurulmasının sebebi ülkenin çoğunluğunu oluşturan yerli halkın mal ve mülkten yoksun bırakılmasıydı.

Bu konuyla ilgilenmek üzere kurulan anayasal mekanizmanın adı Toprak Talep Mahkemesi'ydi ve yasaların üzerinde bir pozisyonu vardı. Biz yirmi yıllık dönemde bu sorunu ancak çok küçük bir ölçekte çözebildik. Geçmişin idarecileri ile bugünün idarecileri arasında ekonomik açıdan hala çok büyük bir mesafe vardır. Öte yandan temel özgürlükleri geliştirme, yaygınlaştırma ve koruma konusunda oldukça başarılı olduğumuzu söyleyebilirim. Bunun yanı sıra adına Eşitlik Mahkemesi dediğimiz mahkemeler var ki onlar da her türden ayrımcılıkla ilgili yasal süreçlere bakmaktadırlar. Biz ulus olarak anayasal düzen, anayasal mekanizmaların korunması ve etkili hale getirilmesi konusunda

başarı sağladık ancak ekonomik dengesizlikle mücadele konusunda hala sorunlarımız var. Dediğim gibi başta bazı şüpheler taşıyordum ama şimdi geriye dönüp baktığımda bu şüphelerin yersiz olduğunu görüyorum. Süreç yavaş olsa da ülkedeki bütün liderleri demokrat hale getirmeyi başardık. Ben aynı zamanda Güney Afrika Müslüman Tutsaklar Ulusal Komitesi Başkanıyım ve bu görevim gereği insanların demokratik süreçler üzerinden özgür kalabileceği süreçlerin oluşturulmasını incelemekteyim. Güney Afrika'yı yeniden inşa ettiğimiz bir diğer alan da budur. Eskiden bir cezaevinin fotoğrafını dahi yayınlamaydınız. Bugün cezaevleri bütün incelemelere açıktır. Geçmişten bu yana çok şey değişti. Güneş ışığının içeriye girmesine izin verdik. Demokrasinin bu ülkede işlediğini gördüğümüz için kendimizi şanslı hissediyoruz. Sizin Türkiye'de karşı karşıya bulunduğunuz sorunların belli bir oranda farkındayım. Onlardan uzun uzadıya bahsedecek değilim ama biz burada kendi ülkemizde ANC ile birlikte bir yol haritası hazırladık ve bunun başarılı olmasından gurur duyduğumu ifade etmek istiyorum. Bir an için bir davanız olduğunu, sizin bir Siyah, davanıza bakan hakimlerin hepsinin ise Beyaz olduğunu aklınıza getirebilir misiniz? Mahkemelerde kadınlar başörtüsü erkekler fes giyemezlerdi . Ancak şimdiki mahkemelerimiz çok farklı. Ben Cape Town'ın ilk siyahi hakimi oldum.

Shuaib Manjra: Bu çok etkileyici birşey çünkü bu ülkeye ilk Müslüman 1658 yılında gelmiştir.

Kerim Yıldız soru ve cevap bölümünü açmıştır.

Katılımcı: Bizi onurlandırdınız, çok teşekkür ediyoruz. Ulusal dil sayısına ilişkin bir sorum var. Bu dillerin hepsinin mahkemelerde kullanılmasını nasıl sağlıyorsunuz? İnsanlar kendilerini mahkemede nasıl savunuyorlar?

Siraj Desai: Bu konu ülke için, çok önemlidir. Verilen cezalar, yargılananın ana dilinde verilir. Bu konuda bir sorun yaşanmaz. Sorun hakimin hangi dili konuştuğudur. Ben, hem İngilizce, hem de Afrikan dilini konuşuyorum. Eğer avukatlar ve savcı bu dillerden birini konuşuyorsa, ben de o dilden konuşuyorum. Ancak Cape Town dışından atanan hakimler, Afrikan dilini bilmiyorlar. Duruşma tutanakları onların bilmediği bir dilde olduğu için, o tutanakları İngilizceye çevirmek çok yüksek bir maliyete mal olmaktadır. Bir kaç yıl önce, İngilizce ülkede en geniş şekilde kullanıldığı için, duruşma tutanaklarının İngilizce tutulmasına karar verdik. Bazen sanıkları anlamak için, tercüman da kullanıyoruz. Ancak, o zaman da dildeki nüanslar, tercümanlara dili rahat anlama ve anlatma konusunda sıkıntı çıkarabiliyor. Bu sorunu gündeme getirdiğiniz için, çok teşekkür ediyorum. Bu çok önemli bir sorun ve son 10 senedir sürekli tartışılmaktadır.

Katılımcı: Bir önceki sunumda, Anayasanın bütün Güney Afrika vatandaşlarının temel haklarını koruduğundan bahsedildi. Aynı şekilde, dini toplulukları ve onların kural ve kaidelerini uygulama hakkını da koruduğundan bahsedildi. Bu ikisi arasında bir çelişki olursa ne olur peki?

Siraj Desai: Bu ülkede ki en zor konulardan biri de budur. Bu sorun dini cemaatlerin kendisinden kaynaklanan bir sorundur. Örneğin Müslümanlar, bir evliliği Müslümanlık temelinde nasıl sonlandırabileceklerine dair bir anlaşmayı, kendi aralarında sağlayabilmiş değildirlere. Bu hala böyledir. Bu, bir dizi kültürel hak durumunda da yaşanmaktadır. Kültürel kararlar değişimden çabuk etkilenmektedir.

Shuaib Manjra: Çok özgün iki topluluk var. Bunlardan ilki, geleneksel Afrika dinleridir. Bu dinlerin, kendi geleneksel kuralları vardır. Mahkemeler, bu geleneksel dinlerin bazı kurallarını kabul etmek için, çaba sarfetseler de, nihayetinde ortaya Anayasa ile çelişki de çıkabilmektedir. Müslüman cemaat üyeleri de, yıllardır bir yasa geliştirmek üzere, parlamenterlerle biraraya gelmektedirler. Bu çalışmayla, bir Müslüman kanunlar düzenlemesi yapılmaya çalışıldı. Ama Müslüman toplumun kendisi, bu düzenlemeleri kabul etmedi. Özellikle evlilik ve boşanma, çok eşlilik gibi konularda anlaşmazlık çıktı. Bir anlaşma sağlanamadığı için, mahkemeler de hala bu konularda karar verebilecek konumda değildir. Bazılarımız, kişisel özgürlüklerin İslami kanunlardan ziyade, Anayasa kapsamında daha iyi korunduğuna, bu sebeple bu tür yasalara ihtiyaç olmadığına inanıyoruz. Diyelim ki bir kadın, bazı davalar üzerinden adalet arıyor ve bunu sağlamak için gerekli imkanları, kaynakları yok. O zaman Anayasa mahkemesine başvurabilir. Bir diğer grup daha var ki, onlar da İslam Hukuku, ya da diğer toplulukların kanunlarıyla ilgili konuların, hükümetin iş alanına girmedğini,

bununla bu toplumların kendisinin ilgilenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Bence herkes için, geçerli tek bir kanunlar dizisi olmalıdır. Bazı insanlar Şeriat Mahkemelerinden bahsetti ama bu konu çok sorunlu bir konudur.

Katılımcı: Tapu Kadastro Kanunu ile ilgili herhangi bir sorun var mı peki?

Siraj Desai: Bu konuda da büyük sorunlar var. Sadece Tapu Kadastro Kanunu değil, aynı zamanda Miras Kanununda da sorunlar var. Herhangi bir vasiyetname bırakmadan vefat ederseniz, kanun gereği kalan mallarınız yakınlarınıza dağıtılır. Eğer vasiyetnamenizi mallarınızın İslami kurallara göre dağıtılması şeklinde bırakırsanız, işte o zaman sorun çıkar. Öyle durumlar vardır ki, insanlar evlerinin İslami kurallara göre pay edilmesini ister. Diyelim ki bir küçük evde eşiniz ve çocuklarınızla birlikte yaşıyorsunuz ve İslami kurallara göre siz öldükten sonra eşiniz herhangi bir miras hakkı alamıyor. Biz, İslami kanunlar üzerine kendi görüşlerimiz çerçevesinde yaklaştık ve insanlara vasiyetnamelerini hazırlarken bize gelmelerini söyledik. Eğer bu insanlar, öldükten sonra eşlerinin de mirastan faydalanmasını istiyorlarsa, vasiyetnamelerine buna dair eklemeler yapmaları gerektiğini söyledik. Güney Afrika bağlamında düşündüğümüzde, sırf İslami kuralların uygulanması çok sayıda talihsiz duruma neden olabilir.

Shuaib Manjra: Tümüyle katılıyorum. Bana göre İslami kanun ve

kuralların amacı adalet olmalıdır. Eğer ortada adalet olmayacaksa o zaman bu yasalarda ve kurallarda sorun vardır.

Katılımcı: Nefret söylemi konusunda hala sorunlar yaşanıyor mu? Bu sorunla nasıl mücadele ediyorsunuz? Bu tür suçlara ilişkin yasalarınız var mı?

Siraj Desai: Güney Afrika ölçeğinde, bu soru da çok önemlidir. Daha önce bahsettiğim Eşitlik Mahkemesi işte bu tür suçlarla mücadele etmek için kurulmuştur. Nefret söylemi mekanizmasını kullanan iki temel seçmen kesiminden bahsedebiliriz. Bunlardan biri, eski düzen yani Apartayt taraftarlarıdır. Bununla ilgili ilginç bir örnek var. Bir siyasi lider, içinde *'Boer'i (Hollanda kökenli Güney Afrikalı Beyazlara verilen isim) öldür, Çiftçiği öldür'* sözleri geçen bir şarkı söylediği için, nefret söylemi kullanmakla suçlandı. Mahkeme nefret suçu işlendiğine hükmetti. Ben bu karara katılmıyorum. Çünkü bu şarkı, bizim rejime karşı mücadele ettiğimiz yıllarda söylediğimiz, şimdi de zaman zaman söylediğimiz bir şarkıdır. Ama, nihayetinde mahkemenin kararı bu yöndeydi. Diğer nefret konuşmaları da, genelde Yahudilere yönelik, ya da Filistin halkının mücadelesine yönelik konuşmalardır. Örneğin, Filistin'de bir değişim olması gerektiği yönündeki bir ifade, Yahudi toplumu tarafından bir nefret söylemi gibi algılanabilmektedir. Geçmişe baktığımız zaman, şu anda bizde mevcut olan konuşma özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü dünyadaki pek çok ülkeden daha gelişmiş durumdadır. Müslüman toplum belki sayı olarak küçük bir nüfusa sahiptir

ancak değerlerimiz ve haklarımız Anayasal güvence altındadır. İfade özgürlüğü gerçek bir demokrasinin vazgeçilmez esasıdır. Bunu sınırlarsanız sorunlar ortaya çıkar.

Katılımcı: Uyum yasalarını ne zaman çıkarmaya başladınız? Anayasa mahkemesinin rolü nedir? Sadece yasaların anayasaya uygunluğunu mu denetler yoksa yasama ve yürütmeyi mi dengeler?

Siraj Desai: Sorunuz için çok teşekkürler Zamanımızın çoğunu bu çalışmaya harcadık. Anayasa 1996 yılında tamamlandı. Bütün yasaları Anayasaya tabi kıldık. Bu ceza kanununun pratikte kullanılmaması anlamına gelmez elbette. Parlamento veya Anayasa mahkemesi o yasaların Anayasaya aykırı olduğuna karar verene kadar bütün yasalar geçerliydi. İnsanlara karşı ayrımcılığı teşvik eden ya da ayrımcılık içeren çok sayıda yasa vardı ve yeni parlamento seçilir seçilmez ilk işi bütün bu yasaları iptal etmek oldu. Ancak İngiliz hukukuna dayalı olan ceza sistemimizi ve Roma dönemi Hollanda hukuk sistemine dayalı Ceza Kanunumuzu koruduk. Bu yasanın modern dönemde eksik kalan yönlerini ek kanunlarla destekledik. Ancak en önemli şey biz hakimlerin Anayasaya aykırı olan hiçbir yasaya dayanan karar alamamasıydı. Parlamantonun geçirdiği bir yasanın Anayasaya aykırı olduğunu tespit ettiğimizde bu yasa 12 ay içinde Anayasa Mahkemesi'ne göndermemiz gerekiyordu. O zamana kadar herhangi bir karar almamız da mümkün değildi. ANC'nin bu anlamda biraz korkak davrandığını söylemem lazım. ANC idam cezasını kaldırmadı.

Çünkü biliyorduk ki çok sayıda insan buna karşı çıkacaktı. Bunun yerine konuyu Anayasa Mahkemesi'ne gönderdi ve mahkeme de bu cezanın yaşam hakkıyla uyuşmadığına karar vererek ölüm cezasını anayasaya aykırı buldu. En önemli şey yasama, yürütme ve yargının bağımsızlığıdır. Siyasi kararları bozma yetkimiz yok. Örneğin ANC'nin elinde olmayan Cape Town hükümeti, 20 okulu kapatma kararı aldı ve buna dair bir yasayı geçirdi. Bu konu benim de aralarında olduğum üç hakimin önüne geldi. Argüman bu 20 okulun kapatılmasının Anayasaya aykırı olduğuydu. Hakimlerden birisi okulların kapatılma kararının siyasi bir karar olduğunu bu sebeple mahkemenin karara müdahale edemeyeceğini savundu. Ben ise okulların kapatılmasına ilişkin bir karar alındığında ve yasa geçirildiğinde bunun önceden bu karardan ya da yasadaki etkilenecek toplumla müzakere edilip değerlendirilmesi gerektiğini, bu örnekte bunun yapılmadığını ve kararın yasaya uygun olarak yerine getirilmediğini savundum.

Benim kararımı Anayasa Mahkemesi'ne göturdüler ama mahkeme bunu görüşmeyi reddetti. Bir diğer önemli karar ise paralı yolların açılması üzerineydi. Bir mahkeme yolların paralı yapılmasının Anayasaya aykırı olduğu kararını alırken Anayasa Mahkemesi bu mahkemenin karar almasının kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olduğuna hükmetti. Sorunuzla çok önemli bir konuya vurgu yaptınız ki biz bu sorunlarla günlük hayatımızda sürekli ilgileniyoruz. Bir yandan kuvvetler ayrılığı ilkesini ihlal etmemeye çalışırken, aynı zamanda siz bir hakimsiniz ve bir karar vermeniz gerekiyor. Böyle bir durumda ben hakim olarak bir

karar verdim ve o okulların açık kalması gerektiğine hükmettim. Hakimler seçimle göreve gelmiş insanlar değiller o sebeple bu tür kararlar vermelerinin rasyonel bir temeli vardır.

Katılımcı: Hakimler nasıl atanır?

Siraj Desai: Hakimler, Adli Hizmetler Komisyonu isimli bir kurum tarafından atanır. Bu komitede 8 siyasetçi, Başhakim, Yargıtay Temsilcisi, muhalefet partilerinin ve hukuk kurumlarının temsilcileri yer almaktadır. Bu dönem, Komisyonda çok sayıda siyasetçi olduğuna dair tartışmalar yapılmaktadır, ama bence bu yanlış bir tartışmadır. Çünkü, bizde hâkimlerin tayin edilmesi sürecine, çeşitli mesleklerden insanlar, hakimler ve siyasetçiler dahildir. Ancak, Amerika Birleşik Devletleri ve bazı diğer batı demokratik ülkelerde, bu yetki ve sorumluluk sadece siyasetçilere aittir. Hukuki düzen kurumları, bu tabloyu değiştirmek için, sürekli bir baskı yapmaya devam etmektedirler. Ben, bir hakim olarak, bir başka hakim tarafından tayin edilmektense, bu ülkenin çoğunluk temsilciler tarafından tayin edilmeyi tercih ederim. Bence, bizim son derece iyi bir sistemimiz var. Muhalefetin, sürekli olarak bunu değiştirme çabasını, hem haksız, hem de hukuk sistemine, bir kapı bekçisi yerleştirme çabası olarak görüyorum. Ben, bundan tam 17,5 sene önce tayin edildim. Son derece zor davalarda görev aldım. Yönetici kesimleri de temsil ettim. Benim tayin edilmemin sebebi, sistemin, benim gibi bir kökene ve tecrübeye sahip birisinin, orada bulunması gerektiğini düşünmesiydi. Geçmişte, hakimler hak, hukuktan uzak bir

şekilde tayin edilirdi. Öncelikle, beyaz olmaları gerekirdi. Gizli bir süreç sonunda, tayin edilirdi. Apartayt döneminde yaşanan buydu. Modern demokrasideki örnekler bakalım: Örneğin Almanya'da, Yüksek Mahkeme hakimlerinin hepsi siyasetçiler tarafından seçilir. Yine aynı şekilde Amerikan sistemine bakın, orada da siyasetçiler seçiyor. Biz ise burada farklı bir sistem uyguluyoruz. Hem meslekten insanlar hem de muhalefet dahil olmak üzere, siyasetçilerin de katılımıyla birlikte, bu kararlar hep birlikte alınmaktadır. Bizim daha ileri bir sistemimiz var. Anayasayı savunmak durumunda kalırsam en güçlü savunmam özellikle hakimlerin atanmasıyla ilgili içerdiği bu düzenlemeler olacaktır.

Kerim Yıldız: Sayın Hakim Siraj ve Dr. Manjra'ya çok teşekkür ediyoruz. Çok canlı bir tartışma oldu ve son derece değerli bilgiler edindik. Tekrar herkes adına çok teşekkür etmek istiyorum.

2 Mayıs 2013 Perşembe – Yunis Carrim ile Akşam Yemeği, Gold Restoran, Cape Town

Katılımcı: Yunis Carrim¹⁰, Kooperatif İdaresi ve Geleneksel İlişkiler Bakan Yardımcısı

Yer: Gold Restoran, Cape Town

Bejan Matur, Bakan Yardımcısı Yunis Carrim ve Kerim Yıldız

Yunis Carrim: Herkese iyi akşamlar diliyorum. Öncelikle, hükümetim adına Güney Afrika'ya, özellikle de Cape Town'a

¹⁰ Yunus Carrim Afrika Ulusal Kongresi (ANC) bünyesinde Şubeler ve Bölgesel Yapı Birimi üyesi olarak çalışmış, Güney Afrika Komünist Partisi (SACP) Merkez Komite ve Politbüro üyeliği yapmıştır. 1994 yılından bu yana Ulusal Meclis'te milletvekili olarak görev yapmaktadır. 2009 yılından itibaren Kooperatif İdaresi ve Geleneksel İlişkiler Bakanlığı'nda Bakan Yardımcılığı görevini sürdürmektedir. Geçmiş görev ve başarıları arasında şunlar sayılabilir: 1986-1990 yılları arasında Pietermaritzburg Vergi Mükellefleri ve Sakinler Derneği (Combined Ratepayers & Residents Association) Genel Sekreterliği, 1998-2004 yılları arası Bölgesel ve Yerel İdare Komitesi Başkanlığı ve 2007-2009 yılları arası Adalet ve Kalkınma Komitesi Başkanlığı

hoşgeldiniz demek istiyorum. Sizleri, burada aramızda görmek bizi çok sevindirdi. Faydalı bir gezi geçirdiğinizi bilmek, bize ayrıca mutluluk veriyor. Her şeyden öte, bizler baci-kardeş, iş arkadaşı ve yoldaşız. Dünyanın, Güney yarımküresindeki insanlarız. Endüstrileşmiş, demokratik sistemlere karşı ortak sorunlarımız var. Sizin özellikle Avrupa Birliği ile ilişkilerinizde çeşitli sorunlarınız olduğunu biliyor, bu davanızda sizi destekliyoruz. Bize göre, sizin Avrupa Birliğinde yer alma hakkınız vardır. Bana, sizlerin özellikle bizim müzakere sürecimize ilgi duyduğunuz, bir ön bilgi olarak verildi. Ben bu konuda çok az şey ifade edeceğim. Çünkü, önümüzdeki günlerde, bu konuda size daha geniş ve kapsamlı bilgiler verecek insanlarla bir araya geleceksiniz. Bence, onların bu tür detayları anlatması daha anlamlı olur.

Ben, Güney Afrika'nın Kooperatif İdaresi ve Geleneksel İlişkiler Bakan Yardımcısıyım. Bizim ülkemizdeki sistemde, bakanın yanı sıra bakan yardımcıları vardır. Yardımcı Bakanlar, Devlet Başkanının Bakana verdiği siyasi sorumluluklarla ilgilenirler. En temel olarak, yerel yönetimlerden sorumluyuz. Bu çerçevede kendi tecrübelerimden bahsedeceğim. Ben, aynı zamanda Afrika Ulusal Kongresi ve Güney Afrika Sendikal Hareketinin bir parçası olan Güney Afrika Komünist Partisi'nin Politbüro ve Merkez Komitesi üyesiyim. Bu hükümetin öncülüğünü ANC yapmaktadır ve ANC ülkedeki bütün sınıfları kendi bünyesinde barındırmaktadır. Biz, kendimize Ulusal Demokrasi Hareketi ismini vermiş durumdayız. Bizim, birbiriyle bağlantılı üç cephemiz var. Birincisi, bunlarla toplumsal zenginlikten doğan

bir ulus hissi geliştirmeye çalışıyoruz. İkincisi, her beş yılda bir oy kullanma görevinin ötesine geçen, anlamlı bir demokrasi yaratmaya çalışıyoruz. Üçüncü olarak da, başta yoksullar ve dezavantajlı koşullarda yaşayan insanlar olmak üzere, herkese hitap edecek bir kalkınma hedefliyoruz. Kalkınmayı sağlamaz ve toplumdaki eşitsizliği belli bir oranda azaltmazsanız demokrasiyi sağlayamazsınız. Bunun bir sonucu olarak, ANC bünyesindeki yerimizi aldık. 1990 ile 1996 yılları arasında devam eden ve Anayasa yapımıyla sonuçlanan müzakere süreci öncesinde, ANC bünyesinde, başta toplumsal hareketler, silahlı mücadele, uluslararası faaliyetler ve yeraltındaki siyasal hareketler olmak üzere, mücadelenin bütün cephelerinde yerimizi aldık. Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku'nun çökmesiyle birlikte müzakereler için daha uygun bir zemin oluştu. Bizi müzakerelere taşıyan bir başka etken daha var. Bunu bir akademisyen “güç dengesi”nden (1990) ziyade “güçsüzlük dengesi” olarak çok iyi şekilde özetlemişti.

Her iki taraf da ne kazanmış, ne de kaybetmişti. Biz, bir çıkmaza girmiştik. Bunun böyle devam edemeyeceğini Nelson Mandela ve FW de Klerk gördü. Aksi halde, bu durum her iki tarafı da yok edecekti. Mohammed Bhabha, bana, sizin ekonomimizin neden iyi işlemediği ve yoksulların neden ekonomiden daha fazla faydalanamadığını merak ettiğinizi de ifade etti. Biz, ANC olarak iktidara geldiğimizde radikal bir değişim yapmak için, yeteri kadar güçlü olmadığımızdan beyazlara ve diğer azınlık gruplara ihtiyacımız olduğunu farkettilik. Devletin yeterince güçlü olmadığını farkettilik. 1996 yılında Anayasayı tamamladığımızda,

daha radikal reformlar yapacak durumda değildik. Güney Afrikalı beyaz kardeşlerimizin, ülkeden ayrılmasını istemiyorduk. Bu sebeple Anayasaya, mallar ve mülkler hakkında bir madde ekledik. Bu maddeyle kişisel mülkler garanti altına alınırken, beyazlara ve diğer azınlık gruplara garanti vermeyi sağlayacak şekilde, hükümetin bazı mülkleri kamulaştırabileceğine dair düzenlemeler koyduk. Bizim, Sovyet Sistemi uygulayacağımızdan korkuyorlardı. Aradan 19 yıl geçti ve biz bu sürede, zenginden alınarak fakire verilmesi, yani yeniden dağılım konusunda yeterince çaba göstermediğimizi farkettilik. Bunu yaparken, elbette zenginlerin tümünden cezalandırılmaması gerekmektedir. Bu dengeyi yakalamak, oldukça zordur. Yeni demokrasimizin en çarpıcı tablolarından biri de, zenginlerle yoksul Siyahiler arasındaki mesafenin gittikçe açılmasıdır. Bir gecede çok zengin olan siyahlar da var. Bu insanların önemli bir bölümü, özgürlük hareketinin önde gelen liderleri ve üyeleriydiler. Bunlardan bir kısmı geleneksel değerlerle bağlarını keserken, diğerleri zenginleşmelerine rağmen, hala yoksulları düşünebilmektedirler. Ancak, aradaki mesafe çok geniş.

Biz, şu anda devlet kontrolünde gelişen bir büyümeye doğru yönelmekteyiz. Buna *Yeni Büyüme Yolu* adını verdik. Ama, aynı zamanda ülkenin bütünü için ulusal kalkınma planımız da var. Bu kalkınma programı çerçevesinde, burjuvaziden, orta sınıftan, işçilerden ve alt sınıftan insanları 2030 yılına kadar sürececek bir program çerçevesinde, biraraya getirmek istiyoruz. İşin özeti, siyasi gücü elimize geçirdik ama ekonomik güç hala elit Beyaz

kesimlerin elinde. Siyah elit kesimlerin zenginleşmesiye bizim “güçlenen Siyah ekonomi” dediğimiz kanaldan olmaktadır. Siyahi zenginlerin servetinin bir kısmı Beyazların sahip olduğu şirketlerdeki hisselerden kaynaklıdır. Aradan 19 yıl geçmiş olmasına rağmen, Avrupa’da görebileceğiniz türden yeni oluşan bir endüstriyel sınıf, bizde malesef mevcut değildir. Zengin siyahi sınıflar, yeni bir ekonomik değer yaratmamakta, fabrikalar ve istihdam olanakları açmamaktadırlar. Sadece oluşmuş zenginlikten pay almaya bakıyorlar. Hükümet, bundan büyük kaygı duymaktadır. Biz, bu zengin siyahi kesim üzerine, bu durumu aşmaları için ciddi bir baskı uygulamaya çalışıyoruz. Yaşadığımız bir diğer sorun, bu zengin siyahi kesimden insanların pek çoğunun, siyasi olarak ANC ile ilişkili olmasıdır.

Özellikle Komünist Parti olarak biz ticaret, siyasetçi ve kamu hizmetleri arasındaki bu yakın ilişkiden ciddi bir kaygı duyuyoruz. Ekonomiyi yoksulların ve dezavantajlı kesimlerin daha fazla fayda gördüğü bir hale sokmaya çalışırken, oluşan bu tablo bizim için oldukça zorlayıcıdır. Ülkemizde, özellikle kamu hizmetlerine yönelik çok sayıda protesto yapılmaktadır. İnsanlar giderek daha sabırsız hale geliyorlar. Yoksullar özellikle kamusal hizmetlerin onlara yeterince ulaşmaması ve zenginliğin sadece bazı siyahi kesimlerin eline geçmesinden dolayı, son derece kızgınlar. Yeniden bölüşüm ve dağıtım programını uygulamak için, daha ileri adımlar atmalıyız. Yeni ekonomi politikamız bunu içermektedir. Bulduğumuz noktayı böyle özetleyebilirim. Eminim sizlerin soruları olacaktır. İstedğiniz

her şeyi sorabilirsiniz. Bazen bu sorularınızı hükümetten biri olarak, bazen Komünist parti üyesi bir aktivist olarak, ya da kendi kişisel düşüncelerim çerçevesinde yanıtlayacağım. Aynı zamanda son 48 saat içinde yaptığınız görüşmelerden sonra sizlerin neler düşündüğünü de öğrenmek isterim. Çok teşekkür ediyorum. Kerim Yıldız soru ve cevap bölümü açmıştır.

Ertuğrul Kürkçü ve Sezgin Tanrıkkulu Gold Restoran'daki yemek ve gösteri sırasında

Katılımcı: 1995 yılından bugüne kadar büyüme oranları nedir? Bu büyümeyi Apartayt dönemi ile kıyaslayabilir misiniz?

Yunus Carrim: Apartayt rejimi çökmeden önce, büyüme oranı % -5-6 civarındaydı. Demokrasiye geçişle birlikte, büyüme oranı ilk dört yılda % +2,5-3 oldu. 2005'te ise büyüme oranı % +4,5-5'e ulaştı. 2008'de küresel ekonomik kriz sebebiyle büyüme

oranı % +5.2'den % +2-3 civarına kadar geriledi. Gelecek yıl için beklenen büyüme oranı, % +2.7'dir. Ne yazık ki, bu oran bizim ihtiyacımız olan orandan düşüktür. % 40 oranındaki işsizlikle mücadele edebilmek için, bizim en az % 6 düzeyinde bir büyüme sağlamamız lazım. En uygun oran % 8 olacaktır. Ancak korkarım önümüzdeki 3-5 içinde erişebileceğimiz en yüksek oran % 4 olacaktır ve ne yazık ki işsizlik oranı da artacaktır.

Katılımcı: Bahsettiğiniz yeniden dağıtım programı üzerine bir sorum var: Bu program mali bir program mı, yoksa kamusal yatırıma mı dayanır? Temel yörüngesi nedir?

Yunus Carrim: Eğer, sorunuzu hangi oranda mali hangi oranda kamusal yatırımdır şeklinde sorsaydınız, her ikisi birden diye yanıtlardım. Ancak yoğunlukla kamusal yatırımdır. Ekonomik ve sosyal altyapı çalışmaları için 843 Milyar RAND (Yaklaşık 100 Milyar Amerikan Doları) yatırım yapmayı amaçlıyoruz. Limanlar, elektrik, taşımacılık, devlet şirketleri için daha uygun koşullar sağlanması ve özel şirketlerin büyümesi bu yatırım planlarına dâhildir. Altyapıyı, uzun bir süre ihmal ettik ve altyapı giderek yaşlanıyor. Paramız olsa da, bu kaynağı altyapıya etkili ve yararlı kullanma imkanımız olmayabilir. Bazıları kötü idare ettiğimizi söylese de biz bütçemizi oldukça iyi idare ettik diyebilirim. Çünkü küresel krizden önce bütçemiz artı vermiştir. Şimdi bütçe açığımız var ancak bu küçük bir açıktır.

Katılımcı: Ülkenizde oldukça güçlü bir Topraksız İnsanlar Hareketi olduğunu duydum. Buna ilişkin görüşleriniz nedir? Hükümetin bu türden hareketlere yaklaşımı nedir?

Yunus Carrim: Bu ülkenin en güzel yanı, çok büyük halk hareketlerinin olmasıdır. Duyduğumuza göre, Güney Afrika toplumsal protestoların dünyada en çok yaşandığı ülke. ANC ve Komünist Parti olarak bu tabloyla bir sorunumuz yok. Rahatsız olduğumuz tek şey, bu gösterilerin bir kısmının şiddete dayalı olmasıdır. İnsanların öfkeli olduğunu biliyoruz. Ama, hükümet olarak halkın bizimle daha fazla ilişkilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu amaçla Çalışma Komiteleri, Okul İdare Organları ve Politika Forumları kurduk. Biz insanların daha aktif olmasını istiyoruz. Daha fazla demokratik katılım olacağını garanti verdik ancak bu yeterince yerine gelmedi.

Katılımcı: Siyah burjuvazide artış mı var azalma mı?

Yunus Carrim: 2014 yılına kadar toprakların % 30'unu Siyahlara dağıtmayı düşünüyorduk. Fakat, bunun gerçekleşmeyeceğini itiraf etmek zorunda kaldık. Şimdiye kadar, toprakların sadece % 4'ü beyazlardan alınıp, siyahilere verilebilmiştir. Bu rakamı, daha önce siyahların elinde olan toprak oranına eklerseniz, toplamda ancak % 15'lik bir oran verebilirim. Bu nicel bir sorundur. Nitel durum ise toprakların düzgün kullanılmamasıdır. Siyah çiftçilerin hem kapasite, hem de kaynak sorunu vardır. Hükümet olarak yatırım ve toprak dağıtımını yaptığımız yerlerde, siyahi

çiftçilere yeterince yardımcı olmadığımız için, bir anlamda bu tablodan sorumlu olanlar da bizleriz. Ancak yoksulları romantize etmememiz lazım. Onlar da yanlış yapıyorlar. Mesela, toprakları alıyorlar, fakat kullanmıyorlar. Sonra da uğruna mücadele ederek geri aldıkları bu toprakları, terk edip şehirlere taşıyorlar. Hükümetin yanlışları, değişimin getirdiği karışıklıklar ve insanların ehliyetsizliklerinden oluşan bir tablodan bahsediyoruz. Bu benim kişisel görüşüm ve benimle aynı fikirde olmayabilirsiniz. Topraklarını aldığımız beyazlara, bunun karşılığında tazminat vereceğimizi garanti altına aldık. Anayasada, toprakları devredeceğimize dair birşey yazmıyor. Sadece insanlara makul oranda bir tazminat vereceğimiz yazıyor. Şimdi çok sayıda beyaz, toprağın değerini yükseltti. Bizim kendi memurlarımızdan bir kısmı da, yolsuzluğa bulaştı. Bu memurlar ve toprak sahipleri kendi aralarında anlaşıp toprakların değerini yükseltti ve bu tablodan her iki taraf da bir şekilde faydalandı. Para bizim için en önemli sorun değil. Temel sorunumuz kapasite.

Katılımcı: Ben, bir yere gittiğimde, genelde taksi sürücüleriyle konuşurum. Onlardan ülke hakkında bilgi almak ilginçtir. Burada da, bazı taksi yolculukları yaptım, sürücülerle konuştum. Dün, bir taksici bana, her ay okul ücreti olarak belli bir miktar para ödemek zorunda olduklarından bahsetti. Ücretsiz eğitim imkânı sağlamadan, siyahi insanları ekonomik açıdan nasıl güçlendirebileceğinizi düşünüyorsunuz? Uluslararası Kalkınma Endeksine baktığınız zaman, Güney Afrika'nın hala çok geri bir düzeyde olduğunu ve fazla bir ilerleme sağlamadığını görürsünüz. Teşekkürler.

Yunus Carrim: Öncelikle biz ücretsiz eğitim prensibine bağlıyız. Demokrasiye geçmeden önce, okula giden siyahi oranı %65 iken, şimdi bu oran %97'dir. Okula başlama oranı göz önüne alındığında bizim dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olduğumuzu söyleyebilirim. Ancak eğitim kalitemizin yüksek olmadığına katılıyorum. Sizinle konuşan taksi sürücüsünün çocuklarının ne tür bir okula gittiğini bilemiyorum. Yasada çok açık bir şekilde eğitim için ödeyecek paranız yoksa çocuklarınız ücretsiz eğitim imkânından yararlanabilir ifadesine yer verilmiştir. Okullarımızın, belli bir oranda ücretsiz olduğunu söylemek istiyorum. Bu okullar, ülkenin her yanına yayılmış durumdadır. Belki ücretsiz okullar, o kişinin yaşadığı bölgelere yakın bir yerde değildir. Herkes kazancı oranında bir okula gidebilir. Eğer insanlar yeterli oranda para kazanamadıklarını gösterebilirlerse, okullara ücretsiz kayıt yaptırabilirler. Ancak bazen okul müdürleri, öğretmenler ve okulların idare organları, bu ilkeyi uygulamayabilirler. Yoksul insanlar da haklarından haberdar olmadıkları için haklarını arayamamaktalar.

Ben buna benzer bir olayla geçen hafta kendi seçim bölgemde ilgilenmek durumunda kaldım. Eğer bu insanlar milletvekillerine ulaşırlarsa, bu konuda yardım alabilirler. Bu sorunu çözmek için, okul müdürünü aradım. Temizlik işçisi olan babanın, çocuğunun okul giderini karşılaması mümkün değildi. Bu konudaki yasa çok açıktır. Ücretsiz eğitim prensibini destekliyoruz, ama imkânlarımız tümünden ücretsiz eğitime olanak vermiyor. Ben, bir Bakanım ve kazandığım para yeterlidir. O zaman neden

eğitim için, destek ödemesi yapmayayım ki? Ben ödemeliyim ki bu sayede bütçesi yetmeyen başka insanlar da çocuklarını okula gönderebilsinler. Sizin konuştuğunuz taksi sürücüsü % 48 oranındaki işsiz kesime göre ayrıcalıklıdır. Bende o taksi sürücüsünden daha ayrıcalıklıyım bu yüzden benim o taksi sürücüsünden fazla katkı yapmam lazım. Çok iyi bir şey değil belki ama çok kötü bir şey de değil. Herşey gelirle orantılı. Ama ne yazık ki ortada bir sürü yolsuzluk var.

Katılımcı: Anladığım kadarıyla Siyahi insanlar ekonomik anlamda büyük bir katkı yapamıyorlar. Bu ekonomik büyümeyi sağlamak ve insanlar arasındaki eşitliği sağlamak için neler yapıyorsunuz peki?

Yunus Carrim: Bir yandan ekonomik açıdan son derece iyi işler yapıyoruz. Kısa adı BRICS olan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in içinde olduğu 5'li bloğun üyesiyiz. Ancak kendi insanlarımızı yeteri kadar hizmet sunamıyoruz. Bloğun üyesi olmamızın bir diğer sebebi de, coğrafi konumumuzdur. Türkiye, Meksika ve Endonezya bizden daha iyi ekonomilere sahipler ama onlar bu kıtada yer almıyorlar. Çin ya da Hindistan bizimle ticaret yapmak istediğinde bunu dayanışma için ya da Nelson Mandela'yı sevdikleri için yapmıyorlar. Bu ülkeler, bizim üzerinde 500 milyon insanın yaşadığı bir kıtanın, adeta giriş limanı olduğumuzun farkındalar. Güney Afrika belki küçüktür ama kıta son derece büyüktür. Büyümemiz de bir kıta olarak gerçekleşmektedir. Bizde bloğun ihtiyacı olan yeraltı kaynakları

ve tarım imkanları var. Neler olup bittiği konusunda çok saf davranmıyoruz. Hem ekonomimize baktığınızda, hem de kıtada oynadığımız siyasi role, ekonomik büyümemize baktığınızda blok üyesi ülkeler bizi olması gerektiğinden daha fazla ciddiye alıyorlar. Bu blok ülkeleri bu tür bir ilişkide aynı zamanda ideolojik ve stratejik bir anlam da buluyorlar. Daha önce de bahsettiğim gibi, bizim ülkemizde bir sürü eşitsizlik var. Bu bir gerçek. Benim görüşüme göre, biz 19 yıl öncesinden daha az ırkçı bir ülkeyiz. Kendi ihtiyaçlarımıza yönelik olarak, oldukça ırkçıyız. Ortaya yeni tür bir ırkçılık çıktı. Siyah toplumun kendi içinde de gerginlikler var. Sanırım beyazlar, bu yeni Güney Afrika'ya, bizim düşündüğümüzden daha fazla uyum sağladılar. Biz geçmişte beyazların her tarafı bombalayacaklarını, Nelson Mandela ile şimdiki devlet başkanımız Jacob Zuma'ya suikastler yapacaklarını bile düşünüyorduk. Şimdi bu devrimsel gelişmeye karşı duran beyazlar, bir avuçtan ibarettir diyebilirim. İlginç olan bir şey var ki o da bu tür grupları polise şikayet edip, yakalatanların çoğunun da yine beyazlar olmasıdır. Burada söylemek istediğim şu: Irkçı yaklaşımdan uzaklaşmak için, daha fazla çaba göstermeliyiz. Beyazlar da, Afrika insanının onlara gösterdiği cömertlik için, müteşekkir olmalı. Afrika insanı, tahmin edeceğinizden daha cömert bir insan topluluğudur. Sadece Nelson Mandela değil, sıradan bir Afrikalı da böyledir. Nelson Mandela, nihayetinde gökyüzünden düşmedi. Bizzat bu toplumun içinden çıktı.

Sorunuzu yanıtlamam gerekirse şunları söyleyebilirim: Bazı beyazlar ırkçılık yapmaya devam ediyorlar. Bazı beyazlar ise bu yeni Güney Afrika'ya ısındılar. Ancak siyahlar ile beyazlar arasındaki

sınırları kaldırmak için, yeteri kadar çaba göstermiyoruz. *Bafana Bafana* adını verdiğimiz Güney Afrika'nın futbol takımı, bir turnuvada oynadığı zaman, hepimiz onu destekliyoruz, ama yine de birbirimizden ayrı duruyoruz. Çok önemli bir geçiş olmasına rağmen, daha iyisi olabilirdi. Unutmayın ki biz 300 yıllık bir sömürgeleştirme sürecinden çıktık. Her şeyi bir gecede tersine çevirmek mümkün değildir. Biz Beyazlardan Siyahi insanları sevmelerini istemiyoruz sadece ırkçı olmamalarını istiyoruz.

Sözlerimi tamamlarken çok sayıda sorunumuz olduğunu tekrarlamak istiyorum. En önemli sorun işsizlik ve yolsuzluk. Ancak çok önemli ilerlemeler de sağladık. Ülkede siyasi şiddet yok. Türkiye'de neler yaşandığını basından okuyoruz ve önünüzdeki bu engelleri aşmanız için size başarılar diliyoruz. Bizim için işleyen bir sistem sizin için işlemeyebilir. Şunu söyleyebilirim: Kürtlerle bir anlaşmanın eşğine geliyorsunuz. Takip edebildiğim kadarıyla, Kürtlerin lideri silahlı faaliyetlerin sona ermesini istedi. Hükümetiniz de, içindeki farklı görüşlere rağmen, onlarla konuşmak arzusunda. Bizim kendi tecrübemizden ve bizimle görüşmeye gelen benzer toplulukların tecrübelerinden çıkardığım bir sonuç var: O da silahlı mücadelenin meşru bir rolü vardır. ANC, bizim yürüttüğümüz silahlı mücadele için özür dilemeyi gerekli dahi görmemiş, sonuna kadar savunmuştur. Ancak, taraflar konuşmaya karar verdiklerinde, bedeli ne olursa olsun müzakere edilmiş bir anlaşmanın arkasından gitmek gerekir. Kürtlerin yürüttüğü mücadelenin doğru olup olmadığını tartışamayız. Çünkü, ben bu konuda fazla bilgi sahibi değilim. Ancak şunu biliyorum: Eğer insanlar kendi kaderini tayin hakkı

için, mücadele yürütüyorlarsa sizin onlarla görüşmeniz lazım. Ulus devleti ortadan kaldırmadan, hatta onu güçlendirerek insanlara kimliklerinin kabulü ve özyönetim imkânları verebilirsiniz. Bizim ülkemizde, beyazların bir kısmı yeni Güney Afrika'nın bir parçası olmak istemediklerini ifade ettiler. Biz de şiddeti durdurdukları ve ülke yasalarını ihlal etmedikleri sürece ülkenin bir bölgesinin, sadece eyazların yaşayacağı şekilde onlara verilebileceğini söyledik. O bölgenin adı Orania'dır. Onlar silahlı mücadeleyi bıraktılar ve ülke yasalarına saygılı olma sözü verdiler. Sadece Beyaz işçileri kasabaya kabul ediyorlar. Bundan memnun olmayan insanlar var, ama sonuçta bu sayede barışı sağladık. Belki bizim yaptıklarımız içinde size faydalı olabilecek bir şeyler vardır. Elimizden gelen bir şey olursa yapmaya hazırız. Mohammed Bhabha, Bahreyn, Sri Lanka ve diğer bölgelerden insanların buraya gelip görmesini teşvik etmek için çalışmalar yürütüyor. Sizi de aramızda gördüğümüz için çok sevinçliyiz. Son olarak, geçen yıl 10 günlük bir tatil için güzel ülkenizi ziyaret ettiğimi ifade etmek istiyorum. Önce istanbul'a, daha sonra da Kaş'a gittim. Ülkenizi gerçekten çok sevdim ve çok büyük bir potansiyeli olduğunu gördüm. Sahip olduğunuz derin kültür ve medeniyeti daha önce fark etmemiştim. Sizler için her şeyin en iyisini diliyorum. Tekrar soracağınız sorular olursa cevaplamaya hazırım. Ben bir siyasetçiyim ve sabaha kadar konuşabilirim. Ek sorularınız varsa almaya hazırım. Tekrar çok teşekkür ediyorum.

Kerim Yıldız: Sayın Bakan bu zihin açıcı ve bilgilendirici sunumunuz için tekrar çok teşekkür ediyorum.

3 Mayıs 2013 Cuma – Midrand Camii Ziyareti, Johannesburg

Katılımcılar:

Kaan Esener¹¹, Türkiye Cumhuriyeti Güney Afrika Büyükelçisi
Mustafa Eroğlu, Ufuk Eğitim Vakfı Genel Sekreteri

Katılımcılar özel bir gezi programı çerçevesinde Midrand bölgesindeki Nizamiye Camii'sini gezmişlerdir.

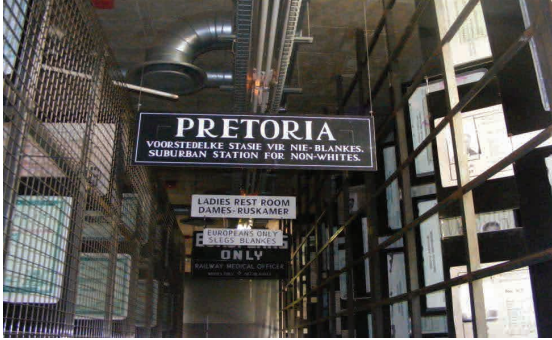

Katılımcılar topluca Midrand bölgesindeki Nizamiye Camii önünde Nizamiye Türk Camii'nin resmi açılışı, 2 Ekim 2012 tarihinde Güney Afrika Devlet Başkanı Jacob Zuma tarafından yapılmıştır. Camii görkemli kubbesi ve yüksek minareleri ile Güney yarımkürede eşi benzeri olmayan bir yapı durumundadır. Zengin süslemeleri ile Türkiye'yi hatırlatmaktadır. Camii, Edirne'de bulunan Selimiye Camii'nin % 25 daha küçük bir kopyası olarak emekli bir Türk mühendis tarafından inşa edilmiştir.

11 *Büyükelçi Esener geçmişte Avrupa Konseyi Daimi Temsilci Yardımcılığı görevinin yanı sıra Ankara'da Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan İnsan Hakları ve Avrupa Konseyi Bölümü Başkanlığı görevini yürütmüştür. 2012 yılının Eylül ayından itibaren ise Türkiye Cumhuriyeti'nin Güney Afrika Cumhuriyeti, Botswana Cumhuriyeti, Lesoto Krallığı ve Swaziland Krallığı ülkeleri Büyükelçiliği görevine getirilmiştir. Geçmişte Balkan Ülkeleri Bölümü Başkanlığı yapmıştır.*

3 Mayıs 2013 Cuma –Apartayt Müzesi Gezisi, Johannesburg

Katılımcılar özel bir gezi programı çerçevesinde Apartayt Müzesi'ni gezmişlerdir.

Apartayt Müzesi'nin Siyah ve Beyazlar için ayrılmış farklı girişleri

Apartayt Müzesi 2001 yılında açılmıştır. Müze Apartayt dönemi de dahil olmak üzere 20. yüzyıl Güney Afrika'sı'na ilişkin eser ve sergileri içinde barındırmaktadır. Türünün tek örneği olan müzede farklı küratörlerin, yönetmenlerin, tarihçilerin ve tasarımcıların sergileri yer almaktadır. Sergilerde Apartayt döneminde yaşananları içeren film görüntüleri, resimler, metinler ve el ürünleri yer almaktadır.

Ertuğrul Kürkçü, Cengiz Çandar ve Bejan Matur Apartayt Müzesi önünde

3 Mayıs 2013 Cuma –Soweto Ziyareti, Johannesburg

Katılımcılar Nobel Barış Ödülü sahibi Nelson Mandela'nın ve Desmond Tutu'nun yaşadığı Soweto Mahallesi ve Vilakazi Caddesi'ni ziyaret etmişlerdir.

Katılımcılar Soweto Mahallesi'nde lise öğrencileriyle birlikte

Soweto Johannesburg'un hemen güneyinde bulunan madencilik bölgesiyle sınırı olan bir mahalledir. Bölgede eskinin kutu gibi evleri ile Apartayt döneminde Hükümet tarafından Siyahi işçilerin kalması için yapılan dört odalı evler bir arada bulunmaktadır. Soweto ismi İngilizce 'South Western Townships (Güney Batı Kasabaları)' isminin her kelimesinin ilk iki harfinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. 2008 yılında yapılan nüfus sayımına göre mahallenin nüfusu 1.3 milyon civarındadır. Yani Johannesburg şehir nüfusunun üçte biri Soweto'da yaşamaktadır.

Yılmaz Ensaroğlu ve Hatem Ete Nelson Mandela'nın yaşadığı evin önünde

3 Mayıs 2013 Cuma –Bukhara Restoranda Akşam Yemeği, Johannesburg

Yer: Bukhara Restoran, Johannesburg

Katılımcılar Johannesburg'ta Hint yemekleri ile ünlü Bukhara Restoran'da

4 Mayıs 2013 Cumartesi – Madiwke Safari Bölgesi'nde Safari

Katılımcılar iki gün boyunca Madiwke Sarafi Bölgesi'nde düzenlenen Safari gezisine katılmışlardır. Safari gezisi delegasyon üyelerine Güney Afrika Kültürünü kavrama konusunda farklı bir imkan sunarken aynı zamanda katılımcıların kendi arasında bir iç değerlendirme yapma ve diyalog kurmalarına da olanak sağlamıştır.

Katılımcılar toplu halde Safari bölgesinin girişinde

Madwike Safari Bölgesi Güney Afrika'nın Kuzeybatısının en uç kuzey köşesinde, yani ülkenin Botswana ile Kalahari çölü civarında birleşen sınırında bulunmaktadır. Safari bölgesinin bulunduğu alan geçmişte sığır çifliği ve mısır tarlası alanı olarak kullanılmıştır ama toprağın verimsizliği sebebiyle az ürün elde edilmiştir. O dönemki hükümet bir inceleme çalışması yaptırarak sahanın vahşi doğa yaşam turizmine açılmasının, bu uzak bölgenin sürdürülebilirliğini sağlamak açısından daba doğru olduğuna karar vermiştir.

Ali Bayramoğlu Safari gezisi sırasında

5 Mayıs 2013 Pazar – Kaan Esener tarafından verilen Akşam Yemeği, Pretoria

Ev Sahibi: Kaan Esener, Türkiye Cumhuriyeti Güney Afrika Büyükelçisi

Yer: Büyükelçilik İkametgâhı, Pretoria

Sezgin Tanrıkkulu, Burhan Kayatürk ve Büyükelçi Kaan Esener sohbet ederken

Ayla Akat Ata ve Kerim Yıldız

6 Mayıs 2013 Pazartesi –Beşinci Bölüm: Roelf Meyer ve Mohammed Bhabha ile Toplantı, St Albans College, Pretoria

Sunum ve Yuvarlak Masa Toplantısı Konusu:

Güney Afrika'nın Müzakere Süreci

Katılımcılar:

Mohammed Bhabha, Güney Afrika Kalkınma Bankası

Danışmanı

Roelf Meyer, Birleşik Demokratik Hareket Kurucusu ve

Eşbaşkanı

Yer: St Albans College, Pretoria

Moderatör: Catriona Vine

*Mehmet Tekelioğlu, Mohammed Bhabha, Nursuna Memecan,
Roelf Meyer ve Burhan Kayatürk*

Catriona Vine: Herkese günaydın. Bugünkü konuşmacılarımızla daha önce tanıştınız. Ancak izin verirseniz ,onları size tekrar tanıtmak istiyorum. Roelf Meyer 1979'da Ulusal Parti'den milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. 1986'da ise Hukuk ve Düzenlen Sorumlu Bakan yardımcısı görevine getirilmiştir. 1988'de Anayasal Kalkınma Bakanı, 1991'de ise o dönemin Devlet Başkanı FW de Klerk tarafından Savunma Bakanı olarak atanmıştır. Savunma Bakanlığı göreviyle birlikte Roelf Meyer müzakere sürecine dahil olmuş ve bu aşamadan sonra ANC'nin başmüzakerecisi Cyril Ramaphosa ile oldukça etkili bir ilişki geliştirmiştir. Müzakerelerin 1993'ün Kasım ayında tamamlanmasıyla birlikte hükümet adına Geçiş Dönemi İdare Konseyi'nin Baştemsilcisi olmuştur. 1994'te ise Anayasal Kalkınma ve Bölgesel İlişkiler Bakanlığı görevini üstlenmiştir. 1997'de siyaseti bıraktıktan sonra bir dizi farklı görev almıştır.

Bunlar arasında Güney Afrika Sivil Toplum İnsiyatifi Başkanlığı da sayılabilir. Mohammed Bhabha ise ANC üyesi bir aktivisttir. Kendisi ANC'nin müzakere heyetinde yer almış, Güney Afrika Anayasası üzerine yapılan son müzakerelere katılmıştır. Daha sonra Güney Afrika Senatosu'nda Anayasal İlişkiler Komitesi Başkanlığı görevine gelmiştir. Halen, Güney Afrika Kalkınma Bankası ve Geleneksel İlişkiler Bakan Yardımcılığı makamına danışmanlık yapmaktadır. Bu sunumdan da anlaşılacağı üzere her iki konuşmacımız da engin tecrübelere sahipler. Bugün onları aramızda görmek bizim için onur. Her iki konuşumuz bugün bizimle tecrübelerini paylaşacak, müzakere ve anayasa yapım süreçleri ile Güney Afrika'nın yaşadığı geçiş dönemi gibi konuları daha içerden bir bakışla anlamamıza imkan sağlayacaklar.

Roelf Meyer: Çok teşekkürler Catriona. Bana Güney Afrika'ya ilişkin tecrübelerimi paylaşma fırsatı verdiğiniz için, öncelikle teşekkür ediyorum. İlk görüşmemizde bahsettiğim konuları, kısaca tekrarlayacak ve kapsamını biraz daha genişleteceğim. Şimdiye kadar yapmış olduğunuz görüşmelerin, size sürecin ne olduğu konusunda temel bir fikir verdiğini düşünüyorum. Bizim, bu süreç üzerinden elde ettiğimiz Apartayt rejimini sonlandırmak olmuştur. Apartayt rejimi 30-40 yılda kurulmuş bir şey değildir. Tam üç asır boyunca Güney Afrika üzerinde dolaşan bir ruh, bir paradigma olmuştur. Bu paradigma beyazlar ile siyahlar arasında farklılık yaratmaya, birinin diğeri üzerine üstünlük sağlamasına dayanıyordu. Bu tablonun oluşması, Avrupalıların, ilk kez 1652'de Güney Afrika'ya gelmesiyle

başladı. Kurumsallaşması ise Ulusal Parti'nin 1948'de iktidara gelmesiyle sağlandı. Bölünme, bu aşamadan itibaren yasalarda da varlığını bulmuştur. Bu sistemin bir özgürlük mücadelesiyle ortadan kaldırılması gerekiyordu. İşte bu mücadele yüzünden Mandela ve arkadaşları hapse atıldılar. Hükümet ile Özgürlük Hareketi arasındaki gerginlik 1980'li yıllarda en üst seviyeye çıktı. Peki, ne oldu da Güney Afrika Hükümeti böyle bir süreci başlatmaya karar verdi? Bunun dört temel sebebi var. Birincisi 1980'li yıllarda sadece BM değil bireysel anlamda diğer ülkeler tarafından Güney Afrika'ya karşı uygulanan kapsamlı ekonomik müeyyidelerdi. Bu müeyyidelerin yasal zemini 1986'da Amerika Birleşik Devletleri'nde hazırlanmıştır ve sanırım bu uygulamaların çerçevesi bugün İran'a karşı uygulanan müeyyidelerden bile daha ağır ve kapsamlıydı. İkinci olarak ANC çok geniş bir desteğe sahipti. Öyle ki ANC'nin yurtdışındaki büro sayısı Güney Afrika'nın ülke olarak sahip olduğu diplomatik görev merkezlerinden bile fazlaydı.

Üçüncü sebep ise 1986 ile 1990 arasında ülkede kesintisiz uygulanan Olağanüstü Hal durumuydu. Günden güne artık ülkeyi kontrol etmek zorlaşıyordu. ANC politikalarından bir kısmı ülkenin yönetilemez hale getirilmesine dayanıyordu ki bu konuda son derece başarılı oldular. Dördüncü olarak eski devlet başkanı FW de Klerk ve yönetimde olan diğer kesimler hiçbir şekilde haklı gösterilemeyecek yasaların olduğu ülkenin bir çıkmazda olduğunu ve demokratik bir rejime geçilmesi gerektiğini fark ettiler. Eğer bu durumun farkına varılmasaydı

bu değişimleri göremeyebileceğimizi aklınızdan çıkarmayın. Reformları yapmak açısından bu farkındalık çok önemliydi. Bu değişlikleri yapmak için FW de Klerk ve Hükümetin çok kilit bir önemi vardı. 1989'un Aralık ayında, yani bu değişim kararının resmen ilan edilmesinden iki ay önce Hükümet bu tür bir değişime toplumun ne oranda destek vereceğini tespit etmeye çalışıyordu. İki ay sonra karar ilan edildi ve süreç başlamış oldu. Her yönüye dikkatli planlanmış bir süreç değildi. Müzakerelerin sürdüğü bu altı yıllık süre içinde çoğu kez görüşmeler kesildi ve yeniden başlayabilmek için en başa dönmek zorunda kaldık. En doğru düzenlemelerin bulunabilmesi için devam eden çok ciddi bir mücadele vardı. İlk görüşmemizde bahsettiğim üzere müzakerelerde üç önemli faktör vardı. Birincisi sürecin katılımcılığa verdiği imkândı. Süreç bütün siyasi gruplara açıktı. Bu bütün partilerin sürekli olarak süreçte yer aldığı anlamına gelmez çünkü bir kısmı tümüyle süreçten çekildi, bir kısmı da daha sonra gelmek üzere çekildi.

Mesela Özgürlük Partisi görüşmelerden çekildikten sonra bir daha müzakerelere dâhil olmadı. Süreçten çekilirlerse bunun bir baskı yaratacağını düşündüler ama öyle olmadı. Burada vurgu yapmak istediğim şu: Süreç o kadar katılıma açıktı ki her parti her hangi bir aşamada sürece dahil olabilirdi. Bir ara katılan parti sayısı 20'yi geçmişti. Bizi başarıya götüren faktörlerden biri buydu. İkinci faktörse aramızda bir güven yaratmayı becerebilmiş olmamızdı. Sürece birbirine tamamen düşman olan kesimler olarak başladık. Yıllarca birbirimizden ayrı yaşamıştık.

Ama bir anda elimize birbirimizin gözlerinin içine bakarak Güney Afrika'nın kaderini değiştirmek için çalışabileceğimiz bir fırsat geçmiş oldu. Bence birbirine düşman ve rakip olan kesimler olarak aramızda bir güven yaratıp güvenilir bir anlaşma sağlayabildiğimiz için çok şanslıyız. Eğer bugün bana bu düşmanlığı dostluğa nasıl çevirdiğimizi sorarsanız bunun tümüyle şans olduğunu söyleyebilirim. Ama güven duymanın temellerine inerseniz bunun birbirimize saygı göstermekle başladığını söyleyebilirim. Bu sayede birbirinizi anlayabilir ve güvenebilirsiniz. Kimyamızın uyuşması, aramızda varolan güven, değişimi ve anlaşmayı getirdi. Üçüncü faktör ise sürece sahip çıkmak ve sorumluluk üstlenmektir. Mandela'nın serbest bırakılacağı ve müzakere sürecinin başladığı ilan edildiğinde çok büyük beklentiler vardı. Yurtdışından pek çok insan gelerek bize nasıl müzakere etmemiz gerektiğini öğretmeye çalıştı. Biz bütün bu baskılara direndik. Bu çabaları hem biz hem de ANC farklı sebeplerden dolayı reddettik. Bazı çok önemli kişilikler ve kurumlarda geldi.

Elbette onların ne söylediklerine kulaklarımızı kapamadık ancak hiçbir kimsenin ya da kurumun kolaylaştırıcılık ve arabuluculuk yapmasına izin vermedik. Süreç kesintiye uğradığında birbirimizin gözlerinin içine bakarak buradan öteye nasıl gidebileceğimizi düşündük. Bu durum defalarca yaşandı diyebilirim. Bunun anlamı dışardan danışmanlık almıyorduk değil elbette. Dönemin BM Genel Sekreteri'nden fikir aldık ama kimsenin kendisini sürece dayatmasına izin vermedik. Biz

her durumun kendine özgü olduğunu biliyoruz. Yapacağımız tek şey kendi tecrübelerimizi birbirimizle paylaşmaktır. Dışardan kesimlerin ya da insanların sürece dahil olmak istediği durumlarda çözüm ortaya çıkmamıştır. Bunu yaşayan ülkelerin tecrübelerinden biliyoruz. Sanırım genel olarak ifade etmek istediklerimden bunlar. Sorularınız varsa onları alarak devam edebiliriz. Biz de sizlerin gözlemlerini duymak istiyoruz. Sözlerimi arkadaşım Mohammed Bhabha'ya bırakmadan önce şunu ifade etmek isterim: Biz geçmişte karşı saflardaydık ve birbirimize güvenmezdik. Gerçekten birbirimizi düşman olarak görüyorduk. Ama süreç boyunca kişisel dostluk geliştirdik ve bu benim için tarif edilemez bir tecrübe. Bazı durumlarda ben kendisine etrafımdaki herkesten daha çok güvenirim. Bunu sağlayan da görüşmeler sırasında içine girdiğimiz karşılıklı etkileşim, onun yarattığı güven ve her ikimizin de Güney Afrika'ya demokrasinin gelmesi için elimizden geleni yaptığımızın farkına varmamızdı.

Bir örnek vermek istiyorum: Görüşmelerde Güney Afrika'nın merkezi bir devlet mi yoksa ademi merkezîyetçilikle yönetilecek bir devlet mi olacağını konuşurken çok ciddi bir uzlaşmazlık yaşandı. Ulusal Parti içinde bazı insanlar federal bir devlet talebinde bulunurken, ANC daha güçlü ve merkezi bir yapı istiyordu. İkisinin arası bir şeyde karar kıldık. Üzerinde anlaştığımız herkesi bütünüyle memnun etmeyen ama aynı zamanda model olan bir şeydi. Bugün Güney Afrika federal bir ülke değildir ama gelecekte federal bir ülke olmak isterse olabilir. Bunun pazarlıklarını yaparken günlerimizi ve gecelerimizi harcadık.

Bu örneği kullanmamın sebebi Mohammed'in ANC'nin en temel müzakerecilerinden birisi olmasıydı. Müzakerelerde belli bir aşamayı yakaladıktan sonra artık yavaş yavaş çözülmeyecek bir sorunumuz olmadığına da farkına vardık. Ülkenin şu anda içinde bulunduğu barış ortamına da bizi bu tür bir süreç getirdi çünkü artık her türlü sorunu çözebileceğimizi biliyoruz.

Catriona Vine: Çok teşekkürler Sayın Roelf Meyer

Havva Kök, Sezgin Tanrıku, Mohammed Bhabha, Levent Gök ve Roelf Meyer

Mohammed Bhabha: Günaydın. Sizlerle bir arada olduğumuz için, kendimizi çok şanslı addediyoruz. Size bir senaryo tarif etmek istiyorum: ANC, taraftarlarına onlarca yıl, beyazların düşman ve acımasız olduğu söylendi. Öte yandan Roelf'in seçmenlerine de aynı yıllar boyunca, siyahilerin insandan aşağı yaratıklar oldukları söylendi. Bu senaryoda anlatılan tabloyu anlamak çok önemlidir. İkinci olarak Roelf Savunma Bakanıyken, dünyanın en büyük

ordularından birinin başındaydı. Bu kadar büyük bir gücü kontrol ederken bile, müzakere yapmaları gerektiğini anlamaları, birincil sorunun ülke olduğunu kavramalarından kaynaklıydı. Ulusal Parrti hükümette kalmaya devam etseydi kendisi partinin altın çocuğu olarak kesinlikle ilerde Devlet Başkanı olacaktı. Bu sebepten dolayı her şeyin ANC'nin çabalarıyla olduğunu söylemek doğru değil. Ortada ortaklaşa çabanın sonuçları var. Liderler yıllarca birbirlerine düşman gibi davranan bu kesimleri bir müzakere masasında topladılar. Güney Afrika'da yaşanan önemli gelişmelerin tek başına liderlerin etkisiyle olduğunu söylemek de çok sağlıklı değil. Medya belli bir hikaye, paradigma ve bilinç yaratmıştı. Her iki tarafta da kötü insanlar vardı çünkü müzakereler devam ederken öldürme olayları da devam ediyordu. Her iki tarafta Güney Afrika'nın hayatta kalabilmesi için makul bir sonuca ulaşılması gerektiğinin farkına vardı.

Merkezi ne kadar geniş tutarsak aşırılık yanlılalarını o kadar sıkıştıracağımızı biliyorduk. Hem öfkeli hem de korku içinde olan insanlar ve bunların haklı sebepleri vardı. Pek çok Beyaz insan Siyahi insanların tek amacının Beyaz kadınları kaçırmak olduğu söylemiyle büyütülmüştü. Yıllardır ne yapıyorsak bunu tersine çevirmemiz gerekiyordu. Tartışmalarımız sırasında yaşanan katlimalar süreci durdurmuştu. O zaman bu çetelerden birinin üyeleri ile görüşmüştüm. Tek amaçları bütün beyazları öldürmekti ve kendilerini buna hazırlamışlardı. Süreci durdurabilecek bu insanları kontrol edebilecek bir liderliğe ihtiyaç vardı. Nefretin kazanmasına izin veremezdik. ANC'nin en önde

gelen liderlerinden Chris Hani suikaste uğrayıp öldürüldüğünde kendi seçim bölgelerimize gidip insanlarla konuşmak, beyazlarla konuşmaktan daha zordu. Şanslıyız ki suikasti yapan kişiyi teşhis eden bir Beyaz kadındı. Liderliğin değeri popülist şeyler ifade etmediklerinde ortaya çıkar. 1990'da üstümüzdeki yasak kalkınca en küçük yerleşim birimlerinde bile şubelerimiz açıldı ve bu yukardan aşağıya alınmış bir kararla olmadı. Sizi destekleyen insanların zekasını küçük görmeyin ve onlara tepeden bilgi veriyormuş gibi davranmayın. Onlara sürecin parçası olduklarını hissettirin. Hafta sonları kitlelerle buluşur onlara alınan kararları ve süreci anlatırdık. Bu çok önemliydi. Sürecin üzerinden 20 yıl geçmiş olmasına rağmen yaptığımız tartışmaların çoğu Anayasal sorunlara ilişkindir. Bunun bizi nasıl etkileyeceğine dair daha fazla deneysel çalışma yapmamız lazımdı. Örneğin biz yerel yönetimlere yetki verdik ama şu anda bu yönetimler teknik yönden bize fayda sağlamıyorlar. Verilen siyasi bir tavizdi ama demek ki siyasi yapımızı olması gereğinden fazla oranda inşa etmişiz. Eğer bir çözüm süreklilik arzetmiyorsa o zaman uygulamanın anlamı yoktur. Öğrendiğimiz derslerden biri de budur. Teşekkür ediyorum.

Catriona Vine soru ve cevap bölümünü açmıştır.

Katılımcı: Mandela'nın serbest bırakılmasına, beyazlar nasıl bir tepki verdi? Güven inşasının önemli olduğundan bahsettiniz. Güven inşa etmenizi sağlayan etkenlerin neler olduğuna dair somut örnekler verebilir misiniz?

Roelf Meyer: Farklı tepkiler verildi. En önemlisi meraklı. Çünkü, insanlar 27 yıl hapis kaldıktan sonra, onun nasıl görüldüğünü merak ediyorlardı. O döneme kadar, bir fotoğrafı bile yayınlanmamıştı. Bir kaygı durumu da vardı. Beyazların yaklaşık % 30'unu oluşturan sağcı kesimi, Mandela'nın serbest bırakılmasına karşıydı. O yüzden serbest bırakıldığı günü 'Kara Cuma' ilan ettiler. Bu olaydan iki sene sonra, tepkiler daha güçlüydü. Çünkü, FW de Klerk bir referandum yapma kararını ilan etmişti. Bu kararı Mandela'nın rızasıyla almıştı. Bu referandum, sadece beyazların oy kullandığı en son seçimdi. Sonuçlara göre, oy kullananların % 70'i süreci destekliyordu. Güven sorununa gelirse. Bu dokunulabilir, hissedilebilir bir şey değil. Ben, sürekli güvenin gelişimi hakkında konuşurken, insanlara kendinizi diğer insanların yerine koyun ve neden öyle davranıyorlar, ya da yaklaşıyorlar diye sorgulayın derim. Bunu anladığınız sürece güveni de geliştirirsiniz. Müzakereler sırasında karşı taraf bizim bir önerimizi kabul ettiğinde onların bu kabulü yerine getireceklerini bilirdim. Kabul etmedikleri zaman da bunu neden kabul etmediklerini anlayabilirdim.

Katılımcı: Toplumlar arasındaki güveni inşa etmeyi nasıl başardınız?

Roelf Meyer: En zor olan şey de toplumlar arasında güvenin inşasıdır. Çok farklı köken ve görüşlerden gelen insanlar arasında bir güven inşasını sağlayamadık. Sürecin devam ettiği dönemde, bununla ilgili olarak barış anlaşması çerçevesinde

çeşitli mekanizmalar oluşturduk. Ivor Jenkins gibi insanlar, bire bir zeminde çalışma yürütüyorlardı. Öncelikle, ülkenin her yanında sürekli olarak ortaya çıkan şiddet sorununa bir çözüm bulmamız gerekiyordu. Bütün siyasi partiler, bazı sivil toplum örgütleri ve iş çevreleri bir araya gelerek barış anlaşmasının ulusal ölçekte geçerli bir anlaşma olduğunu karar altına aldık. Bu sayede tabandan ifade edilenleri daha iyi anlayabiliyorduk. Geçmişte birbirine rakip olan insanların yer aldığı Barış Komiteleri kurduk. Bu tür çalışmalar bizim ilişkilerimizin olumlu seyrine yardımcı oldu. Ancak bu çalışmalar toplumlar arasındaki güveni sağlamaya ne oranda yardımcı olmuştur dersiniz buna yanıtım daha yapacak çok işimizin olduğudur.

Ertuğrul Kürkçü, Mohammed Bhabha, Ayla Akat, Roelf Meyer ve Nazmi Gür

Mohammed Bhabha: Siyasetçilerin tek başına ülkeyi değiştirmesi mümkün değildir. Çok güçlü bir sivil toplum hareketimiz ve süreçte önemli rol oynayan bir iş dünyasına sahip olduğumuz için

şanslıyız. Roelf'in bahsettiği barış yapılanmaları çok önemliydi. Biz bütün yaşamımız boyunca polis üniforması gördüğümüzde içindekini vurmak isterdik. Polisten nefret ediyorduk. Pek çok sivil toplum örgütü, polisin ve toplum üyelerinin beraber olduğu çeşitli inisiyatifler ve çalışmalar düzenlediler. Kendi memleketimden bir örnek vermek istiyorum: Ben bir avukat olarak, tam dokuz yıl boyunca, bir enerji firması olan Sasol'da çalışan güvenlik mensupları vurulsun diye, içinde yaşadığım topluma silah taşıdım. Mandela, 1990'da serbest bırakıldığında bu güvenlik personelinin vurmaları için, uğraştığımız firma Sasol bana büyük bir jest yaptı. Çocukları bir araya getirmek için, birlikte bir STK kurduk. Basın ile birlikte çalışarak bu barış projelerini teşvik etmeye çalıştık. Siyasetçilerin, bu tür şeyleri tek başına yapması mümkün değildi. Bu sebeple güçlü bir sivil toplum hareketimizin olması bizim için büyük şanstı.

Katılımcı: Süreç boyunca bir arada ve güçlü bir şekilde yaşama arzusu taşıyor muydunuz? Bir zayıflık çıktığı zaman bunu nasıl dengelerdiniz? Son olarak müzakerelerin herhangi bir aşamasında Siyahların ve Beyazların yaşadığı bölgeleri ayırmayı düşündünüz mü?

Roelf Meyer: Statüko sebebiyle, herkesin eşit olduğu fikri süreç başlayana kadar ifade edilmedi. *Bantustan*ya da Ana Vatan siyaseti, Apartayt rejiminin en temel politikalarından biriydi. Bu siyaset Güney Afrika'da Siyahlara ait dokuz ayrı bölge oluşturulmasına dayanıyordu. Farklı etnik kökenlerden gelen Siyahlar bu

bölgelerde birbirlerinden farklı siyasi kaderleri yaşayacaklardı. 1960'lı yıllarda Beyazlar arasında bu tablonun değişebileceğine dair bir fikre rastlanmıyordu. Bu model Anayasal bir modeldi. Beyazlar ülkenin her yanında yaşıyor, madenlerde, çiftliklerde ve fabrikalarda Siyahi işgücüne ihtiyaç duyuyorlardı. Siyahlara bizimle çalışma izni veriyorduk ama siyaseten aynı şeyleri onlara bahsetmiyorduk. 1979'dan itibaren insanlar bu Anayasal sistemin çalışmayacağını fark ederek yavaş yavaş görüşlerini değiştirmeye başladılar. Apartayt rejiminin doğru olmadığına dair inanç artıyordu. Bu anlayış, bir 10 yıl kadar daha beyaz insanların zihninde kaldı ve daha sonra da bu süreç başladı. Son sorunuzu çok önemli buluyorum.

Beyazlar içindeki aşırı sağcı kesimler, beyazlar için, ayrı bir devlet istediler. Hala bunu isteyen küçük bir kesim var. Ancak ne hükümet ne de beyazların çoğunluğu, bu fikri savunmaz. Güney Afrika'da sadece beyazların yaşadığı bir yer bulup, sonra da burayı ayrı bir devlet ilan etmek mümkün değildir. Beyazlar ülkenin her tarafına dağılmış; köylerde, şehirlerde, kasabalarda yaşamaktadırlar. Onları bir araya toplayıp ayrı devlet kurmak çok saçma bir şey olurdu. Sağcılardan gelen bu öneriyi kimse dikkate almadı. ANC ve diğer özgürlük hareketi grupları da bunu istemedi. Ülkeyi bölmek isteyen bir tane bile siyasi grup yoktu. ANC, 1955 tarihli Özgürlük Sözleşmesi'ne bağlıydı ve bu sözleşmenin en önemli maddesinde '*Bu topraklar onun üzerinde yaşayan Siyah ve Beyaz insanlara aittir*' denmektedir.

Mohammed Bhabha: Bu, bence çok önemli bir soru. Bu ülkenin homojen olduğuna inanmak, saflık olur. Güney Afrika, sadece ırk temelinde bölünmemiş, aynı zamanda, siyahi toplum Apartayt rejimi tarafından, acımasızca sömürülmüştür. Karşılaştığımız bir diğer engel, geleneksel ve kültürel uygulamalara ilişkindi. Mesela, Apartayt döneminde, sistematik ve bilinçli bir şekilde, bazı kabile şeflerine imtiyazlar verilmişti. Bu şefler, elde tuttıkları imtiyazı Apartayt rejimi sona erdikten sonra bile, bırakmak istemediler. Bugün hala Güney Afrika'da, sıradan bir insanın zihninde, etnik bağın bir rol oynamadığını söylemek saflık olur. O sebeple, öyle bir sistem kurmalıydık ki bu, siyahları ve beyazları memnun etmeliydi. Özellikle de, azınlık durumda olan Afrikanlar (Beyazlar) kendini rahatsız hissetmemeliydiler. Ayrıca, güçlü etnik bağları olan Afrikalı toplumları (Siyahlar), memnun etmeliydik. Çünkü, bu kesimler demokrasiyi takdir etmiyor olabiliyorlardı. Bunu söylememin sebebi, bizim Anayasamızdır. Bölgelerin kurulması, ANC'nin bütünüyle karşı olduğu bir şeydi. Ama bazı etnik kışkırtmaları önlemeye faydası oldu. Bizim önümüzdeki en zorlu sınav, çok kimlikli, çok yönlü bir Güney Afrika kurmaktır. Diyelim ki, Zulu kökenli biri, kendini en geniş anlamda, Güney Afrikalı kimliği ile tanımladığında, Zulu kimliğinden taviz vermiş hissetmemeliydi. Bunu yapabilmenin tek yoluysa, yerel hükümetlere yetki vermektir. Çabalayarak etnik kimlik kavramını, Güney Afrika kimliği içine dâhil edebiliriz. Fakat, bunun Anayasal mekanizmalara çevrilmesi gerekiyordu. Sanırım, Güney Afrika yerel hükümetlerinin gücü, Anayasal güvence altında tutulan ilk örnektir. İktidara her kim gelirse

gelsin, bu yetkileri ortadan kaldıramaz. Bana göre, biz fazla yetki verdik, ama bu başlı başına farklı bir sorun. Eğer insanlar, kendi toplumlarının idare ettiği bir belediye tarafından yönetildiğini bilirlerse, etnik gerginlikler kontrol altına alınmış olur.

Katılımcı: Müzakere sürecinin, kendisine ilişkin bir sorunları da var. Özellikle teknik boyutu ile ilgileniyorum. Müzakereler ne kadar sürdü? Masanın etrafında bulunanlar kimlerdi? Bir gündem çerçevesinde mi ilerlerdi? Bir anlaşma sağladığınızda bunu kendi partinizle tartışmanız gerekiyor muydu?

Roelf Meyer: Sorunuzdan anladığım kadarıyla, sürece gerçekten inanıyorsunuz. Eğer, bana sürecin manası nedir diye sorarsanız, yanıtlım “dengeli kombinasyon” olur. Bizim, şanslı olduğumuz nokta, çalışabilecek ve uygulanabilecek bir süreç bulmamız, daha sonra da oturup müzakere etmemizdi. Nelson Mandela serbest bırakıldıktan sonra, müzakerelerin gerçek haline geçebilmemiz, neredeyse iki yıl daha sürdü. O iki yıllık süre içinde, sadece konuşmalar yaptık ve herkesin hazır olduğunu farkettiğimiz zamanda, gerçek müzakerelere ve sürecin tasarlamasına başladık. Tasarlanma süreci, çok gergin geçen üç aya tekabül eder. Tasarlama sürecinde, kimlerin masada olması gerektiğini, delegasyonların boyutunun nasıl sınırlanması gerektiğini, kimin başkan olacağını tartıştık. Her aşamada, görüşmelere 20’den fazla kesim katılıyordu. Bir müzakere konseyimiz vardı. Müzakerelerde temsil edilen her parti, kendisine bir başmüzakereci belirlemişti. Bizim üç resmi, üç yardımcı müzakerecimiz vardı. Üçlü ekiplerden birinin

kadınlardan oluşması gerekiyordu. Kadın dağılımı oldukça iyiydi. Müzakereler çıkmaza girdiğinde, farklı kesimlerden gelen 10 akil insandan oluşan İcra Kurulu devreye girer ve bize yönlendirmelerde bulunarak çıkmazı aşmamıza yardımcı olmaya çalışırdı. Karar almak için, farklı araçları kullanırdık ama en önemlisi yeterli oranda konsensüs sağlanmasıydı. Yeterli oranda konsensüs yöntemine gelince, kendi aramızda hiç bir zaman tam anlamıyla konsensüs sağlayamayacağımız ve çoğunluğun aldığı kararın azınlıklar için, sorun teşkil edebileceği düşünülerek tasarlanmıştı. Yeterli oranda konsensüs bir tanım içermez ve genelde ANC ile Ulusal Parti arasında bir anlaşma sağlandığında, yerine gelmiş sayılırdı. Böylece süreç ilerlemeye başlardı. Daha sonra diğer taraflar ile konuşur ve oradan hareketle bir sonuca varırdık. O gün müzakerelere kim başkanlık ediyor idiyse o kişi yeterli oranda konsensüs sağlanıp sağlanmadığına karar verirdi.

Mohammed Bhabha: Bu yöntem oybirliği esasına göre değil, konsensüse göre karar alırdı. Bu sayede, güven ortamı sağlardı. Müzakerelerin çoğu, kamuya açık şekilde yapıldığı için, taraflar anlaşamadıkları zaman, üzerlerinde bir baskı hissederdilerdi. Ortada ciddi bir çöşku da vardı. Herşey sürece bir hız kazandırmak üzere yapılyordu.

Katılımcı: Her iki sunum için de sizlere öncelikle teşekkür etmek istiyorum. Sürecin ana aktörlerinin FW de Klerk ve Nelson Mandela olduğunu düşünüyorum. Müzakereler, kamuya açılmadan önce, ne kadar insan müzakere sürecine dahil

oldu? Masaya ilk gittiğinizde, bir adaletsizlik farkettiliz mi? Farkettilizse nasıl çözdünüz? Ulusal Barış Anlaşması'nın sürece etkisi nasıl oldu? Son olarak süreci topluma nasıl mal ettiniz ve bunu yaparken en önemli unsur neydi?

Mohammed Bhabha: Sürecin sadece siyasal değil, aynı zamanda sosyal bir anlaşma sağlamak üzerine olduğunu sürekli akılda tutmak gerekir. Toplum farklı tabakalara bölünmüştü. Kafanızda bir şey hayal etmenizi istiyorum: Türkiyedesiniz ve her gün öğleden sonra, toplumsal uyuma dair mesaj bombardımanı altında kalıyorsunuz. Biz bunu yapıyorduk. Heyecan yaratmanın da akıllıca yolları vardır. Mesela, devlet televizyonlarında hakimler ve akademisyenlerin olduğu bazı programlar yayınlanmaya başlandı. Örneğin, bir tane hakim program sunuculuğu yapar ve çeşitli hukuki sorunlara, bulunabilecek muhtemel anayasal çözümleri tartışır. Bu tür çabalar, bir heyecan yaratırken, aynı zamanda demokrasiyi de insanların gözünde daha popüler hale getiriyordu. En azından benim bulunduğum bölge için böyleydi çünkü buradaki insanlar hiç oy kullanmamışlardı. Elbette temel çalışma arka planda yapıldı ama toplum sürece dahil edilmiş olmaktan dolayı son derece heyecan duyuyordu.

Roelf Meyer: İlk sorunuza dair, biraz bilgi vermek istiyorum. İlk görüşmeler büyük bir gizlilik içinde yapıldı. Üç dört yıl boyunca bu konuda tek bir kelime bile edilmedi. Süreç istihbarat birimleri tarafından başlatıldı. Mandela ile ilk ilişkilenemeyi de onlar gerçekleştirdi. Sürecin başlaması konusunda, iştahı kabartan

bu oldu. Bu görüşmelerin yapıldığı zaman diliminde, hükümet şiddete dayalı eylemler sona ermediği sürece, Mandela'nın serbest bırakılmayacağını ifade ediyordu. Hükümet, ANC şiddetle ilişkisini kesmediği sürece onlarla görüşmeyeceğini söylüyordu. Karar verildiği zaman, FW de Klerk'e koşulların oluştuğunu bildirdiler. Mandela da kendi şartlarını ortaya koymuştu. Onun şartları ise: Bütün yoldaşları sürgünden dönene kadar, hapisten çıkmayacaktı. Herşey karşılıklı beklentiler ve şartların öne sürülmesinden ibaretti. Sonra Mandela ile FW de Klerk geri çekildiler. Çünkü, onların her gün orada olmasına gerek yoktu. Ben, Başmüzakereci olarak hergün düzenli olarak, FW de Klerk'e rapor veriyordum. O yüzden onun orada olmasına gerek yoktu. Benim kendisiyle harika bir ilişkim vardı.

Katılımcı: Bu noktadan devam etmek istiyorum. Kaç kez onların sürece müdahale etmesine ihtiyaç duydunuz?

Roelf Meyer: Konusuna göre değişiyordu. Mandela ve FW de Klerk yanlarında yakın danışmanları olacak şekilde sıklıkla görüşüyorlardı. Görüşmeler kapalı kapılar ardında yapılıyordu. Yılda üç dört kereden fazla tutmazdık. Sürecin kamuya açık olduğu dönem en önemlisiydi çünkü her ikisi o zaman gelip atılması gereken imzaları atarlardı. Müzakere Konseyi'nin bütün görüşmeleri basına açıktı. Tümüyle şeffaf bir süreçti. Ülkenin her yanındaki Güney Afrikalılar bütün gelişmeleri takip edebiliyorlardı. Ancak bazen belli sorulara yanıt bulmak için kapalı kapılar ardına gittiğimiz de oluyordu. Barış Anlaşması'nın

rolüne dair bir sorunuz vardı. İlerleme sağlamak için çok önemli bir unsurdur. Mohammed ve benim yer aldığımız müzakereler Güney Afrika için yeni bir Anayasa hazırlanması üzerinedir. Ancak bu alanın dışında çok sayıda gerginlik vardı ve şiddete dönüşen bu durumu bizim masadan kontrol etmemiz mümkün değildi. Ancak şiddet bizim için ciddi sorunlar yaratıyordu çünkü her şiddet olayı geliştiğinde bu bizim gündemimizi de etkiliyordu. Ancak bunu kontrol altına alabilecek bir şey yapma imkanımız yoktu. Barış Anlaşması ülkemizin yapısı üzerine bütün tarafların üzerinde anlaşacağı bir anlaşmaydı. Bu anlaşmayla bizim üzerimizdeki sorumlulukların bir kısmı kaldırıldığı için bize sadece Anayasa üzerine çalışma imkanı doğdu.

Mohammed Bhabha: Toplantılarda sadece üst düzey isimler bulunmazdı. Bu toplantılarda, alanda çalışma yapan kesimler, sivil toplum çalışanları, polisler, iş dünyasından isimler yer alırdı. Pek çok yerde polislik görevi yereldeki topluma geçti, insanlar kendi toplumlarını barış içinde tutmak için polislik görevini kendileri üstlendiler. Tartışılan konuların % 80'i teknik konulardı. Bunun yanı sıra bazı büyük siyasi sorunlar da tartışılıyordu. Mesela devlet memurluğu gibi...

Devlet memurları ciddi anlamda işlerini kaybetmekten korkuyorlardı. Bizim onlarla görüşüp, garantiler vermemiz gerekiyordu. Bu tür konuları kapalı kapılar ardında tartışmamız gerekiyordu. Ancak diğer sorunların, bu konuların teknik yönünü bilenlerle konuşulması gerekiyordu. Süreci ve anlaşmayı bozan kesim olmak istemiyorduk. Bu yüzden bir tartışma kanalı

açıp tartışmalarımızı Hukuk Sistemi ve Haklar Sözleşmesi gibi temalara böldük. Daha sonra ekiplere ayrıldık. Bu sayede herhangi bir konudaki anlaşmazlığın bütün süreci durdurmasını engellemiş oluyorduk. Önemli olduğunu düşündüğüm bir diğer konu da konuşmalar üzerinden ancak iki yıl geçtikten sonra sürece güvenilirlik sağlanabili. Eğer sürece itimatınız yoksa sonuç alamazsınız.

Katılımcı: Anayasa konusunda üzerinde müzakere ettiğiniz prensiplere seçimden sonra saygı gösterileceğini nasıl garanti altına aldınız? Elbette siyasi ortamın o zamanlar farklı olduğunu tahmin ediyorum ancak seçimlerden sonra bu üzerinde anlaşılmış prensiplerin rafa kaldırılmayacağına dair güveni nasıl sağladınız?

Roelf Meyer: Müzakerelerin üzerinden iki yıl geçtikten sonra, müzakere süreci bütünüyle çöktü. Bunun sebebi, hükümete bağlı güvenlik güçlerinin yaptığı bir katliamdı. Bu çöküşten sonra, bizim bu sürece yeniden temelden başlamamız gerekti. Ben ve Cyril Ramaphosa, adı Anlaşma Zaptı olan bir belge hazırladık. Bu belge, üç ay sonra Mandela ve FW de Klerk tarafından imzalandı. Bu belgede, bütün temel unsurlar yer almaktaydı. Geçici bir Anayasanın yazımına başlanacağı, daha sonra bunun Haklar Sözleşmesi'ni de içerecek şekilde tam bir Anayasaya dönüşeceği, Anayasa Mahkemesi'nin kurulacağı ve bu Anayasa taslağının seçimlerden sonra Hükümet tarafından hazırlanacağı bu belgede belirtilmekteydi. En son ise Anayasa Mahkemesi ilk taslaktaki prensiplerin ikinci taslakta da yer

alıp almadığına dair değerlendirmeyi yapıp karar verecekti. Bu bir süreklilik sağlayacaktı. Bu açıdan Anlaşma zaptının kurucu özelliği olduğunu söyleyebilirim.

Katılımcı: Bu bahsettiğiniz prensipler somut muydu yoksa soyut muydu? Biraz daha açabilir misiniz?

Mohammed Bhabha: Kapsamını biraz daha açayım. ANC üzerindeki yasak kalktı. Hükümette Ulusal Parti vardı ve bu parti daha sonra ANC ve diğer partilerle müzakerelere başladı. Biz bu müzakere eden partileri kanuni ve kanuni olmayan kesimler diye ikiye ayırmıştık. Kanuni sınıfında olanlar parlamentoda temsil edilen partilerken, kanuni olmayanlar parlamentoda temsil edilmeyenlerden oluşmaktaydı. Bu kanuni olmayan partiler parlamentoda bulunmayan ama baskı altındaki çoğunluğu temsil eden partilerdi ki bunlar arasında ANC, PAC, COSATU gibi partiler vardı. Geçici Anayasa üzerindeki görüşmeler işte bu iki taraftaki partilerce başlatıldı. Aynı zamanda ilk demokratik seçimler üzerine tartışmalarımız vardı ve bizim bunları gözlemleyecek kurumlara da ihtiyacımız vardı. Zapta geçirilen bir diğer konu da belli prensipler üzerinde bir anlaşma sağlanmadıkça ANC'nin de Ulusal Parti'nin de seçimlerde yer alamayacağıydı. Bu prensiplerden ilki her bireyin bir oy hakkına sahip olduğuydu. Bir diğeri ise ANC'nin kabul etmesiyle Geçici Anayasa'ya konulan devletin doğasına ilişkin tanımdı. Daha önce merkezi bir devlet ile federal devlet isteyen kesimler arasındaki çekişmeden bahsetmiştim. Anayasal prensiplerden birisi üç

aşamalı bir hükümetin olacağını ve bu aşamaların belediyelerden, illerden ve ulusal hükümetten oluşacağını belirtmekteydi. Özgür ve adil bir seçimi garanti altına almak için, bağımsız bir seçim komisyonu kurulacaktı. Beyaz Güney Afrikalıların kaygı duyduğu iki alan vardı. Bunlardan ilki okullardı. Daha önce ayrılmış olan okul sistemi değişecek, beyaz öğrenciler, siyahlarla birlikte okumak zorunda kalacaktı. İkinci kaygı, yerel yönetimlerdi. Her nasılsa beyazlar biz siyahilerin yerel yönetimi ele geçirmemizden sonra, hayatlarının daha da zorlaşacağını düşünüyorlardı. Biz de, bu sebeple idari yapıyı üç aşamalı olarak düzenledik. Yerel yönetimler, ancak seçimlerden altı yıl sonra tümüyle demokratik bir hale geldiler. Yerel yönetimlere bazı yetkiler verdik ve yetkiler geçici Anayasada da yer aldı. Ancak en önemlisi Anayasanın bu ilk taslağı bize bir yol haritası görevi gördü. Bu sayede ilk serbest ve adil seçimleri düzenledik. Bu seçimleri gözlemleyecek organları oluşturduk ve bağımsız seçim komisyonunu kurduk. Anayasanın son halini müzakere etmeye başladığımızda Anayasa Mahkemesi'nin yapması gereken tek şey Anayasanın son haliyle ilk taslakta yer alan 32 prensibin birbiriyle uyumlu olup olmadığını denetlemektir. İlk seferinde Anayasayı geri gönderdiler.

Katılımcı: Kimler seçti?

Mohammed Bhabha: Biz anlaştık. Bu bir anlaşmaydı. Bağımsız Seçim Komisyonu da katıldı. Bunlar alınması gereken siyasi kararlardı.

Katılımcı: Ben, sizden müzakere delegasyonundaki insan sayısını istemiştim. Siz de 40 dediniz. Elbette, bu 40 insan yüz yüze müzakere edebilecek durumda değildi. Komitelere ayrılmışlardı diye düşünüyorum. Bu insanların ne kadarı toplanıyordu? Nasıl toplanıyordu? Elbette her ülkenin kendi çatışmasını çözme metodları vardır ve bizim de böyle bir müzakere için 40 kişinin bir araya gelmesine ihtiyacımız olduğu anlamına gelmez. Buradan, ikinci soruma geçmek istiyorum. DPI tarafından Londra'da düzenlenen ilk karşılaştırmalı çalışma gezisi sırasında, Sayın Jonathan Powell ile bir araya geldik ve kendisi bize Kuzey İrlanda'da yaptıkları yanlışlardan bahsedip, bunları yapmamamızı, kendi yanlışlarımızı kendimizin yapması gerektiğini söyledi. Ancak elbette bu tecrübelerden dersler çıkarabiliriz. Güney Afrika'nın tecrübesinin Kuzey İrlanda üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?

Roelf Meyer: Bizim yapısal oluşumumuza göre, altı ayrı tema üzerine çalışan komitelerimiz vardı. Müzakereci tarafların her birinin, bu komiteler için kendilerinden birer temsilci belirlemesi gerekiyordu. Temsilcilerin siyasetçi olması gerekmiyordu. Teknik konulardan anlayan insanlar da olabilirdi bunlar. Avukatlar ve profesörler, bize bu süreçte son derece yardımcı oluyorlardı. 40 sayısından bahsederken, bu sayının komisyonlara dağılmış olduğunu kastettim. Bazı küçük partilerin yeterli kadroları olmadığı için, tüm komisyonlarda temsillerinin gerçekleşmediğini de itiraf etmeliyim. Hatta bu sebeple bazı kadrolar birden fazla komisyonda yer almaktaydı. Sorunlu bir durumdu çünkü

bizim çalışma programımızı ve diğer düzenlemeleri onların programlarına uygun hale getirmemiz gerekiyordu.

Mohammed Bhabha: Anayasanın son halinden bahsediyoruz. Seçilmiş 490 kişi vardı. Bu insanların, altı tematik komisyona dağıtılması gerekiyordu. Komisyonlardan ilki, Haklar Sözleşmesi'ne ilişkindi. Diğerleri hukuk sistemi, devletin doğası, dokuzuncu bölüm kurumları (İnsan Hakları Komisyonu, Toplumsal Cinsiyet Komisyonu, Gençlik Komisyonu, Kamusal Koruma Komisyonu ve Dilbilimciler, Diller ve Kültür Komisyonu) diye devam ediyordu. Anayasada herhangi bir değişiklik yapmak için, üçte iki çoğunluk gerekmektedir. En önemli kurumlar, Anayasayı koruyan kurumlardı. İnsan Hakları Komisyonunu kurmak, belki tek başına insanların zihnindeki Apartayt algısını değiştirmemiştir. Ancak en azından kamusal alanda açıktan insanlara eziyet yapılması önlemiştir. Her tematik komisyonda farklı siyasi görüşlerden en az 15 kişi vardı. Bu sayede tartışmalı konularda anlaşmaya vardık. İki tane çoğunluk partisi olmasına rağmen bütün partiler bu tartışmalarda yer almaktaydı. Sağlanan anlaşmalar daha sonra Anayasa Mahkemesi'ne iletildi. Mahkemenin verdiği kararın Apartayt Parlamentosu'ndan geçmesi gerekiyordu. Bunların hepsi kamuya açık bir şekilde yapılmaktaydı. Ancak, siyasi bir sorun yaşanıp anlaşma sağlanamadığında, kapalı kapılar ardına görüşür sorunu çözerdik.

Roelf Meyer: Sorunuzun son kısmına, yani Kuzey İrlanda Barışı'na etkisine dönersek, kendi ifadelerine göre Gerry Adams tarafların henüz birbiriyle konuşmaya hazır olmadığı zamanda, 1997'de ülkemize gelmişti. Onları Cape Town yakınındaki özel bir yere götürdük. Biz orada onlarla birlikte kaldık ve bu iki taraf birbiriyle ilk defa o zaman konuştu. Söylediklerine göre kilidi açan zaman dilimi buymuş.

Katılımcı: Mandela, sürgündeki ANC liderleri ve istihbarat örgütü arasındaki ilk gizli müzakereler sırasında, buna aracılık yapan herhangi bir yabancı dış kurum var mıydı? Daha önce kamuya açık müzakerelere başladığınızda bazı dış kurumların aracı olmak istediğinden, ancak sizin reddettiğinizden bahsettiniz. Reddetmenizin sebebi neydi? Son olarak, müzakereleri bozmak için çabalayan herhangi bir dış kesim var mıydı?

Roelf Meyer: Gizli görüşmelere nasıl bir yoldan yaklaştığımız kaygı yaratan bir durumdur. İstihbarat örgütü cezaevinde bulunan Nelson Mandela'ya direk olarak ulaşmıştır. Mandela'nın hastaneye kaldırılması, Adalet Bakanına, sağlığının yerinde olduğunu bizzat göstermesine ve onunla görüşmesine de imkan sağlamıştır. Daha sonra, istihbarat örgütleri sürgünde bulunan liderlerle daha doğrudan iletişime geçtiler. Ama herşeyi tam bir gizlilik içinde yaptılar. Nelson Mandela istihbarat örgütünün sürgündekilerle görüştüğünü, sürgündekiler de istihbarat örgütünün Mandela ile görüştüğünü bilmiyorlardı. Bu aşamada görüşmelere dair bir sızma olsaydı, bunun Güney

Afrika Hükümeti'ne faturası pahalı olurdu. Ben o zaman Polis Kuvvetleri'nden sorumlu Bakan Yardımcısıydım ama bu görüşmelerin yapıldığından haberdar değildim mesela. İstihbarat örgütü kabineyi dahi bundan haberdar etmemişti. Bunu sadece Devlet Başkanı ve Adalet Bakanı biliyordu.

Katılımcı: Bu ilişkilenenin temelinde ne vardı?

Roelf Meyer: İlk başta bir el uzatma şeklinde başladı. Temel konuları tartışmak niyeti yoktu. Ancak aralarında bir ilişki süreci başlayınca, acaba gelecekte bir anlaşma sağlayabilir miyiz anlayışı da zamanla gelişti. Giderek kabaran bir iştah vardı. Resmi olarak, FW de Klerk'ın Mandela'ya serbest bırakılabileceğinin güvenini de vermesi gerekiyordu. Dış kesimlerin sürece dahiliyetinin reddedilmesinin sebebi, çok basitti: Biz dışardan kimseye güvenmiyorduk. Süreci bozma konusunda ciddi bir tehlike ya da tecrübe yaşamadığımızı söyleyebilirim. Süreç başladığında, bütün dünya bunu şaşkınlıkla karşıladı ve bize büyük bir destek verildi. Kimse bize etkide bulunmayı denemedi. Dışardan bazı Anayasa uzmanları görüşmelerdeki bazı taraflara Anayasa konusunda etkide bulunmaya çalıştı. Bu kesimlerin en fazla etkide bulunmaya çalıştığı parti ise İthaka Özgürlük Partisi'ydi. Ama bu onların zararına oldu.

Katılımcı: Sürecin en önemli faktörlerinden birinin katılımçılık olduğundan bahsettiniz. Bu katılımçılığa neden ihtiyaç vardı? Olmasaydı ne olurdu? Ayrıca artık bir Anayasal bütünlüğünüz

olduğundan bahsettiniz. Bu durumda artık ulus kavramını oluşturabileceğinize inanıyor musunuz?

Roelf Meyer: Katılımcılık kavramı çok temel bir şeydir. Bunu, sadece kendi tecrübeme dayalı olarak değil, diğer çatışma durumları üzerine yaptığım gözlemlere dayalı olarak söylüyorum. Bu konuya yanıt olan en temel prensiplerden biri, eğer çatışmanın çözümünden faydalanacak kesimler, müzakerelere dahil edilmezlerse bu durumda çatışma çözülmez. Nelson Mandela'nın 'dostlarınızla değil düşmanlarınızla müzakere edersiniz' ifadesi, bunu çok basit olarak anlatır. Bu söz, aynı zamanda bize katılımcılığa imkan sağlamamız gerektiğini söylüyordu. Ulus kavramı için, konuyu biraz daha açmak istiyorum. Biz görüşmelere başladıktan ve neredeyse yarı yola vardıktan sonra, hem Ulusal Parti hem de beyaz Güney Afrikalılar arasında bir kesimde, beyazların üstünlüklerini koruyacak imkânların hala olduğu düşünölmeye başlandı. Bu çerçevede, çeşitli Anayasal düzenleme önerileri yapıldığını da gördük. Bu önerilerden biri, başkanlık dönemlerinin bir siyah bir beyaz şekilde sıraya konulması yönünde öneriydi. Bu hesaba göre, bir yandan başkanlık yaparken, öte yandan ellerinde veto hakları da olacaktı. Nihayetinde mantıklı hareket etmeye karar verdik. Bizim, beyazların ayrıcalıklara sahip olduğunu içeren eski Anayasa ile yola devam etmemiz mümkün değildi. Hepimiz yasalar karşısında eşitiz ve Anayasanın temelini de bu teşkil etmektedir. Anayasada yer alan temel haklara baktığınızda, muhtemelen karşınızda dünyanın en liberal temel haklar belgesini bulacaksınız. Eğer, bana bugün başarılı

olup olmadığını sorarsanız evet derim. Çünkü, bu prensipler sadece Anayasada yer almakla kalmamış, aynı zamanda az önce Mohammed'in bahsettiği kurumlar üzerinden, hayatın içinde uygulanmaya da başlanmıştır. Herkesin, haklarına saygı gösterilmesi için, Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakkı vardır. Parlamentoda bir güç dengesi olmamasına, ANC oyların yüzde 65'ini almasına ve dolayısıyla meclisteki milletvekili sayısının çoğunluğuna ve muhalefet ciddi bir azınlığa sahip olmasına rağmen, hala bizim parlamentomuzda kamuya açık, şeffaf ve açık yürekli tartışmaların yapıldığını söyleyebilirim. Ulus hissinin oluştuğunun gözlemlendiği bazı durumlar var. Özellikle de spor etkinliklerinde, bu fazlasıyla farkediliyor. Apartayt sona erdikten sonra, spor dallarında üç dünya kupası etkinliğine ev sahipliği yaptık. Bunlardan ilki, 1995'deki Ragbi Dünya Kupası, ikincisi 2003'teki Kriket Dünya Kupası ve üçüncüsünde 2010'daki Futbol Dünya Kupasıydı. Bütün bu dönemler ulus inşası anlamında Güney Afrika için önemliydi.

Katılımcı: Hiç sürecin başarıya ulaşmayacağını aklınıza getirdiniz mi? Eğer getirdiyse ne tür bir çıkış planınız vardı?

Roelf Meyer: Başarılı olmaktan başka bir seçeneğimiz yoktu. Bunu söylememin sebebi, Mandela'nın cezaevinden çıktığı gün, biz artık onun bir daha cezaevine girmeyeceğini biliyorduk. Güney Afrika'daki hiçbir hükümetin, onu bir daha hapse koyma gücü olamazdı. Yapacağımız tek şey, ileri bakmak ve sorulara yanıt bulmaya çalışmaktı. Bazen bir adım ileri iki adım geri

atıyorduk. Bazen yarın sabah ne olacağını bilmeden yataklarımıza giriyorduk. Ama geri gidemezdik. Bu işi başkalarının bizim için yapmasına da rıza gösteremezdik. Bunu bilincinde olmak bizim için daha itici bir güçtü.

Katılımcı: Şimdilerde geri dönüp baktığınızda o zaman farklı yapılmasını arzu ettiğiniz bir şey var mı?

Roelf Meyer: Bence yaptığımız en büyük hata, bu işe daha önce başlamamaktı. Mesela, 1985'de başlayabilirdik. O zaman bu sürece başlamak için, uygun bir zamandı. Bu olsaydı beş yıl daha kan gölü ve şiddetin içinde yaşamak zorunda kalmayacaktık. Bu anı bir daha yakalamak beş yılımıza mal oldu ve bu durumda ülke çok şey kaybetti.

Mohammed Bhabha: Bence bizim özellikle ekonomi konusunda, güç ilişkilerinin değişimine daha fazla önem vermemiz gerekiyordu. Yapabileceğimiz bir diğer şey de, Anayasal sorunlar, özellikle de devlet içindeki güç dağılımı meselesiydi. Özellikle, yerel yönetimlere verilen yetkilerin dağılımında farklı bir yol izleyebilir, bu noktada siyasetten ziyade, verimliliği gözetebilirdik. Eğer bazı şeyleri yeniden yapma imkanım olsaydı, bunu yapardım. Çünkü, sonuçta bundan bir sonraki kuşak etkilenecek. Son olarak, elbette biz bütün kurumlarımızla gurur duyuyoruz. Ancak, onları yoksulların daha fazla erişebileceği yapılara dönüştürebilsek daha iyi olacak.

Katılımcı: Benim sorum sayın Bhabha'ya. ANC'nin hükümetin işlevsiz kalmasına karşılık bir planı var mıydı? Mandela ile ANC'nin fikirlerinin değişmesinde bir paralellik var mıydı yoksa kendisiyle destekçisi olan kesimler arasında fikir ayrılıkları mevcut muydu? Kendisinin izolasyonda tutulduğu dönemde ANC ile Mandela arasında alternatif bir iletişim kanalı var mıydı?

Mohammed Bhabha: Kendisi ile ANC arasında cezaevindeyken sağlanan iletişim konusuyla ilgili olarak, yarın bundan sorumlu kişi ile görüşeceğinizi söyleyebilirim. İkinci olarak, ANC her halükarda onu desteklerdi zaten. Bu insanların fikirlerinin değişiminden mi, yoksa dönemin paradigmasından mı kaynaklı bilmiyorum. Berlin Duvarı çökünce, biz de kendimizi müzakere anlamında zayıf konumda bulduk. Bu sebeple, her ne olursa olsun onu destekledik. Bir planımız var mıydı sorusuna ise bir planımız yoktu diye yanıt verebilirim. Bizim ayrıca sivil huzursuzluk dışında başka bir şey yapabilecek askeri gücümüz de yoktu. Ama hata yapmak gibi bir seçeneğimiz yoktu.

Katılımcı: Az önce uluslararası Anayasa uzmanlarından bahsettiniz. Bu kesimler sürece hangi şekilde olumsuz etkide bulunmak istiyorlardı? Onların tecrübesinin sürece faydalı olabileceğini aklınızdan geçirmediniz mi? Bu insanların isimlerini vermeniz mümkün mü?

Mohammed Bhabha: Biz diğer ülkelerin tecrübelerinden öğrenmemiz gerekenleri öğrendik. Ancak, başka ülkelerin bize ne yapmamız gerektiğini söylemelerini istemedik. Herkesin kendince bir gündemi var. Amerikalılar bizim Anayasamızın, onların görüşlerini yansıtmasını istedi. Britanya ve Almanya da aynı şeyi yapmaya çalıştı. Ama biz, Almanya'nın tecrübesinden oldukça şey öğrendik diyebilirim. Buradaki temel konu, çözümün bizim kendi çözümümüz olduğudur. Biz onlardan birşeyler öğrendik ama kararlarımızı kendimiz aldık. Biz Hindistan'a, Portekiz'e, Amerika Birleşik Devletleri'ne ve o zaman İskoçya sorunu yeniden gündeme gelen Birleşik Krallık'a gittik. Evet onlardan bir şeyler öğrendik ama onların bizim Anayasayı nasıl yazmamız gerektiğini söylemelerine izin vermedik.

Roelf Meyer: Sanırım yanlış anlaşıldım. Ben az önce Anayasa uzmanlarının, bizim sürecimize etkide bulunmak istediklerini söylediğimde onların olumsuz bir etkide bulduklarını ya da isteklerinin o olduğunu kastetmedim. Bize çok büyük destek veren, çok değerli insanlar vardı. Bizim arabulucu ya da kolaylaştırıcıların sürece dahilini istemediğimizi söylemek onların önerilerini dinlemediğimiz anlamına gelmez. Zihninizi kapatmamanız çok önemlidir ama en sonunda alacağınız kararın sizin kararınız olması gerekir.

Katılımcı: Beyaz kadınların kurduğu sürece etki ya da katkı yapan bağımsız herhangi bir kurum var mıydı?

Roelf Meyer: Beyaz kadınların, sivil toplum içinde etkin olduğunu gösteren bazı durumlar oldu. Ancak ne yazık ki beyaz kadınlar, Anayasa sürecine dahil değillerdi. Ben siyasete girdiğimde, erkeklerin hâkim olduğu bir parlamento vardı. Eski Güney Afrika biraz böyle bir şeydi. Yeni demokratik düzenlemeleri getirene kadar, siyasetteki bu tablo değişmedi. Bu sebeple, kadınlara dair çok güçlü ya da etkili bir örnek bulmak zordur diyebilirim.

Katılımcı: Eğer hükümet Mandela'yı serbest bırakmasaydı, hala anlaşma imkânı sağlayacak müzakereleri yapmak mümkün olur muydu?

Roelf Meyer: Hayır. Bence eğer Mandela serbest bırakılmasaydı, Güney Afrika'da iç savaş çıkardı.

Catriona Vine: Her iki konuşmacımıza da son derece bilgilendirici sunumları için çok teşekkür ediyorum.

6 Mayıs 2013 Pazartesi – Ebrahim Ebrahim ve Essop Pahad ile KOI Restoranda Öğle Yemeği Toplantısı, Pretoria

Katılımcılar:

Ebrahim Ebrahim¹², Uluslararası İlişkiler ve İşbirliği Bakan Yardımcısı

Essop Pahad¹³, Vuziswe Medya Direktörü ve The Thinker Dergisi Editörü

Yer: KOI Restoran, Pretoria

Ebrahim Ebrahim ve Essop Pahad KOI Restoran'da verilen öğle yemeği sırasında katılımcılara hitap ederken

12 Ebrahim Ebrahim halen Uluslararası İlişkiler ve İşbirliği Bakan Yardımcılığı görevini yürütmektedir. Aynı zamanda Afrika Ulusal Kongresi (ANC) Ulusal Yürütme Komitesi üyesidir. Üst düzey bir siyasetçi olan Ebrahim Ebrahim, Güney Afrika Devlet Başkanına ekonomi alanında danışmanlık yapmaktadır. Geçmiş görev ve başarıları arasında şunları saymak mümkündür: 1994-2002 yılları arasında Afrika Ulusal Kongresi (ANC) Milletvekilliği ve 1994 yılında Parlamento Dış İlişkiler Komitesi Başkanlığı

13 Dr. Essop Pahad, 50 yıldan fazla bir süredir ırkçılık ve Aparthayd rejimine karşı mücadele içinde yer almaktadır. Halen Vuziswe Media'nın yöneticiliğinin yanı sıra genelde Afrika Kitası, özelde ise Güney Afrika'daki sosyo-ekonomik ve sosyo-siyasal sorunlara eğilen "The Thinker" isimli aylık derginin editörlüğünü yapmaktadır. Dr. Pahad 1994-2008 yılları arasında Ulusal Parlamento Milletvekilliği, 1994-96 yılları arasında Güney Afrika Devlet Başkan Yardımcısı Danışmanlığı ve 1996-99 yılları arasında dönemin Devlet Başkan yardımcısı Thabo Mbeki'nin makamında Bakan Yardımcılığı gibi bir dizi siyasi görevde bulunmuştur. Dr. Pahad 1999'da Devlet Başkanlığı bünyesindeki Çocuk Hakları, Kadının Statüsü ve Engellilerin Statüsü Bürolarından sorumlu Bakan olarak görev yapmıştır.

Mohammed Bhabha: İyi bir öğleden sonrası geçirmenizi diliyorum. Bugün, aramızda değerli iki centilmen var. Protokole uyum göstererek, öncelikle sizlere Uluslararası İlişkiler ve İşbirliği Bakan Yardımcısı sayın Ebrahim Ebrahim'i takdim etmek istiyorum. Bakan Yardımcılığı görevinden ziyade, özellikle 1994 öncesi dönemde hükümet dışı kuruluşlarda yürüttüğü çalışmalarına ilgi göstereceğinizi düşünüyorum. Ayrıca, birkaç gün önce ziyaret ettiğimiz Robben Adası'ndaki cezaevinde, 17 yıl hapis hayatını geçirdiğini de belirtmem gerek. Kendisi, istihbarat birimimizin yanı sıra, askeri ve stratejik kanadımızın da bir parçasıydı. Bu sebeple, özellikle silahlı mücadeleye ve eski hükümetin nasıl devrildiğine dair sorular sormanız faydalı olacaktır. Sayın Dr. Essop Pahad da bizimle. Bu aralar torunlarını büyütme dışında, The Thinker isimli haber dergisinin editörlüğünü de yapıyor. Kendisi, eski devlet başkanımız Thabo Mbeki ile birlikte Londra'da yaşıyordu, Apartayt Hükümetiyle, sürgünde başlayan ilk görüşmeleri onlar başlatmıştır. Eski devlet başkanı Mbeki'nin kabinesinde Bakan olarak görev yapan Dr Pahad'ın, özellikle müzakere süreciyle ilgili sorularınıza da yanıt vereceğini düşünüyorum.

Kerim Yıldız: Zamanınızı ayırıp, bizlerle bir araya geldiğiniz için, çok teşekkür ediyorum. Delegasyon üyelerimiz Türkiye'den geliyorlar ve aralarında iktidar, ana muhalefet ve Kürtlerin desteklediği ana parti olmak üzere, üç siyasi partinin milletvekilleri var. Delegasyonumuzda, ayrıca ülkenin saygın gazetecileri, akademisyenleri ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri

de yer almaktadır. Sizlerle bir araya geldiğimiz için, son derece mutluyuz. Tecrübelerinizi duymayı sabırsızlıkla bekliyoruz. Bu gezimiz, daha önce Birleşik Krallık'a ve İrlanda Cumhuriyeti'ne gerçekleştirdiğimiz karşılaştırmalı çalışma gezileri programının bir devamı olarak gerçekleştirilmektedir. Tekrar çok teşekkürler.

Ebrahim Ebrahim: Bayanlar ve baylar, hepimize tünaydın. Ben, aslında sizlerle sabah saatlerinde bir araya gelecektim. Ancak, mümkün olmayınca, bu toplantıda sizlere katılmaya karar verdim. Toplantının ana konuşmacısı Essop Pahad olduğu için, ben sadece sorularınızı yanıtlayarak yardımcı olmak isterim. Esas olarak, şunu ifade etmek istiyorum: Bundan yaklaşık üç sene önce, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden bir delegasyonla görüştüm. Kim olduklarını tam olarak hatırlamıyorum, ama sanırım iktidar partisi üyeleri idi. Ben, kendilerini PKK lideri Abdullah Öcalan ile bir diyaloga girmeleri için cesaretlendirmeye çalıştım. Bunun için, Nelson Mandela örneğini verip , onun cezaevinde tutulduğu dönemde, Ulusal Parti Hükümeti ile yaptığı görüşmelerden bahsettim. Benim bu ifademden, büyük bir üzüntü duydular. Öcalan ile Mandela'nın kıyaslanamayacağını söylediler ki, benim böyle bir şey yapma niyetim yoktu. Ayrıca, kimsenin Mandela ile kıyaslanabileceğini düşünmüyorum. Fakat, ifade etmeye çalıştığım, direniş hareketinin başındaki insan ile gerçekleştirilecek bir ilişkilene sonucunda, soruna müzakere bir çözümün bulunabileceğiydi. Şimdi Abdullah Öcalan ile bir diyalog başlatılmış olmasından, bunun da barışı getirebilecek bir sürece doğru uzanma ihtimalinden dolayı, çok sevinçli olduğumu

ifade etmek isterim. Devam eden süreçte, müzakereye dayalı bir çözüm bulmak önemlidir. Bu sebepten sizleri burada aramızda görmek, bizi çok sevindirmiştir. Sizlerle demokratik bir Güney Afrika yaratma konusundaki tecrübelerimizi, baskıcı Apartayt hükümetinden yeni demokratik sürece nasıl geçtiğimize dair bilgilerimizi paylaşmak, bizi mutlu edecektir. Şimdi izin verirseniz, sözü Sayın Essop Pahad'a bırakmak istiyorum. Çok teşekkürler.

Essop Pahad: Herkese hoşgeldiniz demek istiyorum. Sizi burada, aramızda görmek mutluluk verici. Ben ve Ebrahim, birbirimizi 1960'dan bu yana tanıyoruz. Her ikimiz de, uzun yıllar boyunca ANC'nin Ulusal Yürütme Komitesi'nde görev yaptık. Kendisinin bugün burada olması ve soruları yanıtlayacak olması, bence çok iyi bir fırsat. Hükümet hakkında, hükümetin neler yaptığı ve yapacağı konusunda sorularınız olursa yanıtlayacaktır. Ben, bugün müzakerelerin iki ya da üç yönünden bahsetmek istiyorum. Sanırım bu konularda, bugüne kadar çok sayıda insanla konuştunuz. Eğer, siz de Türkiye'de müzakerelere başlayacaksanız, çatışmaya makul ve müzakere edilmiş bir çözüm arayacaksanız, o zaman bizim tecrübemizin, size belli yardımları, faydaları olabilir. En önemli konu, ülkeler ve sorunlar arasında doğrudan bir bağlantının olmadığıdır. Herhangi bir örnekte elde edilmiş tecrübeleri alıp, olduğu gibi bir başka örneğe uygulamayamazsınız. ANC açısından, müzakerelerin en önemli yönlerinden birisi, müzakerelerin başladığını farkettiğimiz andan itibaren, süreci mümkün olduğu kadar geniş tutmaya ve sürece

mümkün olan en fazla sayıda siyasi aktörü dahil etmeye çalışmak oldu. Elbette, bu sürecin öncü kesimlerinin ANC ve o zaman iktidarda olan Ulusal Parti olduğunu biliyorduk. İkinci yönü ise eğer müzakerelere giriyorsanız, o zaman taviz vermeyi kabul etmenizin gerekliliğidir. Ancak, üzerinde müzakere edilemeyecek noktalarınızın da altını çizmeniz lazım. Kendi tarafımızdan ANC, Komünist Parti ve diğer kesimler olarak ortak bir tavır aldık ve sonuçta bizi demokratik seçimlere götürüp, ülkedeki bütün insanların tarihte ilk kez serbest seçimlerde oy kullanarak, ülkeyi kimin yöneteceğine dair karar vereceği sürece eriştirecek müzakerelere başladık. Bu konu, müzakere edilemeyecek bir şeydi. Diğer konular gündeme geldikçe, bir bir incelendi. Hangi konularda taviz verip, hangilerinde veremeyeceğimize karar verdik. Müzakerenin en önemli kısmı, neyi ne kadar verebileceğiniz ve nelerden taviz vermeyeceğinizi bilmektir. ANC, bize yakın bütün partileri, ANC yapılanması içindeki liderlik makamlarına eksiksiz olarak yerleştirmişti. Sürecin kendisine dair, son derece ölçülü tartışmalar yapıyor, bir şey elde etmek için hangi konularda taviz verebileceğimizi konuşuyorduk. Bana göre, müzakere sürecinde olan partilerin, kendi aralarında liderlik düzeyinde tartışmalar yapması ve daha sonra gidip bunu kendilerini destekleyen halk kesimlerine aktarması çok önemlidir.

Roelf Meyer ve Ulusal Parti'nin diğer yöneticileriyle konuştuğunuzu biliyorum. Onların yaptığı en büyük hatalardan biri, ne yaptıklarını gidip kendi kitleleriyle konuşmamış

olmalarıdır. Bunu hiç yapmadılar. Demokratik yollardan hareket etmek, onların kültürlerinde yok. Bunu yapmak çok önemlidir. Çünkü, eğer kendi destekçilerinizi de sizinle birlikte sürecin içine taşıyamazsanız, sizi memnun edecek bir anlaşma sağlayamazsınız. Üyelik tabanınızın geniş olduğunu, farklı görüşlerden ve çıkarılardan insanlarında üyeniz olabileceğini, onların her zaman sizin tartıştığınız konularda sizinle hemfikir olamayabileceğini aklınızda tutmanız gerekir. Burada, önemli olan müzakere yaparken, üyelerinizin desteğini almaya nasıl devam edeceğinizdir. Örneğin, biz silahlı faaliyetleri durdurma kararı aldığımızda, ciddi sorunlar çıktı. Şanslıyız ki, bu konudaki öneri hem silahlı birim, hem de Komünist Parti liderleri olan Joe Slovo ve Ronie Kasrils tarafından yapılmıştı. Destekçilerimizin, bu kararı kabulde zorlanacağımızı, karar aldıktan sonra da, destekçilerimizi bunun doğru olduğuna ikna etmemizin oldukça uzun ve zorlu bir süreç olacağının farkındaydık.

O nedenle, ANC Kongresi düzenledik. İki gün boyunca çok ağır ve ciddi tartışmalar yaptık. Ancak o gün kazandık. Çünkü alınan kararın doğru olduğuna, destekçilerimizi ikna etmeyi başarmıştık. Öğrenilmesi gereken bir diğer ders ise kanaatlerinize güvenmeniz gerektiğidir. Eğer atılması gereken adımların, çatışmayı müzakereye dayalı bir çözüme ulaştıracağını düşünüyorsanız, o zaman bu kanaatinize güvenmeniz ve sonuna kadar savunmanız gerekir. Bizim silahlı mücadeleyi durdurma kararımızda yaşanan buydu. Bu karardan sonra, kendileriyle tartışmalar yürüttüğümüz müzakere ortağı Ulusal Partiyi de, ayrıca ciddiyetimiz konusunda

ikna etmemiz gerekiyordu. Bunları tartışıp, karşı tarafa daha ne önerebileceğimizi konuşuyorduk. Karşı taraf, hükümet partisiydi. Ama seçimler yapılırsa, iktidarı kaybedeceklerini iyi biliyorlardı. Bir şeyi daha anlamanızı istiyorum: Biz, bu işleri dünyanın en ırkçı toplumu içinde yapıyorduk. Apartayt, insanlığa karşı işlenen bir suçlu olarak ilan edilmişti. Dünyadaki ırkçılığın kaynağını temsil ediyordu. Azınlıkta olan beyazlar, deri renkleri sebebiyle siyahlardan daha üstün olduklarına inandırılarak yetiştirilmişlerdi. Bu koşullar altında, beyazların desteğini almayı başarma konusunda, kaygılarımız vardı. Bunun çok kolay olmadığını biliyorduk.

Ancak, bir anlaşma yapabilmemiz için, onların desteğini almamız gerekiyordu. Bunun üzerine, adına 'Güneşin Batış Şartı' dediğimiz bir karar aldık. Bunun, temelde iki ya da üç yörüngesi vardı. Birincisi, seçimlerden sonra geçici Anayasa yapılacaktı. İkincisi, o zaman Ulusal Parti Genel Başkanı olan FW de Klerk, Devlet Başkan Yardımcısı olacaktı. Mandela, Devlet Başkanı olacak ve her iki taraftan birer kişi de, Devlet Başkan Yardımcısı olacaktı. Verdiğimiz en önemli taviz buydu. Biz, seçimleri kazanacağımızı biliyorduk. Ulusal Birlik Hükümetinin geniş tutulması ve diğer partilerden temsilcilerin de yer alması üzerine anlaşmıştık. Apartayt rejiminin, istihbarat ve ordunun çok büyük gücüne sahip olduğu bir ortamda, çalışma yaptığımızın farkındaydık. Ordu, o zaman bütün kıtadaki en güçlü askeri kuvvet durumundaydı. Hem savaş tecrübesi vardı, hem de önemli silahlara sahipti. Ayrıca, Güney Afrika o zaman bir nükleer güç

durumundaydı. Bu tabloya bakıldığında, bizim sadece beyaz kesimden, önemli oranda insanı onların çıkarına olmayan bir şeye ikna etmeye çalışma değil, aynı zamanda onların şiddete dayalı bir karşı devrime girişmesine engel olma sorumluluğumuz da vardı. Bu amaçla, Apartayt rejimi döneminde göreve gelen bütün memurlar, yeni sisteme de dahil edilecek, emeklilik hakları korunacaktı. Onların emeklilik hakları, hala bizden daha iyidir. Bu tür hamleler, sahip oldukları güç ve yönetimi gönüllü olarak bırakmalarını istediğiniz insanların hissedecekleri darbeleri yumuşatmak için, yapılmaktaydı. Onlar da, demokratik yollardan seçilmiş hükümetten, güç anlamında bir şey alamayacaklarını iyi biliyorlardı. ‘Güneşin Batışı Şartını’ tam da bu sebeple kabul ettik. Bu konuda, kendi kitlemizi ikna etmek çok zordu. Çok iyi hatırlıyorum, Robben Adası’nda uzun süre hapis yatmış olan Harray Gwala isimli bir arkadaşımız, bir merkez komite toplantımız sırasında, o dönem Parti Genel Sekreteri olan Joe Slovo’ya ateş püskürmüştü.

Bu konuyu tartıştık ve kendisinin konuşmasına izin verdik. Ancak en sonunda, Genel Sekreterin haklı olduğuna kanaat getirerek, aldığı kararı desteklemeye karar verdik. Uğraşmamız gereken bir diğer konu da, devletin resmi olmayan kişileri kullanarak başlattığı şiddet saldırılarıydı. Buna karşılık, adına Ulusal Barış Paktı dediğimiz bir anlaşmayı ANC, Komünist Parti, sendikalar, Ulusal Parti ve diğer partilerle birlikte ortaklaşa imzaladık. Bu sayede, bu partiler düzenli olarak buluşarak, aradaki gerginliği azaltmaya çalışıyorlardı. Bizim için en önemli

şey, seçimlerdi. Ama onların hükümette olduğu ve gücü elinde tutmaya devam ettiği bir dönemde, nasıl seçimlere girebilirsiniz? Bunun için, bağımsız bir seçim komisyonu kurmaya karar verdik. Afrikan dilini de konuşan, oldukça saygın bir hakim olan Hakim Kriegler'i bulduk. Partilerin yer aldığı çok katmanlı bir forum oluşturduk. Bu forumda hepimiz buluşabilecektik. Ben bu forumda, ANC'yi temsil ediyordum. Herkes oy kullanma hakkını elde edeceği belgeleri alıp, özgürce seçime katıldı. Elbette bazı sorunlar vardı. Mesela, ANC'nin gidemediği yerler vardı. Aynı şey muhalefet için de geçerliydi. Bu bölgelerde ANC çok güçlüydü. İşte bu Bağımsız Seçim Kurulu, seçimlere eksik olan meşruiyeti kazandırmıştır. Seçim komisyonuna daha fazla meşruiyet kazandırabilmek için, ülke dışından insanlar da getirmiştik. Seçimlerin ilk günü, pek çok seçim sandığında oy pusulası yoktu. Bu sabotajı kim yaptı bilmiyoruz. Muhtemelen özel sektörden kiraladıkları insanlar yaptı bunu.

Yeniden oy pusulası bastırmak zorunda kaldık. Buna rağmen, beraber çalışarak bu süreci sonuna kadar götürdük. Seçimlerden sonra kurulan parlamentoda, Anayasaya son halini vermek üzere, müzakerelere başladık. Son bir şey söylemek istiyorum: Bir Anayasayı bir çok farklı yönden hazırlayabilirsiniz. Bizim örneğimizde parlamentoda temsili olan bütün partiler, Anayasa Komitesi'nde temsil edildi. Ondan öncede bazı Anayasa uzmanlarını sürece dahil ettik. Belki bu uzmanları yarın tanıma imkanınız da olabilir. Hem müzakere süreci hem de taviz verme konusunda bizim tecrübelerimiz kısaca bunlardan ibaret. Size

önerim şudur, eğer taviz vermeye hazır değilseniz, hiç müzakere etmeyin. Taviz verip uzlaşma aramaya hazır olmanız lazım. Çok teşekkürler.

Mohammed Bhabha: Sayın Pahad'a çok teşekkür ediyoruz. Sayın Bakan Yardımcım eklemek istediğiniz bir şey var mı yoksa sorulara mı geçelim?

*Kerim Yıldız, Nursuna Memecan, Ayla Akat, Sezgin Tanrıku,
Hatem Et ve Havva Kök*

Ebrahim Ebrahim: Çok kısa birşeyler eklemek istiyorum. Yoldaş Essop konuşmasında, Güney Afrika'nın geçiş dönemine ilişkin bütün konulardan bahsetti. Ben sadece bir kaç farklı konudan bahsetmek istiyorum. Mandela dönemin devlet başkanı FW de Klerk ile müzakere ederken, tutulduğu Robben Adası'ndan başka bir yere nakledilmişti. Nakledildiği yere, kendisinin talebiyle Robben Adası'ndan diğer mahkumlar da

götürülmekteydi. Mandela onlarla görüşür, fikirlerini alır, neler yaptığını paylaşırdı. FW de Klerke yazdığı bir belgede, Güney Afrika'nın tümüyle demokratik bir ülke olmasını istediğini ve bunda taviz verilmeyeceğini yazmıştı. Ama aynı zamanda, beyaz azınlık kesimin demokratik sisteme geçiş noktasındaki kaygı ve korkularını gidermesi gerektiğinin de farkındaydı. Sizin yaşadığınız çatışmaların gereksiz olduğunu söylememin sebebi, demokratik sistem içinde çözülmeyecek hiçbir sorunun olmamasıdır. Bizim müzakerelerimiz için, aklımda kalan üç ya da dört şeyden bahsedebilirim: Birincisi müzakerelerin bütünüyle katılımcı olduğuydu. Hiçbir partiyi dışarda bırakmadık. Siyasi yelpazede aşırı sağ ve solda yer alan bazı partiler sürece katılmayı reddettiler ama sonuçta kendileri marjinal bir duruma düştüler. İkinci hatırladığım sürecin çok şeffaf olduğuydu. ANC ve Ulusal Parti olarak kapalı kapılar ardında buluşup, Anayasayı yazabilirdik. Ama bunun, insanların gözünde bir meşruiyeti olmazdı. Bütün herşey radyo ve televizyondan yayınlandığı için, insanlar hangi kararların alındığından haberdarlardı.

Üçüncü hatırladığım, az önce Essop'un da bahsettiği gibi, sivil toplumun sürece dahil olmasıydı. ANC olarak Yurtsever Cephe adıyla bir oluşuma gittik. Bu oluşumun ilk toplantısına aralarında sendikalar, kadın örgütleri, kültür kurumları ve gençlik örgütleride olan 96 kurumu davet ettik. Onlardan yetki istedik. Bütün süreç boyunca onlara neler yaşandığı konusunda bilgi verdik. Bir taviz vermemiz gerektiğinde onlara sebeplerini anlatıyorduk. Son olarak söylemek istediğim, güçlü bir liderliğe

ihtiyacınız olduğudur. Bu liderlerin vizyon sahibi, ileriye gören ve ciddi anlamda çatışmayı bitirmek isteyen liderler olması gerekir. Güney Afrika'nın ne kadar güzel bir ülke olduğunu siz kendiniz gördünüz. Bunu söylememin sebebi insanların neden dil üzerine kavga ettiğini anlayamamdır. Bizim 11 tane resmi dilimiz var ve Güney Afrika'yı güzelleştiren şeylerden biri de budur. İnsanlar hangi dilde isterlerse o dilde konuşurlar. Biz içinde çeşitli kültürleri barındıran bir ulusuz. Dört ayrı dini gruptan insanlar bu topraklarda yaşıyor. Camiimiz var, onu biraz geçince Hindu tapınağı, onların karşısında da Hristiyan kilisesi var. Bu insanlar uyum içinde yaşıyorlar. Eğer bütün farklı dinlerin, kültürlerin ve dillerin uyum içinde olduğu demokratik bir sistemimiz varsa çözemeyeceğiniz hiç bir sorun yoktur. Bunları ifade etmek istedim. Çok teşekkürler.

Essop Pahad: Bakan Yardımcısı Ebrahim, ANC'nin kurduğu Yurtsever Cephe'nin lideriydi.

Kerim Yıldız soru ve cevap bölümünü açmıştır.

Kerim Yıldız: Birbiriyle bağlantılı iki sorum var. Şimdi dönüp sürecin ilk aşamasına baktığınızda, hükümetle müzakerelere ne kadar hazırlıklı olduğunuzu söyleyebilir misiniz? İkinci sorum ise sonuca yaklaşırken, askeri kanat ile nasıl anlaştığınız üzerine. Onların topluma entegrasyonları nasıl sağlandı? Kendilerine iş ya da tazminat verildi mi?

Ebrahim Ebrahim: Biz Ulusal Parti'den daha hazırlıklıydık. Onlar ANC kadar hazırlıklı değildi. Çünkü bir sürgündeyken dahi, Anayasa taslağımızı hazırlamıştık. Silahlı kanatla ilgili konu ise, bu gruplar lağvedildikten sonra onların Apartayt rejimi ordusuyla birlikte, yeni orduya entegre edilmesi gerekiyordu. Güney Afrika için, yeni bir güvenlik yapısı oluşturduk. Güvenlik organlarını oraya entegre ettik. Farklı ülkelerdeki diplomatik temsilcilikler de yeni bir yapılanmayla, Dışişleri Bakanlığı'na entegre edildi. Herhangi bir tazminat verildiğini hatırlamıyorum. Ancak onları yerleştirebileceğimiz birimlere entegre ettik. Elbette bu tür görevlere gelebilmek için kapasite ve kabiliyetlerinin de olması gerekir ama pek çoğu daha sonra üst düzey askeri komutan oldular.

Katılımcı: Nelson Mandela Robben Adası'nda izolasyonda tutulurken, onunla hükümet kanalı dışında, herhangi başka bir iletişim kanalınız var mıydı? Herhangi bir engel olmadan, mesajlarını size aktarabileceği bir kanaldan bahsediyorum.

Ebrahim Ebrahim: Son dönemlere doğru, kendisi Adadan alınıp Victor Vester adında bir yere nakledildi. Tutulduğu yer hapisane alanında değildi. Hapishanede çalışan memurların kaldığı lojmanların olduğu yerde, bir memura ait evde tutuluyordu. Üzerinde mahkum kıyafetleri yoktu. Kendi başına giyinmesine izin veriliyordu. O zaman her kimi görmek isterse görmesine izin veriliyordu.

Katılımcı: Bu yeni yerde ne kadar kaldı?

Ebrahim Ebrahim: Hapislik yaşamının son beş yılını burada geçirdi. Diyelim ki Robben Adası'ndaki mahkumları görmek isterdi. Bizi oraya götürürlerdi ve biz bütün gün, orada onun yanında kalırdık. Şimdi öğrendiğimiz üzere, bizim yaptığımız bütün görüşmeler kaydedilmiş. Aynı zamanda ülkedeki diğer yasal, yer üstü örgütlenmelerinin liderlerini, mesela Birleşik Demokratik Cephe liderlerini de yanına çağırır, onlara ANC'nin lideri Oliver Tambo ile yaptığı değerlendirmeleri iletirdi. Yani ortada bir iletişim kanalı vardı. Hükümetin buna izin vermesinin sebebi, bunun kendi lehlerine olacağını düşünmeleriydi. Bu sebeple, onun ülkedeki ve ülke dışındaki liderlik makamlarıyla, diğer mahkûmlarla görüşmesine izin veriliyordu.

Katılımcı: Kişisel bir soru sorabilir miyim? Sizi dinlediğim kadarıyla, siz son derece ılımlı bir insansınız. Ne yaptınız da sizi, 17 yıl boyunca Robben Adası'nda hapis tuttular?

Ebrahim Ebrahim: Çünkü ben, ANC'nin silahlı kanat üyesiydim. Bir kaç sabotaj saldırısı sonrasında, 1963'de gözaltına alınıp tutuklandım. 1964'te, bana 15 yıl hapis cezası verildi. Bütün cezayı çekerek, 1979'a kadar hapiste kaldım. Serbest bırakıldıktan sonra, Swaziland'a sürgüne gittim. Oradayken, aynen Abdullah Öcalan gibi kaçırıldım ve gizliden ülkeye geri getirildim. Vatana ihanet ile yargılanıp, 20 yıl hapse mahkûm edildim. Buradaki en önemli şey, avukatlarımın, davamı Güney Afrika Yargıtay'ına

taşımalarıydı. Oradaki beş hakim, benim yabancı bir ülkeden yasadışı yollarla getirildiğimi gerekçe göstererek, yargılama yapmayı reddetti. Güney Afrika yasaları, sizin birini yargılamak için, kaçırmanıza izin vermez. 1991'de serbest bırakıldım. Ama, ben bırakıldıktan sonra, Mandela'nın serbest bırakılmasından dolayı, diğer mahkumlar da serbest bırakıldı zaten.

Mohammed Bhabha: Sayın Bakan Yardımcısı, siz soruyu yanıtlamadınız. Sizin iyi bir insana benzediğinizi, neden 17 cezaevinde tutulduğunuzu sordu. Belki de görüldüğünüz gibi biri değildiniz!

Essop Pahad: Kendisi çok iyi bir insan, ama düşman için öyle biri değil! Bizim için çok iyi bir insandı. İzin verirseniz, iki şeyden bahsetmek isterim. Birincisi, ilk başta Robben Adası'nda bulunan siyasi tutsaklarımızla irtibat kurmamız kolay değildi. Ancak, insanlar farklı zamanlarda Robben Adası'na gittiler. Sürekli olarak oraya bilgi taşıdılar. Serbest bırakıldıklarında da, oradan dışarıya bilgi taşıdılar. İçerdeki bazı insanlar dışarıya bilgi ulaştırmak için kurnazca yöntemlerle mektup yazmayı öğrendiler. Çünkü, bütün mektuplar sansüre uğruyor ve okunuyordu. Diyelim ki abimiz gibi gördüğümüz Kathrada'ya mektup yazacağız, mektupta ailevi konulardan bahsederdik. Ama içinde mesajlar saklıydı. Üçüncü olarak, avukatlarımızı kullandık. Çünkü, onların tutsakları ziyaret hakkı vardı ve bu görüşmeleri kâğıtlara not şeklinde yazarlardı. Onlar konuşmazlardı. Çünkü herşeyin kaydedildiğini biliyorlardı. Mandela, görüşmelere başladığında bizim bundan

haberimiz yoktu. Onunda eski devlet bakanımız Mbeki ve yeni devlet başkanımız Zuma'nın müzakerelere zemin yaratmak için, güvenlik birimleriyle kurduğu ilişkilendenmedi haberi yoktu. Ne o bizim bunu yaptığımızı biliyordu, ne de biz onun yaptığını biliyorduk. Mandela, bunu Robben Adası'nda beraber kaldığı diğer yoldaşlarından bile sakladı. Bu müzakerelerin en önemli ve akılda kalıcı yönü, Mandela ve biz bu süreçte birbirimizden haberdar olmadan, ayrı kanallardan görüşmeler sürdürmemize rağmen, en sonunda bu süreçte her iki tarafın da tamamen aynı nokta ve konulara vurgu yapmış olduğunun görülmesiydi. Bu konuşmaları bilen tek kesim olan hükümet, bu sayede ANC'nin ne kadar özel bir yapı olduğunu farketmişti. Aynı noktalara varmak için, bir arada olmamız gerekmiyordu. Prensiplerimize bağlı kalmamız yetiyordu. Son olarak, Mandela baştan itibaren, ANC liderinin kendisi değil o dönem başkanlığı yürüten Oliver Tambo olduğunu kabul etmişti. Bu sebeple, bütün büyük kararları almayı, o zaman Zambia'nın Lusaka şehrinde olan ANC lideri Oliver Tambo ve ANC Ulusal Yürütme Komitesi'ne bırakıyordu. Bu işi bir arada yürütebilmemiz, işte bundan dolayı mümkün oldu. Çok teşekkürler.

Kerim Yıldız: Her iki konuşmacımıza da, aramıza katıldıkları için, çok teşekkür ediyorum. Sizlerin verdiği bilgiler ve aktardığınız birinci elden tecrübeler, süreci algılama konusunda, bizlere son derece önemli bir yardımda bulundu.

6 Mayıs 2013 Pazartesi –Altıncı Bölüm: Devlet Başkanı Yardımcısı Mothlante ile Toplantı, Union Buildings, Pretoria

Katılımcı: Kgalema Petrus Mothlante¹⁴, Güney Afrika Devlet Başkan Yardımcısı

Yer: Union Buildings, Government Avenue (Hükümet Binaları), Pretoria

Moderatör: Kerim Yıldız

Katılımcılar Union Buildings önünde Devlet Başkan Yardımcısı Kgalema Mothlante ile birlikte

Union Building isimli yapı Güney Afrika Hükümeti ve devlet başkanlığı makamının resmi konutudur. Yapı Pretoria'ya tepeden bakan Meintjies Kop bölgesinde yer almaktadır. Yarım bir çember şeklinde olan binanın uzunluğu 275 metredir. Binanın her iki ucundaki kanatlar İngilizce ve Afrikan dillerini temsil etmektedir. Temelleri 1910 yılında atılan binanın inşaatında 1265 işçi çalışmış

14 Kgalema Petrus Mothlante eski devlet başkanı Thabo Mbeki'nin istifa etmesinden sonra 25 Eylül 2008 ile 9 Mayıs 2009 tarihleri arasında geçici olarak devlet başkanlığı görevini yürütmüştür. Devlet başkanlığı görevi sona erdikten sonra şimdiki devlet başkanı Jacob Zuma tarafından devlet başkanı yardımcılığı görevine getirilmiştir. Mothlante 2007-2012 yılları arasında Afrika Ulusal Kongresi'nin başkan yardımcılığını yapmış ancak tekrar bu görev için seçimlere girmeme kararı almıştır. Apartayt rejimi döneminde öğrenci hareketinde aktif rol almış, sendikal harekete katılmış, ANC'nin silahlı kanadı olan Umkhonto we Sizwe'nin üyesi olmuştur. Mothlante bugün solcu bir entellektüel ve çok yetenekli bir siyasetçi olarak Güney Afrika siyasetinde önemli bir yer işgal etmektedir. Şimdiki devlet başkanı Jacob Zuma'nın başarısının ardındaki önemli isimlerden biridir. Mothlante aynı zamanda Güney Afrika'nın Tswana dilini konuşan ilk devlet başkanıdır..

ve yapıyı üç yılda bitirmişlerdir. Binanın çevresinde dikkat çeken en önemli şey ise içinde ülkede doğal olarak yetişen çok sayıda bitkinin yanısıra 9000 oturma kapasiteli anfi tiyatroya sahip teras bahçedir.

Kgalema Mothlante: Öncelikle hepimize hoşgeldiniz demek istiyorum. Bizim, Türkiye halkı ve hükümetiyle çok iyi ilişkilerimiz var. Ben Türkiye'ye gittim. Hükümetle görüştüm, iki kez de parlamentonuzu ziyaret ettim. Ziyaretlerim sırasında, meclis oturumu yoktu. O sebeple, bu görüşme, beni daha fazla heyecanlandırıyor. Sizin bu gezi sırasında pek çok insanla tanıştığınızı, görüştüğünüzü ve konuştuğunuzu biliyorum. Onun için, sorularınızla başlamak daha iyi olur diye düşünüyorum. Ben elimden geldiğince, sorularınızı yanıtlamaya çalışacağım. Herhangi bir çekince duymadan, her konuda soru sorabilirsiniz.

Katılımcı: Bu ülkeyi yöneten insanlardan biri olarak, geriye dönüp baktığınızda, sosyal ve siyasal alanda Apartayt döneminden kalma herhangi bir ağırlık olduğunu hissediyor musunuz?

Kgalema Mothlante: Biz, sadece 1994'te ve tam 82 yıl süren bir mücadelenin sonunda demokrasiye geçtik. Güney Afrika'nın, 1910 yılında kurulmasından bu yana, Afrikalı insanlar siyasetten dışlanmışlardı. Barışçıl esaslara dayalı mücadelemizin devam ettiği bu 82 yıllık dönem içinde, özellikle Birinci Dünya Savaşının sona ermesinden sonra, bizler sürekli olarak sömürgeciliğin merkezi olan İngiltere'ye delegasyonlar göndererek, yaşadığımız acıların hesaba katılmasını talep ettik. Irkçılığa karşı bu mücadele, yaklaşık 50 yıl devam etti. 1960'lı yıllarda Apartayt

hükümeti, ANC dahil olmak üzere, çok sayıda kurumu yasadışı ilan etti. Elbette ANC çalışmalarına yeraltında ve sürgünde devam etti. 30 yıla yakın bir süre yasaklı kaldıktan sonra, 1990 yılında üzerindeki yasak kalktı. ANC 1990-94 yılları arasında dönemin hükümetiyle, bu ırkçı ve ayrımcı uygulamalardan dolayı başlayan çatışmanın, barışçıl yollardan çözülmesi için, müzakereler yürütmeye başladı. Müzakereler ve katılımcılık sonrasında, Ulusal Birlik Hükümeti kuruldu. Bu hükümet, daha demokratik bir Anayasa yapma konusunda bizimle anlaştı. 1996 yılında da, şu andaki mevcut Anayasamız kabul edildi. ANC, 1994'ten bu yana iktidardadır. Programı gereği, geçmişin kurumlarını ırka dayanmayan ve bugünün Güney Afrika'sına yanıt veren, demokratik kurumlara dönüştürmeye çalışmaktadır. Bizim demokratik idaremiz 19. yılını doldurmuştur. Elbette, ayrımcılığa dayalı bu eski tarihin etkisiyle eğitim, sağlık, sosyal ve ekonomik altyapı gibi alanlarda, önemli zorluklar yaşıyoruz.

Bizim birleşik, demokratik, ırka ve cinsiyete dayanmayan demokratik bir ülke kurmak için, hala kat etmemiz gereken çok mesafemiz var. Ancak, en azından bunun demokratik, yasal çerçevesi oluşturulabilmiştir. Öncelikle, ayrımcılık yapan bütün yasaları ortadan kaldırmamız gerekiyor. Birleşik, ırka dayanmayan ve demokratik bir idareyi ancak bunun üzerine inşa edebilirsiniz. Ancak ekonomik manada mülksüzlük veya eşit dağıtımdan faydalanmama noktasında herşey biraz eskisi gibi devam etmekte. Bu sebeple, bütün çabamızı değişime yönlendirmeye çalışıyoruz. Başta eğitim ve ekonomi olmak

üzere hayatın her alanında bir değişim yaratmak istiyoruz. Bu yeni Güney Afrika'nın ilk kuşağıdır ve elbette geçmişin izleri ve acıları hala canlıdır.

Katılımcı: Sayın ekselansları çok teşekkür ediyoruz. Güzel ülkenizde olmak, beni çok mutlu ediyor. Eminim, buradan ayrıldığımızda, yeriniz kalbimizin bir tarafında kalmaya devam edecek. Şu anda, ANC hükümet partisidir. Hükümette olan bir parti olarak, hükümetin yüz yüze bulunduğu sorunlar nelerdir? Bu dönem hangi alanlar üzerine çalışıyorsunuz?

Kgalema Mothlande: Az önce bahsettiğim gibi, eğitim ve altyapı alanında ciddi sorunlarla karşı karşıyayız. Bunun sebebi de yaşadığımız ayrımcılık dönemidir. Güney Afrika'ya şöyle bir baktığınızda, ülkenin belli yerlerinin fazlasıyla geliştiğini görürsünüz. Dünya kupasına evsahipliği yapmamızın sebebi, alt yapının mevcut olmasıydı. Ancak, bu altyapının çevresindeki alanlara baktığımızda, bu bölgelerin gelişmediği, neredeyse yok durumda olduğunu görürsünüz. Bizim üç temel sorunumuz var: yoksulluk, eşitsizlik ve işsizlik. 50 milyon civarındaki nüfusumuzun, 4.6 milyonu işsiz. Bu bizim için büyük bir sorun ve biz hükümet olarak bu soruna bir çare bulmak için özel sektör ile irtibata geçerek yeni iş alanları yaratmaya çalışıyoruz. Bunun için, aralarında sendikalar, sivil toplum örgütleri ve işverenlerin yer aldığı demokratik bir yapı oluşturduk. Eğitim alanındaki sorunumuz ise eğitim imkânlarına erişim meselesidir. Şu anda okula başlama oranında % 96 rakamını yakalamış durumdayız

ve kalan % 4 içinde çaba içerisindeyiz. Ancak, 12 yaş sonrası çok az bir kesim eğitime devam etmektedir. Bu bizi ciddi kaygılandırıyor. 12 yaş üzeri eğitime katılım oranını arttırmak için çalışmalara devam ediyoruz.

Katılımcı: Sayın Başkan Yardımcısı, hem ülkenizin insanlarına hem de ANC'ye büyük bir sempati besliyorum. Ancak, soracağım sorunun sizi rahatsız etmemesini arzu ediyorum. Devrimsel dönüşümlerin sonrasındaki ilk dönemleri idare etmek çok zordur ve sizin de belirttiğiniz gibi bu demokratik Güney Afrika'nın henüz ilk kuşak dönemi. Buna rağmen, ANC'ye verilen destek % 65'in altına düşmemektedir. Mandela'nın devlet başkanlığından sonra, göreve Mbeki geldi. Şimdiki devlet başkanı ise Zuma ve muhtemelen ondan sonra da göreve siz geleceksiniz. Bir ANC hanedanlığı mı yaratıyorsunuz? Demokratik Güney Afrika nasıl bir evrimleşme geçirecek?

Kgalema Mothlante: Güney Afrika'da, çok partili bir sistem var. ANC meclisteki koltukların % 64'ünü kontrol ediyor. Ancak, biz hiç bir zaman, bütün ülkeyi idare edemedik. Bizim dokuz bölgemiz var. Seçimleri kazansak dahi, ancak 9 bölgeden 8'inde kazanabiliyoruz. Batı Cape bölgesinde hem belediyeyi, hem de bölge seçimini Demokratik İttifak Partisi'ne karşı kaybettik. Biz bir yandan hükümet, bir yandan da muhalefet tecrübesi elde ediyoruz. Seçim sonuçlarını sorgusuz sualsiz kabul etmiyoruz, elbette. Gelecek yıl hem ulusal, hem de bölgesel seçimler yapılacak. Bu sebeple, bir an önce seçim çalışmalarına başlamamız,

ev ev dolaşp, insanların nabzını ölçmemiz gerekiyor. Biz seçim çalışmalarımızı böyle gerçekleştiriyoruz. İnsanlar şikâyetlerini anlatmıyor, aynı zamanda öneriler de yapıyorlar. Bu bizim için, çok önemli bir geri bildirimdir. Ben başkanlık sırası beklemiyorum. Geçmişte, kısa süreli başkanlık yaptım zaten. Mbeki istifa edip, Zuma seçilene kadar devlet başkanlığı görevini yürüttüm. Şimdi ben Zuma'nın yardımcılığını yapıyorum ve harika bir ilişkimiz var. Kendisi de geçmişte devlet başkanı yardımcılığı görevini yürüttü. Birbirimizle tecrübelerimizi paylaşp karşılıklı yardımcı oluyoruz.

Katılımcı: Yaklaşık bir haftadır ülkenizdeyiz. Bu süre içinde, uzlaşma süreci ve sonrasında yazılan Anayasa konusunda, çok önemli şeylere tanıklık ettik. Ben kişisel olarak, sizin modelin diğer yerlere örnek teşkil etmesi konusunda, herhangi bir kaygı taşımıyorum. Geçiş dönemi ile ilgili olarak, 19 yıllık süre içinde, beyazlar ile siyahiler arasında bir birlik yaratabildiğinize inanıyor musunuz? Yoksa bu gruplar birbirleriyle herhangi bir ilişki kurmadan, bir yarış içerisindeymiş gibi mi yaşıyorlar?

Katılımcılar Union Buildings'te düzenlenen yuvarlak masa toplantısı sırasında devlet Başkanı Yardımcısı Motlante ile birlikte

Kgalema Motlante: Bizim hedefimiz birleşik, demokratik, ırkçı ve cinsiyetçi olmayan, refah içinde bir Güney Afrika oluşturmaktır. Geçmişte, birbiriyle çatışan tarafların, kendi arasında yarattığı uzlaşma, bizim demokratik bir ülke olma yolunda ilerlememize önemli bir zemin yarattı. Ancak, zaman zaman bazı gönülsüz durumlarla karşılaşmaktayız. Çünkü, pek çok insan hala, mevcut devlet ilişkilerini ırksal kategorilerle açıklamaya çalışıyor. Öte yandan, herkes Anayasada belirtildiği şekliyle, kimsenin beyaz ya da siyah olduğu için, ayrımcılığa uğrayamayacağını da biliyor. O nedenle, sabit bir ilerleme sağlıyoruz. Ama zaman zaman gerginliğin arttığı da oluyor. Özellikle işsizlik sebebiyle... Dedğim gibi, bu konu bizim önümüzdeki en büyük engeldir. İşsiz insanların yaklaşık 3 milyonu, 18-24 yaşları arasındadır. Bu insanların işe alınması için, kurumsal bir planlama olmadığı gibi,

hali hazırda yaptıkları bir iş de yoktur. Eğer, çalışma enerjisi olan genç insanlar topluluğunuz varsa ve bunlar işsizse zaman zaman gerginlikler ortaya çıkar. Çünkü ne zaman bir protesto eylemi olsa, bu insanlar eylemlerde en önde yer alırlar. Ancak, bu bizim sağlamaya çalıştığımız barış ve huzur ortamına bir tehdit değildir. ANC'nin sloganı şudur: Biz farklılıklarımızla bir aradayız. Herkesin kendi dinini ve kültürünü yaşaması gerekir. En nihayetinde, bizler Güney Afrikalıyız ve bir Anayasa tarafından yönetilmekteyiz.

Katılımcı: Sayın Başkan Yardımcısı, burada bizlerle birlikte olduğunuz, görüş ve tecrübelerinizi bizimle paylaştığınız için, çok teşekkür ediyorum. Öncelikle elde etmiş olduğunuz bütün başarıları takdir ettiğimi ifade etmek isterim. Ancak, biz bu gezimiz sırasında, ırka dayalı bir bölünmeyi farkettilik. Apartayt belki sona erdi, ama her nerede bir restorana gitsek hizmet edenlerin siyahlar, hizmet edilenlerin de beyazlar olduğunu gördük. Bu soruna yanıt olmak için neler yaptınız ya da yapacaksınız?

Kgalema Mothlante: İzin verin, size hangi noktadan buraya geldiğimize dair biraz bilgi vereyim. Biz, ırk ayrımcılığının yapıldığı, yani Ulusal Partinin ve beyazların kendilerini daha üstün olduğuna inandığı bir geçmişten geliyoruz. 1955 yılında ANC, Güney Afrika Hindistanlılar Kongresi, Güney Afrika Demokratlar Kongresi, Güney Afrika Sendikalar Kongresi ve Ulusal Partinin davet edildiği bir toplantı düzenledi. Elbette,

Ulusal Parti bu toplantıya herhangi bir delege göndermedi. Onun yerine, polisi gönderip, insanları tutuklattılar. Polis gelene kadar, toplantıda çok önemli bir konuda anlaşma sağlanmıştı. Üzerinde anlaşma sağlanan belgenin adı, Özgürlük Sözleşmesiydi. Bu belgenin en temel maddesi, Güney Afrika'nın, üzerinde yaşayan insanlara ait olduğunu söyler. Bir yandan beyazların üstün olduğuna inanan bir beyaz kesim, öte yandan ırk ayrımının ortadan kalkmasını isteyen ama, siyahilerin de kimseden üstün olmadığını ifade eden bir ANC. Bu sebepten dolayı, hükümet 1956'da önde gelen 166 lideri gözaltına alıp, onları vatana ihanetle suçladı. Demek ki, siyah ve beyaz insanların eşit olduğunu söylemek, vatana ihanet suçuymuş. Bu dava dört yıl kadar sürdü. Ancak, ters bir sonuç vererek, ırk ayrımına dayalı yaşamın kabul edilemeyeceğini gösterdi. ANC 1960'da yasaklandığında, gençler Özgürlük Sözleşmesini siyasi bir broşür olarak yaygınlaştırdılar. İnsanlar, bu belgeyi okumaya başladılar. İşte bu yüzden, uzlaşma çok zor bir şey değildi. Güney Afrika'daki insanların çoğu, bu belgeyi kabullenmişti. 1990'da ise daha önce bu belgeyi vatana ihanet ile eşdeğer sayan Ulusal Parti, belgeyi kucaklamış oldu. Bu belge, Güney Afrika'nın kültürüne öyle yerleşmiştir ki, bazen insanlar, ANC'yi bu belgenin içeriğinden kaymakla dahi suçlayabilmektedirler. Bugün, gençler karma okullara gitmekte, birbirleriyle arkadaş olmakta ve bu ırk ayrımcılığını yaşamamaktadırlar. Ancak, yeteneklerin dağılımı ve gelir dağılımı hala eskisi gibidir. Bir restorana gittiğinizde aşçının, kasadaki kişinin siyahi olduğunu görebilirsiniz. Restoranın sahibi bir Beyaz olabilir. Müşterilerin çoğu da beyazlardan oluşur.

Katılımcı: Sayın ekselansları, öncelikle teşekkür ederek başlamak istiyorum. Anayasanız, herkesin eşit olduğuna dair bir madde içermekte, ancak aynı zamanda, eşitliğin korunması gerektiğini de söylemektedir. Eğer bu koruma maddesi olmasaydı, bugünkü Güney Afrika'da neler yaşanırdı? İkinci olarak, ANC çok bedel ödeyerek bugünlere geldi. Hem geçmişi hem de bu mücadele sırasında yaşamını kaybeden yoldaşlarıyla sıkı bağları var. 1994'ten bu yana iktidarda olmak ANC'yi değiştirdi mi?

Kgalema Motlante: Bizim Anayasamızın ruhu değişimdir. Geçmişimizi de hesaba katarak, toplumumuzu daha eşit ve demokratik bir yaşama taşımalıyız. Eğitime erişim ve yeniden dağıtımda hala eski rejim yapısının izleri görülmektedir. Anayasa, bu adaletsizliklerin kaldırılmasını garanti altına alır. Bu yüzden içinde Haklar Sözleşmesi vardır. Bu, birinci kuşak hakları içerir. Anayasada bahsedilen korumadan bahsettiniz. Elbette Anayasa ile uyumlu olmayan yasalar geçiremeyiz. Diyelim ki, bir yasa hazırlandı ve bir kişi bu yasanın ifade özgürlüğünü kısıtladığını düşündü. Bu yasa, Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmeden yasallaşamaz. Bizim denge ve kontrol sistemimiz vardır. İkinci sorunuza yanıt vermem gerekirse: ANC bir özgürlük hareketiyken ona katılan insanlar, bundan bir çıkar ya da karşılık beklemezlerdi. Hatta bu insanlar, cezaevine girebileceklerini, sürgüne yollanabileceklerini, hatta öldürülebileceklerini biliyorlardı. Onları etkileyen şey Güney Afrika insanına duydukları sevgi ve özgürlük mücadelesine bağlılıklarıydı. Ancak, ANC üzerindeki yasak kalkıp, iktidar partisi haline

gelince bunların hepsi değişti. Bugün ANC'de ve lider düzeyinde olmak size kişisel bir getiri de yaratabiliyor. O aşamadan itibaren, ANC'ye katılan pek çok insan bunları hesaplayarak katıldı çünkü hükümet partisinde olmak ilişkiler elde etmek için önemlidir. Elbette bunun ANC'ye bir etkisi oldu. Biz kendi aramızda buna "görev günahları" diyoruz. ANC'nin kendisini bundan koruması mümkün değildi ve bu bizim gündelik düzeyde uğraştığımız bir sorundur. Eskiden kendi içimizdeki demokratik işleyiş harikaydı, diyebilirim. Şimdi öyle değil. Bir örnek vereyim: Bankaların, kimin maliye bakanı olacağı noktasında çıkarları söz konusudur. Eğer bankalar, maliye bakanına daha yakın olurlarsa, kendilerine sosyal fon verilmesi noktasında daha şanslı olabilirler. Biz, malesef bu tür etkilerin erişemeyeceği durumda değiliz. Yolsuzluğun en önemli göstergesi hediyelerdir. İnsanlar bir yolsuzluk yapmak istediklerinde, hediye verirler. O sebeple, hediyeye ne olacağına dair bir politikanızın olması lazım. Kamusal bir konumda olan insanlar olarak, sizin bu tür işlerden kişisel çıkarları olan insanlara karşı kendinizi borçlu hissetmemeniz lazım. Çünkü yolsuzluk böyle kök salmaktadır.

Katılımcı: Ben, size üç soru sormak istiyorum. Anladığım kadarıyla, ırksal ayrılıklar ortadan kalktı. Ancak, hükümette bulunan sol eğilimli bir yapı olarak ve aynı zamanda ezilen sınıflar adına konuşan bir parti olarak, liberal ekonomiye dayalı bir sistem içinde çalışma yürütmek zor değil mi? Ayrıca, size yakın dönemde Marikana maden bölgesinde, güvenlik güçlerinin 34 maden işçisini vurup öldürmesi hakkında, herhangi bir

soruşturma açılıp açılmadığını da sormak istiyorum? Sorumlular adaletin karşısına çıkarıldı mı? Bu konudaki gelişmeler nelerdir? Son olarak, sıklıkla Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika gibi yeni ekonomik güçlerin ortaya çıktığından bahsediliyor. Siz bu gelişmeyi küresel anlamda, yeniden dağılıma eşdeğer mi görüyorsunuz, yoksa bu kapitalizmin yerleşmesinin ikinci aşaması mıdır?

Kgalema Motlante: Öncelikle ırk ve sınıf uyumuna dair sorunuza yanıt vereyim. Tarihimiz sebebiyle, bu ikisi iç içe geçmiştir. Son 19 yılda, zenginler daha da zenginleşti. Çoğunluğunu siyahların oluşturduğu yeni bir orta sınıf gittikçe büyüdü. Bu orta sınıf siyahlar, geçmişte beyazların bulunduğu yerlerde ticaret ilişkisi geliştirmekten alıkonulmuşlardı. Şimdi bu tür kısıtlamalar yok. Bugün imkanları olan her siyahinin, kendi işini kurma izni vardır. Çoğu da böyle yapıp orta sınıf düzeyine erişmiştir. Hem özel, hem de kamu sektöründe yetenekli siyahılara imkanlar açılmıştır. Geçmişte çok çok zeki olan siyahilerin, sadece üç eğitim alanına girme imkanı vardı. Bunlar: Hukuk, Tıp ve Eğitim idi. Bu yeni orta sınıf, siyasetinde yörüngesini belirlemektedir. Bütün bunların yanı sıra, az önce bahsettiğiniz Ağustos ayında gerçekleşen ve madencilerin vurulmasıyla sonuçlanan olayı incelemek üzere, bağımsız bir komisyon kurulmuştur. Onlar, raporunu hazırlayıp önerilerini yapınca hükümet de, ona uygun olarak hareket edecektir. BRICS ülkeleri olarak bahsedilen ve aralarında Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'nın olduğu grup Morgan Stanley tarafından bir araya getirilmiştir.

G8 ve G20 gibi oluşumlar, büyük hatalar yaptılar. 2008 yılındaki mali kriz, para piyasalarındaki ticaretin mal piyasalarından 68 kat daha fazla olmasından kaynaklıydı. Ekonominin gerçek ekonomik temellere dayanmadığı açıktı. Bunun yanı sıra, bankaların durumunun kötüleşip, batmakla yüz yüze kaldığını, G8 ülkelerinin de onları kurtarmaya çalıştığını gördük. Avrupa, bugün bile bu engellere çözüm bulmaya çalışmaktadır. Morgan Stanley'de çalışan analistler BRIC ülkelerinde ekonominin geliştiğini tespit ettiler. Bu ülkelerin kendi aralarında yapacağı bir işbirliğinin, dünyadaki krize bir rahatlama getirebileceğini düşündüler. Güney Afrika, tüm kıtanın ticaretinin neredeyse yüzde ellisini gerçekleştirmektedir. Ülke tarihimiz sebebiyle dünyanın en iyi idare edilen bankaları da bizim ülkemizdedir. Böyle bir altyapı Afrika Kıtası'nın kapısını açacak anahtar olarak görülmekteydi. Düşünün ki kıtanın geri kalanı zengin kaynaklara sahiptir, ama gelişmemiş ve alt yapısı olmayan bir haldedir. Daha önce Güney Afrika dışındaki dört ülkeyi kapsayan ve kısa BRIC olan oluşum Güney Afrika'nın bu protansiyelini keşfederek, bizi de içine dahil etmiş ve böylece adı BRICS olmuştur. Bugün Brezilya'nın ve Çin'in Afrika'daki yatırımları incelendiğinde, bu oranların bizim yatırımlarımızdan daha fazla olduğu görülür. Afrika'daki ülkelerin, tek tek Çin gibi büyük bir ekonomiyle uğraşması mümkün değildir. O yüzden biz Afrika'da bir toplu ekonomik blok olarak hareket ederiz. Bizim bir blok olarak hedefimiz ürettiklerimizi bu marketlere ithal etmektir.

Kerim Yıldız: Sayın Devlet Başkan Yardımcısına çok teşekkür ediyoruz. Bize çok önemli bilgiler verdiniz, değerli görüşlerinizi bizlerle paylaştınız. Güney Afrika'daki gelişmeler hakkında öğrendiklerimizi önemle dikkate alacağız. Bu sayede bizde benzer hataları yapmamış oluruz. Tekrar çok teşekkür ediyorum.

6 Mayıs 2013 Pazartesi – Kream Restoran'da Akşam Yemeği, Johannesburg

Yer: Kream Restoran, Johannesburg

*Türkiye Cumhuriyeti Güney Afrika Büyükelçisi Kaan Esener,
Kerim Yıldız ve Roelf Meyer*

7 Mayıs 2013 Salı – Bölüm 7: Güney Afrika Kalkınma Bankası'nda Moe Shaikh ile Toplantı, Pretoria

Sunum ve Yuvarlak Masa Toplantısı Konusu: Müzakereler sırasında Güvenlik Yapılanması

Katılımcılar:

Moe Shaikh¹⁵, Güney Afrika Kalkınma Bankası Uluslararası Bölüm Müdürü ve Güney Afrika İstihbarat Birimi Eski Başkanı

Yer: Güney Afrika Kalkınma Bankası, Pretoria

Moderatör: Mohammed Bhabha

Moe Shaikh katılımcılarla birlikte

Mohammed Bhabha: Herkese günaydın. Sizlere benim akıl hocam, arkadaşım ve aynı zamanda işyerindeki amirimi, sayın

15 Moe Shaikh, Güney Afrika Kalkınma Bankası'nın Uluslararası biriminin müdürüdür. Geçmişte Güney Afrika İstihbarat Servisi Şefliği görevini yürütmüştür. Afrika Ulusal Kongresi'nin yeraltı örgütlenmesinde görev almış, elde ettiği gizli bilgileri ANC'nin Lusaka'da bulunan genel merkezine iletmıştır. 1994 yılında kurulan Geçiş Dönemi İdari Konseyi'nde yer almış, istihbarat çalışmalarının yeniden yapılandırılmasıyla ilgilenmiştir. Geçmiş görev ve başarıları arasında şunlar sayılabilir: 1998 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti Hamburg Başkonsololuğu, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti Büyükelçiliği, 2003-2004 yılları arası Dışişleri Bakanlığı Baş Danışmanlığı ve Siyaset Araştırmaları ve Analiz Birimi Başkanlığı.

Moe Shaikh'i takdim etmek istiyorum. Robben Adası'na gittiğimizde, ANC'nin istihbarati bilgileri nasıl aktardığını sormuştunuz. Moe Shaikh, Lusaka, Robben Adası ve Londra arasındaki istihbarat bağlantısını kurmaktan sorumluydu. Kendisi aynı zamanda silahsızlanma ve silahlı birimlerin orduya entegrasyonundan da sorumluydu.

Moe Shaikh: Öncelikle hepimize hoşgeldiniz demek istiyorum. Sözlerime kalkınma ile güvenliğin madeni bir paranın iki yüzü olduğunu söyleyerek başlamak istiyorum. Biri olmadan diğeri olmaz. Yaşamımın ilk 30 yılında güvenlik sektöründe çalıştım. Son 30 yıllık süresinde de, kalkınma alanında çalışmak istiyorum. İşte bu yüzden, Kalkınma Bankası'nda çalışıyorum. İzin verin, net bir soru sorayım. Şu anda savaşta mısınız, yoksa barışta mı?

Katılımcı: İkisinin arasında...

Moe Shaikh: Benden, savaştan tedirginlik içinde yaşanan bir barışa ve daha sonra da tam barışa nasıl geçtiğimize dair tecrübelerimden bahsetmem rica edildi. Devlet Başkan Yardımcısı ile görüşüğünüzü ve ANC Genel Sekreteri ile de görüşeceğinizi biliyorum. Ben ve Mohammed uzun yıllardır ANC üyesiyiz. Ben şu anda 54 yaşındayım. ANC'ye 16 yaşında katıldım. Bir süre Doğu Almanya'da yaşadım ve o zaman onların istihbarat örgütü Stasi tarafından eğitildim. Sonra da ülkeye geri döndüm. Diplomatlık görevim sırasında, Hamburg'ta da yaşadım. Orada Türklerle tanışma imkanım oldu. Onların harika

çorbası, İşkembeyi denedim. İzin verin Güney Afrika konusuna geri döneyim. 1985'de, ANC ülke içindeki sivil protestoları geliştirirken, buna karşılık Apartayt hükümeti de askeri tedbirler alıyordu. Önce 1985'te, daha sonra da 1986'da ülkede olağanüstü hal ilan edildi. Bu dönemde, binlerce insan gözaltına alındı, öldürüldü ve bu aşamadan itibaren Güney Afrika'da çok önemli bir döneme gelinmiş oldu. Hem Apartayt hükümeti hemde ANC kazanmak için, daha fazla insan öldürmeleri gerektiğini düşünüyordu. Her iki taraf da bu tür bir anlayış gelişince, bizim güvenlik çalışmalarında, adına "ikili güç" dediğimiz bir durum söz konusu oldu.

Bu durumda, bir taraf, diğer taraf üzerine otoritesini hakim kılamazken, diğer tarafın da tümüyle kazanacak gücü yoktu. İkili güç noktasına eriştiğinizde, her iki tarafın da 'zafer için nasıl bir bedel ödemeyi göze alıyorsun?' sorusuna yanıt vermesi gerekir. İkili güç durumuna şu anda gösterilebilecek en iyi örnek Suriye'dir. Bir yandan isyancılar kazanmak için, yeteri kadar güçlü değilken, öte yandan Esad rejimi de isyancıları yenilgiye uğratamamaktadır. Bu durumun daha uzun süre devam etmesi söz konusu değildir. Kimyasal silah kullanılmış olsun ya da olmasın, Amerika Birleşik Devletleri bir şekilde isyancıların lehine bu çatışmaya dahil olacaktır. Biz Güney Afrika'da ikili güç aşamasına vardığımızda, bir şeyin yapılması, birinin hareket geçmesi gerekiyordu. Bu bağlamda, Afrikanlar, yani beyazların bazı liderleri, 1987'de ANC'nin müzakereye niyetli olup olmadığını anlamak üzere ANC ile irtibata geçtiler. ANC müzakereye fazlasıyla açıktı.

Bunun sonucunda, ANC ile istihbarat örgütü ve hükümet arasında diyalog süreci başladı. İlk görüşmeler, Güney Afrika'nın dışında bir yerde, İsviçre'de gerçekleşti. O zaman sürgünde yaşayan ANC liderleri Zuma, Mbeki, Aziz ve Pahad sahte pasaportlarla bu ülkeye görüşmelere katılmak için gidiyorlardı. Her iki tarafta müzakerelere dayalı bir çözümün mümkün olduğunu kabul etti. Müzakereler başladığında ise genel olarak bu görüşmelerin bundan sonra Güney Afrika içinde devam etmesinde anlaşılmıştı. Bu görüşmelere ev sahipliği yapmak için, çağrıda bulunan ülkelerin bu yöndeki çağrılarına karşı direndik. Biliyorsunuz, şu anda Britanya, Somali hakkındaki görüşmelere Londra'da ev sahipliği yapıyor. Bizde ise çatışma, Güney Afrika'da yaşanıyordu. Bu sebeple, çözümünde orada bulunması gerekiyordu. Müzakerelerdeki en kritik nokta buydu. Yani, biz görüşmeleri kendi ülkemizde yapmayı daha rahatlatıcı bulduk. Çünkü bu sayede Güney Afrikalılar müzakerelerin gidiş hatına, kendileri karar verebilirlerdi.

Ama başka müzakereciler ya da üçüncü taraflar olursa, o zaman süreci tabandaki insanlardan koparmış olursunuz. Biz gücü bir kesimden, başka bir kesime aktarmak niyetinde değildik. Biz insanların içinde yaşabileceği ve barışa yöneleceği bir durum yaratmak istiyorduk. ANC, 1987'de aldığı kararla rejime karşı taarruzlarını adına 'Vula Operasyonu' denilen ve çeşitli hareketleri tek bir formasyonda birleştiren bir mücadele şekliyle arttırmaya karar verdi. Sürgünde yaşadığı düşünülen liderlerin önemli bir bölümü, gerçekte ülke içine geçmişti. Bizim için, onları yasa dışı

yollardan sürekli sınırdan geçirmek yerine, onların güvenliğini sağlamak daha rahat bir seçenektir. ANC 1990 yılında yasaklı bir örgüt olmaktan çıkarıldı ve müzakereler başladı. O zaman katılımcılığın ne olduğunun anlaşılmasına ihtiyaç vardı. 'Çok farklı siyasi kesimlerin müzakerelerde yer almasını nasıl sağlıyorsunuz?' sorusu yanıtlanmayı bekliyordu. Her siyasi parti ANC ve Ulusal Parti'nin yanı sıra, müzakerelerde yer alabilmek için yeteri oranda desteğe sahip olduklarını ileri sürüyordu. Nihayetinde müzakereler için yaklaşık 20 parti ortaya çıktı ama herkes aslında iki temel partinin olduğunu biliyordu. Müzakere yapan taraflar, müzakere lügatına 'yeterli konsensüs' terimini bu aşamada yerleştirmişlerdir. Buna göre, ana iki siyasi partinin bir konu üzerinde anlaşması, süreci ileriye taşımak için yeterliydi. Bu çok önemli bir noktaydı. Bir örnek vermeme izin verin: Kendisinin çok güçlü olduğunu iddia eden partilerden birisi, ILF isimli Zulu milliyetçisi bir partiydi. Bu parti, bazı konularda anlaşamayınca, müzakerelerden çekildi. Süreç, ANC ile Ulusal Parti arasında varılan bu 'yeterli konsensüsler' sayesinde, kaldığı yerden ilerlemeye devam etti. Seçimler geldiğinde, ILF seçimlere bir gün kala seçime katılma kararı aldı. Sürpriz olmayacak bir şekilde kaybettiler. Pek çok parti müzakere sürecini rehin alabileceklerini düşünüyordu.

Müzakerelere girdiğinizde, teslim olan tarafın sizin tarafınız olmasını istemezsiniz. Bunun adı müzakere değildir. Eğer bir tarafı teslim almak için müzakere yapmak istiyorsanız, o zaman hiç uğraşmayın, savaşın askeri yollardan sonuç almaya

çalışın. Müzakereler, üzerinde müzakere ettiğiniz konuların doğasını değiştirir. Biraz yerine, hepsini isterseniz demek ki eskiden istediklerinizi, yeniden talep ediyorsunuz demektir. Müzakerelerde başarılı olanlar olması gerektiği kadar, esnek davranan ama ileri görüşlülüğüyle temel hedefini de gözden kaçırmayanlardır. Bizim temel prensibimiz birleşik, ırka dayalı ve cinsiyetçi olmayan demokratik bir Güney Afrika'da yaşamaktı. Biz, tek bir ülke istedik. Zulular ayrı bir devlet istediklerinde, bunu reddettik. Aynı şekilde, Afrikanlar da ayrı bir devlet istediler. Onları da reddettik. En önemli prensip, birleşik bir ülke olmasıydı. Ülkenin ırka dayalı ve cinsiyetçi olmamasını talep etmemizin sebebi ayrımcılığa son verilmesi talebinden kaynaklıydı. Devletin, ne bir ırka ne de bir cinsiyete dayanmaması gerekiyordu. Son olarak ülkenin demokratik olmasını istiyorduk. Buna göre her insanın bir oy hakkı olacaktı. Biz bunları elde etmek istiyorduk. Bu prensibimizi ifade ettiğimizde, Ulusal Parti bu konuda müzakere etmeye yetkisi olmadığını, çünkü beyazların bizim bu prensibimizin getireceği sonuçları hiçbir zaman desteklemeyeceğini söyledi. İş o noktada bırakabilirdik.

Ama bırakmadık. Biz de, onlara bu yetkiyi alma fırsatı verdik ve onlar da sadece Beyazların katıldığı bir referandum yaptılar. Eğer, ırk ayrımına dayalı bir toplumda yaşarsanız, ANC'nin siyahların kaderi hakkında karar vermesi için, beyazlara verdiği bu fırsatın ne kadar büyük ve önemli bir taviz olduğunu anlayabilirsiniz. Bu tavizle, aslında Ulusal Partiyi tuzaga kapamıştık. Çünkü referandum sonunda, beyazların yüzde 75'i Ulusal Parti'ye

müzakerelere devam etme yetkisi verdi. Biz çok zeki taktikler ve stratejiler uyguluyorduk. Eğer, beyazlara bizim geleceğimiz hakkında referandum yapma fırsatı tanımasaydık, müzakereler başarısızlıkla sonuçlanırdı. Eğer, birisi siyahilere buna dair yorumlarını sorsaydı, bunun, sadece beyazların oy kullanıp kendileri hakkında karar vermesinin, bir ayrımcılık olduğunu söylerlerdi. Ama diğer tarafı masaya getirmenin yolu buydu. Biz bunu yapınca onlar da müzakerelerden kaçamadı.

Şimdi izin verirseniz, bir diğer önemli konuya, orduya değinmek istiyorum: Her çatışma toplumu militer yapar. Bir ordunuz varsa, ona bütçe ve yetki verir, karşı tarafla savaşa girmesini söylersiniz. Bunun örneğini, Türkiye'de fazlasıyla yaşamışsınızdır o sebeple detaylarına girmek istemiyorum. Bizim çatışmamızda da iki askeri güç vardı. Çünkü, biz de kendi silahlı gruplarımızı, gerillamızı oluşturduk. Buradaki sorun şu, bir insanı savaşçı yapmak zordur, ama o insana daha sonra silahını bırakmasını söylemek daha da zordur. Askeri birim, hem bazı haklara hem de güce sahip olur ve siyasal süreç boyunca bu yetki ve gücü ortadan kaldırmak çok zordur. Sizin ülkenizdeki darbelerin sebebi de budur. Ben bir polis kuvveti, bir ordu ve bir istihbarat örgütü kurmak üzerine yapılan müzakerelere katılıyordum. Var olan pek çok birimi tekleştirmemiz gerekiyordu. Bu tür konularla ilgilenmenin en temel prensibi, ordunun rolünü ve bütçesini nasıl kullanacağı üzerine ortaklaşa bir siyaset perspektifinin olmasıdır. Eğer böyle bir siyasi perspektif olmazsa, o zaman ordu gidip, siyasetçiler üzerinde bu konuda herhangi bir taviz verilmemesi

için lobi yapar. Biz Güney Afrika'da ordunun siyasete müdahale etmemesi için, hemfikir olmuş durumdayız. Bunun iyi bir örneği, bizim Anayasamızın 11. Maddesi'dir. Bu maddede ulusal güvenliği, orduyu, polisi ve istihbaratı yönlendiren prensipler belirtilmiştir. Dünyada bunu Anayasasına dahil eden ilk ülke biziz. Çünkü, ordu Apartayt rejimi döneminde, çok büyük rol oynamıştır. Yüksek düzeyde bir çatışmanın olduğu yerde, askeri birimler hak ve ayrıcalıklara sahip olmaya başlar. Peki çatışmanın azaldığı zamanda, orduyu demokrasi zeminine nasıl çekersiniz? Kimse gücünü gönüllü olarak terk etmeyeceğine göre, adım adım hareket etmemiz lazım. Biz ilk beş yılda, ne komuta kademesinin yapısını ne de bütçesini değiştirdik. İlk önce yüksek rütbelilere birer yardımcı atadık. ANC'nin askeri birimi, bunu çok hoş karşılamadı. Bu yönde, bir taviz vermemiz gerekiyordu.

İkinci olarak, ordunun yaptığı harcamaları denetleyen bir sivil sekreteryaya kurduk. En basit ifadeyle, ordunun siyasi kontrolünü ele aldık. Komuta kademesine adam sokarak, onları hareketsiz hale getirdik. Bunun üzerine, onlar da yeni bir kültür yaratmaya başladılar. Beş yılın sonunda komuta yapısını değiştirmeye başladık ki, bu geçmişte darbe sebebi olurdu. Ama, biz bu yapmaya başladığımızda, artık kimse darbeyi düşünemiyordu. Genelkurmay Başkanlığı görevini, şu ana kadar üç siyahi sürdürmüştür. İlk seçimlerden beş yıl sonra, yani 1999'da göreve gelmiştir. Benzer bir durum polis ve istihbarat birimlerinde de yaşanmıştır. Bu paradigmayı uygulayarak yol aldık. Kolay bir süreç değildi elbette. Hiçbir müzakere süreci engelsiz devam

etmez. İki adım geri bir adım ileri atmanız gereken zamanlar olur. Her zaman gerginliklerle uğraşmak zorunda kalırsınız. Sürecin devam edebilmesi için doğru yerde doğru insanlarınınızın olması lazım. “Şahinler” ve “Güvercinler” metaforunu biliyorsunuz. Güvercinler bir araya gelirse barış gelir, şahinler bir araya gelirse barış süreci rayından çıkar. Bu sebeple güvercinleri sürekli sürece dahil tutmak çok önemlidir. Ancak kimin ne olduğunu tespit etmek o kadar kolay değildir. Teşekkür ediyorum.

Mohammed Bhabha soru ve cevap bölümünü açmıştır

Kerim Yıldız: Çatışmanın çözümünde, diasporanın rolünden bahsedebilir misiniz?

Moe Shaikh: Bu çok iyi bir soru. Güney Afrika'nın diasporası Apartayt rejimine karşı yürütülen mücadeleyle, çok yakından ilişkiliydi. Ancak, müzakerelerde ana unsur ANC idi. Örgütün temel liderleri, sürgünde olmasına rağmen, ANC hegemonyasını sürdürmeyi becerdi. Diaspora mücadeleyi destekledi. Siyaset konusunda danışmanlık yaptı. Diğer konularda çok önemli destekler sundu. Ancak Diaspora bir siyasi yapı değildi. Diaspora üyeleri, eğer müzakere süreci içinde yer almak istiyorlarsa, siyasi sistem içinde bir yapıya dahil olmak zorundaydılar. Bir örnek vereyim: Güney Afrika'daki sorun ırka dayalı bir sorun olduğu için, Amerika'daki Afrika kökenliler Güney Afrika'ya gelip bu konuyla, nasıl başedebileceklerini söylemeye çalıştılar. Amerika'da yaşayan bir Afrikalı, bu konuyu burada yaşayıp mücadele eden

insanlardan, yani bizden nasıl daha iyi bilebilir ki? Diaspora ile ilgili bir diğer sorun da onların yapmak istediği etkinin, bir süre sonra diasporada ki kişilerin yaşadığı ülkenin (evsahibi ülkenin) yaptığı bir etkiye dönüşmektedir. Diasporanın oynayabileceği büyük bir rol vardır elbette. Ama bu role karar verenlerin siyasi partiler olması, diasporanın tek başına karar vermesine izin verilmemesi lazım.

Katılımcı: Özgürlük mücadelesinde, Müslüman toplumun rolünden bahsedebilir misiniz? Ayrıca Güney Afrika'da ekonomik kalkınmayı sağlamak için neler yapıyorsunuz?

Moe Shaikh: Güney Afrika'daki Müslüman toplum, özgürlük mücadelesine büyük bir katılım göstermiştir. Pek çok yoldan katkılar sundular mücadeleye. Nüfusları az olmasına rağmen, iki dini topluluk özgürlük mücadelesine büyük katkılar sunmuştur ki bu gruplar, Müslümanlar ve Museviler idi. Müslümanların Güney Afrika'daki nüfusu yüzde 1,5-2 civarındadır. Museviler için de aynısı söylenebilir. Öte yandan, bu iki topluluk, son derece yaygın bir şekilde, bütün kamusal alanda temsil edilmektedir. Ekonomik kalkınma ile ilgili sorunuzu yanıtlamam gerekirse, kalkınmakta olan bir ülke olarak, kaynaklarımızı en akıllı şekilde, şu anda Güney Afrika'nın karşı karşıya bulunduğu üç temel sorun üzerinde, kullanmaya çalışıyoruz. Birinci sorun, sosyal eşitsizlik. Bunun anlamı zengilerin daha da zenginleşmesi, yoksulların giderek yoksullaşması. Bunun küresel bir sorun olduğunun farkındayım. Ama bu, Güney Afrika için, çok büyük

bir sorundur. Mücadele etmemiz gereken diğer iki sorundan biri yoksulluk, diğeri ise işsizliktir. Biz devlet olarak bu sorunlarla yakından ilgileniyoruz. Özellikle Kalkınma Bankası olarak, bu konuda büyük bir görev alıyoruz. Özellikle, taşıma ve su gibi altyapı sorunlarına eğiliyoruz. Biz ekonominin büyümesi için, gerekli zemini yaratmaya çalışıyoruz. Çok kolay bir şey değil. İşte ben tam bu yüzden güvenlik alanından kalkınma alanına yöneldim. Yüzbinlerce askeri idare etmek yüzbinlerce insanın hayatını değiştirmekten daha kolaydır diyebilirim. Ama biz bu prensiplere tam bağlı bir şekilde çalışıyoruz.

Katılımcı: Çok önemli konulardan bahsettiniz. Özellikle insanları savaşmaya ikna etmenin, daha sonra aynı insanlardan silahlarını geri istemekten daha kolay olabileceğini söylediniz. Kendi tecrübenize dayalı olarak, silahlı mücadelenin sona ermesinde, liderlerin nasıl bir rol oynadığından bahsedebilir misiniz?

Moe Shaikh: Ben Hamburg'ta Kürtlerle ve Türklerle oldukça fazla zaman geçirdim. Liderlerin rolü çok önemlidir. Size bir örnek vereyim: Müzakereler sırasında, bizim önde gelen önderlerimizden biri olan Chris Hani, bir suikaste kurban gitti. Ülke kaynıyordu, resmen patlamak üzereydi. Siyahilerin, beyazlara yönelteceği bir şiddet dalgası başlayacaktı. İnsanlar, evleri yakmaya başlamışlardı zaten. Bunlar 1992'de yaşanmaktaydı. O zaman, Nelson Mandela ülkenin fiili lideri haline geldi. Çünkü, o gün televizyondan bütün Güney Afrikalılara hitap etti. Konuşmasında, herkesin sükûnetini korumasını talep etti

ve suikast sonrası polisi haberdar eden kişinin, bir beyaz kadın olduğunu söyledi. Böylece, meseledeki ırki unsuru ortadan kaldırdı. İnsanlar onu dinledi. Bu o kadar önemliydi ki, o zaman istese makamı eline geçirebilirdi. Ama onu yapmadı. Ben, tarihi değiştiren pek çok lidere tanıklık etme şansını buldum. Bu sebeple liderliğin rolüne büyük önem veririm. Bazen çok yalnız kaldığınız bir görevde olabilirsiniz ve bazen liderlerin herkesin hoşlanmayacağı kararları alması gerekebilir. Doğal liderliğe her zaman değer vermek lazım. Teşekkürler.

Kerim Yıldız: Çok teşekkür ediyoruz. Bu konuşmadan çok önemli dersler çıkardığımızı düşünüyorum. Bize evsahipliği yaptığınız ve görüşlerinizi paylaştığınız için tekrar çok teşekkür ediyoruz.

7 Mayıs 2013 Salı – Bölüm 8: ANC Genel Merkezi'nde Baleka Mbete ile Toplantı, Johannesburg

Sunum ve Yuvarlak Masa Toplantısı Konusu: ANC – Özgürlük Mücadelesinden Siyasi Partiye giden yol

Katılımcılar:

Baleka Mbeke, ANC Ulusal Lideri

Jess Duarte, ANC Genel Sekreter Yardımcısı

Obed Maplea, Güney Afrika'nın Performansının Değerlendirilip İncelenmesinden Sorumlu Bakan Yardımcısı

Ms Moshodi, ANC Temsilcisi

Yer: ANC Genel Merkezi, Johannesburg

Katılımcılar ANC Genel Merkezinde Yapılan Toplantı Sırasında

Mohammed Bhabha: Herkese, ANC Genel Merkezi'ne hoşgeldiniz demek istiyorum. Bugün, aramızda çok değerli konuşmacılarımız var. Kendileri ANC'nin bir özgürlük hareketinden siyasi partiye dönüşüm süreci ve şu anda

yaptığı çalışmalara dair bütün sorularınızı büyük bir açıklıkla yanıtlayacaklardır.

Baleka Mbete: Çok teşekkürler Mohammed. Hepinize, ANC genel merkezine hoşgeldiniz demek istiyorum. Yanımda bulunan diğer arkadaşlarımı, size tanıtmak istiyorum. Ancak, bunun çok kolay olmadığını ifade etmem gerekiyor. Çünkü sürgünde yaşarken, hepimizin farklı isimleri vardı. Birbirimizi o isimlerle çağırırdık. İki isim arasında dengeyi bulmak bazen zor olabiliyor. Sağ tarafımda, ANC Genel Sekreter Yardımcısı Jess Duarte oturuyor. Sol tarafımda, yoldaşım Moshodi. Onun hemen yanında da, sizin daha önce tanıştığınız Roelf Meyer, onun yanında da ANC'nin Uluslararası İlişkiler Ulusal Komitesi Başkanı Obed Mapela var. Kendisi aynı zamanda devlet başkanlığı ofisinde Bakan Yardımcılığı yapıyor. Bunun yanı sıra bu alt komiteye de başkanlık ediyor. Hepinize bu binaya hoşgeldiniz diyoruz. Geziniz boyunca, çok sayıda insanla görüştüğünüzü ve bilgiler aldığınızı biliyoruz. Bu sebeple, size ANC hakkında birşeyler söylemenin daha yararlı olacağını ve daha sonra da sizin sorularınızı yanıtlamanın daha yerinde olacağını düşünüyoruz. Her hafta Pazartesi günü sabah saat 10.00'da, ANC üyeleri eğer görevleri sebebiyle başka bir yerde değillerse, aralarında devlet başkanı ve devlet başkan yardımcısı olacak şekilde, bu odada toplanır. İzin verirseniz size, ANC'nin yapısını ve nasıl işlediğini kısaca anlatayım. Partinin en yüksek organı Ulusal Yürütme Komitesi'dir. Bu komite, siyasi yapımızın öncü birimidir. Bu komite üyeleri her beş yılda bir toplanan, en

yüksek karar organımız olan Ulusal Konferans'ımızda yapılan seçimle belirlenir. Ayrıca bünyemizde bulunan Bölge ve Şehir İdare Komiteleriyle, yerelin temsilini sağlamaya çalışıyoruz. Bu komitelerin üyeleri bölgelerde ve şehirlerde bulunan şube temsilcilerimiz tarafından belirlenir. ANC'nin en son birimi, şubelerdir ki bu sayede, insanların nabzını bire bir ölçme şansı yakalarız. Şube yönetimleri her yıl yeniden seçilir. Bu yapılanma sayesinde sorunlara hâkim olur ve bu sorunları çözmesi gereken liderler olarak çalışmalar yürütürüz. Bu yapılanma sayesinde insanlarla doğrudan ilişki kurar, onların bizi seçerek desteklediği politikaları uygulamaya başlarız. Bunun yanı sıra kadın ligi, gençlik ligi ve duayenler ligi (eski savaşıçılar) gibi birimlerimiz de vardır.

Katılımcı: Ulusal Yürütme Komitesinde kaç kişi var?

Baleka Mbete: 22 kişi. İzin verirseniz delegasyon liderinizin de sizleri bize tanıtmalarını isterim.

Kerim Yıldız: Çok teşekkürler. Burada olmaktan ve Güney Afrika'daki mücadele içinde birebir yer almış sizin gibi değerli insanlarla birlikte olmaktan onur duyuyoruz. Bizim delegasyonumuzda, Türkiye'nin iktidar partisi ve iki muhalefet partisinden milletvekilleri, önde gelen gazeteci, akademisyen ve sivil toplum örgütü temsilcileri yer almakta. Aramızda yakın dönemde çatışmanın çözümü çalışmasının bir parçası olarak görevlendirilen akil insanlar heyetinden de bazı isimler

yer almaktadır. Bu karşılaştırmalı çalışma gezimizi, kendi iç sorunumuzu tartışıp çözmeye yardımcı olması niyetiyle gerçekleştirmektediriz. Bize bu görüşme fırsatını verdiğiniz için çok teşekkür ediyoruz.

Katılımcı: Biz gezimiz sırasında, Güney Afrika'nın geçirdiği tecrübelerle ilgili olarak, bir çok konuda bilgi aldık. Ben, 1996'dan itibaren ANC'nin parti yapılanması, dili, söylemi ve örgütlenmesi noktasında nelerin değiştiğini sormak istiyorum. Yasadışı bir yapılanmadan siyasi partiye geçmek zor muydu?

Katılımcı: Egemen partiler genellikle çok sempatik görülmez, liderleri kendilerini rutine kaptırabilir, destekçileri de bundan hoşlanmayıp, verdikleri desteği çekebilirler. 19 yıllık süre içinde, bu dinanizmi korumak için ne tür önlemler aldınız? Hala eskisi kadar tazelik içerdiğinizi düşünüyor musunuz?

Baleka Mbete: Ne tür değişimlerle karşı karşıya kaldık, parti değişen koşullara nasıl bir tepki verdi ve liderlik dinanizmini nasıl koruduk sorularını sordunuz. Bir partinin seçmenler için, ne kadar süreyle çekiciliğini koruyacağı garantisini kimse veremez. Çünkü, zemindeki koşullar sürekli değişecektir. Ancak, bizim 19 yıllık tecrübemiz çerçevesinde, şunları söyleyebilirim: ANC, bu süre içinde, ülkedeki sorunlara ilişkin çözümlerini, plan ve politikalarını birer manifesto şeklinde insanların önüne koymuş, seçmenlerde bu çerçevede partiyi, ard arda iktidara getirmiştir. Çok mükemmel olduğumuzu söylemiyorum. Elbette, iktidarda

olmak önceki durumumuzdan çok farklı. Meclise ilk geldiğimizde, çok garip hissettik. Biz, geçmişte bu binanın önünde protestolar düzenler, binaya bir şeyler atardık. Buna alışmak zaman aldı. Bir şeyleri değiştirmek için, orada olduğumuzun farkındaydık. Şimdi başta sosyal ve ekonomik koşullar olmak üzere, mücadele etmemiz gereken farklı sorunlar, programımızda başka öncelikler var. ANC, kendisine sürekli olarak nelerin yapılması gerektiğini soran bir partidir. İşte bu sebeple, şubelerimiz önem arz eder. Bu sayede insanlarla iletişim kurarız. Bizim, insanlarımızla birlikte olmamız lazım. Bugün toplumların karşı karşıya bulunduğu sorunlardan bahsederken, aslında bu toplumlar tarafından, bize iletilenlerden bahsetmiş oluyoruz. 4000'den fazla şubemizin temsil edildiği Ulusal Konferansı, her beş yılda bir toplayarak, partiyi yönetecek organları seçiyoruz. Her Pazartesi, bu masanın etrafında oturan herkes, bu konferansta seçilmiştir. Kimse, sonsuza kadar koltukta kalmaz. Hepimizin şubelerden yetki alması lazım.

Jess Duarte: Eski ve yerini sağlamlaştırmış bir sistemi dönüştürmek, çok zor bir süreçti. Bu tür durumlarda, bir gecede sonuç alamazsınız. Biz bir gecede, kendimizi yer altı yapılanmasıyken, iktidar partisi olarak bulduk. Bu durum, sistem için çok sarsıcıydı. Bugün, hala bu sarsıntının getirdiği gerginliklerle uğraşıyoruz. Eski rejimin bazı devlet görevlileri, hala ANC'nin, bu yeni düşünce sistemine düşmanlık etmeye devam etmektedir. Bir diğer konu da, idari görevler yürütecek insanlara hızlı eğitim verme imkânının olmamasıdır. Biz, bunun

zaman aldığı, değişimin belediyeler, bölgesel ve ulusal seviyeler düzeyinde, en alttan başlaması gerektiğinin farkına vardık. Bu noktada, karşınıza çıkan ilk engel bütçedir ve buna diyecek bir lafınız yoktur. Ancak zaman geçtikçe, bir sistemden bir diğerine geçerken, ortaya çıkan aykırılıkları tanımanız gerekir. Hala üzerinde çalışıyoruz çünkü geçiş henüz tamamlanmadı.

Ms Moshodi: Seçmenleri bizim varlığımızdan haberdar eden bir diğer durum, sömürgeciliğin bıraktığı iki toplum mirasıdır. Ortaya çıkan bu mesafeyi kapatmak için, 1994'ten bugüne kadar devam eden süre kısa bir süredir. ANC'nin görevi bu mesafeyi kapatmaktır. Birbirimize giderek yaklaşıyoruz. Ancak, hala çalışmaya devam etmemiz gerekiyor. Bir örnek vermek istiyorum: Geçmişte, bizim için, bir ev satın almak ya da kiralamak çok zor bir şeydi. Pek çoğumuz, küçücük evlerde kalabalık aile ortamlarında büyüdük. Şimdi ise her şey değişiyor. 18 yaşına erişen herkes çok masraflı olmayan evler için, kredi başvurusu yapabilir. Bir muhalefet hareketinin, ANC'nin yaptığını aşması mümkün değildir. Ülkemizde muhalefet partileri var . Bize karşı mücadele yürütüyorlar. Bu bizi memnun eden bir şey. Bu sorunuz, bana bir başka şey hatırlatıyor: Pek çok insan, bize sıklıkla ANC'nin nasıl yüzde 60 oranında bir oyu taşıyabildiğini ve bunun demokratik olmadığını söylüyor. Bana göre, bu durum demokratiktir. Çünkü, biz gerçekten çok çalışıyoruz. Afrika'nın pek çok ülkesinde, siyasette olmak bile büyük bir başarıdır. Endüstrileşmenin üst düzeyde olduğu Avrupa ülkelerinde, insanlar siyasetten ziyade şirket işlerine önem vermektedir. Biz burada, hala onların eriştiği

böyle bir dünya yaratmak için çaba gösteriyoruz. Aramızdaki en büyük fark bu.

Roelf Meyer: Geçiş süreci oldukça uzun bir süreçtir. Ben süreç başladığında, bunun 15 yıl kadar süreceğini düşünsem de, aradan geçen 19 sene hala tam sonuç almaktan uzak olduğumuzu gösteriyor.

Katılımcı: Komünist Parti , ANC'nin parçası mıdır?

Baleka Mbete: Hayır. Biz diğer partilerle ittifak içindeyiz. Seçime giren parti, ANC'dir. Kendi iç mekanizmalarımızı işletirken, sendikal hareket ya da Komünist Partiden gelen insanların, kendi başlarına ve ANC şubesinin kartıyla bize gelmesini sağlamaya özen gösteririz.

Obed Mapela: Her parti kendi kimliğini korur. Bu bir koalisyon değil ittifak halidir. Bizim bütün adaylarımız, ANC için yarışır. Bütün grupların tartıştığı tek bir manifestomuz vardır.

Jess Duarte: Bu taktik değil, stratejik bir ittifaktır. ANC, 1950'li yıllardan itibaren Komünist Parti ve sendikal hareket ile birlikte *Ulusal Demokratik Devrim* denilen bir dizi amaç çerçevesinde, siyasi bir platform oluşturmuştur. Biz ırka dayanmayan, demokratik, birleşik bir ülke yaratmak ve sömürgeciliği ortadan kaldırmak için hep birlikte çalışmaktayız. Bizi bir araya getiren, ülkeyi geleceğe taşıma hedefidir. Bu ittifak içinde aramızda açık

bir diyalog, teşvik etmeye çalıştığımız prensipler üzerinde tam bir konsensüs vardır.

Katılımcı: Birbirinize neden yoldaş diye hitap ediyorsunuz? Parti örgütlenmesinin arkasındaki mekanizma nedir?

Jess Duarte: ANC, demokratik merkezîyetçilik esasına göre hareket eder. Karar verme aşamasında, en önemli birim şubelerdir. Her ne kadar üyeler farklı gruplara üye olsalar da, en nihayetinde ANC'ye ait insanlardır ve bir karar almak için onların konsensüsüne ihtiyaç vardır. ANC'nin bütün temsilcileri eşit koşullarda seçilmişlerdir. Örgütün lokomotifini, siyasal hareketin lideri, genel sekreter ve ben oluştururuz. Yoldaşlık ilişkisi bizim hareketimizin ve diğer özgürlük hareketlerinin en temel unsurudur. Yoldaşlık, dar siyasi çıkarlardan ziyade, mücadelemize bağlılığımızı gösteren bir seviyedir.

Katılımcı: Çok teşekkürler. Masanın etrafında, kadınların yüzünü görmek beni çok sevindirdi. ANC olarak, % 50 kadın kotası oluşturduğunuzu biliyorum. Bizim de, % 40 kadın kotamız var ve daha demokratik bir sisteme erişmek üzere, çalışmaya devam ediyoruz. Bunun için, bu tür gezi ve toplantılar bizim için önemli. Bu gezi sırasında, ben çoğu kez kadınların özgürlük mücadelesindeki rolüne ilişkin olarak sorular yönelttim konuşmacılara. Ancak, sağlıklı bir yanıt alamadım. Özellikle biz Kürt kadınları, siyahi kadınların mücadelesine büyük ilgi duyuyoruz. Takip edip, kendimiz için sonuçlar çıkarmaya

çalışıyoruz. Bu konuya dair bazı akademik yazılar okudum. Ancak, hala doyurucu bir yanıt alabilmiş değilim. Kadınlar olarak, mücadelenizi bize kısaca özetleyebilir misiniz?

Ms Moshodi: Biz, sürekli siyasi mücadeleye dahildik. Mücadele sonrası dönemde de, çalışmalarımıza aralıksız devam ettik ve başarı sağladık. Bu sayede, mücadele sonrasında yeniden mutfaqlara tıklılmanın da önüne geçmiş olduk. Apartayt döneminde, evli bir kadının kocası, onun patronuydu. Kadına, bir eşya gibi davranılırdı. Çok derin ataerkil kökenleri olan bu sistemi, biz değiştirdik. Kadınların temsilini sağlamak için, büyük mücadele verdik. Sonuçta % 50 cinsiyet temsili sağlandı. Bu ANC'ye özgü bir şey. Henüz, ülke düzeyinde uygulanan bu değil. Ülkenin Anayasası, kota sistemi imkanını sağlamıyor. Ama biz, kendi parti mekanizmamızda sağlamaya çalışıyoruz.

Katılımcı: Kota sistemi, eşitlik prensibine aykırı değil mi?

Baleka Mbete: Haklar Sözleşmesinin eşitlik maddeleri, sadece bütün vatandaşlara eşitliği değil, aynı zamanda istihdam alanında da pozitif ayrımcılık yapılmamasını ifade eder. Geçmişte ayrımcılığa uğramış olan, ya da dezavantajlı durumda tutulmuş insanlara kolaylık sağlamak, eşitlik maddesinin ihlal edildiği anlamına gelmez.

Katılımcı: Kadınlar için, özel bir bütçe maddesi var mı? ANC bünyesinde, kadın örgütü var mı?

Baleka Mbete: Özel bir bütçe kalemi yok, ama kadın örgütü var. ANC'nin Kadın Ligi var. Her bakanlığın kendi çalışma alanları içinde, toplumsal cinsiyet bağlamında, kadınlar üzerine yoğunlaşması gerekiyor. Bu yoğunlaşma hem bütçe, hem de programı kapsamaktadır. Ayrıca biz yakın dönemde Kadın, Çocuk ve Özürlü İnsanlar Bakanlığı da kurduk.

Katılımcı: Kadın Liginden başka, Duayenler Liginden de bahsettiniz. Silahlı militanların siyasete entegre edilmesi noktasında, karşılaştığınız zorluklar nelerdi?

Katılımcı: Mağdurlar ile mağdur edenleri tanımlamak, her zaman sorundur. Askeri kanat önderleri açısından bu nasıldır? Onlara da istihdam alanında pozitif ayrımcılık yapılıyor mu?

Ms Moshodi: Evet, haklısınız mağdurlar ve mağdur edenler kavramları sürekli sorundur. ANC'nin görüşü, bütün özgürlük mücadelesi üyelerinin, ordu yapısına entegre edilmesi yönündeydi. Bu, orduya katılmak için, gerekli şartları yerine getirmeyenler için de geçerliydi. Hala bu sorunla uğraşıyoruz. İşte bu sebeple, silahlı kuvvetler konusunda, Duayenler Ligini oluşturduk.

Jess Duarte: Kapanması gereken bir mesafe olduğu doğrudur. Ancak, entegrasyonun önemli bir bölümünü tamamladık. Gerekli vasıflara sahip olmamak, en önemli sorunlardan biridir. Buna önlem olarak, biz, insanların ne tür eğitim ihtiyaçları olduğunu tespit için, bir sistem devreye koyduk. Elbette, bu mükemmel

bir sistem değil. Fakat, sonuç alıyoruz. Şu anda, herkesi içeren Güney Afrika Savunma Kuvvetleri var. Aynı şey ANC'nin ve Pan Afrikan Kongresinin kurduğu istihbarat birimleri için de geçerlidir. Bu birimlerde faaliyet yürütenler, daha sonra istihbarat örgütüne entegre edildiler. Pek çoğu, sistemin dışında kalsa da, biz duayenlerimizin yardımına koşan bir sistem kurduk. Bu sayede, onların çıkarlarını korumaya çalışıyoruz. Ulusal Savuma Kuvvetleri bünyesindeki Duayenler Departmanı, bütün eski savaşçıları bir bilgi bankasında topladı. Bundan üç hafta önce, yeni çıkarılacak bir sağlık belgesi ile onlara istedikleri doktorlarda ve hastanelerde tedavi görme imkanı sağlanmış oldu. Bu belge, bütün bölgelerde geçerli olacaktır. Bunu yapmak çok kolay bir iş değildi. Bu yoldaşlarımızın önemli bir bölümünün, daha önce böyle bir sağlık sigortası yoktu.

Baleka Mbete: Bence önemli olan, çok çeşitli gruplardan gelen eski savaşçıların bir araya gelip, hangi lidere güvenleri olduğunu kendi aralarında tartışmasıdır. Sadece ANC ile ilişkili eski savaşçıları içermesi gerekmez. İstihbarat örgütümüzle ilgili durumda, istihbarat örgütü diğer gruplarla bir araya gelmiş ve nihayetinde bir ortak çözüme erişilmiştir.

Katılımcı: Hepinize çok teşekkürler. Aklımda bulunan soruların yanıtını aldım. Ben de, bir siyasetçi olarak, bugüne kadar elde etmiş olduklarınız için sizleri tebrik ediyorum. Ben kendi partime, bizim aynı süre içinde elde ettiklerimize baktığımda, sizin bu 20 yıllık süre içinde, pek çok önemli işi başardığınızı söyleyebilirim.

Bu benim için çok etkileyici bir şey. Ancak ekonomik dengenin, siyahlar lehine değişmediğini görüyoruz. Bunu sağlamak için neler yapıyorsunuz?

Baleka Mbete: Son yaptığımız parti konferansında, bulunmamız gereken noktaya erişemediğimizi, siyasi güç elde etme noktasındaki başarının, ekonomi için sağlanamadığı tesbitinde bulduk. Geçiş sürecinin ikinci döneminde buna yoğunlaşmamız gerekiyor. Biz, 1955'de kabul edilen Özgürlük Sözleşmesi şartlarının bile, hala yerine getirilmediğini görüyoruz. Bu amaçla konferansımızda bir Ulusal Kalkınma Planı kabul edilmiştir. Bu planı hükümet kurumları aracılığıyla uygulamayı planlıyoruz. Elbette kolay olmayacaktır. Öncelikle neleri başarmamız gerektiğinin bir dökümünü yapıp daha sonra bunu daha dikkatli inceleyerek buna dair çalışma için bir zaman çizelgesi hazırlamamız lazım.

Jess Duarte: En ciddi sorunlarımızdan biri, ekonomidir. Şehir planlaması bile, pek çok insanın işsiz kalmasına neden olmaktadır. Soweto'dan Johannesburg'a trenle gelmek, bir saatlik yoldur mesela. *Mekansal Apartayt* uygulaması, bizim hala üstesinden gelmemiz gereken bir şeydir. Bunun için, zemindeki mekanizmaların ilerletilmesi gerekmektedir. Yoksulluk oranını, hala arzu ettiğimiz derecelere kadar düşüremedik. Bu bizim için, çok ciddi bir mücadeledir. Ancak, başarmamız lazım. Çok önemli bir adım atarak, Güney Afrikalılar olarak, onurumuzu geri kazandık. Roelf Meyer size, bundan daha geniş bahsedebilir.

Ama beyazların hakları değil, ayrıcalıkları vardı. Şimdi ise herkesin hakları var.

Katılımcı: ANC'ye üye olmanın şartları nelerdir? Başka bir soru daha sormak istiyorum: Güç insanı baştan çıkarıp, yolsuzluğa sürükler. Uluslararası Yolsuzluk Algısı İndeksi'ne göre Güney Afrika'nın kötü bir noktada olduğunu görüyoruz. Yolsuzluğa karşı mücadele için uyguladığınız özel bir siyaset var mı?

Baleka Mbete: ANC iktidara geldiği zaman, çok yolsuzluk vardı. Biz, Güney Afrika'da yolsuzluk hakkında, açıktan konuşabiliyoruz. Çünkü, bizim uyguladığımız bir politika var. Buna göre, eğer birisinin yolsuzluk yaptığı tespit edilirse, biz onu üyelikten çıkarıyoruz. Bizim yolsuzluk karşıtı politikalarımız var. Bu tür şeyleri tolere etmiyoruz. En büyük sıkıntımız iletişim. Bizim toplumumuz, yanlış bilgilendiriliyor. Sanki yolsuzluk bizimle birlikte gelişmiş gibi düşünenler az değildir. Ben, hiç kimse yanlış yapmamıştır demiyorum. Ancak, şimdi bu konuda daha geniş bir duyarlılık var. Yolsuzluklar konusunda, daha fazla konuşmaktayız. Bazen yolsuzluk olarak ifade edilen şeyler, kötü idare örnekleridir. Bazen işler, onu yapan insanların nasıl yapılması gerektiğini bilmemesinden kaynaklanıyor. Çoğu zaman, ne olduğunu açıklamaya yarayabilecek bilgileri, insanlardan almak mümkün olmayabiliyor. Bütün bunların sonucunda, insanlar bir şeylerin yanlış gittiğini düşünüyorlar. Ancak, ondan ziyade kayıtları doğru dürüst tutma meselesidir. Bizim insanlarımızın henüz bu tür makamlar için, yeterli tecrübesi yoktur.

Jess Duarte: Parti üyeliği, 18 yaşın üzerindeki herkese açıktır. Az önce, Genel Başkanımızın iletişim sorunuyla ilgili ifade ettiğine, ekleme yapmak isterim. AIDS sorunu üzerine konuşmaya başladığımızda, dünyanın her yanında insanlar bizim kadınlarımızın 3'te 1'inin HIV pozitif olduğunu söylemeye başladı. Oysa, biz sadece böyle bir sorun olduğundan bahsetmiştik. İnsanlar kendilerince, bunu farklı haberlere konu yaptılar. Suç hakkında konuşmaya başlıyoruz, bir anda bizi, suçun başkenti yapıyorlar. Sorunlardan, bizi rahatsız ettikleri ve duyarlılık yaratmak için, bahsediyoruz. Ancak, basın bunu çarpıtarak haber yaptığı için, insanlar bizim gerçekten böyle yaşadığımızı düşünüyor. Bir keresinde, Güney Afrika'da tecavüzün bir gelenek olduğuna inanan Alman bir kadınla tanıştım. Ben, çok uzun yıllar hem Avrupa'da, hem de Amerika'da yaşadım. O ülkelerde, tecavüze uğramış kadınlar için açılmış çok sayıda sığınma evi vardı. Bizim bu sorunlar hakkında konuşmamızın sebebi, insanların bunların kabul edilemez olduğunu anlamasını sağlamak içindir.

Katılımcı: Sürekli yenilediğiniz bir eylem planınız olduğundan bahsettiniz. En önemli noktaları nelerdir? Önümüzdeki yıllar için olan planları özetleyebilir misiniz?

Baleka Mbete: Bizim eylem programımız, Ulusal Konferansımızda belirlenir ve sonuç belgesinde yer alır. Bunları, sizinle paylaşabiliriz. Bizim en temel önceliklerimiz eğitim, sağlık, kırsal kalkınma, suç ve toprak reformudur. Bizde yoldaşlarımızın bu alanlar üzerine

yoğunlaşmasını bekliyoruz.

Katılımcı: ANC'nin ırk yapısı nasıldır? Buna dair yüzdeler ya da istatistiki bilgiler var mı?

Jess Duarte: Bunun dökümü yok, ama ülkedeki ırksal tabloyla uyumlu olduğunu söyleyebilirim. Tarihsel miras, elbette sayıları belirler. Bu yüzden çoğunluğun siyahilerden oluştuğunu söyleyebilirim. Üyelik bilgileri, şubeler tarafından tutulur ve biz onların döküm yapmasını istemeyiz. Çünkü bu, bizim hoş gördüğümüz birşey değildir.

Katılımcı: Beyazların ANC hükümeti ve politikalarına genel yaklaşımı nedir?

Baleka Mbete: Çok sayıda beyaz Afrikalı, ANC üyesi olmasalar da bizim uyguladığımız politikaların, Güney Afrika için faydalı olduğuna inanmaktadır. Ancak, bu tür değişimleri kabul etmeyen çok sayıda Beyaz insan da var.

Roelf Meyer: Bunu dün kısaca tartışmıştık. Sürecin ilk aşamasında, geçişi kabul etmeyen yaklaşık % 30 oranında, beyaz insan vardı. Bu oran hala geçerlidir diyebilirim.

Katılımcı: Yaptığımız görüşmelerde, beyazların ANC'nin seçimleri kazanacağından emin olduğunu, ama ülkeyi yönetmeyi becerip beceremeyeceklerinden emin olmadıklarını öğrendik.

Baleka Mbete: Evet, biz de bazı beyazların başlarına bir bela geleceğini düşünerek, yanlarına gıda alıp, bir yerlere sakladıklarını duyduk. Ancak, şimdi herşey yerli yerine oturuyor. Bu uzun bir süreçtir. Geldiğiniz ve bizi dinlediğiniz için çok teşekkür ediyoruz. Sizlere sürecinizde başarılar diliyoruz.

Kerim Yıldız: Bizi kabul ettiğiniz ve tecrübelerinizi bizimle paylaştığınız için biz teşekkür ediyoruz. Eminim hepimiz bu toplantıdan oldukça faydalı bilgiler edindik. Teşekkürler.

7 Mayıs 2013 Salı –Hakim Zac Yacoob’un Ev Sahipliğinde Öğle Yemeği, Clico Boutique Otel, Johannesburg

Katılımcı: Zac Yacoob, Anayasa Mahkemesi Eski Hâkimi ve Güney Afrika Başhakim Yardımcısı

Yer: Clico Boutique Otel, Johannesburg

Hakim Yacoob ve Ahmet İnsel Clico Boutique Otel'de verilen yemek sırasında

Zac Yacoob: Hepiniz hoşgeldiniz. Bir haftadır burada olduğunuzu, çok sayıda toplantıya katıldığınızı biliyorum. Umut ederim, Güney Afrika'nın geçiş dönemiyle ilgili tecrübelerini paylaşan insanlardan, bazı şeyler öğrenme imkânınız olmuştur. Size, sadece son bir öneride bulunmak isterim. Bildiğiniz gibi, bizim bu ülkede demokrasi mücadelemiz, çok uzun sürmüştür. Güney Afrika'da çoğunluğu teşkil eden siyahlar yoksul ve güçsüz bırakılmış, onlara her türlü kötü muamele yapılmıştır. ANC 1961'de yasaklanmış, çok sayıda liderimiz sürgüne gönderilmiştir. Daha sonra, ne olduğunu biliyorsunuz. ANC sivil itaatsizlik hareketi başlatmış, kargaşa ortamı sonrasında, örgütün üzerindeki yasak 1990 yılında kaldırılmış ve müzakereler başlamıştır. Bu, süreci ortaya çıkaran her iki tarafın da, bir anlaşma yapılmasına olan ihtiyacıyla gerçekleşti. ANC'nin, orduyu felce uğratması mümkün değildi. Beyazlar için ise ülke idare edilemez haldeydi. İnsanlar, temiz kalpleri olduğu için değil, çıkarları olduğu için anlaşırlar. Benim size önerim, ortak çıkarlarınızı tespit etmenizdir. Sonrasında bir anlaşma ortaya çıkacaktır. Sürecinizde sizlere başarılar diliyorum.

Kerim Yıldız: Sayın saygıdeğer hakim, bizimle bir araya geldiğiniz ve görüşlerinizi paylaştığınız için çok teşekkürler. Çok teşvik edici bir hafta geçirdik, Güney Afrika'nın demokrasiye geçiş dönemi hakkında, bire bir tecrübe sahibi insanlarla tanışıp onları dinleme imkânı bulduk. Aldığımız bütün bilgiler ve öneriler bizim için önemli birer zenginlik olacak. Çok teşekkür ediyoruz.

Ekler:

Ek 1: Katılımcılar

Türkiye'den Katılımcılar:

- Ayla Akat – Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Milletvekili
- Dr Mehmet Asutay – Durham Üniversitesi Öğretim Üyesi
- Ali Bayramoğlu – Yeniş Şafak Gazetesi Köşe Yazarı ve Siyaset Yorumcusu
- Cengiz Çandar – Gazeteci, Radikal Gazetesi Köşe Yazarı
- Yılmaz Ensaroğlu – Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Hukuk ve İnsan Hakları Direktörü, İnsan Hakları Ortak Platformu Yönetim Kurulu Üyesi, İnsan Hakları için Diyalog Dergisi Editörü
- Hatem Ete - Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Siyaset Araştırmaları Direktörü
- Levent Gök – Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Milletvekili
- Nazmi Gür - Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Milletvekili, TBMM Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Üyesi, TBMM Dış İlişkiler Komisyonu Üyesi, Türkiye – Avrupa Birliği Karma Parlamento Komisyonu Üyesi, Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Genel Başkan Yardımcısı
- Prof.Dr Ahmet İnsel - Paris 1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesi Öğretim Üyesi; Galatasaray Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi, Birikim Dergisi Yazarı ve Editörü, Radikal Gazetesi Köşe Yazarı
- Burhan Kayatürk – Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Milletvekili
- Doç. Dr Havva Kök Arslan – Hacettepe Üniversitesi Barış ve Çatışma Çalışmaları Yüksek Lisans Programı Direktörü
- Ertuğrul Kürkçü – Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Milletvekili, TBMM İnsan Hakları Komisyonu Üyesi
- Bejan Matur – Köşe Yazarı, Şair ve Yazar
- Nursuna Memecan – Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)

Milletvekili, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Türkiye Grubu Başkanı, TBMM Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Üyesi, Türkiye – Avrupa Birliği Karma Parlamento Komisyonu Üyesi

- Prof. Dr Mithat Sancar – Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi
- Sezgin Tanrıku – Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkan Yardımcısı ve Merkez Yürütme Kurulu Üyesi, TBMM İnsan Hakları Araştırma Komisyonu Üyesi
- Prof. Dr Mehmet Tekelioğlu – Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Milletvekili, TBMM Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Başkanı, Türkiye – Avrupa Birliği Karma Parlamento Komisyonu Üyesi

Güney Afrika'dan Katılımcılar:

- Mohammed Bhabha – Güney Afrika Kalkınma Bankası Danışmanı, Kooperatif İdaresi ve Geleneksel İlişkiler Bakanlığı Bakan Yardımcısı Danışmanı
- Yunus Carrim - Kooperatif İdaresi ve Geleneksel İlişkiler Bakanlığı Bakan Yardımcısı
- Faizal Dawjee – Güney Afrika Devlet Başkanlığı İletişim Birimi Eski Başkanı
- Hakim Siraj Desai – Yüksek Mahkeme Hakimi
- Dr Fanie Du Toit – Adalet ve Uzlaşma için Enstitü (IJR) Direktörü
- Jessie Duarte – Afrika Ulusal Kongresi Genel Sekreter Yardımcısı
- Ebrahim Ebrahim – Güney Afrika Hükümetinin Uluslararası İlişkiler ve İşbirliği Bakan Yardımcısı, Afrika Ulusal Kongresi Ulusal Yürütme Komitesi Üyesi, Güney Afrika Devlet Başkanı Siyaset ve Ekonomi Başdanışmanlığı
- Mustafa Eroğlu – Ufuk Eğitim Vakfı Genel Sekreteri
- Kaan Esener – Türkiye Cumhuriyetinin Güney Afrika

Cumhuriyeti Büyükelçisi

- Ivor Jenkins – Afrika'da Demokrasi için Enstitü (IDASA) Direktörü
- Dr Shuaib Manjra – Müslüman Cemaat Lideri
- Nomaindia Mfeketo – Güney Afrika Parlamentosu Başkan Yardımcısı
- Obed Mapela – Güney Afrika Cumhuriyeti Hükümeti Performans Takibi ve Değerlendirmesi Bakan Yardımcısı
- Baleka Mbeke – Afrika Ulusal Kongresi Genel Başkanı
- Roelf Meyer – Birleşik Demokratik Hareket Kurucusu ve Eş Başkanı
- Ms Moshodi – Afrika Ulusal Kongresi Temsilcisi
- Kgalema Petrus Motlante – Güney Afrika Devlet Başkan Yardımcısı
- Prof. Laurie Nathan – Pretoria Üniversitesi Arabuluculuk Merkezi Direktörü
- Dr Essop Pahad – Güney Afrika Parlamentosu Milletvekili, Afrika Ulusal Kongresi Ulusal Yürütme Komitesi Üyesi, Güney Afrika ve Mali Timbuktu Eski El Yazmaları Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı, Güney Afrika Demokrasi Eğitimi Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanlığı
- Moe Shaikh – Afrika Ulusal Kongresi Eski İstihbarat Şefi
- Dave Steward – FW de Klerk Vakfı Mütevelli Heyeti Üyesi ve Direktörü
- Hakim Zac Yacoob – Anayasa Mahkemesi Emekli Hakimi

Ek 3:

Hayırlı Cuma Anlaşması

Genel Açıklama

Demokratik Gelişim Enstitüsü

11 Guilford Street
Londra WC1N 1DH
Birleşik Krallık
tarafından yayınlanmıştır.
www.democraticprogress.org
info@democraticprogress.org
+44 (0)203 206 9939

İngilizce ilk baskı tarihi : Haziran 2013
Türkçe ilk baskı tarihi : Aralık 2013

ISBN: 978-1-905592-71-5

© DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü, 2013

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler’de kayıtlı bir vakıftır.
Vakıf Kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108.

Bu yayının telif hakları saklıdır, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin ya da önceden izin alınmaksızın çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

Önemli Not: Bu rapor yuvarlak masa toplantısında yapılan konuşmaların özet halini içermektedir. Rapordaki konuşma metinleri yapılan konuşmalarla birebir bir benzerlik içermediği gibi konuşmaların tam çözümünü de değildir.

Özet

Kuzey İrlanda'da uzun yıllar devam eden çatışmanın bir çözüme kavuşturulması çatışmanın tarafları yanında İrlanda Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık hükümetlerinin de en temel meselesi olmuştur. 1998'de imzalanan *Hayırlı Cuma Anlaşması* (Good Friday) ile toplumsal kesimler arasındaki düşmanlık, zaman zaman şiddet olayları yaşansa da ve Milliyetçiler ile Birlikçiler arasındaki husumetler devam etse de, oldukça azalmıştır. *Hayırlı Cuma Anlaşması'nın* imzalanmasıyla sonuçlanan ve bugün Kuzey İrlanda Barış Süreci olarak adlandırılan süreç gizli yollardan yürütülen sıkı siyasi müzakerelerin yanı sıra uluslararası kesimlerin ve üçüncü tarafların sağladığı kolaylaştırıcılık sayesinde başarıya ulaşmıştır. Kuzey İrlanda Barış Süreci ve *Hayırlı Cuma Anlaşması* dünyanın diğer bölgelerinde devam eden çatışmaların çözümü için bir model olarak kabul edilse de, anlaşma uygulamaya geçtikten sonra barış sürecinin kendi bünyesinde taşıdığı zorluklar da açığa çıkmıştır. Bu çalışma çatışmaya dair genel bir değerlendirme içerirken, bu sorunu çözüme kavuşturan siyasal koşullara eğilmekte, *Hayırlı Cuma Anlaşması'nın* uygulanmasında karşılaşılan engelleri incelemektedir.

Giriş

Kuzey İrlanda'da Milliyetçiler ile Birlikçiler arasında devam eden zorlu çatışmanın çözüme kavuşturulması süreci, yaklaşık 14 yıllık bir çalışma sürecini içermektedir. Çözüm sonrası bölgedeki şiddet önemli oranda hafiflemiş, 1998'de imzalanan ve toplumun önemli bir desteğini kazanan *Hayırlı Cuma Anlaşması'nın* ardından, bir dönem çatışmanın tarafı olan kesimler şimdilerde resmi kurumlarda gücü ve yetkiyi paylaşmaya başlamışlardır.¹ Anlaşmanın geçmişte yaşananları bir nihayete erdirip erdirmediği hala tartışılabilir, anlaşma yine de çatışmaların çözümü açısından başarılı bir model olarak görülmektedir. Bunun en önemli sebebi getirdiği açık ve sürekli idare ortaklığıdır. Uzlaşamayan taraflar arasında bir anlaşma olmasını sağlamak için çok farklı yollar ve araçlar denenmiştir. Bu yollar ve araçlar arasında İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) ve Britanya Hükümeti temsilcileri arasında resmi görüşmelerden çok önce başlayan ve kapalı kapılar ardında yürütülen gizli görüşmeler ile barış görüşmelerinin doğasını değiştiren ve sürecin vardığı son aşamaya belirgin bir katkı sunan üçüncü tarafların sürece dâhil olması da yer almaktadır.

Bu çalışma, Kuzey İrlanda Barış Sürecini derinlemesine incelemek ve

1 Hayırlı Cuma Anlaşması, uzun süredir uzlaşamayan ve şiddetli bir çatışma içinde bulunan Milliyetçiler ile Birlikçiler arasındaki nihai uzlaşma sonrasında 1998 yılında imzalanmış, Kuzey İrlanda'da devam eden şiddeti son erdirmiştir. Anlaşma, aralarında yetki devri, silahsızlanma, ceza adalet sistemi ve polis kuvvetleri gibi alanlarda yaşanan sorunların olduğu önemli konulara yanıt olurken, Kuzey İrlanda Meclisi ile Sivil Forumu gibi idari ve istişari yapıların kurulmasını sağlamış, bu şekilde Birleşik Krallık hükümetinin bazı yetkileri Kuzey İrlanda'ya devredilmiştir. 22 Mayıs 1998 tarihinde yapılan halk oylaması sonucunda Kuzey İrlanda seçmenlerinin % 71.2'si, İrlanda Cumhuriyeti seçmenlerinin ise % 94.39'u anlaşmaya kabul oyu vermiştir.

süreçten çıkarılabilecek dersleri aktarmak amacıyla hazırlanmıştır. Çatışma sürecine genel bir bakışın ardından, Kuzey İrlanda Barış Sürecine özgü bazı özellikler de analiz edilecektir. Ele alınacak konular arasında resmi görüşmelerden önce Milliyetçi partiler arasında başlatılan karşılıklı müzakereler, çatışma içinde bulunan taraflar, gizli yürütülen görüşmeler ve barış sürecinde kolaylaştırıcılık rolü oynayan üçüncü taraflar yer almaktadır. Bu çalışmanın bir diğer amacı ise *Hayırlı Cuma Anlaşması'nın* uygulanma aşamasında karşılaşılan engellere kısaca göz atmaktır. Rapor silahsızlanma, silahlı eylemlere katılmış militanların serbest bırakılması ve topluma yeniden entegrasyonu; hukuk sistemi ve polis kuvvetlerinin geçirdiği reformasyon, çözümlenemeyen ulusal egemenlik sorunu gibi meselenin güvenlik boyutuna ilişkin sorunları analiz etmenin yanı sıra *Hayırlı Cuma Anlaşmasını* insan hakları sorunlarına ilişkin olarak da değerlendirecektir. İnsan haklarına saygıyı koruyup teşvik etmek üzere oluşturulan mekanizmaların aksayan yönleri ve geçiş dönemi adaleti ile ilişkili sorunlar özellikle incelenecektir.

Bu çalışmayla Kuzey İrlanda Barış Süreci ve *Hayırlı Cuma Anlaşması'nın* küresel boyutta anlaşılması hedeflenmektedir. Demokratik Gelişim Enstitüsü, Kuzey İrlanda Barış Sürecinin belli yönlerine yoğunlaşan diğer bazı çalışmaları da bu serinin bir parçası olarak ilerleyen dönemlerde yayınlamaya devam edecektir.

Hayırlı Cuma Anlaşması - İçerik

Birinci Dizin: Kuzey İrlanda'daki Demokratik Kurumlar

İkinci Dizin: Kuzey/Güney Bakanlıklar Konseyi

Üçüncü Dizin: Britanya – İrlanda Konseyi ve Britanya – İrlanda Hükümetlerarası Konferansı

Diğer bölümler:

- Haklar, Garantiler, Fırsat Eşitliği Olanakları;
- Silahsızlanma;
- Güvenlik;
- Polis Kuvvetleri ve Hukuk Birimleri;
- Tutuklular;
- Tasdik, Uygulama ve Gözden Geçirme.

Çatışmaya Genel Bir Bakış

Kuzey İrlanda'da Katolik ve Protestan topluluklar arasındaki ayrılığın kökeni 1600'li yıllara dayanmaktadır. Protestan olan Britanya bu dönemden itibaren İrlanda Adası'nın içişlerine müdahale etmeye başlamış ve 1801 yılında Adayı bütünüyle kendi kontrolü altına almıştır. Adada Britanya idaresine karşı geliştirilen direniş mücadelesinin ardından Birleşik Krallık 1920'de İrlanda Hükümeti Yasası'nı kabul etmiştir. Buna göre ülke ikiye bölünmüş, Adanın kuzeydoğusunda bulunan 6 eyalet geri kalan 26 eyaletten ayrılarak Birleşik Krallık'a bağlanmış, Belfast'ta ve Dublin'de iki ayrı parlamento kurulmuştur.² Adanın kuzeyi Britanya'nın egemenliği altında tutulup Birleşik Krallık'a bağlı bulunan Kuzey İrlanda Valisi'nin idaresi altına verilirken³, Ada'nın güneyinde ise Serbest İrlanda Cumhuriyeti adıyla bağımsız bir devlet kurulmuş ve ülke 1955'te Birleşmiş Milletlere üye olmuştur. Bazı yetkilerle donatılmış bir meclis oluşturularak Kuzey İrlanda'da 1920 ile 1972 yılları arasında belli oranda otonom bir yönetim modeli uygulanmıştır. Bu dönemde siyasete bölgede 3'te iki oranında çoğunluğa sahip olan Protestanlar hâkim olmuşlardır. Sivil, siyasal ve sosyo-ekonomik anlamda yaşanan ciddi ihlaller sonrasında, toplumlar arasında ciddi gerginlikler baş göstermiştir. Katolikler kendilerine sunulan

2 1920'de imzalanan İrlanda Hükümeti Yasası (The Government of Ireland Act) Britanya Parlamentosu tarafından hazırlanmış ve böylece İrlanda adası bölünmüştür. Bu yasa ile Adada farklı idareler oluşturulması amaçlanmış, 6 eyalet biraraya getirilerek 'Kuzey İrlanda', geri kalan 26 eyalet biraraya getirilerek 'Güney İrlanda' adıyla iki ayrı yönetim kurulmuştur. Bu yasaya göre her iki bölge Birleşik Krallık idaresinde kalmaya devam edecekti. Yasada ayrıca her iki bölgenin gelecekte ortak idare altında birleşmesine dair hükümlerde vardı.

3 Kuzey İrlanda Valisi, Britanya Monarşisinin Kuzey İrlanda'daki en asli görevlisi ve temsilcisiydi. 9 Aralık 1922 tarihinde kurulan bu makam 18 temmuz 1973 tarihinde lağvedilmiştir.

eğitim olanaklarının standartlarının düşük olduğunu, istihdam, kamu konutları ve bölgesel kalkınma alanlarında ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Hatta Katolik kesimin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin yerel yönetimlerinin sınırları değiştirilerek buralarda da Birlikçilerin baskın olmasına imkân sağlanmaya çalışılmıştır. Öte yandan bazı bölgelerde Katolikler de Protestanlara karşı yaygın olarak ayrımcılık uygulamıştır ancak Katolik toplum bir bütün olarak marjinalleştirildiği için, ayrımcılığın etkisi Protestan toplumunda daha az hissedilmiştir.

Ulster Birlikçiler Partisi (The Ulster Unionist Party – UUP) bütün meclis dönemlerinde çoğunluğu ele geçirmiştir. Bölgedeki en yüksek idari makam olan Başbakanlığa sürekli olarak bu partinin adayı seçilmiştir. En geniş anlamıyla Protestan kesimler ülkenin Birleşik Krallık ile birliğinin sürdürülmesi ve bölgenin Krallık'ın bir parçası olarak kalmasını isterken (Birlikçi – Unionist - ya da Kraliyete bağlı – Loyalist - olarak adlandırılmalarının nedeni budur), Katolik toplum ise bölgenin Katoliklerin baskın olduğu İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmesini talep etmektedir. Bu kesimlere ise Milliyetçi ya da Cumhuriyetçi denilmektedir.⁴ Siyasi temsilde yaşanan bu uyumsuzluk sonrasında Sinn Féin ve diğer başka ılımlı Katolik ve Milliyetçi partiler muhalefet olarak kendilerini göstermeye başlamışlardır. Dönemin mevcut siyasi ve idari organlarının Kuzey İrlanda'da yaşanan adaletsizlik, huzursuzluk ve dışlanma gibi sorunlara yanıt verememesi sonucu Protestanlar ile

⁴ Bu genelleştirme bazı farklılıklar içerebilir. Bu konudaki istatistikî bilgiler için DPI tarafından yayınlanan '*Comparative Studies Visit to the United Kingdom – Conflict Resolution*', isimli raporun 55-65 sayfaları arasındaki bölüme bakılabilir.

Katolikler arasındaki düşmanlıklar giderek derinleşmeye başlamıştır. 1966'da iki toplum arasında şiddete dayalı çatışmalar başlamış, 1969'da ise 'düzeni sağlamak' gerekçesiyle Britanya askerleri bölgeye nakledilmiştir. 1960'lı yıllar aynı zamanda silahlı örgütlerin ortaya çıkmaya başladığı bir dönemdir. Eski bir silahlı örgüt olan İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) 1969'da yaşadığı bölünme sonrasında Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Provisional Irish Republican Army - PIRA) ve Resmi İrlanda Cumhuriyet Ordusu (the Official Irish Republican Army - OIRA) olarak ikiye ayrılmıştır. Resmi İrlanda Cumhuriyet Ordusu (the Official Irish Republican Army - OIRA) 1972'de tekrar bölünmeden önce ateşkes ilan etmiş ve bu ikinci bölünmeden sonra ortaya çıkan siyasi kanat İrlanda Ulusal Kurtuluş Ordusu (Irish National Liberation Army) adıyla silahlı mücadeleye devam etmiştir. Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Provisional Irish Republican Army - PIRA) ise Cumhuriyetçi hareket içindeki en baskın yapı olmuş ve IRA adıyla anılmıştır. Yasal bir siyasi parti olan Sinn Féin'e ise IRA'nın siyasi kanadı olarak bakılmıştır. Sinn Féin bugün de yasal bir siyasi parti olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Sinn Féin'in müzakerelerde bir taraf olmasında IRA ile olan yakın ilişkisi çok önemli bir rol oynamıştır. 1960'lı yıllarda Birlikçi silahlı örgütler de kurulmuştur. Ulster Gönüllü Kuvvetleri (UVF) 1966'da, Ulster Savunma Derneği (UDA) ise 1971'de kurulmuştur. Marjinal bir parti olarak görülen Demokratik Birlikçiler Partisi (Democratic Unionist Party - DUP) ise 1971'de Peder Ian Paisley tarafından 'Milliyetçiler ile uzlaşma içinde' olduğunu düşündüğü Ulster Birlikçiler Partisine (UUP) muhalefet sonucunda kurulmuştur.⁵

5 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian*

Sıkıntı Yılları (The Troubles)

1960'lı yılların sonundan ve 1970'li yılların başından 1998'e kadar devam eden şiddet süreci genel olarak Sıkıntı Yılları (The Troubles) olarak adlandırılır. Bu kavram çatışma hakkında ağır tabirler kullanmaktan kaçınmak için kullanılmıştır.

Sıkıntı Yıllarının en ağır bilançosu 1972'de bir yıl içinde gerçekleşen olaylar sonucunda 496 kişinin hayatını kaybetmesidir.

Sıkıntı Yıllarının en ağır bilançosu bir yıl içinde olup biten olaylar sonucunda 496 kişinin hayatını kaybettiği 1972 senesinde gerçekleşmiştir. 30 Ocak 1972 günü yaşanan ve tarihe 'Kanlı Pazar' olarak geçen olay çatışma döneminin en fazla can kaybı ile sonuçlanan olayı olmuştur. Aynı yıl Britanya, Kuzey İrlanda Parlamentosunu askıya alarak idareyi doğrudan ele geçirmiştir. Britanya Hükümeti 1970'li yıllarda güvenlik önlemlerini sürekli olarak arttırırken, Cumhuriyetçiler de Britanya basını, siyasetçileri ve güvenlik personelinin kendilerini sabıkalı ve potansiyel suçlu olarak göstermesinden dolayı son derece rahatsızdır. Şiddet 1980'li ve 1990'lı yıllarda kesintiye uğramadan devam etmiştir. 1990'lı yılların sonuna doğru, yani çatışmaların üzerinden yaklaşık 30 yıl geçtikten sonra ortaya çıkan tabloya bakıldığında, aralarında sivil, silahlı militan, güvenlik personeli ve askerlerin olduğu 3600'den fazla insan çatışmalarda hayatını kaybetmiştir.

Law and Post-Conflict

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 239

Kanlı Pazar

Aynı zamanda Bogside Katliamı olarak da bilinen Kanlı Pazar olayı, 30 Ocak 1972'de Kuzey İrlanda'nın Derry kentinde sivil haklar üzerine gerçekleştirilen barışçıl bir gösteri sırasında yaşanmıştır. Britanya Ordusunun silahsız siviller üzerine açtığı ateş sonucu 13 kişi ölmüştür ve 14 kişi de yaralanmıştır.

Bu çatışmalı dönem içinde İrlanda Cumhuriyeti ile Birleşik Krallık arasındaki ilişkilerde her şeye rağmen belirgin bir gelişme sağlanmıştır. Taraflar arasında dökülen kanı durdurmak için bir dizi karşılıklı anlaşma imzalanmıştır. 1973'de imzalanan Sunningdale Anlaşması (The Sunningdale Agreement)⁶, Kuzey İrlanda Meclisi ve İrlanda Konseyi tarafından kabul edilmesine rağmen, hem Cumhuriyetçilerin hem de Birlikçilerin yoğun muhalefeti sebebiyle uygulanamamıştır. 1985'te imzalanan Anglo-İrlanda Anlaşmasıyla ise İrlanda Cumhuriyeti'ne Kuzey İrlanda üzerine danışmanlık rolü verilmiş, ancak bölgenin Birleşik Krallıkla olan anayasal ilişkisinin bölgede yaşayan toplumun çoğunluğu bunun kaldırılmasını talep edinceye kadar devam etmesine karar verilmiştir.⁷ Bu anlaşma da

6 Sunningdale Anlaşması'nın amacı (The *Sunningdale Agreement*) Kuzey İrlanda İdaresi ile sınırın iki yönündeki alanı kapsayan İrlanda Konseyi arasında güç paylaşımına dayalı bir idare oluşturmaktır. Bu anlaşma 9 Aralık 1973'te İngiltere'nin Berkshire eyaletinin Sunningdale Park bölgesinde bulunan ve o zamanki adı Sivil Kamu Hizmetleri Koleji (şimdiki adı Hükümet İdaresi Ulusal Okulu) olan bir okulda imzalanmıştır. Bu anlaşma Birlikçilerin şiddet içeren muhalefeti ve Genel Grevi sonrasında 1974'ün Mayıs ayında çökmüştür.

7 Anglo – İrlanda Anlaşması (The *Anglo-Irish Agreement*), 15 Kasım 1985'te Birleşik Krallık ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri tarafından Kuzey İrlanda'da devam eden çatışmaları sonlandırmak üzere imzalanmıştır. Anlaşma ile İrlanda hükümetine Kuzey İrlanda hükümetine danışmanlık yapma sorumluluğu verilmiş, aynı zamanda bölgede yaşayan halkın çoğunluğunun İrlanda Cumhuriyeti'ne dahil olma yönünde bir kararı olmadan Kuzey İrlanda'nın mevcut anayasal konumunda bir değişikliğe gidilemeyeceği teyit edilmiştir. Anlaşma aynı zamanda bölgede kurulacak yetki devrine sahip bir idare

yine aynı şekilde hem Cumhuriyetçi hem de Birlikçi kesimlerin keskin muhalefeti ile karşı karşıya kalmıştır.

Downing Street Deklarasyonu

Downing Street Deklarasyonu, Birleşik Krallık Başbakanlık binasının bulunduğu Downing Street'te 15 Aralık 1993'de Birleşik Krallık Başbakanlığı tarafından yapılan ortak açıklamanın adıdır. Bu deklarasyon bölgede (Kuzey İrlanda) yaşayan halkın çoğunluğunun talep etmesi halinde Kuzey İrlanda'ya kendi kaderini tayin etme hakkı tanınacağını ve Birleşik Krallık'ın sahip olduğu hakların İrlanda Cumhuriyeti'ne devredileceğini ilan etmektedir.

1993'de ilan edilen Downing Street Deklarasyonu ile birlikte belli bir başarı elde edilmiş, Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti tarafından silahlı şiddeti lanetleyen bütün kesimlerin çatışmanın çözüm sürecine dâhil edileceğinin taahhüdü verilmiştir. Bu deklarasyonu takiben Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu (PIRA) ve bir kaç Birlikçi silahlı örgüt ateşkes ilan etmişlerdir.

Müzakereler

1980'li ve 90'lı yıllarda, çatışmanın taraflarından kilit isimler arasında çeşitli yollar üzerinde bir ilişkilene başlanmış ve gizli görüşmeler sürdürülmüştür. Britanya Hükümeti 1972'den itibaren gizli kanallar aracılığıyla IRA ile irtibata geçmiştir.⁸ Kapalı kapılar

için hangi şartların oluşması gerektiğini de içermektedir.

8 Bkz. Yildiz, K. & Breaux, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*.

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 240

ardında yapılan bu görüşmeler sayesinde tartışmalı konular medyaya düşmeden tartışılmış, taraflar birbirlerinin motivasyonunu, kapasitesini ve yönelimlerini fark etmiştir. Britanya Hükümeti ve IRA tarafından sürdürülen doğrudan ve dolaylı ilişkilenemeyi Gizli İstihbarat Servisi (Secret Intelligence Service - SIS) ve taraflarla ilişkili bazı bireyler sağlamıştır.

Örneğin Peder Alec Reid, 1986'dan itibaren Sinn Féin ile Britanya Hükümeti arasında arabuluculuk rolü oynamıştır.⁹ Peder Alec Reid'in sürece dâhil olması üçüncü tarafların bu tür barış süreçlerinde oynayabileceği role en iyi örneklerden biridir. Mevcut gizli kanallar, silahlı örgütlere Britanya Hükümeti'nin sorunu müzakereler yoluyla çözüme seçeneğini göz ardı etmediğini göstermiştir. Bu gizli görüşme ve konuşmalar daha sonra ilan edilen Downing Street Deklarasyonu için gerekli yolu açmıştır ve bu deklarasyon IRA ile Britanya Hükümeti arasında ileride başlayacak olan açıktan görüşmelerin de sinyalini vermiştir. Öte yandan Britanya Hükümeti 1970'ler ve 1980'ler boyunca IRA ile hiçbir biçimde resmi olarak ve açıktan görüşme yapmayacağını ilan etmiştir. Ancak 1990'lara gelindiğinde yapılan müzakereler ve ilan edilen ateşkesler Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasına olanak sağlamıştır.¹⁰

9 İrlandalı Hristiyan bir din adamı olan Alec Reid, Batı Belfast'ın merkezi Clonard Manastırı olan Redemptorist inancına mensuptur. Çatışmaların başladığı 1969'dan bu yana Cumhuriyetçilere yakınlığıyla tanınmaktadır. Gerry Adams ile kişisel dostluğu bulunmasının sonucu olarak Cumhuriyetçi hareket ile çatışmaya taraf olan diğer kesimler arasında arabulucu ve kolaylaştırıcı rolleri oynamıştır. Kendisi sürecin 'isimsiz kahramanı' olarak tanımlanmakta, pratik olarak sürece dâhil olan herkesten daha fazla katkı sunan isim olarak öne çıkmaktadır. Ancak bazı kesimler Peder Reid'i sürece kendi arzu ettiği şekli vermek istediği ve tarafsız bir arabulucu gibi davranmadığı şeklinde eleştirmektedir.

10 Bkz. Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian*

Sunningdale Anlaşması

Sunningdale Anlaşması 9 Aralık 1973'te Britanya ve İrlanda Hükümetleri ile Kuzey İrlanda'nın idaresinden sorumlu olan kesimler arasında imzalanmıştır. Anlaşmayla Kuzey İrlanda İdaresi ile İrlanda Konseyi arasında sınırların ötesine dayalı bir güç paylaşımı sağlanmaya çalışılmıştır. Birlikçilerin şiddet içeren muhalefeti ve yaptıkları genel grev sebebiyle bu anlaşma 1974 yılının Mayıs ayında çökmüştür.

Milliyetçi Partiler Arasındaki Müzakereler

Barış arayışında ortak bir zemin inşa etmek ve tutarlı bir tutum geliştirebilmek için Milliyetçi partiler arasında bir iletişim kanalının kurulması çok önemliydi. Gizli yürütülen bu tartışmaların temel amacı Sinn Féin'in siyasal olarak barış sürecine dahil edilmesiydi. Britanya Hükümeti şiddet metotlarını kullanmaya devam ettikleri sürece IRA veya Sinn Féin ile doğrudan müzakere yapmama konusunda net bir tavra sahipti.

Milliyetçi Partiler arasında müzakereler konusundaki ilk girişimin 1980'li yılların sonunda Gerry Adams'tan¹¹ geldiği ifade edilir. Gerry Adams, İrlandalı Milliyetçi kesimlerle diyalogu, Belfast'ta yaşayan dini bir figürün arabuluculuğuyla yaratmaya çalışmıştır.¹² Her ne kadar o dönemde Gerry Adams'ın düşündüğü Milliyetçi İttifakı kurmak zor olsa da, İrlanda'daki farklı milliyetçi kesimler

Law and Post-Conflict

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 239

11 Gerry Adams 1983'ten bu yana Sinn Féin Genel Başkanı olarak görev yapmaktadır.

12 Bkz: Bew J., et al. (2009) *Talking to terrorists: Making Peace in Northern Ireland and the Basque Country (Teröristlerle Konuşmak: Kuzey İrlanda'da ve Bask Ülkesinde Barış Yapmak)*, Hurst and Company, London, s. 112-123

arasında başlayan müzakereler, gelecekte ortak bir zemine dayanan işbirliğinin yapılması için siyasi bir niyetin olduğunu göstermiştir. Bu girişim sonucunda 1988'de Sinn Féin ile Sosyal Demokratik İşçi Partisi (SDLP) liderleri arasında doğrudan görüşmeler başlamıştır. 1988 yılının Ocak ayında ise Sinn Féin 'Barış Senaryosu' (Scenario for Peace) adıyla bir belge yayınlayarak, Kuzey İrlanda sorunu üzerine diyalogun geliştirilmesi çağrısında bulunmuştur. Bu mektuptan bir süre sonra ismi gizli tutulan üçüncü bir taraf Gerry Adams'a bir mektup göndererek, Sinn Féin'in 'Adalet ve barış için ortak bir Milliyetçi siyasi politika üzerinde anlaşma imkânı olup olmadığını değerlendirmek üzere' SDLP ile görüşmeye istekli olup olmadığını sormuştur. SDLP lideri John Hume da aynı yaklaşımı benimsemiş ve SDLP'nin Sinn Féin ile görüşme arzusunu ifade etmiştir. Britanya Hükümeti ve Birlikçi kesimlerin çok ciddi muhalefetine rağmen iki parti 11 Ocak 1988 ve 30 Ağustos 1988 tarihlerinde görüşmüşlerdir. Bu görüşmelerden sonra 1988 yılının Eylül ayından itibaren her iki partinin barış sürecine dair fikir ve önerilerini yansıtan bir dizi belge yayınlanmıştır. Her iki parti arasında yaklaşım ve ideoloji açısından farklılıklar olsa da milliyetçi partilerin liderleri arasında işbirliği isteği olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. John Hume, görüşmelerin başladığı tarihten itibaren Gerry Adams ile irtibatını sürdürmüştür. İrlandalı Milliyetçi kesimler 1990'da bir başka girişim de daha bulunarak IRA'nın şiddeti dışlayan bir siyasal yönelime girmesi için ortak bir deklarasyon taslağı hazırlanmışlardır. Devam eden bu diyalogun bir süre sonra artık kamuoyu açısından berraklığa kavuşması gerekmiştir. Kuzey İrlanda Devlet Bakanı Peter Brooke'un sürece

katılmasıyla birlikte bu ihtiyaç doruk noktasına ulaşmıştır. Peter Brooke 9 Kasım 1991’de yaptığı açıklamada, bölgedeki bölünmenin ulusal bir çıkardan ziyade gerçekliği kabul etme sonucunda ortaya çıktığını ifade etmiştir.¹³ Brooke ‘Şiddeti reddeden İrlanda Cumhuriyetçiliğinin toplumun geri kalanı gibi barışçıl siyasal yaşamda yerini alabileceğini’ belirtmiştir. Peter Brooke bu ifadesiyle IRA’yı silahlı mücadeleyi bırakarak çatışmanın katılımcı bir siyasal çözüme kavuşmasında barışçıl siyasal diyaloga katılmaya davet etmiştir. Bunun yanı sıra ‘Britanya Hükümeti’nin Kuzey İrlanda konusunda ne bencil stratejik bir hedefi, ne de ekonomik bir çıkarı söz konusudur. Bizim amacımız yardım etmek, kolaylaştırmak ve teşvik etmektir’ diyerek Hükümetin tarafsızlığına vurgu yapmıştır. Britanya Hükümeti ile IRA arasındaki bu alternatif iletişim sürecinin amacı şiddetin barışçıl ve siyasal yollardan bütünüyle sona erdirilmesidir.

Gizli Yürütülen Müzakereler

‘Birbirine muhalif olan kesimlerin liderlikleri arasındaki gizli görüşmeler’ bazen üçüncü bir taraf bazen ise sürece dâhil olan arabulucular tarafından sağlanmaktaydı.¹⁴ Genelde gizli yürütülen görüşmeler, zorlu çatışmaların çözümlenmesinde faydalı bir yol olarak görülmektedir.¹⁵ Britanya Hükümeti ile Milliyetçi silahlı örgütler arasında yürütülen gizli görüşmelerin tarihi 1970’li yıllara

13 Bkz: Hennessey, T. (2001) *The Northern Ireland Peace Process (Kuzey İrlanda Barış Süreci)*, Palgrave Macmillan, s. 67–70

14 Bkz: Dochartaigh, N. Ó. (2011) Together in the Middle: Back-Channel Negotiation in the Irish Peace Process (Ortayerde birlikte: İrlanda Barış Sürecinde Gizliden Yürütülen Müzakereler), *Journal of Peace Research*, 48(6), s. 767–780

15 Bkz: Pruitt, D. G. (2008) ‘Back-Channel Communication in the Settlement of Conflict (Çatışmaların Çözümünde Gizli Görüşmeler)’, *International Negotiation*, 13(1), s. 37–54

kadar dayanır. Barış süreci için son derece belirgin bir öneme sahip olan bu görüşmeler kapalı kapılar ardında sürdürülen ve uzun döneme yayılan müzakereler olarak görülebilir. Bu gizli müzakerelerin IRA'nın 1994'te ateşkes ilan etmesinde ve 1998'de ulaşılan nihai anlaşmada önemli bir katkısı vardır.¹⁶ Bu gizli görüşmelerin başarısı, taraflar arasında karşılıklı güven ve dayanışma yaratacak uygun koşulları yaratmasında yatmaktadır. Bu sayede taraflar ileriye dönük olarak harekete geçmek için gerekli olanaklara sahip olmuşlardır.¹⁷ Kuzey İrlanda'daki gizli görüşmelerin en belirgin özelliği kişisel ilişkiler, bilgi paylaşımı ve taraflar arasında giderek artan güven olarak tanımlanabilir. Bu faktörler taraflar arasında işbirliğinin yanı sıra karşılıklı niyetlerini anlayıp birbirlerine güven duymalarına da olanak sağlamıştır.

Kişisel ilişkileri ve güven inşasını merkezine koyması bakımından gizli görüşmeler taraflar arası ilişkiler üzerinde dönüştürücü bir etkiye sahiptir.¹⁸ Gizli görüşmeler sırasında arabulucular, müzakere eden tarafları davranışlarını ya da yaklaşımlarını değiştirmeye teşvik ederler. Örneğin Kuzey İrlanda sürecinde Tony Blair Hükümeti'nin baş müzakerecisi olarak görev yapan Jonathan Powell¹⁹, Sinn Féin'li

16 Bkz: Dochartaigh, N. Ó. (2011) Together in the Middle: Back-Channel Negotiation in the Irish Peace Process (Orta yerde birlikte: İrlanda Barış Sürecinde Gizli Yürütülen Müzakereler), *Journal of Peace Research*, 48(6), s. 767-780

17 Bkz: Walton, R. E., & McKersie, R. B. (1965) A Behavioral Theory of Labor Negotiations: An Analysis of a Social Interaction System (Emek Müzakerelerinde Davranış Teorisi: Sosyal Etkileşim Sistemi Üzerine bir Analiz), Ilr Press, Ithaca, N.Y.

18 Putnam, L. L., & Carcasson, M. (1997) 'Communication and the Oslo Negotiation: Contacts, Patterns, and Modes' (İletişim ve Oslo Pazarlıkları: İlişkiler, Modeller, Yöntemler), *International Negotiation*, 2(2), s. 251-278

19 Jonathan Powell Britanyalı bir diplomattır. Tony Blair'in başbakanlık döneminde 1997 ile 2007 yılları arasında kabinede Personel Daire Başkanı olarak görev yapmıştır.

siyasetçi ve IRA eski liderlerinden Martin McGuinness²⁰ ile gizli olarak görüşmüştür. Karşılıklı güvensizliğin ve şüphenin baskın olduğu bir ortamda gerçekleşen görüşmede Martin McGuinness'in annesinin Jonathan Powell'a ikram ettiği ev yapımı çorba kendi ifadesine göre Powell'ın Martin McGuinness'in insani yanını görmesini sağlamıştır. Powell bu durumu 'Çorba hakkında birlikte konuşabilmek son derece faydalı oldu. Bu tür şeyler son derece önemlidir'²¹ diye ifade etmektedir.

Derry'li bir işadamı olan Brendan Duddy ise geniş siyasi çevresi ve etkili siyasetçilere erişme imkânı sayesinde 20 yıldan fazla bir süreyle Kuzey İrlanda'daki müzakerelere arabulucu olarak katkı sunmuştur. Brendan Duddy, her iki tarafça resmi olarak ana iletişim kanalı olarak kabul edilmiş, süreç için kilit isimler olan Sinn Féin Genel Başkanı ve Derry Emniyet Müdürü ile çok yakın ilişkiler geliştirmiştir. Tarafsız biri olmamasına rağmen – sıkı bir Cumhuriyetçidir – her iki tarafta barışa olan inancı ve motivasyonu sebebiyle ona güvenmiştir. Hem ağzı sıkı olduğu için hem de taraflar arasında bilgileri ve niyetleri olduğu gibi taşıdığı için bir arabulucunun taşıması gereken özellikleri bütünüyle taşıdığı düşünülmektedir.²²

20 Sinn Féin'ne bağlı siyasetçi. Geçmişte Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun liderliğini yapmıştır. 1997'den istifa ettiği 2 Ocak 2013 tarihine kadar Mid Ulster Bölgesi milletvekilliği görevini yürütmüştür. 2007'den bu yana Kuzey İrlanda Hükümetinde Birinci Bakan yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

21 Bkz: Democratic Progress Institute (2011) 'Turkey: Comparative Studies Visit to the United Kingdom - Conflict Resolution', s. 38. Erişmek için: <http://www.democraticprogress.org/turkey-comparative-studies-visit-to-the-united-kingdom-conflict-resolution/>

22 Bkz: The Guardian, 'Talking to the enemy: the secret intermediaries who contacted the IRA' (Düşmanla Konuşmak: IRA ile irtibata geçen gizli arabulucular), 18 March 2008.

Erişmek için: <http://www.guardian.co.uk/politics/2008/mar/18/northernireland.>

Barış müzakerecileri gizli görüşmeleri resmi görüşmelerden daha fazla tercih etmektedirler. Çünkü gizli görüşmeler sırasında taraflar problemlerin çözümüne yoğunlaşırlar.²³ 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren Britanya Hükümeti ile Cumhuriyetçiler arasındaki iletişim kanallarının, bu tarihten 20 yıl öncesine kadar dayandığını teyit eden işaretler belirginleşmeye başlamıştır.²⁴ Bu durumun medyaya sızması ise Britanyalı bir istihbaratçı Michael Oatley'in emekliye ayrılmasından sonra gerçekleşmiştir. Bu aşamada Britanya Hükümeti 'teröristlerle konuşmama' yönündeki siyasetini yeniden gözden geçirmeye, bu iletişim kanalını açık tutarak karşı tarafı dinlemeye hazır olduğunu göstermeye başlamıştır. Buna IRA olumlu yanıt vermiş ve farklı seçenekleri dikkate alacaklarını ifade etmişlerdir. Aradaki gizli irtibatlar Britanya Hükümetine IRA'nın sorunu siyasal yollardan tartışarak çözmeye hazır olduğunu iletmiştir. Ancak Kuzey İrlanda'daki bu gizli müzakereler sorunsuz gerçekleşmemiştir. Süreçte Brendan Duddy dışında başka arabulucular da yer almış ve basına sızdırılan bazı bilgiler de güvensiz bulunmuştur.

Kişilerin sürece süreklilik esasıyla dâhil olması da müzakere sürecinde çok önemli bir rol oynayabilir. 1980'li ve 1990'lı yıllarda taraflar arasında yeniden irtibatlanma sağlandığında,

northernireland

23 Bkz: Wanis-St John, A. (2006) Back-Channel Negotiation: International Bargaining in the Shadows (Gizli Müzakereler: Gölgede Uluslararası Pazarlıklar) , *Negotiation Journal*, 22(2), s. 119–144

24 Bkz: Setting the Record Straight: A record of communication between Sinn Féin and the British Government October 1990 – November 1993 (Kayıtları Doğru Tutmak: Sinn Féin ile Britanya Hükümeti arasında Ekim 1990 – Kasım 1993 arası dönemde yapılan görüşmelerin kayıtları), Belfast, Sinn Féin Publicity Department 1994, s. 3

sürece müzakerelerin daha önceki aşamalarına katılmış olan her iki taraftan bazı kişiler katılmıştır.²⁵ Brendan Duddy verdiği bir mülakatta kendi rolünü alacak birey ya da bireylerin kişiliklerinin kendisinin kişiliği ile uyumlu olması gerektiğini ifade etmiştir.²⁶ Özellikle çatışma içindeki tarafların karşısındakinin meşruiyetini kabul etmediği koşullarda güven inşası zaman gerektirir. Bu sebeple kişilerin güvenilir olması ve sürekliliği gizli kanalların geçerliliğini devam ettirir.

Her ne kadar gizli müzakereler güven ortamı ve bilgi değişimi için uygun ortamı yaratsalar da, bu süreçler aynı zamanda yanlış anlaşılmalara yol açabilecek hataların ortaya çıkma riskini de arttırabilirler. Örneğin 1993'te iddiaya göre Britanya Hükümeti IRA'dan 'Çatışma sona ermiştir ama bu süreci nasıl sonlandırabileceğimize dair öneriye ihtiyacımız var' anlamına gelebilecek bir mesaj almıştır.²⁷ Britanya Hükümeti bu mesajın gerçek olduğuna inandığı için, yanıt olarak 9 paragraflık bir yanıt hazırlamış ve Sinn Féin'e 'Eğer IRA'nın silahlı mücadelesi sona

25 Dochartaigh, N. Ó. (2011) Together in the Middle: Back-Channel Negotiation in the Irish Peace Process (Orta yerde birlikte: İrlanda Barış Sürecinde Gizli Yürütülen Müzakereler), *Journal of Peace Research*, 48(6), s. 767-780

26 Mülakat Niall Ó Dochartaigh tarafından gerçekleştirilmiştir. Niall Ó Dochartaigh İrlanda'nın Galway şehrinde kurulu bulunan İrlanda Ulusal Üniversitesinde (National University of Ireland) Siyaset ve Sosyoloji alanında öğretim üyesidir.

27 Bkz: Setting the Record Straight: A record of communication between Sinn Féin and the British Government October 1990 – November 1993(Kayıtları Doğru Tutmak : Sinn Féin ile Britanya Hükümeti arasında Ekim 1990 – Kasım 1993 arası dönemde yapılan görüşmelerin kayıtları), Belfast, Sinn Féin Publicity Department 1994, s. 24

ererse ileri boyutta bir diyalog gerçekleşebilir' yanıtını vermiştir. Bu mesaja yanıt olarak ise IRA açıklamadan bir gün sonra İngiliz kasabası Warrington'da bir bomba patlatmıştır.²⁸

Kapalı kapılar ardında yürütülen müzakerelerin en belirgin özelliği gizlilik taşımasıdır. Uzlaşmazlık içinde bulunan kesimler arasında sürdürülebilir bir ilişki yaratabilmek için öncelikle güven inşa etmeye, belirsizliği ortadan kaldıracak bir işbirliğine ve koordineli çalışmaya ihtiyaç vardır. Kişisel ilişkilerin geliştirilmesi, uzun süredir sürece dâhil olan arabulucuların süreç içindeki varlıklarının devam etmesi, taraflar arasında karşılıklı bilgi alış verişi ve akışı gibi etkenler karşılıklı güveni geliştiren faktörlerken; birbirine muhalif olan kesimler arasında bütünleştirici bir yaklaşımın gelişmesinin de imkânı arttırılmalıdır.

Üçüncü Taraflar

Kuzey İrlanda Barış Sürecinin başlangıcından itibaren çok karmaşık bir süreç olacağı anlaşılmıştı. Barış süreci başlar başlamaz taraflar uluslararası bazı muhataplardan yardım istemişlerdir. Geleneksel olarak üçüncü tarafın rolü, çatışan taraflara çözüm bulmak adına yardımcı olmak ya da devam eden şiddetin yıkıcı etkisini azaltmaya çalışmaktır.²⁹ Üçüncü tarafın ya da kolaylaştırıcının, güvenilir

28 Bkz: Dillon, M. (1996) *25 Years of Terror (Terörün 25 Yılı)*, Bantam Books, s. 291

29 Bkz: Byrne S. (1995) 'Conflict regulation or conflict resolution: Third-party intervention in the Northern Ireland conflict – prospects for peace' (Çatışmanın düzenlenmesi mi yoksa çatışmanın çözülmesi mi: Kuzey İrlanda'da üçüncü tarafların müdahalesi – Barış için Umut) , *Terrorism and Political Violence*, 7(2), s. 1-24

ve tarafsız olması ve her iki tarafça da saygı görmesi önemlidir. Bu özellikleri karşılayan ve ABD tarafından Kuzey İrlanda'ya gönderilen kolaylaştırıcı Senatör George Mitchell idi. Kendisi daha sonra Mitchell Prensipleri³⁰ adıyla anılacak prensipleri ilan eden kişidir. Bu prensipler şiddetten uzaklaşarak ve demokrasiyle taraflara silahlardan arınma ve müzakerelere dâhil olma olanağı sunmaktaydı. Başarılı olmuş bir girişim olarak ilan edilen prensiplerin akabinde Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu (PIRA) ateşkes ilan etmiş, Britanya Hükümeti de yanıt olarak Mitchell Prensiplerine tam uyumu garantiye almak için 6 haftalık karantina talebinde bulunmuştur.³¹

30 Mitchell Prensipleri müzakerelere dâhil olan bütün kesimlerin şu esaslara uyacaklarını ilan etmelerini talep eder:

1. Siyasal sorunların bütünüyle barışçıl ve demokratik yollardan çözülmesi;
 2. Tüm silahlı yapılanmaların bütünüyle silahsızlandırılması;
 3. Bu tür bir silahsızlanmanın gerçekleştiğinin ancak bağımsız bir komisyonun tatmin olmasından sonra teyit edilmesi;
 4. Güç kullanma, güç kullanma tehdidinde bulunma, üçüncü tarafların sürdürdüğü müzakerelerin seyrine ya da süreçlerine müdahalede bulunmaktan kaçınma ve diğer tarafların bu yöndeki girişimlerine karşı çıkmama;
- Bütün tarafların dahil olduğu müzakereler sonrasında üzerinde anlaşılan şartlara uyma, üzerinde anlaşma sağlanamayan sonuçları bütünüyle barışçıl ve demokratik yollardan çözmeye çabalama;
- Cezalandırma amacıyla gerçekleştirilen dövme ve öldürme uygulamalarının sona erdirilmesi ve bu türden uygulamaların önlenmesi için etkili önlemlerin alınması.

31 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 239

Mitchell Prensipleri

Silahsızlanma Üzerine Uluslararası Komisyon, 22 Ocak 1996'da raporunu ve altı temel kuraldan oluşan Mitchell Prensiplerini açıklamıştır. Mitchell Prensipleri 'müzakerelere dâhil olanların bağlı olduğunu teyit ettikleri' prensiplerdir. Bu prensipler barış sürecinde kilit bir rol oynayan ABD'li senatör George Mitchell'ın adıyla anılmaktadır.

- Siyasal sorunların bütünüyle barışçıl ve demokratik yollardan çözülmesi;
- Tüm silahlı yapılanmaların bütünüyle silahsızlandırılması;
- Bu tür bir silahsızlanmanın gerçekleştiğinin ancak bağımsız bir komisyonun tatmin olmasından sonra teyit edilmesi;
- Güç kullanma, güç kullanma tehdidinde bulunma, üçüncü tarafların sürdürdüğü müzakerelerin seyrine ya da süreçlerine müdahalede bulunmaktan kaçınma ve diğer tarafların bu yöndeki girişimlerine karşı çıkma;
- Bütün tarafların dâhil olduğu müzakereler sonrasında üzerinde anlaşılan şartlara uyma, üzerinde anlaşma sağlanamayan sonuçları bütünüyle barışçıl ve demokratik yollardan çözmeye çabalama;
- Cezalandırma amacıyla gerçekleştirilen dövme ve öldürme uygulamalarının sona erdirilmesi ve bu türden uygulamaların önlenmesi için etkili önlemlerin alınması.

Bu olumlu gelişmelerin ardından, Sinn Féin Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanacak olan görüşmelere katılmaya başlamıştır. Ancak Mitchell Prensiplerinin sürece dâhil olan bütün taraflar arasında tam bir güven oluşturmadığını da belirtmek gerekir. Ulster Birlikçiler Partisi (UUP) 1999'a kadar Sinn Féin ile doğrudan görüşmemiş, Demokratik Birlikçiler Partisi

(DUP) ise 2007'ye kadar Sinn Féin ile görüşmeyi reddetmiştir. Örgüt tarafından şiddetten vazgeçildiği kamuoyuna açıklanmasına rağmen, silahsızlanma üzerine kurulan bağımsız komisyon Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun (PIRA) 2006 yılında imzalanan St Andrews Anlaşması'na kadar zaman zaman şiddete başvurduğuna dair kanıtlar elde etmiştir. Senatör George Mitchell'in liderliğindeki bu komisyon içerdiği çeşitli sınırlamalara rağmen, müzakerelerin kurulması için yeni bir yaklaşım geliştirme konusunda başarılı olmuştur.

The St Andrews Anlaşması

Kuzey İrlanda'ya yetki devri verilmesi üzerine sürdürülen çok taraflı müzakereler sonrasında Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti ile Kuzey İrlanda'daki ana siyasi partiler arasında 13 Ekim 2006'da İskoçya'nın St Andrew bölgesinde imzalanan anlaşmadır. Bu anlaşma ile yeniden Kuzey İrlanda Meclisi ve yeni bir Kuzey İrlanda İdaresi kurulmuştur.

Başta ABD'nin vermeyi taahhüt ettiği uluslararası yardımlar olmak üzere uluslararası yardım sözleri de çatışmayı çözüme noktasında son derece teşvik edici olmuştur. Eski Amerikan başkanı Jimmy Carter, 1977'de yaptığı bir konuşmada ABD'nin Kuzey İrlanda'da siyasal bir çözümün sağlanması için gerekli yardımı yapacağı sözünü vermiştir. 1985 yılında Anglo-İrlanda Anlaşması'nın imzalanmasından sonra ise, ABD Kuzey İrlanda'ya ciddi bir sermaye desteğinde bulunmuştur. Amerikan yardım fonu USAID, İrlanda için Uluslararası Fon (International Fund for Ireland)

adıyla bir fon başlatmış ve bu fon bugüne kadar Avrupa Birliği, Kanada, Avusturalya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerin de desteğiyle toplam 628 Milyon Sterlin yardım toplamıştır. Üçüncü taraf da, aynen gizli görüşme kanalları gibi çatışan taraflar arasında güvenilir bir iletişim kanalı açılması, iyi niyetin geliştirilmesi ve sağduyunun hâkim kılınması gibi katkılarla çatışma süreçlerine kolaylaştırıcılık sağlayarak önemli bir rol oynarlar.³²

Tarafların farklı niyetleri ve hesapları olduğu yönündeki şüphe ve suçlamalar göz önüne bulundurulduğunda, hem uluslararası kesimlerin hem de arabulucuların sürece dâhil olması, çatışan tarafların sürece güven duymasına önemli bir katkı sunar. Üçüncü tarafların arabuluculuğu, çatışan tarafların kalıcı bir çözüm için işbirliği yapmaları gerektiğini; gerçek ihtiyaçlarının ekonomik ve endüstriyel kalkınma, istihdam, güvenlik, barınma ve sivil haklar olduğunu anlamalarına da yardımcı olabilir.

32 Bkz: Mitchell, C. & Webb, K. (1988) *New Approaches to International Mediation (Uluslararası Arabuluculuğa Yeni Yaklaşımlar)*, Westport, CT: Greenwood

Anglo-İrlanda Anlaşması

Anglo-İrlanda Anlaşması 15 Kasım 1985’de Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri arasında imzalanmıştır. Bu anlaşmayla Kuzey İrlanda’daki çatışmaların sona erdirilmesi amaçlanmıştır. Anlaşmayla İrlanda Cumhuriyeti Hükümetine Kuzey İrlanda Hükümetine danışmanlık yapma sorumluluğu verilmiştir. Aynı zamanda bölgede yaşayan halkın çoğunluğunun İrlanda Cumhuriyeti’ne dâhil olma yönünde bir kararı olmaksızın Kuzey İrlanda’nın mevcut anayasal konumunda bir değişikliğe gidilmeyeceği de teyit edilmiştir. Anlaşma bölgede kurulacak ve belli yetkilere sahip olacak bir hükümetin intikal uzlaşması için gerekli şartları içermektedir.

Sivil Toplumun Rolü

Farklı kesimler arasında köprü görevi görebilme özelliği sayesinde önemli bir arabulucu kurumlaşması olan sivil toplumun, çatışmaların çözümü sürecinde oynadığı önemli rol çok geniş bir kabul görmektedir.³³ Bazı yorumcular sivil toplumu ‘önde gelen arabulucu ve ahlaki yapılanma’ olarak değerlendirmekte ve sivil toplumun çatışma çözümünü derinden etkileyeceğini ifade etmektedir.³⁴ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Başkanı Al-Nasser’e göre çatışma çözümünde ideal bir sonuç elde etmek için, geleneksel ve yerel arabuluculuk mekanizmalarının sürece dâhil olmasını sağlamak gereklidir. Bunun için elden gelen bütün

33 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) ‘Civil Society Mediation in Conflict Resolution’, s. 15

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

34 Bkz: Post, R. C. & Rosenblum, N. L. (2002) ‘Introduction’, in Rosenblum, N. L. and Post, R. C. (eds.), *Civil Society and Government (Sivil Toplum ve Hükümet)*, Princeton, NJ: Princeton University Press, s. 3

çabalar sergilenmeli ve bu çabalar resmi arabuluculuk çabaları ile birleştirilmelidir.³⁵

Sivil toplumun çatışmaların çözümünde oynadığı başarılı rolün çok çeşitli sebepleri vardır. Öncelikle hükümet dışı kuruluşların bütünleşmiş halini oluşturan sivil toplum, hükümetlere oranla tarafsız yapılardır.³⁶ Tarafsızlık, çatışan tarafların arabuluculara duyacağı güveni ve saygıyı geliştirmek bakımından çok önemli olduğu için, tarafsızlık özelliğini daha fazla taşıyan sivil toplumun yaptığı arabuluculuk çalışmalarının daha başarılı olduğu görülmüştür.³⁷ Arabuluculuk sivil toplumun meşruiyeti arttırması ve otoritesini güçlendirmesi açısından önem taşıdığından sivil toplum liderlerinin bu türden becerileri daha fazla geliştirmelerine neden olur. Örneğin dini kökenden gelen aktörler arabuluculuk için çok daha uygun bir konumda olurlar çünkü bu faaliyet adeta onların gündelik işinin bir parçasıdır.³⁸ Buna ek olarak sivil toplumun belli alanlara ilişkin daha belirgin bilgisi vardır. Bu özelliği sayesinde bu bilgileri kapsamlı ve kullanışlı bir şekilde arabuluculuk çabasına aratılabilirler.³⁹ Sivil toplum kuruluşlarının hem yerel hem de

35 Bkz: United Nations, 'Mediation Plays a Vital Role in Preventing Conflict, Settling Disputes', 23 May 2012. Erişim için: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=42067&Cr=mediation&Cr1#.UE2wgbJlRbw>

36 Bkz: Taulbee, J. L. & Creekmore Jr., M. V. (2003) 'NGO Mediation: The Carter Centre (Sivil Toplum Arabuluculuğu: Carter Centre)', *International Peacekeeping*, Vol.10, No.1, s.157-58

37 Bkz: Maiese, M. (2005) 'Neutrality' (Tarafsızlık). Erişim için: <http://www.beyondintractability.org/bi-essay/neutrality>

38 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict Resolution' (Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 23

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

39 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict

ulusal düzlemde arabuluculuğu sürdürme ve barış sürecini takip etme konusunda daha fazla olanağa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü onların bilgiye erişimi devletin dışındaki kesimler ve hükümetler arası kuruluşlara oranla daha kolaydır.⁴⁰ Son olarak sivil toplum aktörlerinin bu tür çabalara daha fazla zaman ayırma lüksü vardır. Onların siyasi aktörler gibi sorumlu olduğu bir seçmen bölgesi de olmadığı için daha fazla hareket serbestileri vardır.⁴¹ Sivil toplum aktörleri birden fazla yolla arabulucuğa katkı sunabilirler. Bu yollar arasında şunlar sayılabilir: İnanç esaslı arabuluculuk, 1. Etüd diploması (bu tür bir diploması eski siyasal yüzlerin, karar veren mekanizmalar ile muhalif kesimlere kolaylıkla ulaşmasına dayanır) ve 2. Etüd diploması (bu diploması çalışması Sivil toplum örgütleri ve bir bütün olarak sivil toplum tarafından yürütülür). Bu çalışmalar genel olarak sivil toplum aktörlerinin arabuluculuk faaliyetlerini yürüttükleri kanal arasında yer alır.⁴² Kuzey İrlanda barış sürecine yönelik pek çok eleştiri toplumun geniş kesimlerinin sürece entegre olmadığı yönündedir. Bir yandan katılımın genişletilmesi yoluyla sürece ilişkin meşruiyet geliştirilirken, öbür

Resolution' (Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 24

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

40 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict Resolution'(Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 26

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

41 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict Resolution'(Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 25

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

42 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 246-247

yandan bu durum masadaki aktör sayısının artışına sebep olacağı için taraflar arasında işbirliğini arttırmak ve kesin bir karar almak gittikçe zorlaşmıştır.⁴³ Ancak Kuzey İrlanda'daki sivil toplum bölgede devam eden çatışmalar döneminde toplumu bir arada tutmak için oldukça önemli önleyici önlemler almıştır ve toplumu bir arada tutabilmiştir.⁴⁴

Britanya Hükümeti, çatışmadaki rolü sebebiyle herhangi bir pazarlık ya da arabuluculuk çalışmasında kendini objektif bir taraf olarak sunamamaktaydı. Böylesi bir tabloda çatışmanın çözümü ve uzlaşma açısından arabuluculuk rolünü sivil toplumun oynaması çok daha fazla gerekliydi.⁴⁵ Sivil toplumun ara bir yol sunma, güven inşa etme ve uzlaşmaya dayalı bir anlaşmaya ulaşmayı sağlama potansiyeli vardı. Bu, özellikle gizli görüşmelerin yapıldığı dönemde kendisini daha fazla belli etmiştir. Eğer Brendan Duddy ve Peder Alec Reid gibi kilit konumdaki arabulucular olmasaydı, bu tür müzakere görüşmelerinde bir başarı sağlanamazdı. Özellikle bir din adamı olarak Peder Alec Reid 'son anlaşmaya bütün tarafların dâhil edilmesine' yoğunlaşarak bu alanda öncülük yapmıştır.⁴⁶

43 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 246-247

44 Bkz: NICVA and CIVICUS (2005), 'Civil Society Index: Data Overview Report. Northern Ireland' (Sivil Toplum Fihristi: Bilgi Değerlendirme Raporu. Kuzey İrlanda), s. 3

Erişim için: http://www.nicva.org/sites/default/files/Research_Background_Report_CIVICUS.pdf

45 Bkz: Johnston D. M. (1991-1992) 'Religion and Conflict Resolution' (Din ve Çatışmaların Çözümü), *Notre Dame Law Review*, Vol.67, s. 1436

46 Bkz: Sandal, N. A. (2011) 'Religious actors as epistemic communities in conflict transformation: the cases of South African and Northern Ireland'(Çatışmaların Dönüştürülmesinde Etkili Topluluklar Olarak Dini Aktörler: Güney Afrika ve Kuzey

Bu konudaki diğer örnekler ise aşağıda kısaca değinilecek olan 1974 Feakle Görüşmeleri, Fitzroy-Clonard Dostluk Grubu, Corrymeela Uzlaşma Merkezi ve Kuzey İrlanda için Sivil Forum gibi çalışmalardır.

1974 Feakle Görüşmeleri

1973'te imzalanan Sunningdale Anlaşması, 1974'ün Mayıs ayında her iki toplumun Britanya Hükümetinin arabuluculuk yapma yeteneğine olan güveninin sarsılmasından sonra bozulmuştur. 10 Aralık 1974'te sekiz Protestan din adamı gizli bir toplantı için IRA'nın üst düzey temsilcileriyle İrlanda Cumhuriyeti'nin Clare eyaletinin Feakle bölgesinde bir araya gelmiştir. Amaçları 5 yıldan bu yana devam eden IRA'nın şiddet hareketini durdurmaktır.⁴⁷ Bu din adamları Cumhuriyetçilere insani bir çağrıda bulunup, hedeflerine şiddet yoluyla ulaşamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu toplantı bir noktaya kadar başarılı olmuştur zira toplantı sonrasında Cumhuriyetçiler amaçlarını ve amaçlarına ulaşmak için neden bu metodları kullandıklarını anlatan bir belge hazırlamışlardır.⁴⁸ Küçük bir girişim olsa da bu girişim sayesinde IRA 1974'ün Noel'i ve 1975'in Yılbaşı dönemi için geçerli olan geçici bir ateşkes ilan etmiştir.⁴⁹ Bu tür bir arabuluculuk 1990'lı yıllardaki barış süreci ile

İrlanda Örnekleri), *Review of International Studies*, Vol.37, No.3, s. 946

47 Bkz: English, R. (2003) *Armed Struggle: The History of the IRA (Silahlı Mücadele: IRA'nın Tarihi)*, London: Macmillan, s. 178

48 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict Resolution' (Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 53-54
Erişim için : <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

49 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict Resolution' (Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 53-54
Erişmek için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

de bir şekilde bağlantılıdır.

Fitzroy-Clonard Dostluk Grubu ve Uzlaşma için Corrymeela Merkezi

Fitzroy-Clonard Dostluk Grubu ve Uzlaşma için Corrymeela Merkezi isimli iki yapı da inanca dayalı sivil toplum aktörleridir. Her ikisi de kilise cemaatleri arasında karşılıklı toplantılar yoluyla diyalogu ve barışı teşvik etmek üzere çalışma yürütmüşlerdir. Fitzroy-Clonard Dostluk Grubu 1981’de kiliseler arasında İncil üzerine tartışma toplantıları düzenleyen bir grup tarafından kurulmuştur. Dostluk Grubu diğer mezheplerden olan Hristiyanları dışlamama, eşit kabul etme görüşünü savunmaktadır. Bu grup kısa süre içinde çok önemli bir arabuluculuk rolü elde etmiştir. Bu inanç grubu ‘Barış yapanlar ne kutsaldır, onları Tanrı’nın çocukları olarak görmek gerekir’ çağrısı yaparak uzlaşmayı teşvik etmeye çalışmıştır. Bu grup Sinn Féin ile Birlikçiler arasındaki ilk gizli arabuluculuk çabasına katkı sunmuştur. Dostluk Grubunun 1990’lı yıllarda iki tarafı ateşkes ilan etmeyi gündemlerine almaya çağırmasından sonra bu arabuluculuk çalışması kamuoyuna açılmıştır. Bu çağrının ardından 1994’te ateşkes ilan edilmiştir.

Uzlaşma için Corrymeela Merkezi 1965’te Presbiteryan (Hristiyan bir inanç grubu) bir din adamı tarafından iki farklı mezhepten cemaatin bir araya gelmesini sağlamak için kurulmuştur. Çatışma büyümeye başladıkça, bu merkez hem her iki taraf arasında diyalogu teşvik ettiği hem de uzlaşmaya Hristiyanlığın ‘İsa’nın düşmanlarını affetmesi’⁵⁰ çerçevesinde yaklaştığı için daha da önemli hale

50 Bkz: Sandal, N. A. (2011) ‘Religious actors as epistemic communities in conflict

gelmiştir. Özetle, özellikle inanç grupları ya da kurumları, sivil toplumun çatışmaların çözümünde özellikle arabuluculuk rolü açısından öncü bir rol oynamasında önemli bir faktör olmuşlardır.

Anlaşmayı Sağlamanın Koşulları

- Her bir parti içinde gelişebilecek çekişmeleri önlemek amacıyla önce parti içinde müzakereler yapılması
- Parti içinde sürdürülen katılımcılığa dayalı müzakereler, önce gizli kanalların kullanılması daha sonra ise kamuoyuna açık müzakereler
- Doğru zamanlama, barış sürecinin önemli ölçüde halk tarafından kabul edilmesi
- Sivil toplumun sürece dâhil olması
- Müzakereleri kolaylaştırmak için üçüncü tarafın arabulucu olarak sürece katılımı
- Silahsızlanmanın ne zaman gerçekleşmesi gerektiğine dair düzenlemelerin yapılması

Hayırlı Cuma Anlaşması'nın Uygulanması

1998 yılında Milliyetçiler ile Birlikçiler arasında daha önce benzeri görülmemiş şekilde bir uzlaşma sağlanarak, Hayırlı Cuma Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma Sinn Féin, SDLP ve UUP tarafından desteklemiştir. Anlaşma daha sonra Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti'nde halk oylamasına sunulup kabul edilmiştir. 22 Mayıs 1998'de halkoyuna sunulan anlaşma Kuzey İrlanda'da % 71.2 (referanduma katılım oranı % 81 olmuştur), İrlanda Cumhuriyeti'nde ise % 94.39 (referanduma katılım oranı % 51 transformation: the cases of South African and Northern Ireland'(Çatışmaların Dönüştürülmesinde Etkili Topluluklar Olarak Dini Aktörler: Güney Afrika ve Kuzey İrlanda Örnekleri), *Review of International Studies*, Vol.37, No.3, s. 946

olmuştur) oranında ‘Evet’ oyu alarak kabul edilmiştir. DUP ise anlaşmaya karşı çıkmıştır. Öte yandan 2003’de yapılan seçimlerden birinci parti olarak çıkan DUP, St Andrews Anlaşması gereği Sinn Féin ile birlikte Kuzey İrlanda Hükümetini kurmuştur. Anlaşma yetki devri, silahsızlanma, ceza adalet sistemi ve polis kuvvetleri gibi alanlarda yaşanan sorunlara yanıt olurken, Kuzey İrlanda Meclisi ile Sivil Forum gibi idari ve istişare yapıların kurulmasını sağlamış, bu şekilde Birleşik Krallık Hükümetinin bazı yetkileri Kuzey İrlanda’ya devredilmiştir.⁵¹

Her ne kadar Kuzey İrlanda barış süreci dünyanın diğer bölgelerindeki çatışmalar için başarılı bir çözüm modeli olarak gösterilse de, Hayırlı Cuma Anlaşması’nı uygulamak en başından itibaren ciddi sorunlarla karşılaşmıştır.⁵² Süreç, her aşamasında çok kırılgan ve belirsiz görünmüştür.⁵³ Jonathan Powell barış sürecini bisikleti dengede tutmaya benzetmiş, ‘Yavaşla da süreci ilerletmeye devam etmelisiniz, bisikletten düşmeye kesinlikle izin vermeyin’ demiştir.⁵⁴ Sinn Féin’in başmüzakerecisi Martin

51 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 239

52 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 239

53 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 240

54 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 240

McGuinness de, Kuzey İrlanda'yı etkileyen siyasi kriz sebebiyle Hayırlı Cuma Anlaşması'nın uygulanmadığı zamanlarda bu yaklaşımı dile getirmiştir.⁵⁵

Çalışmanın bir sonraki bölümü Hayırlı Cuma Anlaşması'nın uygulanmasıyla ilgili temel sorunların inceleyecektir. Bu bölümde özellikle güvenlikle ilgili sorunlar, insan hakları ve geçiş dönemi adaletini koruyup teşvik etmek üzerine tasarlanmış mekanizmalar işlenecektir.

55 Bkz: McGuinness, M. (2003) 'Rights of Irish citizens must be defended' (İrlanda vatandaşlarının hakları savunulmalıdır) başlıklı ve 18 Mart 2003 tarihli basın açıklamasına Sinn Féin'in website üzerinde ulaşabilirsiniz. Erişmek için : <http://www.sinnfein.ie/contents/267>

Hayırlı Cuma Anlaşması

Hayırlı Cuma Anlaşması 10 Nisan 1998'de Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetlerinin yanı sıra Kuzey İrlanda'da bulunan ve aynı zamanda çatışmanın tarafı olan ana siyasi gruplar Ulster Unionist Party (Ulster Birlikçiler Partisi), the Ulster Democratic Party (Ulster Demokratik Partisi), the Progressive Unionist Party (İlerici Birlikçiler Partisi), the Northern Ireland Women's Coalition (Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu) , the Alliance Party of Northern Ireland (Kuzey İrlanda İttifak Partisi) , Sinn Féin ve the Social Democratic and Labour Party (Sosyal Demokratik İşçi Partisi) arasında imzalanmıştır.

Anlaşma 22 Mayıs 1998'de halkoyuna sunulmuş, Kuzey İrlanda'da % 71.2 (referanduma katılım oranı % 81 olmuştur), İrlanda Cumhuriyetinde ise % 94.39 (referanduma katılım oranı % 51 olmuştur) oranında 'Evet' oyu alarak kabul edilmiştir.

Hayırlı Cuma Anlaşması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Kuzey İrlanda'da bulunan demokratik kurumlara değinmektedir. İkinci bölüm Kuzey ve Güney İrlanda arasında bir Bakanlar Konseyi oluşturmaktadır. Üçüncü bölüm ise Britanya-İrlanda Konseyi ile Britanya ve İrlanda Hükümetlerarası Konferansının oluşturulmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra haklar, güvenceler, fırsat eşitliği, silahsızlanma, güvenlik, polis kuvvetleri, adalet hizmetleri, tutuklular, geçerlilik süresi, uygulama ve gözden geçirme gibi bölümleri de içermektedir.

Hayırlı Cuma Anlaşması'nın Karşılaştığı Güvenlikle İlgili Sorunlar

Silahsızlanma

Silahsızlanmanın önündeki ilk engel, karşılıklı güvensizlikti. Bazı Birlikçiler terörist olarak adlandırdıkları kesimlerle müzakere

etmeyeceklerini ifade ediyor, onların silahsızlanmasını müzakere için ön şart olarak öne sürüyorlardı. DUP ise ‘Eğer silahsızlanma müzakerelerden önce başlamazsa bu Milliyetçilik yanlılarının taleplerinin kabul edilmesi anlamına gelir’ söylemini kullanıyordu.⁵⁶ DUP ve diğer Birlikçi kesimler gerçekten de Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (PIRA) ve diğer Milliyetçi kesimler silahtan arınmadıkça güvenliklerinin tehlikede olduğunu düşünüyorlardı.⁵⁷ Öte yandan büyük oranda Milliyetçi de anlaşma sağlanmadan silahsızlanamayacaklarını, bunun bir yandan müzakere kozlarını arttıracığını, öte yandan da silah bırakılırsa askeri güçlerinin zayıflayacağını ve süreci bozmak isteyen Birlikçilerin bu durumdan istifade ederek askeri anlamda kontrolü ele geçirmek için harekete geçebileceklerini düşünüyorlardı. Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu’nun (PIRA) askeri taktiklerden vazgeçmeyeceğini gösteren en belirgin işaret Belfast sokaklarına yazdıkları ‘Kurşun sadece üç gramlık bir demir parçası değildir’ sloganıydı.⁵⁸

Kuzey İrlanda’da müzakerelere dâhil olan kesimler zamanla çatışmayı çözmek için en iyi yolun silahlara dayanmayan, siyasi müzakereler olduğu üzerinde anlaştilar.⁵⁹ Örneğin 1987’de Sinn

56 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 242

57 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, pp. 242-243

58 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 244

59 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian*

Féin lideri Gerry Adams'a çatışmaya dair kendi konumlarının ne olduğu sorulduğunda 'Askeri yollardan bir çözüm olmaz. Sadece siyasi bir çözüm mümkündür. İrlanda'nın bağımsızlığını sağlamak için silahsız siyasi çözüm gerekir' yanıtını vermiştir.⁶⁰ Her iki taraf bir aşamadan sonra daha uzlaşmacı davranmaya başlamış, taraflar Hayırlı Cuma Anlaşmasıyla sonuçlanacak olan müzakerelerle eş zamanlı olarak silahsızlanmanın gerçekleştirilmesi üzerinde anlaşmıştır. Hayırlı Cuma Anlaşması kabul edildikten sonra dahi Birlikçiler ve Milliyetçiler arasındaki gerginlik sürmüştür. Çünkü Hayırlı Cuma Anlaşması'nın net bir takvimi ya da hukuki bir zorlayıcılığı yoktur.

Hayırlı Cuma Anlaşması'nın en büyük sorunlarından bir tanesi silahsızlanmama durumuna karşı herhangi bir yaptırım içermemesiydi. Bunun bir sonucu olarak silahsızlanma insanların iyi niyetine bağlı bir hale geldi. Anlaşmanın 25. maddesi silahsızlanmanın tamamen siyasetçilerin ilgi alanında olduğunu belirlemekte ama silahsızlanmanın alanda gerçekleşmemesi durumunda ne olacağını ifade etmemektedir. Bu nedenle her iki taraf da ilk silahsızlanan kesimin kendileri olmasından çekinmiştir. Bu gerginlik silahsızlanmanın bir zaman çizelgesine göre sıraya konulması ve siyasal kurumların sürece dâhil olması gibi konular sebebiyle daha da derinleşmiştir. Hem Cumhuriyetçiler hem de

Law and Post-Conflict

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 195

60 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, pp. 195-196

Birlikçiler, müzakerelerde takındıkları tavırları kendi destekçilerine yansıtma noktasında da büyük bir baskı hissetmiştir. Bu kesimler masada kendi destekçilerinin itirazlarını ifade ederek bir anlamda silahsızlanma ve kurumsal dahiliyet konusundaki konumlarını belirginleştirmişlerdir.⁶¹ Bazı Birlikçiler Milliyetçileri 'Anlaşmada silahsızlanma üzerine belirtilenleri yerine getirmemekle' suçlarken, Sinn Féin de Britanya Hükümetini askeri varlığını ülkeden yeterince hızlı şekilde geri çekmemekle suçlamıştır.⁶²

Pek çok engele rağmen, silahsızlanma uzun vadede başarılı bir sonuç vermiştir. Gerry Adams 2002'de 'IRA'nın olmadığı bir geleceği hayal edebildiğini' ifade etmiştir.⁶³ 2005'in Haziran ayında IRA'nın askeri konseyi yayınladığı bir bildiriyle silahlı mücadeleyi terk ettiğini, amaçlarını tümüyle barışçıl yollara dayalı siyasi ve demokratik bir programla gerçekleştireceklerini ilan etmiştir.⁶⁴ 2005 yılının ortasında Kanadalı emekli bir diplomat ve general olan de Chastelain, Kuzey İrlanda'daki silahsızlanma sürecinin

61 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 246

62 Bkz: BBC News, 'Good Friday Agreement: The Search for Peace' (Hayırlı Cuma Anlaşması: Barış Arayışı).

Erişmek için:

http://news.bbc.co.uk/hi/english/static/northern_ireland/understanding/events/good_friday.stm

63 Bkz: Marcus, A. (2007) *Blood and Belief: The PKK and the Kurdish Fight for Independence* (Kan ve İnanç : PKK ve Kürtlerin Bağımsızlık Savaşı), New York: New York University Press

64 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 244

bütünüyle tamamlandığını ilan etmiştir.⁶⁵ Burada ifade edilmesi gereken nokta şudur: Silahlar yok edilmek için Uluslararası Bağımsız Silahsızlanma Komisyonuna (Independent International Commission on Decommissioning - IICD) teslim edilmemiş, ama onların gözetimi altında bir daha kullanılmaları imkânsız hale gelecek şekilde üzerlerine çimento dökülerek yok edilmiştir. Öte yandan Britanya'nın bölgedeki askeri operasyonları da 2007'nin Temmuz ayında sonlandırılmıştır. 2011'in Aralık ayı itibariyle Britanya'nın bölgedeki askeri personel sayısı 5000 civarına inmiş, aktif olarak kullanılan kışla sayısı ise 14 olarak tespit edilmiştir.

General de Chastelain

General de Chastelain, Kanada ordusundan emekli olmuş bir general ve aynı zamanda diplomattır. 1989–1993 ve 1994–95 yılları arasında iki ayrı dönem olmak üzere Kanada Genelkurmay Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1993–94 yılları arasında Kanada'nın ABD Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Kendisi Büyük Britanya, Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetlerinin ortak kararıyla 1997–2011 yılları arasında görev yapmak üzere ülkedeki silahsızlanma sorunuyla ilgilenmek için kurulan Uluslararası Bağımsız Silahsızlanma Komisyonu (the Independent International Commission on Decommissioning - IICD) başkanlığı görevine getirilmiştir.

65 General de Chastelain Kanada Ordusundan emekli olmuş bir general ve aynı zamanda eski bir diplomattır. 1989-1993 ve 1994-95 yılları arasında 2 ayrı dönem olmak üzere Kanada Genelkurmay Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1993-94 yılları arasında Kanada'nın ABD Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Büyük Britanya, Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetlerinin ortak kararıyla 1997-2011 yılları arasında görev yapmak üzere ülkedeki silahsızlanma sorunuyla ilgilenmek için kurulan Uluslararası Bağımsız Silahsızlanma Komisyonu (the Independent International Commission on Decommissioning - IICD) başkanlığı görevine getirilmiştir.

Ciddi anlamda tamamlanıp tamamlanmadığı tespit edilemediği için silahsızlanma hala son derece tartışmalı bir konudur. Daha da önemlisi her iki tarafın da daha sonra kullanmak üzere silahları saklama konusunda çok eskilere dayanan bir tecrübesi vardır.⁶⁶ DUP eski lideri Peder Ian Paisley, 1990'lı yılların başındaki silahsızlanma sürecine dair fotoğraf talebinde bulunmuştur. Cumhuriyetçilerin talebi reddetmesi sonrasında ise gerginlik artmıştır.⁶⁷ Aynı şekilde UUP lideri David Trimble, bütün silahların yok edildiğine dair somut kanıtlar istemiştir fakat kanıtları elde etme konusundaki başarısızlığın ardından görevinden istifa etmek zorunda kalmıştır.⁶⁸

Silahlı Eylemlere Katılmış Tutukluların Serbest Bırakılmaları ve Toplumaya Yeniden Entegrasyonları

Güvenlikle ilişkili bir diğer sorunlu konuysa, eskiden silahlı eylemlere katıldığı için hapse cezası almış siyasi mahkûmların serbest bırakılması ve topluma yeniden entegrasyonu konusudur. Toplumun önemli bir bölümünün bu uygulamayı 'suçlu adamların ödüllendirilmesi' olarak görüp karşı çıkmasına rağmen, çok sayıda mahkum 2000 yılında Hayırlı Cuma Anlaşması gereği serbest

66 Bkz: Von Tangen Page. (2000) *A Negative Peace: Northern Ireland and the Good Friday Agreement (Olumsuz Barış: Kuzey İrlanda ve Hayırlı Cuma Anlaşması)*, Centre for Defence Studies, London, s. 42

67 Bkz: Democratic Progress Institute (2011) 'Turkey: Comparative Studies Visit to the United Kingdom – Conflict Resolution' (Türkiye: Çatışmanın Çözümü üzerine Birleşik Krallığa Karşılaştırmalı Çalışma Gezisi), s. 41. Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/turkey-comparative-studies-visit-to-the-united-kingdom-conflict-resolution/dpi-uk-visit-report-updated-may-2012-2/>

68 Bkz: Democratic Progress Institute (2011) 'Turkey: Comparative Studies Visit to the United Kingdom – Conflict Resolution' (Türkiye: Çatışmanın Çözümü üzerine Birleşik Krallığa Karşılaştırmalı Çalışma Gezisi), s. 32. Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/turkey-comparative-studies-visit-to-the-united-kingdom-conflict-resolution/dpi-uk-visit-report-updated-may-2012-2/>

bırakılmıştır. Eskiden silahlı eylemlere katılmış olan bu insanların daha sonra siyasi görevler alması ihtimali beraberinde çok sayıda tartışma getirmiştir. Bunun en yakın örneği Martin McGuinness⁶⁹ 2011 yılında devlet başkanlığına aday olduğunu ilan ettiğinde yaşanmıştır. Adaylık sürecinde medyanın ve halkın ilgisinin kendisinin Cumhuriyetçi kökenine yoğunlaşması geçmişin izlerinin varlığını devam ettireceğini göstermektedir.⁷⁰

Ancak silahlı eylemlerden dolayı serbest bırakılan ya da aftan yararlanan mahkûmlar 'yeniden siyasal şiddete bulaşmaları halinde eski cezalarını tümüyle çekerler' şartıyla serbest bırakılmışlardır.⁷¹ Pek çok siyasi mahkum yürüttükleri siyasi mücadelenin meşruiyetinin kabul edilmemesi ve yeniden entegrasyon için serbest bırakılmaları karşılığında önlerine şart konulmasıyla yaptıkları eylemlerin siyasi manasının dikkate alınmadığı; bu tür bir şartın kendi faaliyetleri ile adi suçlar arasında bir ayırım yapmadığını ifade etmiştir.⁷² Örneğin 1983'te Maze cezaevinden kaçanların sınır dışı edilmesi yönündeki

69 Martin McGuinness Sinn Féin partisinde siyasetçidir. Geçmişte Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusunda liderlik yapmıştır. 2007 yılından buyana Kuzey İrlanda hükümetinde Birinci Bakan yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

70 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'DDR and the Complexity of Contemporary Conflict' (Silahsızlanma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon ile Yakın Dönem çatışmalarının Karmaşıklığı)

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/ddr-and-the-complexity-of-contemporary-conflict/>

71 Bkz: Von Tangen Page, M. (2000) *A Negative Peace: Northern Ireland and the Good Friday Agreement* (Olumsuz Barış: Kuzey İrlanda ve Hayırlı Cuma Anlaşması), Centre for Defence Studies, London, s. 35

72 Bkz: 'The Northern Ireland Peace Process: A Supplement to Striking Process' (Kuzey İrlanda Barış Süreci: Çarpıcı bir Sürecin Bütünleyicisi) Conciliation Resources, London, 2003

Erişim için: http://www.c-r.org/sites/c-r.org/files/08s_0Northern%20Ireland%20supplement_2003_ENG_F.pdf

talep Hayırlı Cuma Anlaşması ile birlikte düşmüş ama bu firari mahkûmların hepsi aftan yararlandırılmamıştır.

Kuzey İrlanda'daki bu eski siyasi savaşçıların pek çoğu, barış inşası sürecine getirdikleri perspektif ve sürece duydukları güven sayesinde hem yeniden entegrasyon hem de en genel anlamda barış sürecine çok belirgin bir katkı sunmuşlardır. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanacak olan müzakere sürecine dahil olan kilit isimlerden pek çoğu daha önce mahkumiyet cezası almış ve hapis yatmış eski mahkumlardır. Onların barış sürecine aktif bir şekilde katılmaları; yerelde uygulanan programlara ve kamuoyunu bilgilendirme çalışmalarına dâhil olmaları, toplumun çatışmanın sona erdirilmesi yönündeki isteğine olumlu etki yapmıştır. Zira eski savaşçıların şiddetin azaltılması çabasına katılmasının taşıdığı bir ağırlık vardır.⁷³

Polis Kuvvetleri ve Hukuk Sistemi Üzerine Yapılan Reformlar

Anlaşma sonrası dönemin bir diğer tartışmalı konusuysa polis kuvvetleri sorunudur. Hayırlı Cuma Anlaşması, Kuzey İrlanda'da 'toplumsal kesimleri daha fazla temsil eden, demokratik ölçülere göre hesap verme özelliği olan, siyasal kontrolden uzak, insan haklarından ilham alan ve kültürel olarak tarafsız davranan bir polis kuvvetleri' kurma sözü vermektedir.⁷⁴ Anlaşmanın böylesi

73 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 240-244

74 Bkz: Sinn Féin (2001) 'Response to the Revised Implementation Plan on Policing: A new beginning to policing' (Polis Kuvvetleri üzerine Plana yanıt : Polis Kuvvetlerinde Yeni Bir Başlangıç)

Erişmek için: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/police/docs/sf250801a.htm>

bir konuyu içermesi ‘Polis kuvvetlerinin idaresi için demokratik bir zeminin mevcut olmaması’⁷⁵ ve ‘Katolik toplumun polisin geçmişte kendilerine eşit davranmadığı’⁷⁶ yönündeki algısına dayanmaktadır. Britanya veya İrlanda Cumhuriyeti devletleriyle ilişkilendirilebilecek bütün semboller kullanımdan kaldırılmıştır. Polis kuvvetlerinin eski adı olan Ulster Kraliyet Polis Kuvvetleri kullanımdan kaldırılarak, kuruma Kuzey İrlanda Polis Kuvvetleri adı verilmiştir. Ayrıca insan haklarını gözeten ve bütün toplumlara saygı duyulmasını içeren yeni bir görev andı kabul edilmiştir. Polis kuvvetlerinin bütün üniforma, rozet ve logoları siyasi tarafsızlık ilkesi gözetilerek değiştirilmiştir. Polis kuvvetlerine ait olan binalardan Birleşik Krallık bayrakları kaldırılmış, Kuzey İrlanda Polis Kuvvetlerini temsil eden yeni bir rozet ve bayrak tasarlanmıştır. Polis kuvvetlerine katılmak için sabıkaya sahip olmama şartı yumuşatılmış, böylece kuvvetlere katılım kolaylaştırılmıştır. Bu durum en fazla tartışma yaratan konu olmuştur çünkü bu haliyle sabıkası olan eski siyasi mahkûmlar da polis olmak için başvurup kuruma katılabileceklerdir. Ulster Birlikçiler Partisi (UUP) her ne kadar bu şartları eleştirip bunların Ulster Kraliyet Polis Kuvvetlerine ‘haksızca yapılmış bir hakaret’ olduğunu söylese de, bu önlemlerin

75 Bkz: Independent Commission on Policing for Northern Ireland (1999) ‘A New Beginning: Policing in Northern Ireland - The Report of the Independent Commission on Policing for Northern Ireland’ (Kuzey İrlanda Polis Kuvvetleri için Yeni Bir Başlangıç – Kuzey İrlanda Polis Kuvvetleri Üzerine Bağımsız Komisyon Tarafından Hazırlanan Rapor)’, September 1999

Erişmek için: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/police/patten/patten99.pdf>

76 Bkz: Democratic Progress Institute (2011) ‘Turkey: Comparative Studies Visit to The Republic of Ireland - Conflict Resolution’, (Türkiye: Çatışmanın Çözümü üzerine İrlanda Cumhuriyetine Karşılaştırmalı Çalışma Gezisi), s. 101

Erişmek için:

<http://www.democraticprogress.org/turkey-comparative-studies-visit-to-the-rep-of-ireland-conflict-resolution/>

alınması toplumlar arası barışı sağlamada çok kritik bir öneme sahip olmuştur.⁷⁷ Bunlara ek olarak polis kuvvetlerine personel alımı için bağımsız bir istihdam kurumunun devrede olmasını öneren ve adı Patten Raporu olarak geçen bir rapor hazırlanmıştır. Polis kuvvetlerinde mezhep dengesinin sağlanabilmesi için 2011'in Mart ayına kadar pozitif ayrımcılık uygulanmıştır. 2001 yılı rakamlarına göre polis memurlarının yüzde 92'si Protestanlardan oluşmaktadır dolayısıyla süreç içinde bu konuda pozitif ayrımcılık uygulanması oldukça gereklidir. Ancak bu düzenleme 2011'in Mart ayında Birlikçi siyasetçilerin 'haksız şekilde mezhepçilik' yapıldığı yönündeki itirazları sonrasında yürürlükten kaldırılmıştır. Devlet Bakanı Owen Paterson polis kuvvetlerindeki Katolik kökenli personel oranının % 30'a eriştiğini ifade ederek pozitif ayrımcılığa artık gerek kalmadığını ifade etmiştir. Aşağıdaki tablolara bakıldığında bu düzenlemenin kaldırılmasından bu yana polis kuvvetlerindeki dağılımda bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

⁷⁷ Bkz: BBC News (1999) 'Gratuitous insult, says UUP' (UUP Bu Büyük bir Hakarettir Diyor), 9 September 1999. Erişim için: http://news.bbc.co.uk/1/hi/northern_ireland/442815.stm

Tablo 1: Polis Kuvvetleri Bileşim Rakamları⁷⁸

(01.11.2012 tarihi itibarıyla teyit edilmiş rakamlardır)

	Protestan	Katolik	Tespit Edilemeyen
Polis Memurları	%67.36	%30.41	%2.23
Diğer Emniyet Personeli	%77.88	%18.95	%3.17

Hayırlı Cuma Anlaşması'nın hukuk sisteminde reform yapılmasına ilişkin maddeleri gereğince 2003'te Kuzey İrlanda Cezai Adalet İnceleme Birimi oluşturulmuştur.⁷⁹ Ayrıca Kuzey İrlanda Meclisi 2001 yılı Aralık ayı ile 2002 yılının Ocak ayları arasında hukuk sistemini reforme etmesi için geçici bir Cezai Adalet Reform Komitesi kurmuştur. Bu geçici komite Hukuk Kanunu ve Cezai Adaletin Gözden Geçirilmesine Dair Taslak adıyla bir rapor hazırlamış ve bunu 14 Ocak 2002'de yayınlamıştır.

78 Bkz: Police Service of Northern Ireland (2012) Workforce Composition Figures (Kuzey İrlanda Polis Servisi Personel Durumu üzerine Rakamlar) . Erişim için: http://www.psni.police.uk/index/updates/updates_statistics/updates_workforce_composition_figures.htm

79 Kuzey İrlanda Cezai Adalet İnceleme Birimi (The Criminal Justice Inspection Northern Ireland - CJI) 2002 tarihli Kuzey İrlanda Adalet Sözleşmesinin 45. Maddesi gereğince kurulmuş bağımsız bir yapıdır. Yetki alanı olarak, adli teşkilattan hariç olarak Kuzey İrlanda'daki Cezai Adalet Sisteminin bütün durumunu incelemek şeklinde belirlenmiştir.

Tartışmalı Ulusal Egemenlik Sorunu

Kuzey İrlanda üzerindeki egemenlik hakkı sorunu hala çözülememiştir ve ciddi tartışmalara sebep olmaktadır. Hayırlı Cuma Anlaşması bu konu üzerine Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti'nde referandum yapılmasını öngörmektedir. Eğer referandum sonucu toplumun çoğunluğu İrlanda'nın birleşmesini talep ederse o zaman Kuzey İrlanda'nın egemenliği Britanya'dan alınıp İrlanda Cumhuriyeti'ne devredilecektir. Bu düzenleme bir çatışmanın köklü şekilde çözümünden ziyade, kısa vadeden orta vadeye kadar olan çatışmanın idaresi anlamında ortaya çıkabilecek bazı kaygıları ifade etmektedir. Çünkü egemenlik hakkı sorunu büyük oranda demografik değişime bağlı duruma getirilmiştir.⁸⁰

Kuzey İrlanda'da yakın dönemde yaşanan bazı olaylar egemenlik sorununu yeniden tartışmaya açmıştır. Belfast Belediyesi'nin Birleşik Krallık bayrağının kurum binasında dalgalanmasına dair düzenlemede değişikliğe gitmesinden sonra, 3 Aralık 2012'den itibaren şehirde şiddete dayalı ayaklanmalar gelişmiştir. 2012'nin Aralık ayına kadar Birleşik Krallık bayrağı her gün Belfast Belediye binası önünde dalgalanmaktaydı. Ancak yapılan yeni düzenleme ile bayrağın parlamento binasındaki uygulamayla uyumlu olarak sadece belirli günlerde yılda toplam 15 gün olacak şekilde dalgalanması kararı alındı. Bu karar Birlikçilerin büyük tepkisine yol açmıştır. Kuzey İrlanda Polis Kuvvetlerinin verdiği bilgiye göre binlerce insan bu kararı protesto için sokaklara dökülüp

80 Bkz: Von Tangen Page, M. (2000) *A Negative Peace: Northern Ireland and the Good Friday Agreement (Olumsuz Barış: Kuzey İrlanda ve Hayırlı Cuma Anlaşması)*, Centre for Defence Studies, London, s. 9

bir ayaklanma gerçekleştirmiştir. Bu şiddetli itirazlara rağmen bu politika değişikliği her iki toplum arasında eşitlik yaratmak, siyasal tarafsızlığı arttırmak ve belediyenin ortak bir geleceğe olan bağlılığını göstermek adına gerekli bir adım olarak savunulmuştur. Buradaki en önemli nokta, ne Sinn Féin ne de diğer Cumhuriyetçi Parti Sosyal Demokratik İşçi Partisinin (SDLP) Birleşik Krallık bayrağının tümenden kaldırılması yönünde bir talebinin olmaması ve belli durumlarda bayrağın binada asılı tutulması yönündeki yaklaşımıdır. Bu yaklaşım Cumhuriyetçi partilerin Kuzey İrlanda'nın mevcut anayasal statüsünü kabul ettiklerini göstermektedir.

Aradan geçen zaman elbette insanların yaklaşımlarını ve algılarını değiştirmektedir. 2010'da 'Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman' adıyla yapılan araştırma bu konuda önemli ipuçları vermektedir.⁸¹

81 Bkz: Northern Ireland Life & Times – Surveys (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırması).

Erişim için: <http://www.ark.ac.uk/nilt/quests/>

Tablo 2: Kuzey İrlanda'da Siyasal Tavrı Üzerine Araştırma⁸²

Soru: Genel olarak ifade etmeniz gerekirse kendinizi, Birlikçi mi, Cumhuriyetçi mi yoksa bunların dışında biri olarak mı ifade ediyorsunuz?

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeleri Oranı
Birlikçi	%1	%65	%10	%34
Milliyetçi	%54	%0	%6	%20
Hiçbiri	%45	%34	%82	%45
Diğer	%0	%1	%1	%1
Bilmiyorum	%1	%0	%2	%0

82 Bkz: Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Political Attitudes in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Siyasal Davranışlar Üzerine Taraması)

Erişim için: http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Political_Attitudes/UNINATID.html

Tablo 3: Kuzey İrlanda'da Siyasal Tavır üzerine araştırma⁸³

Soru: Kuzey İrlanda'nın uzun vade siyasetinin nasıl olmasını arzu edersiniz?

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeleri Oranı
Birleşik Krallığın doğrudan idaresi altında ve Krallığın bir parçası olarak kalmalı	%6	%21	%14	%15
Yetki devri yapılmış kendi Hükümeti olmalı ama Krallığa bağlı kalmalı	%46	%69	%47	%58
İrlanda'nın geri kalanıyla yeniden birleşmeli	%33	%4	%17	%16
Bağımsız devlet olmalı	%4	%1	%4	%3
Diğer	%4	%1	%7	%3
Bilmiyorum	%8	%3	%10	%6

83 Bkz: Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Political Attitudes in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Siyasal Davranışlar Üzerine Taraması)

Erişim için: [http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Political Attitudes/UNINATID.html](http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Political_Attitudes/UNINATID.html)

Tablo 4: Kuzey İrlanda'da Siyasal Tavrı üzerine araştırma⁸⁴

Soru: Eğer Kuzey İrlanda'da nüfusunun çoğunluğu Birleşik İrlanda'nın parçası olma yönünde oy kullanırsa...

(Bu soru sadece Kuzey İrlanda'nın uzun vadede siyasetinin İrlanda ile birleşmek olmaması gerektiğini ifade edenlere sorulmuştur)

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeler Oranı
Bunu kesinlikle kabul edilmez bulurum.	%5	%18	%10	%13
Hoşuma gitmez ama bu sonucu kabul etmem gerekirse ederim.	%33	%57	%39	%48
Çoğunluğun isteğini gönül rahatlığı içinde kabul ederim.	%58	%23	%51	%37
Bilmiyorum	%4	%1	%1	%2

84 Bkz: Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Political Attitudes in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Siyasal Davranışlar Üzerine Taraması)

Erişim için: [http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Political Attitudes/UNINATID.html](http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Political_Attitudes/UNINATID.html)

İnsan Hakları Sorunları

İnsan Haklarını Korumak ve Teşvik Etmek için Tasarlanan Mekanizmalar

Hayırlı Cuma Anlaşması'nın temel gündem maddelerinden biri de insan haklarının korunmasıydı. Bunun bir sonucu olarak anlaşmada Kuzey İrlanda'da insan haklarının korunup teşvik edilmesine dair çeşitli düzenlemeler yer almıştır. Kuzey İrlanda yasalarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle uyumlu hale getirilmesinden bilhassa bahsedilmiştir.⁸⁵ Hayırlı Cuma Anlaşması, insan haklarının en minimal düzeyde korunması için belli garantiler getirmiş, aralarında başta serbestçe istediği siyasi fikirlere sahip olma hakkı, ifade ve inanç özgürlüğü hakkı, fırsat eşitliği hakkı, herhangi bir mezhebi baskıyla karşılaşmama hakkı olmak üzere sekiz temel sivil hak koruma altına alınmıştır.⁸⁶ Hayırlı Cuma Anlaşması sayesinde 1999'da Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu (NIHRC) kurulmuştur.⁸⁷ Özellikle çalışma dünyası ve kamusal konut

85 Hayırlı Cuma Anlaşması aynı zamanda Belfast Anlaşması olarak da bilinir (1998)

86 Hayırlı Cuma Anlaşmasının Güvenlik ile ilgili bölümünün 2(iii) başlıklı bölümü. Taraflar arası müzakereler sonrası 10 Nisan 1998 tarihinde anlaşma sağlanmıştır. Ir.-U.K., 37 I.L.M. 751 (1998).

87 Hayırlı Cuma Anlaşması kurulan ortak bir komiteye, İrlanda Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık tarafından imzalanıp kabul edilmiş olan bütün insan hakları standartlarını içerecek şekilde 'İrlanda Adası için Haklar Sözleşmesi' hazırlama görevi vermiştir. Bu görevlendirilmiş Ortak Komite 2011 yılının Haziran ayında her iki hükümete bir danışma raporu sunarak 'İrlanda Adası için Haklar Sözleşmesinin' hazırlanması gerektiğini savunmuştur. Ancak 2013 yılının Ocak ayına kadar bu konuda herhangi bir adım atılmamıştır. Bkz: Irish Human Rights Commission (2008) (İrlanda İnsan Hakları Komisyonu), 'The Good Friday Agreement 10 Years On – Building a Charter of Rights for the Island of Ireland Our Next Goal' (Hayırlı Cuma Anlaşmasının 10. Yılı: Bir Sonraki Hedef İrlanda Adası için bir Haklar Sözleşmesinin Hazırlanmasıdır), 3 July 2008 Erişim için: <http://www.ihrc.ie/newsevents/press/2008/07/03/the-good-friday-agreement-10-years-on-building-a-c/>

hakkından yararlanma alanlarında yaşanan ayrımcılıkla mücadele etmek üzere Kuzey İrlanda Eşitlik Komisyonu kurulmuştur.⁸⁸ Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalandığı döneme kadar Katolik toplumun ciddi ayrımcılıklara maruz kaldığı gerçeği dikkate alındığında bu komisyon çok daha fazla önem arz etmektedir. Aşağıda bazı sonuçları paylaşılan araştırmaya bakıldığında Kuzey İrlanda'da toplumlar arası uyumun başarılı olduğu konusunun ciddi soru işaretleri taşımaya devam ettiği görülecektir. Ancak toplumların genel yaklaşımının daha fazla kaynaşma yönünde olması gelecek için daha fazla umut taşımayı sağlamaktadır.

88 Bkz: Equality Commission for Northern Ireland, 'About Us'

Erişim için: <http://www.equalityni.org/sections/default.asp?secid=0>

Tablo 5: Kuzey İrlanda'da Toplumlararası İlişkiler Üzerine Araştırma⁸⁹

Soru: Sizce 'Kuzey İrlanda bütün bireylerin eşit olduğu, farklılıkların diyalog yoluyla çözümlendiği, herkese adil bir biçimde davranılan normal bir sivil toplumdur' noktasına erişilmiş midir?

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeleri Oranı
Bir: Bu sonuca kesinlikle ulaşamamıştır.	%12	%12	%16	%12
İki	%4	%4	%8	%4
Üç	%11	%15	%14	%14
Dört	%12	%14	%14	%13
Beş	%26	%27	%22	%26
Altı	%11	%11	%8	%11
Yedi	%10	%7	%9	%8
Sekiz	%8	%5	%6	%6
Dokuz	%2	%1	%0	%1
On: Bu sonuca kesinlikle ulaşmıştır.	%5	%3	%2	%3
Bilmiyorum	%2	%1	%1	%1

89 Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Community Relations in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Toplumlararası İlişkiler Üzerine Taraması)

Erişmek için : http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Community_Relations/TARGET1A.html

Şekil 6: Kuzey İrlanda'da Toplulararası İlişkiler Üzerine Araştırma⁹⁰

Soru: Yaşam alanlarında insanların karma halde mi yoksa birbirlerinden ayrılmış olarak mı yaşamasından yanasınız?

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeleri Oranı
Daha karma bir halde	%50	%42	%64	%48
Biraz karma bir halde	%38	%40	%26	%38
Olduğu gibi kalsın	%10	%14	%8	%11
Daha fazla ayrılmış olarak	%0	%2	%0	%1
Biraz daha ayrılmış olarak	%0	%1	%0	%1
Kararsız	%2	%2	%2	%2

90 Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Community Relations in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Toplulararası İlişkiler Üzerine Taraması)

Erişmek için :http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Community_Relations/MIXDLIV.html

Şekil 7: Kuzey İrlanda'da toplumlar arası ilişkiler üzerine araştırma⁹¹

Soru: Çalışma alanlarında insanların karma halde mi yoksa birbirlerinden ayrılmış olarak mı yaşamasından yanasınız?

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeleri Oranı
Daha karma bir halde	%58	%49	%66	%55
Biraz karma bir halde	%30	%32	%22	%30
Olduğu gibi kalsın	%9	%15	%7	%12
Daha fazla ayrılmış olarak	%0	%1	%2	%1
Biraz daha ayrılmış olarak	%0	%0	%1	%0
Kararsız	%2	%3	%2	%2

Kuzey İrlanda'da Geçiş Dönemi Adaleti

Hayırlı Cuma Anlaşması Geçiş Dönemi Adaletiyle ilişkili bazı mekanizmalar da kurmaktadır. Geçiş dönemi adaleti sadece geçmişte yaşanan acıları telafi etmek için değil, aynı zamanda halkın yaşadığı acıları tamir edecek mekanizma olarak devleti görmesi nedeniyle, meşruiyet ve gelecekte alacakları destek bakımından sürekli olarak geliştirilmelidir. Bu aynı zamanda eskiden beri aralarında herhangi bir güven olmayan devlet ile toplum arasında da güven geliştirecektir.

91 Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Community Relations in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Topluluklararası İlişkiler Üzerine Taraması)

Erişmek için :http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Community_Relations/MIXDWORK.html

Kuzey İrlanda bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun kurulmaması nedeniyle oldukça ilginç bir örnek teşkil etmektedir. Bu açıdan, başta Güney Afrika olmak üzere çatışma sonrası dönemde bu tür mekanizmaları hayata geçiren ülkelerden farklıdır. Bu tür bir komisyonunun kurulmaması noktasında çok farklı gerekçeler öne sürülmüştür. En önemli sebep yetkililerin Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra geçmişe dair kapsamlı bir soruşturmanın yapılmasının, çok hassas durumda olan barışa zarar vereceğini düşünmeleridir. Yine aynı şekilde kurulacak bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun, her iki tarafın ortak bir şekilde güç idaresinde yer almasına imkân veren mevcut idari yapının meşruiyetini tehlikeye düşürebileceğinden ve barışı istikrarsız hale getirebileceğinden de çekinilmiştir. 1990'lı ve 2000'li yıllar boyunca her iki toplum arasında yaygın bir güvensizlik ortamı hakim olmuştur. Her iki toplum da kurulacak bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun diğer tarafın tarihi olaylar konusunda seçici davranmasına ve yanlı yorumlarda bulunmasına olanak sağlayacağından korkmuştur. Geçmişte yaşanan kötü olayların sorumluluğunu kendilerine yüklemekle sonuçlanabilecek böylesi yeni bir tarih yazımı her iki tarafı da korkutmuştur.

Saville Soruşturması

Kanlı Pazar olarak bilinen olaylar hakkında 3 Nisan 1998 tarihinde Saville Soruşturması adıyla resmi bir soruşturma süreci başlatılmıştır. 2 yıl sonra ise soruşturma kapsamında kamuoyuna açık duruşmalar yapılmaya başlanmıştır. Soruşturma Komisyonu 2010 yılının Haziran ayında bulgularına ait raporunu açıklamış, Britanya Ordusunu silahsız sivillere karşı herhangi bir kışkırtma olmadığı halde saldırı gerçekleştirmekten dolayı suçlu bulmuştur. Britanya Başbakanı David Cameron bu rapor sonrası Kanlı Pazar olayında hayatını kaybedenlerin aileleri ve yaralılardan resmen özür dilemiştir.

Çatışmalar sırasında yaşanmış ve aydınlatılmamış olan bazı olayları incelemek üzere bir dizi komisyon kurulmuştur. Bu komisyonlardan en ünlüsü 1972’te yaşanan Kanlı Pazar olayını inceleyen ve Britanya Ordusunu silahsız sivillere karşı herhangi bir provokasyon olmadığı halde saldırmaktan dolayı suçlu bulan Saville Komisyonu’dur. Bu komisyonun raporu sonrasında Britanya Başbakanı David Cameron Kanlı Pazar olayında hayatını kaybedenlerin ailelerinden ve olayda yaralananlardan 15 Haziran 2010’da resmen özür dilemiştir. Bütün çabalara rağmen benzer diğer komisyonların sayısı sınırlandırılmıştır. Özellikle Milliyetçi toplumdan pek çok insan şiddetin sorumlusu olan devletin bu suçlardaki sorumluluğu ve Kraliyete bağlı olan kesimlerle yaptığı işbirliğinin bu yolla unutturulduğunu düşünmektedir. Öte yandan Kraliyete bağlı olan kesimler Hayırlı Cuma Anlaşmasıyla birlikte uygulanan geçiş dönemi adaleti kampanyası çerçevesinde Cumhuriyetçi siyasi

mahkûmların serbest bırakılmasını eleştirmişlerdir. Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere siyasi mahkûmların serbest bırakılması bir daha şiddete bulaşmama şartına bağlıdır ki bu şart eski savaşıçılardan adi suçlar ile meşru siyasi faaliyetler arasında bir ayırım yapılmadığı eleştirisini almıştır. Bugüne kadar Kuzey İrlanda kaynakların her iki toplum arasında yeniden dağıtımına dayalı herhangi bir sosyo-ekonomik adalet programı uygulamamıştır. Kuzey İrlanda'da geçiş dönemi adaleti mekanizmalarının kurulmasına dair tartışmaların gelecekte de devam edeceği tahmin edilmektedir.

Sonuç

Bu çalışma raporu, Kuzey İrlanda barış sürecinin çatışmaların çözümü için başarılı bir model olduğu yönündeki şöhretinin bazı nüans farkları taşıdığını göstermektedir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanan bu barış süreci çatışan tarafları müzakere masasında bir araya toplayıp çatışmaya müzakere edilmiş bir siyasi çözüm getirdiği için başarılı bir süreç olarak tarif edilebilir. Bu rapordan da anlaşıldığı üzere Kuzey İrlanda barış sürecinin temelinde, milliyetçi partiler arasındaki müzakereler ve üçüncü tarafların sürece dâhil olmasından faydalanılarak yürütülen gizli görüşmeler yer almaktadır. Bu sayede uzlaşma için gerekli tavizler elde edilmiş, çatışmanın barışçıl yollardan çözülmesi üzerinde anlaşılmış ve nihayetinde Hayırlı Cuma Anlaşması imzalanmıştır.

Ancak anlaşmanın uygulanması noktasında hala engellerle karşılaşmaktadır. Bu yüzden Kuzey İrlanda'daki toplumlar arasında gerginlikler devam edebilmektedir. Bu sorunların neler olduğuna özel olarak bakıldığında karşımıza silahsızlanma, silahlı eylemlerden dolayı hapis cezası almış eski mahkûmların serbest bırakılması ve bu insanların topluma yeniden entegrasyonu, polis kuvvetleri ve hukuk sisteminde yapılan reformlar gibi konular çıkar. Kuzey İrlanda üzerindeki egemenlik hakkı meselesi de ayrı bir tartışma konusudur. Geçiş dönemi adaletinin Kuzey İrlanda'da sınırlı olarak uygulanmasından dolayı insan hakları sorunları üzerinde durulması gereken bir başka konudur. Hayırlı Cuma

Anlaşmasıyla insan haklarının korunup geliştirilmesi yönünde bazı mekanizmaların kurulması öngörülse de, bölgede herhangi bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu kurulmamıştır. Bu yüzden adaletin yeniden dağıtılması imkânı bertaraf edilmiş, adaletin dağıtılmasına dair herhangi bir yeni mekanizma işlerliğe konulmamıştır.

Ekler

Ek 1: Kuzey İrlanda'daki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Tarihleri

1801: İrlanda Adasının Birleşik Krallığa Katılımı

1919-1921: İrlanda Bağımsızlık Savaşı

23 Aralık 1920: Birleşik Krallık Parlamentosu'nun İrlanda Yasası'nı kabul etmesi ve akabinde İrlanda'nın Bölünmesi

6 Aralık 1921: İrlanda bağımsızlık savaşının sona ermesi ve Birleşik Krallık Hükümeti, İrlanda Hükümeti ve ayrılıkçı İrlanda Cumhuriyetçileri arasında Anglo-İrlanda anlaşması adıyla da bilinen anlaşmanın imzalanması

1960 Sonlarından 1998 Yılına kadar: Sıkıntı Yılları (The Troubles) – Çatışmalar

1968: Kuzey İrlanda'da sivil haklar hareketinin başlaması

1969: Tarihi İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (IRA), Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (Provisional Irish Republican Army - PIRA) ve Resmi İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (the Official Irish Republican Army - OIRA) olarak ikiye ayrılması

1972: Britanya Hükümetinin gizli kanallar üzerinden IRA ile müzakerelere başlaması

30 Ocak 1972: Kanlı Pazar / The Bogside Katliamı. Bu olay sırasında Britanya Ordusu Derry kentinde düzenlenen barışçıl bir sivil haklar gösterisine saldırmış, 13 kişiyi öldürüp, 14 kişiyide yaralamıştır.

9 Aralık 1973: 9 Aralık 1973 tarihinde Britanya ve İrlanda

hükümetleri ile Kuzey İrlanda'nın idaresinden sorumlu olan kesimler arasında Sunningdale Anlaşması'nın imzalanması

15 Kasım 1985: Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri Anglo-İrlanda Anlaşması'nın imzalanması

1980'lerin sonları: Milliyetçi toplumu temsil eden partiler arasındaki müzakerelerin başlangıcı

15 Aralık 1993: Downing Street Deklarasyonu

22 Ocak 1996: Mitchell Prensiplerini deklere eden Silahsızlanma Üzerine Uluslararası Komisyonun raporunun yayınlanması

3 Nisan 1998: Kuzey İrlanda'nın Derry şehrinde 30 Ocak 1972 yılında gerçekleşen olayları incelemek üzere Saville Soruşturmasının başlatılması

10 Nisan 1998: Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanması

22 Mayıs 1998: Hayırlı Cuma Anlaşması üzerine Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyetinde halkoylaması düzenlendi. Kuzey İrlanda seçmenlerinin % 71.2'si (katılım oranı % 81) ve İrlanda Cumhuriyeti seçmenlerinin ise % 94.39'u (katılım oranı % 51) anlaşmaya kabul oyu vermiştir.

9 Eylül 1999: Kuzey İrlanda Polis Kuvvetlerine ilişkin Bağımsız Komisyon Patten Report adı verilen raporunu açıklamıştır. Raporda polis kuvvetlerinin siyaseten uzak tutulabilmesi için 175 öneri yapılmıştır.

Mart 2000: Saville Soruşturmasının kamuoyuna açık duruşmalarının başlaması

Temmuz-Ağustos 2000: Hayırlı Cuma Anlaşması çerçevesinde silahlı eylemleri karıştığı için mahkûm edilenlerin Birleşik Krallık tarafından serbest bırakılmasına başlanması

4 Kasım 2001: Ulster Kraliyet Polis Kuvvetlerinin lağvedilip Kuzey İrlanda Polis Kuvvetlerinin kurulması

28 Temmuz 2005: İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (IRA) Silahlı Kanat Konseyinin yaptığı açıklama ile IRA'nın silahlı mücadeleye son verildiğini ilan edişi

26 Eylül 2005: Uluslararası Bağımsız Silahsızlanma Komisyonu (the Independent International Commission on Decommissioning - IICD) başkanı General de Chastelain'ın Kuzey İrlanda'da silahsızlanma noktasında atılan adımları kafi gördüğünü ve silahsızlanmanın tamamlandığını ilan edişi

13 Kasım 2006: Britanya Hükümeti, İrlanda Cumhuriyeti Hükümeti ve Kuzey İrlanda Hükümetine dahil olan partiler arasında St Andrews Anlaşması'nın imzalanması

15 Haziran 2010: Saville soruşturması raporunun açıklanması. Rapora göre soruşturma komisyonu Britanya Ordusunu silahsız sivillere karşı hiçbir provokasyon olmadan haksız saldırı yapmaktan dolayı suçlu bulmuştur. Bu rapor sonrası Britanya Başbakanı David Cameron ölenlerin yakınları ve yaralananlardan resmen özür dilemiştir.

Mart 2011: Kuzey İrlanda Polis Kuvvetlerince uygulanan pozitif ayrımcılık uygulamasının yürürlükten kaldırılması

Ek 2. Kuzey İrlanda'da ki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Bireyleri

Gerry Adams: Cumhuriyetçi siyasetçi. 1983 yılından buyana Sinn Féin Partisinin Genel Başkanıdır.

General de Chastelain: General de Chastelain, Kanada Ordusundan emekli olmuş bir general ve eski bir diplomattır. 1989-1993 ve 1994-95 yılları arasında 2 ayrı dönem olmak üzere Kanada Genelkurmay Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1993-94 yılları arasında Kanada'nın ABD Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Büyük Britanya, Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetlerinin ortak kararıyla ülkedeki silahsızlanma sorunuyla ilgilenmek üzere kurulan Uluslararası Bağımsız Silahsızlanma Komisyonu (the Independent International Commission on Decommissioning - IICD) başkanlığı görevine getirilmiştir. 1997-2011 yılları arasında bu görevi yerine getirmiştir.

Brendan Duddy: Derry'li bir işadamı olan Brendan Duddy'nin hem geniş bir siyasi çevresi hem de etkili siyasetçilere erişme imkanı vardı. Bu sayede 20 yıldan fazla bir süreyle Kuzey İrlanda'daki müzakereler sırasında bir arabulucu olarak faaliyet yürütmüştür.

John Hume: Eski bir öğretmen olan John Hume ilk olarak 1960'lı yıllarda gelişen sivil haklar hareketi içinde belirgin bir isim haline gelmiştir. 1970 yılında kurulan Sosyal Demokrat İşçi Partisinin (SDLP) kurucularından biridir. 1979 - 2001 yılları arasında partinin

genel başkanlığı görevini yürütmüştür. 1979 yılında Avrupa Parlamentosuna milletvekili olarak seçilmiştir. 40 yıldan fazla bir süredir Kuzey İrlanda barış sürecini ilerletmeye çalışan isimlerden biridir. 1973 yılının Aralık ayında imzalanan Sunningdale Anlaşması sonrası kurulan güç paylaşımına dayalı yönetimde üye olarak yer almış, 1985 tarihli Anlo-İrlanda Anlaşmasına son şeklini vermede rol oynamıştır. 1988 yılında Gerry Adams ile ilişkiye geçmeye başlamıştır ve onunla yaptığı bu görüşmeler barış sürecini geliştirmek için son derece önemli olmuştur. 1998 yılında David Trimble ile birlikte Nobel Barış Ödülüne layık görülmüştür.

Martin McGuinness: Sinn Féin partisinde siyasetçidir. Geçmişte Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusunda (PIRA) liderlik yapmıştır. 1997 yılından 2 Ocak 2013 tarihine kadar Mid Ulster bölgesi milletvekilliği görevini yürütmüştür. 2007 yılından buyana Kuzey İrlanda Hükümetinde Birinci Bakan Yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

Senatör George Mitchell: ABD’li Senatör George Mitchell, 1995 yılında ABD’nin özel temsilcisi olarak Kuzey İrlanda’ya gönderilmiştir. 1996 yılında ilan edilen Mitchell Prensiplerini takdim eden isim olarak bilinmektedir.

Peder Ian Paisley: Peder Ian Paisley 1971 yılında Demokratik Birlikçiler Partisini (Democratic Unionist Party - DUP) kurmuş ve kuruluştan 2008 yılına kadar partinin liderliğini yürütmüştür. 8 Mayıs 2007 – 5 Haziran 2008 tarihleri arasında Birinci Bakan

görevini yürütmüştür.

Jonathan Powell: Britanyalı bir diplomat olan Jonathan Powell Tony Blair'in başbakanlık görevi döneminde 1997 ile 2007 yılları arasında kabinede Personel Daire Başkanı olarak görev yapmıştır.

Peder Alec Reid: İrlanda'lı hristiyan bir din adamı olan Alec Reid Batı Belfast'ın Clonard Manastırını merkez olarak kullanan Redemptorist inancına mensuptur. Çatışmaların başladığı 1969 yılından buyana Cumhuriyetçilere yakın durmaktadır. Gerry Adams ile kişisel dostluğu olmasının bir sonucu olarak Cumhuriyetçi hareket ile çatışmaya taraf olan diğer kesimler arasında arabulucu ve kolaylaştırıcı rolleri oynamıştır. Kendisi sürecin 'isimsiz kahramanı' olarak tanımlanmakta, pratik katkısının sürece dahil olan herkesten daha fazla olduğu dile getirilmektedir. Ancak bazı kesimler Peder Reid'i sürece kendi arzu ettiği şekli vermek ve tarafsız bir arabulucu gibi davranmamak yönünden eleştirmektedir.

David Trimble: Britanyalı siyasetçi. 1995-2005 yılları arasında Ulster Birlikçiler Partisi (Ulster Unionist Party) Genel Başkanı olarak görev yapmıştır. 1998 yılından 2002 yılına kadar Kuzey İrlanda Birinci Bakanı olarak görev yapmıştır. 1998 yılında John Hume ile birlikte Nobel Barış Ödülüne layık görülmüştür.

Ek 3. Kuzey İrlanda'daki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Organları

Kuzey İrlanda İttifak Partisi (Alliance Party of Northern Ireland):

Kaynağını Yeni Ulster Hareketinden alan ve 1970 yılında kurulan parti, Birlikçilerin daha uzlaşmacı ve mezhep ayrımcılığına dayanmayan kanadını temsil etmektedir. Aradan geçen zaman içinde Birlik konusunda giderek daha tarafsız bir yaklaşıma gelmiş, daha liberal ve mezhepçiliğe dayanmayan bir siyasal duruş geliştirmiştir. Partinin Kuzey İrlanda Meclisinde yeri 'Birlikçi' ya da 'Milliyetçi' olarak değil 'Diğerleri' olarak belirtilmektedir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Demokratik Birlikçiler Partisi (Democratic Unionist Party -

DUP): 1971 yılında Ian Paisley tarafından kurulmuştur. Şu anda Kuzey İrlanda Meclisindeki en büyük parti, Birleşik Krallık Parlamentosunda ise en büyük dördüncü parti durumundadır. Ulster Birlikçiler Partisi (UUP)'den daha radikal bir Birlikçi partidir.

Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu (Northern Ireland Women's

Coalition - NIWC): 1996 yılında aynı yıl yapılacak olan Forum seçimlerinde yarışmak üzere kurulmuştur. Kurulduğunda belli bir ideolojiye sahip bir yapı değildi. Temel amacı, karşılıklı toplumlardan kadınların tecrübelerini barış görüşmeleri sürecine kanalize etmektir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Resmi İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (Official Irish Republican Army - OIRA): 1922 yılında kurulan ancak 1969 yılında bölünen İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusundan kopan bir kanattır. 1972 yılının Mayıs ayına kadar Britanya Ordusuna karşı silahlı faaliyetlerde bulunmuştur.

İlerici Birlikçiler Partisi (Progressive Unionist Party - PUP): 1979 yılında kurulmuş olan bu Birlikçi küçük parti tarihsel anlamda silahlı bir grup olan Ulster Gönüllü Kuvvetleri ile ilişkilidir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (Provisional Irish Republican Army - PIRA): 1922 yılında kurulan ancak 1969 yılında bölünen İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusundan kopan bir kanattır. 2005 yılına kadar Britanya Ordusuna karşı silahlı faaliyetlerde bulunmuş, daha sonra ise resmi açıklama yaparak silahlı faaliyetlerine son verdiğini ilan etmiştir. Kuzey İrlanda'daki silahsızlanma süreci bu açıklamayla tamamlanmıştır.

Saville Soruşturması: Kanlı Pazar olarak bilinen olayları araştırmak üzere 3 Nisan 1998 tarihinde başlatılmış soruşturmanın adıdır. Soruşturma başladıktan 2 yıl sonra ise kamuoyuna açık duruşmalar başlamıştır. 2010 yılının Haziran ayında soruşturma komisyonu raporunu açıklamış ve Britanya Ordusunu haksız ve ortada herhangi bir provokasyon olmadan silahsız sivillere karşı saldırmaktan dolayı suçlu bulmuştur.

Sinn Féin: İrlanda Cumhuriyeti ve Kuzey İrlanda'da faaliyet gösteren Cumhuriyetçi bir siyasi partidir. Mevcut siyasi parti halini 1970 yılında almıştır. Tarihsel açıdan Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (PIRA) ile ilişkisi olan bir partidir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Sosyal Demokratik İşçi Partisi (Social Democratic and Labour Party - SDLP): 1970 yılında John Hume tarafından kurulmuştur. Birleşik Krallığa bağlı kaldığı dönemde Kuzey İrlanda'ya daha fazla yetki verilmesini ancak nihai olarak Kuzey İrlanda'nın İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmesini savunan bir partidir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Ulster Savunma Derneği (Ulster Defence Association - UDA): 1971 yılında kurulmuştur. Kuzey İrlanda'da kurulu bulunan bu grup silahlı eylemlerde bulunan en büyük Birlikçi gruptur. Bu örgüt herhangi bir eylemin sorumluluğunu almak istediğinde Ulster Özgürlük Savaşçıları (Ulster Freedom Fighters - UFF) adını kullanmış ve bu sayede yasal konumunu korumuştur. 1971 yılından 2007 yılına kadar silahlı mücadele yürütmüş bir yapıdır.

Ulster Demokratik Parti (Ulster Democratic Party - UDP): 1981 yılının Haziran ayında Ulster Savuma Derneği tarafından Ulster Kraliyete bağlı Demokratik Parti (Ulster Loyalist Democratic Party) adıyla kurulmuştur. Kuzey İrlanda'nın Birlikçi küçük partilerinden biri olan bu parti kendini feshettiği 2001 yılına kadar faaliyet yürütmüştür. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı

tarafından bir tanesidir.

Ulster Birlikçiler Partisi (Ulster Unionist Party - UUP): Tarihsel kökenleri 1905 yılına dayanan bir parti olarak Kuzey İrlanda'daki en eski iki Birlikçi partiden biridir. 1995-2005 yılları arasında liderliğini David Trimble yürüttüğü parti, Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Ulster Gönüllüler Kuvvetleri (Ulster Volunteer Force - UVF): 1956 yılında kurulmuş olan Birlikçi silahlı bir örgüttür. Silahlı faaliyetlerine 2007 yılında son vermiştir.

Ek 4. Kuzey İrlanda'daki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Anlaşmaları ve Diğer Belgeler

Anglo-İrlanda Anlaşması (Anglo-Irish Agreement): Anglo – İrlanda Anlaşması 15 Kasım 1985 tarihinde Britanya ile İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri arasında imzalanmıştır. Bu anlaşmayla Kuzey İrlanda'daki çatışmaların sona erdirilmesi amaçlanmıştır. Anlaşmayla İrlanda Hükümetine Kuzey İrlanda Hükümetine danışmanlık yapma sorumluluğu verilmiş, aynı zamanda bölgede yaşayan halkın çoğunluğunun İrlanda Cumhuriyetine dahil olma yönünde bir kararı olmadan Kuzey İrlanda'nın mevcut anayasal konumunda bir değişikliğe gidilemeyeceği teyit edilmiştir. Anlaşma bölgede kurulacak olan ve belli yetkilere sahip olacak bir Hükümetin intikal uzlaşması için gerekli şartları içermektedir.

Downing Street Deklarasyonu (Downing Street Declaration): Downing Street Deklarasyonu, Birleşik Krallık Başbakanlık binasının bulunduğu Downing Street'te 15 Aralık 1993 tarihinde Birleşik Krallık Başbakanlığı tarafından yapılan açıklamanın adıdır. Bu deklarasyon bölgede (Kuzey İrlanda) yaşayan halkın çoğunluğunun talep etmesi halinde Kuzey İrlanda'ya kendi kaderini tayin etme hakkı tanınacağını ve Birleşik Krallığın sahip olduğu hakların İrlanda Cumhuriyetine devredileceğini ilan etmektedir.

Hayırlı Cuma Anlaşması (Good Friday Agreement): Hayırlı Cuma Anlaşması 10 Nisan 1998 tarihinde Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetlerinin yanı sıra Kuzey İrlanda'da kurulu

bulunan ve aynı zamanda çatışmanın tarafı olan ana siyasi gruplar olan Ulster Unionist Party (Ulster Birlikçiler Partisi), the Ulster Democratic Party (Ulster Demokratik Parti), the Progressive Unionist Party (İlerici Birlikçiler Partisi), the Northern Ireland Women's Coalition (Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu) , the Alliance Party of Northern Ireland (Kuzey İrlanda İttifak Partisi) , Sinn Féin ve the Social Democratic and Labour Party (Sosyal Demokratik İşçi Partisi) arasında imzalanmıştır. 22 Mayıs 1998 tarihinde halkoyuna sunulmuş, Kuzey İrlanda'da % 71.2 (seçime katılım oranı % 81), İrlanda Cumhuriyetinde ise % 94.39 (seçime katılım oranı % 51) oranında Evet oyu alarak kabul edilmiştir.

Mitchell Prensipleri (Mitchell Principles): Silahsızlanma Üzerine Uluslararası Komisyonun 22 Ocak 1996 tarihinde raporunu açıklanmasıyla ilan edilmiş prensipleri içerir.

The St Andrews Anlaşması (St Andrews Agreement): Kuzey İrlanda'ya yetki devri verilmesi üzerine sürdürülen çok taraflı müzakereler sonrasında Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri ile Kuzey İrlanda'daki ana siyasi partiler arasında 13 Ekim 2006 tarihinde İskoçya'nın St Andrew bölgesinde imzalanan anlaşmadır. Bu anlaşma ile Kuzey İrlanda Meclisi yeniden kurulmuş ve yeni bir Kuzey İrlanda İdaresi kurulmuştur.

Sunningdale Anlaşması (Sunningdale Agreement): Sunningdale Anlaşması 9 Aralık 1973 tarihinde Britanya ve İrlanda hükümetleri ile Kuzey İrlanda'nın idaresinden sorumlu olan kesimler arasında

imzalanmıştır. Anlaşma ile Kuzey İrlanda İdaresi ile İrlanda Konseyi arasında sınırların ötesine dayalı bir güç paylaşımı sağlanmaya çalışılmıştır. Birlikçilerin muhalefeti, şiddet saldırıları ve yaptıkları genel grev sebebiyle bu anlaşma 1974 yılının Mayıs ayında çökmüştür.

11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom
+44 (0)203 206 9939

info@democraticprogress.org

www.democraticprogress.org

DPI Yönetim Kurulu

Kerim Yıldız (Direktör)

Uluslararası insan hakları hukuku ve azınlık hakları alanında uzmandır. Uluslararası insan hakları mekanizmaları ve uluslararası insancıl hukuk üzerine çok sayıda yazılı yapıtı mevcuttur. Çalışmaları sebebiyle bir dizi ödüle layık görülen Yıldız, 1996 yılında İnsan Hakları İçin Avukatlar Komitesi tarafından insan hakları ve hukukun üstünlüğünü koruma alanında yaptığı çalışmalar sebebiyle verilen ödülün yanısıra, 2005 yılında Sigrid Rausing Vakfı tarafından Yerli toplumlar ve Azınlık Hakları alanında yaptığı çalışmalar için ödüllendirilmiş, 2011 yılında da Gruber Adalet ödülüne layık görülmüştür.

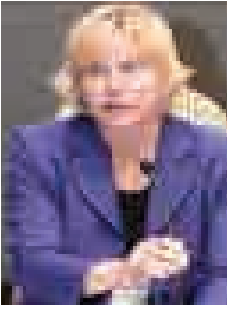
Nick Stewart QC (Yönetim Kurulu Başkanı)

Avukat ve Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Chancery and Queen's Bench Birimi) İkinci Hakimidir. Geçmişte İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanlığı (Bar Human Rihts Committee of England and Wales) ve Uluslararası Avukatlar Birliği (Union Internationale des Avocats) başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.

Prof. Penny Green (Genel Sekreter)

İngilterede kurulu King's College isimli üniversitenin Hukuk Fakültesinin Araştırma ve Doktora Programlarının Başkanlığını yapmaktadır. Aynı zamanda King's College öncülüğünde Harward Humanitarian Initiative ve the University of Hull ile ortaklaşa kurulan Uluslararası Devlet Suçları İnsiyatifinde (ISCI) Başkanlığını yürütmektedir.

Priscilla Hayner

Geçiş Dönemi Adaleti için Uluslararası Merkez (International Center for Transnational Justice) isimli kurumun kurucularından olan Priscilla Hayner, Hakikat Komisyonları, Geçiş Dönemi Adaleti İnsiyatifleri ve Mekanizmaları konusunda dünyanın önde gelen uzman ve yazarlarından biridir. Ford Vakfı, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve daha pek çok kuruluşa danışmanlık yapmaktadır.

Arild Humlen,

Avukat ve aynı zamanda Norveç Barosu Hukuk Komitesi direktörüdür. Uluslararası medeni hukuk ve insan hakları gibi yargı alanları üzerine çok sayıda yazısı yayınlanmıştır. Norveç'te ki bir dizi üniveritenin hukuk fakültelerinde dersler vermiştir. Oslo Barosunun Sığınma ve Göçmenlik Hukuku Dava Çalışma Grubu Başkanı olarak yaptığı çalışmalardan dolayı Oslo Barosu Onur Ödülüne layık görülmüştür.

Jacki Muirhead

Cleveland Hukuk Firmasının İş Direktörüdür. Daha önce Counsel's Chambers Limited isimli avukatlık odasında şef katip ve Avukatlar Fakültesinde (Faculty of Advocates) Pazarlama Müdürü olarak çalışmıştır. Geçmişte Batı Galler Barosunda da çalışmıştır.

Prof. David Petrsek

Geçmişte Uluslararası Af Örgütü Eski Genel Sekreterine başkanışmanlık yapan Prof. David Petrsek, Kanada'da kurulu bulunan Ottawa Üniversitesi'nde Uluslararası Siyasal İlişkiler alanında Profesör olarak görev yapmaktadır. Uzun yıllar boyunca İnsan Hakları, İnsani Hukuk ve Uyuşmazlıkların Çözümü konularında çalışmalar yürüten Prof. Petrsek aynı zamanda bu çalışma alanları üzerine önde gelen bir uzman ve yazardır. 1990-96 yılları arasında Uluslararası Af Örgütü, 1997-98 yılları arasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, 1998-2002 yılları arasında İnsan Hakları Politikası üzerine Uluslararası Konsey ve 2003-2007 yılları arasında da İnsani Diyalog Merkezinde Politika Bölümü direktörü olarak çalışmıştır.

Antonia Potter

İnsani durum, kalkınma, barış yapma ve barış inşaaı gibi konular uzmanlık alanlarıdır. Kadın, barış ve güvenlik konularının yanısıra stratejik konularda başta Centre for Humanitarian Dialogue (İnsani Diyalog için Merkez), Avrupa Barışın İnşaaı İrtibat Bürosu (European Peacebuilding Liaison Office), Kadın Barışyapıcılar Küresel Ağı (Global Network of Women Peacemakers), MediatEUr ve Uluslararası Federasyon (Terre des Hommes) gibi kurumlara konsültasyon hizmeti vermektedir.

DPI Uzmanlar Konseyi Üyeleri

Dermot Ahern

İrlanda Parlamentosu Eski Üyesi ve Dışişleri Eski Bakanı olarak görev yapmıştır. Dermot Ahern, Hayırlı Cuma Anlaşması ile St Andrews Anlaşmasının müzakere edilip imzalanmasını içeren 20 yıllık İrlanda barış sürecinde çok önemli bir rol oynamıştır. Avrupa Birliği açısından büyük önem taşıyan Lizbon Anlaşmasının en önemli müzakerecilerinden biri olan Dermot Ahern bu özelliğiyle Avrupa Birliği Konseyi seviyesinde de oldukça önemli tecrübelerle sahip bir isim olduğunu kanıtlamıştır. 2005 yılında Birleşmiş Milletler Eski Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından BM reform konusunda özel temsilci olarak atanmıştır.

Dr Mehmet Asutay

Birleşik Krallık'ta kurulu bulunan Durham Üniversitesinin Uluslararası İlişkiler Bölümünde Ortadoğu, Siyasal İslam Ekonomisi ve Maliyesi alanında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları Türk ve Kürt siyasal ekonomisi ile İslami siyasal ekonomidir. Durham Üniversitesi İslami Maliye Doktora Eğitim Merkezinin Direktörlüğünü yapan Asutay Ortadoğu çalışmaları için Britanya Grubu (BRISMES - British Society for Middle East Studies) ve İslami Ekonomiler için Uluslararası Dernek (IAIE- International Association for Islamic Economics) isimli kurumların onursal saymanı ünvanlarında taşımaktadır.

Ali Bayramoğlu

Yazar ve siyaset yorumcusu. Günlük yayınlanan Yeni Şafak gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır. Akil İnsanlar Heyeti üyesidir..

Prof. Christine Bell

Temel uzmanlık alanları Geçiş Dönemi Adaleti, Barış Müzakereleri, Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları olan Kuzey İrlanda'lı hukuk uzmanı Prof. Bell, aynı zamanda bu konularda diplomat, arabulucu ve hukukçulara eğitim vermektedir.

Cengiz Çandar

Kıdemli bir gazeteci ve köşe yazarı olan Çandar özellikle Kürt Sorunu üzerinde uzmanlaşmıştır. Bir dönem savaş muhabirliğide yapmış olan Çandar, Türkiye eski Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal'a özel danışmanlık da yapmıştır.

Yılmaz Ensaroğlu

Halen Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)'da, Hukuk ve İnsan Hakları Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. İnsan Hakları Ortak Platformunun Yönetim Kurulu Üyeliğinin yanısıra, İnsan Hakları Gündemi Derneği ve İnsan Hakları Araştırmaları Derneğinin üyesidir. İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisinde Genel Yayın Yönetmenliğini yapmaktadır.

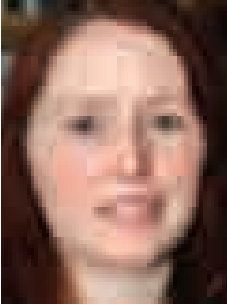
Prof. Mervyn Frost

Halen Londra'da kurulu bulunan King College'in Savaş Çalışmaları bölümünün başkanlığını yapmaktadır. Evvelce Durban'da kurulu bulunan Natal Üniversitesinin Siyaset Bölümünün başkanlığını yapmıştır. Geçmişte Güney Afrika Siyaset Çalışmaları Enstitüsü Balkanlığı görevinde bulunan Profesör Frost, İnsan Hakları ve Uluslararası İlişkiler, İnsani Müdahale, Dünya Siyasetinde Adalet, Küresel Yönetimin Demokratikleştirilmesi, Yeni Savaşlar Döneminde Adil Savaş Geleneği ve Küreselleşen Dünyada Etik gibi konularda uzman bir isimdir.

Martin Griffiths

Birleşmiş Milletler eski genel Sekreteri Kofi Annan'a Suriye konusunda baş danışmanlık yapan Martin Griffiths, İnsani Diyalog Merkezi (Centre for Humanitarian Dialogue) isimli kurumun kurucu başkanıdır. İngilterenin diplomasi servisine verdiği hizmetlerin yanısıra sivil toplum kuruluşlarında faaliyet yürütmüştür. Bir dönem Action Aid isimli sivil toplum kuruluşunun başkanlığında yapmıştır. Birleşmiş Milletlerin Cenevre Ofisinde İnsani Faaliyetler Bölümünde yönetici, Yine BM'nin New York ofisinde Acil Yardım Koordinatörü yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Bu görevlerinin yanısıra BM için Büyük Göller (Great Lakes) bölgesinde İnsani Yardım Koordinatörü, Balkanlarda BM Bölgesel Koordinatörü ve BM Genel Sekreteri Asistanlığı görevlerinde de bulunmuştur.

Dr. Edel Hughes

East London Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk alanında uzman olmakla birlikte özellikle İrlanda'da kişisel özgürlükler, Terörle Mücadele Kanunu/Olağanüstü Hal Kanunu, Uluslararası Ceza Hukuku ve Türkiye'de İnsan Hakları ve Türkiyenin Avrupa Birliği'ne giriş süreci konularıyla ilgilenmektedir. Uluslararası Af Örgütünde araştırmacı olarak çalışmış ve Değişim için İnsan Hakları'nın kurucuları arasında yer almıştır.

Professor Dr Ahmet Insel

Yazarlık ve köşe yazarlığının yanısıra İletişim Yayınları Genel Yayın Yönetmenliği görevini yürütmektedir. Galatasaray Üniversitesi İktisat Fakültesi bölüm başkanlığı görevinde bulunmuştur. Halen Paris 1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Avila Kilmurray

Kuzey İrlanda Toplum Vakfının (Community Foundation for Northern Ireland) Direktörüdür. Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu isimli siyasi partinin kurucusu olarak Hayırlı Cuma Anlaşmasının müzakere heyetinde partisini temsilen yer almıştır. Toplumsal faaliyetler, kadın hareketleri ve çatışmanın değişimi gibi konularda çok sayıda yazılı eseri vardır. Conciliation Resources (Uzlaşma Olanakları) (Birleşik Krallık'ta kuruludur); the Global Fund for Community Foundations (Toplum Vakıfları için Küresel Fon) ; Conflict Resolution Services Ireland (İrlanda Çatışma Çözümü Hizmetleri) ve the Institute for British Irish Studies (Britanya ve İrlanda Çalışmaları için Enstitü) isimli kurumların yönetim kurulunda yer almaktadır. 1990-94 yılları arasında Ulaşım İşçileri Sendikasında Kadınlardan Sorumlu ilk yetkili olarak görev yapmış, 1994 yılında ise Kuzey İrlanda Toplum Vakfının Direktörlüğüne getirilmiştir. Avrupa Vakfı Merkezi tarafından Yarattıcı Hayırseverlik alanında ki rolü sebebiyle Raymond Georis ödülüne layık görülmüştür.

Joost Lagendijk

Günlük yayınlanan Zaman gazetesi ile İngilizce yayınlanan Today's Zaman gazetelerinde köşe yazarlığı yapmanın yanısıra, İstanbul'da bulunan Süleyman Şah Üniversitesinde AB Kurumları ve bu kurumların politikaları konusunda ders vermektedir. Avrupa'da sınır sorunları, ABD ve AB'nin dış politika stratejileri ve günümüz Türkiye gibi alanlarda çok sayıda yazılı eseri mevcuttur. 1998-2009 yılları arasında Hollanda Yeşiller Partisi adına Avrupa Parlamentosu Milletvekili olarak görev yapmış ve bu dönem içinde özellikle Avrupa Birliğinin genişlemesi ve dış politika gibi alanlarda ki çalışmalara yoğunlaşmıştır. Avrupa Parlamentosu Türkiye Delegasyonu başkanlığı görevini yapmış, aynı zamanda Parlamento'ya Balkanlar ve Kosova konusunda raportör olarak hizmet vermiştir. 2009-2012 yılları arasında İstanbul Politikalar Merkezine baş danışmanlık yapmıştır.

Dr Salomón Lerner Febres

Peru Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu Eski Başkanıdır. Peru Katolik Üniversitesi bünyesinde faaliyet yürüten Demokrasi ve İnsan hakları Merkezinin başkanı olarak görev yapmaktadır.

Prof. Ram Manikkalingam

Amsterdam Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde misafir Profesör statüsünde görev yapmaktadır. Sri Lanka devlet başkanına barış süreci için en üst düzey danışmanlık yapmıştır. Uzmanlık alanları arasında Çatışma, Çok kültürlülük, Demokrasi gibi konular bulunan Prof. Ram Manikkalingam, Laksham Kadirgamar Stratejik Çalışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesidir.

Bejan Matur

Türkiye'nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir. 2012 yılının başına kadar Zaman gazetesinde yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yapıtları 17 değişik dile çevrilen Matur çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur

Monica McWilliams

Kuzey İrlanda'da kurulu bulunan Ulster Üniversitesinde kadın çalışmaları alanında öğretim üyesi olarak görev almaktadır. 2005-2011 yılları arasında Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu başkanlığı görevini yürütmüş, bu görevi sırasında Kuzey İrlanda Haklar Kanunu hakkında danışmanlık yapmıştır. Kuzey İrlanda'da kurulan Kadın Koalisyonu isimli siyasi partinin kurucularından biridir. Partinin elde ettiği seçim başarısının akabinde Kuzey İrlanda sorunu üzerine yürütülen çok partili müzakerelerde yer alma hakkı kazanmış ve müzakerelere dahil olmuştur. Çok partili müzakereler sonrasında Kuzey İrlanda'ya barış getiren anlaşma olarak bilinen Hayırlı Cuma Anlaşması imzalanmıştır.

Mark Muller QC

Mark Muller Londra merkezli Doughty Street Chambers Hukuk Bürosu'nun ve Edinburg'daki İskoç Avukatlar Birliği'nin kıdemli avukatlarından biridir. Uluslararası kamu hukuku ve insan hakları hukuku alanında uzman olan Muller, Afganistan, Libya, Irak ve Suriye gibi çeşitli çatışma alanlarında uzun seneler çatışma çözümü, arabuluculuk, çatışmasızlık ve iktidar paylaşımı konusunda danışmanlık hizmeti vermiştir. 2005'den bu yana İnsani Diyalog için Merkez (Centre for Humanitarian Dialogue), Çatışma Ötesi (Beyond Borders) ve Inter Mediate (Arabulucu) isimli kurumlara kıdemli danışmanlık yapmaktadır. Harvard Hukuk Fakültesi üyesi olan Muller bir dönem İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu eski başkanıdır. Kültürel diyalog yoluyla barışı ve uluslararası anlayışı teşvik etme amacıyla İskoçya'da kurulmuş olan Sınırlar Ötesi (Beyond Borders) isimli oluşumun kurucu olan Muller halen BM Siyasal İlişkiler Birimi bünyesindeki Arabulucular Destek Ekibinde Kıdemli Arabuluculuk Uzmanı olarak görev yapmaktadır.

Giles Portman

Giles Portman Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği bünyesinde faaliyet yürütmüş tecrübeli bir diplomattır. Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bakanlığın Brüksel, New York ve Prag büroları ile Ankara'da ki Büyükelçilik Misyon ekibinde görev yapmış, Avrupa Birliğinin Dış Faaliyet Servisi Yüksek temsilcisine danışman olarak hizmet etmiş, daha sonra Avrupa Birliğinin Türkiye ve Doğu Komşuluk Bölgeleri Birimi başkanlığına stratejik iletişim konusunda danışmanlık yapmıştır.

Jonathan Powell

Britanyalı eski bir diplomat olan Jonathan Powell, Birleşik Krallık Eski Başbakanı Tony Blair döneminde 1997- 2007 yılları arasında Başbakanlık Personel Daire Başkanlığı görevinde bulunmuştur. 1998 yılında imzalanan Hayırlı Cuma anlaşmasına kadar süren barış görüşmelerinde Birleşik Krallık adına başmüzakereci olarak görev almıştır. Halihazırda Birleşik Krallıkta kurulu bulunan Inter Mediate isimli, devletten bağımsız arabulucuk kurumunun İcra Kurulu Başkanlığını yapmaktadır.

Sir Kieran Prendergast

İngiltere Dışişleri Bakanlığı bünyesinde aralarında Kıbrıs, Türkiye, İsrail, Hollanda, Kenya gibi ülkeler ve ABD'nin New York şehrinin olduğu alanlarda diplomat olarak çalışmıştır. İngiltere'nin Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bürosuna (Foreign and Commonwealth Office) başkanlık etmiş, Güney Afrikadaki Apartheid rejimi ve Namibya konuları ile ilgilenmiştir. BM Genel Sekreterliği altında kurulu bulunan Siyasi İşler Bölümüne Barış ve Güvenlik konularında siyasi danışmanlık yapmıştır. BM Genel Sekreterinin Barış ve Güvenlik konulu Yönetim Kurulu toplantılarının düzenleyiciliğini yapmış, Afganistan, Burundi, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor gibi bölgelerdeki barış çalışmalarına dahil olmuştur.

Rajesh Rai

1993 yılında İngiltere ve Galler Barosuna kaydolmuştur. İnsan hakları Hukuku, Göçmenlik ve Sığınma hakkı hukuku ile kamu hukuku temel uzmanlık alanlarıdır. Çevre ve çeşitli insani sorunlar üzerine hem Birleşik Krallık hemde dünyanın pekçok yerinde Sivil toplum kuruluşları ve şirketlerle yaptığı çalışmalar aracılığıyla önemli tecrübeler kazanmıştır. HIC isimli Kamerun'da kurulu bulunan Sivil Toplum örgütü ile Uganda'da kurulu Human Energy isimli şirketin kurucusudur. Bir dönem The Joint Council for the Welfare of Immigrants – JCWI – (Göçmenlerin Refahı için Ortak Konsey) isimli kurumun direktörlüğünü yapmıştır. Başta İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu adına olmak üzere uluslararası alanda özellikle Avrupa, Asya, Afrika, ABD ve Hindistan'da çok çeşitli hukuki konular üzerine seminer ve dersler vermiştir.

David Reddaway

Bir dönem Birleşik Krallık'ın Türkiye ve İrlanda Cumhuriyeti Büyükelçisi olarak görev yapan Reddaway bu görevinden önce Birleşik Krallık adına Kanada'da Yüksek Misyon Temsilcisi, Afganistan'da Özel Temsilci, İran'da ise Diplomatik temsilci görevlerinde bulunmuştur. Bu görevlerinin yanı sıra İspanya, Arjantin, ve Hindistan'da diplomatik görevler üstlenmiştir. Harvard Üniversitesi mezunlar grubu mensubu olan Reddaway Etiyopya'da da gönüllü olarak öğretmenlik yapmıştır. Cambridge Üniversitesinde Tarih, Londra'da Kurulu Bulunan Doğu ve Afrika Öğleştirmeleri Okulunda (School of Oriental and African Studies – SOAS) ise Farsça üzerine eğitim görmüştür.

Prof. Naomi Roht-Arriaza

Amerika Birleşik Devletlerinde kurulu bulunan Berkeley Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır. Geçiş Dönemi Adaleti, İnsan Hakları İhlalleri, Uluslararası Ceza Hukuku ve Küresel Çevre Sorunları gibi konular uzmanlık alanına girmektedir.

Prof. Dr. Mithat Sancar

Uzun yıllar Ankara Üniversitesi'nde Hukuk Profesörü olarak görev yapan Prof Sancar'ın temel uzmanlık alanları arasında Anayasal Vatandaşlık ve Geçiş Dönemi Adaleti yer almaktadır. Uzmanlık alanlarında çok sayıda yazılı eseri bulunan Sancar Türkiye'de oluşturulan Aki İnsanlar heyetinde yer alan isimlerden biri olmuştur. 2015 yılında yapılan genel seçimlerde Mardin'den milletvekili seçilmiştir.

Catherine Woollard

Catherine Woollard Brüksel’de yaşayan ve bağımsız olarak çalışan bir konsültasyon uzmanıdır. Geçmişte Bağımsız Diplomatlar grubunun Brüksel Ofis Direktörü olarak çalışan Woollard 2008-2014 yılları arasında çatışmanın önlenmesi ve barışın inşası üzerine çalışan sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu bir ağ olan Avrupa Barış İnşası İrtibat Bürosu’nun direktörü olarak görev yapmıştır. Conciliation Resources isimli kurumda Siyaset, İletişim ve Karşılaştırmalı Öğrenme Birimi Direktörü, Transparency International isimli kurumda Güneydoğu Avrupa ve Türkiye Kıdemli Program Koordinatörü, Minority Rights Group isimli kurumda Avrupa ve Orta Asya Program Koordinatörü olarak görev yapmıştır. Hükümetlere yolsuzluk konusunda danışmanlık hizmeti vermiş, akademisyen olarak Birleşik Krallıkta ki kamu kurumu çalışanlarına siyaset bilimi, AB üzerine eğitim ve araştırma, uluslararası politika alanlarında dersler vermiştir.

Prof. Dr. Sevtap Yokuş

Özellikle anayasa hukuku ve insan hakları hukuku alanında yaptığı yayın ve çalışmalarıyla tanınan ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde de avukatlık deneyimi bulunan ProfDr Sevtap Yokuş İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi’nde öğretim üyesidir.

11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom
+44 (0)203 206 9939

info@democraticprogress.org

www.democraticprogress.org

Twitter: @DPL_UK